

Bundel - Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit van 22 september 2026

Agenda bijlagen

Technische vragen en antwoorden commissie WKK 22 september 2026
Antwoorden technische vragen naar aanleiding van commissie WKK

- 01 19:30 - Opening, vaststelling agenda
Oproepbrief commissie WKK 22 september 2026
Concept agenda commissie WKK 22 september 2026
- 02 19:31 - Toezeggingenlijst commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit
Acties en toezeggingen commissie WKK 30 juni 2026
Toezeggingen commissie WKK 22 september 2026
- 03 19:35 - Mededelingen
- 04 19:45 - Ingekomen stukken
 - 04.01 Waterschaarste in Delfland: actuele situatie en beheersmaatregelen
Waterschaarste in Delfland: actuele situatie en beheersmaatregelen
 - 04.02 Tijdelijk op te schorten onttrekkingsverbod categorie 3 en voorbereiden inzet effluent AWZI de Nieuwe waterweg
2543838 informatieve brief VV tijdelijk opschorten onttrekkingsverbod en voorbereiden inzet effluent AWZI Nieuwe Waterweg
 - 04.03 Tijdelijk opschorten onttrekkingsverbod categorie 3 en 4
Tijdelijk opschorten onttrekkingsverbod categorie 3 en 4
 - 04.04 Informatieve brief VV huidige droogtesituatie en versoepeling van de droogte maatregelen
Informatieve brief VV huidige droogte situatie en versoepeling van de droogte maatregelen
 - 04.05 Informatieve brief VV over verantwoording SGBP3 - Uitzonderingen
Verantwoording SGBP3
Bijlage : Toelichting Verantwoording SGBP3 Delfland 2026-09-03
 - 04.06 Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025-2026
Informatieve brief aan VV - Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025-2026
Bijlage: Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025-2026 (DMS 2538035)
 - 04.07 Beantwoording schriftelijke vragen CU/SGP over schermmiddelen glastuinbouw
Beantwoording schriftelijke vragen CU/SGP en CDA over schermmiddelen glastuinbouw
 - 04.08 Beantwoording schriftelijke vragen Water Natuurlijk over klimaatadaptatie
Beantwoording schriftelijke vragen WN over klimaatadaptatie
 - 04.09 Ledenbrief UvW over convenant gewasbeschermingsmiddelen
Ledenbrief UvW over convenant gewasbeschermingsmiddelen
 - 04.10 Ledenbrief UvW over maatregelenpakket van Kabinet over stikstof, landbouw en natuur
Ledenbrief UVW Maatregelenpakket van Kabinet over stikstof, landbouw en natuur
 - 04.11 "Open brief" van Stichting Samenleving Landbouw Natuur over bevindingen nieuwe stikstof
"Open brief" van Stichting Samenleving Landbouw Natuur over bevindingen nieuwe stikstof
 - 04.12 Kopie van in Brussel gedeponeerde klacht: FORMELE KLACHT EU-rechtelijke kennisgeving en verzoek tot herstel van Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur
Kopie van mail van in Brussel gedeponeerde klacht

FORMELE KLACHT EU-rechtelijke kennisgeving en verzoek tot herstel van Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur

05.B Bespreekstukken

05.B.
01 19:55 - Strategie Zoetwater: beeldvormen richting herziene versie strategie

De Strategie Zoetwater wordt ter beeldvorming voorgelegd. Naar aanleiding van de uitkomst van dit beeldvormend overleg is de wens van het college de strategie zoetwater in de VV van 26 november 2026 ter besluitvorming aan te bieden. De uitvoeringsagenda wordt ter kennisname aangeboden.

Vanwege de substantiële inhoudelijke wijzigingen ten opzichte van de vorige versie adviseren wij u het document opnieuw in zijn geheel te lezen.

Strategie Zoetwater

Bijlage: Uitvoeringsagenda Zoetwaterstrategie

05.B.
02 20:55 - Presentatie opgaven klimaatverandering

De presentatie is een toezegging van portefeuillehouder Koop.

Tijdens de presentatie worden onderstaande sheets toegelicht, de overige sheets dienen als achtergrondinformatie.

sheet 1-3

sheet 5-6

sheet 8

sheet 15-29

Presentatie Opgave Klimaatverandering

Handout presentatie Klimaatopgave

05.B.
03 21:25 - Uitkomsten werksessie rapport toezicht en handhaving Rekenkamer

Kan de commissie zich vinden in de voorgestelde lijn?

Verslag werksessie aanbevelingen Rekenkamer toezicht en handhaving waterkwaliteit

Bijlage: Rapport Rekenkamer toezicht en handhaving waterkwaliteit Delfland

05.B.
04 21:40 - Informatieve brief VV - afhandeling motie bescherming weidevogelgebied

Brief VV - motie bescherming weidevogelgebied DMS 2530759

05.H Hamerstukken

06 21:55 - Rondvraag en sluiting

Ingekomen stukken
04.01 Waterschaarste in Delfland: actuele situatie en beheersmaatregelen Geen vragen ingediend.
04.02 Tijdelijk op te schorten onttrekkingsverbod categorie 3 en voorbereiden inzet effluent AWZI Nieuwe waterweg Geen vragen ingediend.
04.03 Tijdelijk opschorten onttrekkingsverbod categorie 3 en 4 Geen vragen ingediend.
BBB 04.04 Informatieve brief VV huidige droogtesituatie en versoepeling van de droogte maatregelen Vraag: Is het mogelijk naar aanleiding van de droogteperiode in een aparte technische sessie met de VV toe te lichten, waarbij relevante ambtelijke expertise kan worden betrokken? We zouden daarin dan graag Rainlevr bij betrekken. Antwoord: Dit is een politieke vraag.
BBB 04.05 Informatieve brief VV over verantwoording SGBP3 Brief – pagina 2...Daarnaast hebben wij gesignaleerd dat de aanwezigheid van chemische stoffen, waaronder gewasbeschermingsmiddelen, die individueel hun norm niet overschrijven, wel gezamenlijk voor toxiciteit zorgen... Vraag 1: Kan aangegeven worden waarop wetenschappelijke en beleidsmatige grondslag deze stelling is gebaseerd? Antwoord: Toxiciteit is aangemerkt als een van de sleutelfactoren voor waterkwaliteit, waarmee binnen de KRW door alle betrokken partijen wordt gewerkt. Toelichting hierop is te vinden bij de STOWA: Ecologische Sleutelfactor Toxiciteit. Hoofdrapport, deelrapporten en rekentools STOWA Vraag 2: Kan daarbij worden toegelicht welke beoordelingsmethodiek wordt gehanteerd om mogelijk cumulatieve effecten van meerdere gewasbeschermingsmiddelen te beoordelen, en in hoeverre deze methodiek onderdeel is van de geldende normen en toetsingskaders? Antwoord: Voor het beoordelen van gecombineerde effecten van stoffen wordt gebruikgemaakt van de msPAF-methodiek (multi substance Potentially Affected Fraction). Deze methode geeft een indicatie van de mogelijke effecten van een mengsel van stoffen op waterorganismen. De formele toetsing binnen de KRW is gebaseerd op de beoordeling van individuele stoffen aan de hand van vastgestelde milieukwaliteitsnormen. Mengseltoxiciteit maakt daarmee geen onderdeel uit van de wettelijke normtoetsing, maar wordt gebruikt als zogenaamde sleutelfactor bij de beoordeling van de waterkwaliteit en de mogelijke oorzaken van ecologische knelpunten (zie verwijzing bij het antwoord op vraag 1).
Water Natuurlijk 04.05 Informatieve brief VV over verantwoording SGBP3 Bij 15 chemische stoffen wordt gezegd op pagina 3 dat: ‘dit een belasting is uit het verleden’.

Vraag: Waarop is dit gebaseerd?

Antwoord: In de toelichting wordt gezegd dat achtergrondbelasting uit het verleden een voorbeeld is van een reden waarom nu het doel niet wordt gehaald. Dat betekent dat enkele van de 15 stoffen in het verleden een toepassing hadden en door slechts langzaam afbreken van die stoffen, deze nu nog steeds in het water worden aangetroffen, ook wanneer de toepassing van die stof inmiddels beperkt is. Dat geldt bijvoorbeeld voor PFOS en PAK's. Achtergrondbelasting is dus niet voor alle 15 stoffen met een doelgat als motivering opgevoerd.

CDA en CU/SGP

04.05 Informatieve brief VV over verantwoording SGBP3

Vraag: Wordt in de onderbouwing van de standaardmotivering ook gemeld dat voor sommige GBM er geen verbod geldt voor gebruik door huishoudens (bv. Imidacloprid in vlooiënbanden)?

Antwoord: Ja, in de motiveringen wordt genoemd wanneer stoffen ook een toepassing hebben in gebruik als diergeneesmiddel of biocide.

BBB

04.06 Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025 – 2026

Bijlage: Blauw-Groen Netwerk (BGN) – Natuurvriendelijke oevers

Vraag 1: In hoeverre is Delfland verplicht om dit allemaal te doen, of heeft het dit zelf opgelegd?

Antwoord: Vrijwel alle inspanningen van Delfland voor biodiversiteit volgen uit een wettelijke plicht of sluiten aan bij landelijk beleid. Onder de Natuurherstelverordening (NHV) worden de inspanningen vanuit landelijk beleid over een jaar (september 2027) wettelijk verplicht.

Vraag 2: Kan per onderdeel van het BGN worden aangegeven **op basis van wettelijke, Europese, provinciale of andere externe verplichting** Delfland deze activiteit uitvoert?

Antwoord: Wettelijk verplicht zijn op dit moment de inspanningen onder de Kaderrichtlijn Water, de Omgevingswet (het onderdeel van de voormalige Wet Natuurbescherming) en Natura 2000. Concreet gaat het om inrichting en beheer van waternatuur, de bescherming van soorten bij alle werkzaamheden en de bescherming van habitat in natuurgebieden.

Volgend uit landelijk beleid werkt Delfland aan natuurrijke keringen (o.a. vanuit Water en bodem sturend), natuurinclusief bouwen en natuurinclusieve bedrijfsterreinen (Agenda Natuurinclusief), werken aan basiscondities voor natuur (Basiskwaliteit Natuur) en landschapselementen (Aanvalsplan Landschap en 10% groenblauwe dooradering). In het concept Natuurplan (de Nederlandse invulling van de Europese Natuurherstelverordening) vormt uitvoering van het bestaande nationale beleid voor natuurherstel de basis. Vrijwel alle inspanningen van Delfland voor biodiversiteit krijgen daarmee naar verwachting een wettelijke verplichting vanaf september 2027.

Vanaf juli 2027 wordt de inbouw van nestel- en verblijfsvoorzieningen voor huismussen, gierzwaluwen en vleermuizen naar verwachting verplicht bij utiliteitsbouw. Dit wordt momenteel voorbereid in het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl).

Vraag 3: Kan daarnaast aangegeven welke onderdelen **niet verplicht zijn**, maar voortkomen uit eigen beleid, ambities of bestuurlijke afspraken van Delfland?

Antwoord: De ambitie voor rijke natuur in het blauwgroene netwerk (BGN) van Delfland is momenteel nog een eigen keuze van Delfland. Dit is vooruitlopend op onze verwachting dat ook deze ambitie wettelijk verplicht wordt met het Natuurherstelplan van september 2027. Gedachte achter dit onderdeel van het biodiversiteitsbeleid is dat natuurverbindingen nodig zijn voor natuurherstel, en dat de lijnvormige assets van de waterschappen daaraan moeten bijdragen. Het blauwgroene netwerk zelf maakt deel uit van de Agenda Natuurinclusief, en krijgt daarmee een verplichtend karakter in het Natuurplan.

Alhoewel de inspanningen voor biodiversiteit wettelijk verplicht zijn of worden, zijn er nog geen kwaliteitscriteria gekoppeld aan deze verplichtingen. Die volgen in de periode tot 2030.

Vraag 4: Op welke wijze wordt per maatregel binnen het BGN de **effectiviteit en doelmatigheid** gemonitord? Welke concrete indicatoren en streefwaarden worden hierbij gehanteerd?

Antwoord: Over effectiviteit van maatregelen wordt monitoring gedaan in lijn met het raamwerk monitoring biodiversiteit bij de waterschappen, waarin ook indicatoren en streefwaarden zijn benoemd. Effectindicatoren voor de waterschappen zijn nog in ontwikkeling; zie ook hoofdstuk 4 uit de voortgangsrapportage.

De kosten en (maatschappelijke en waterschaps) -baten zijn niet per maatregel te kwantificeren. Wel is uit onderzoek bekend dat investeringen in natuur doorgaans batig zijn. In 2024 werd door Berenschot en Arcadis berekend dat de Natuurherstelverordening Nederland 76 miljard zou kosten tot 2050, en 129 miljard zou opleveren.

Vraag 5: Voor maatregelen waarvan uit monitoring blijkt dat de beoogde resultaten nog beperkt worden bereikt, bijvoorbeeld wanneer het slagingspercentage lager ligt dan 50%, wordt geëvalueerd of voortzetting of grootschalige toepassing doelmatig is?

Antwoord: Uitgaan van een slagingspercentage is niet relevant bij wettelijke verplichting van maatregelen. Het uitgangspunt bij biodiversiteitsherstel is nu ook “doen - leren – beter doen”. Wanneer een maatregel niet werkt zal eerst worden gekeken wat de oorzaak daarvan is en hoe dit valt te verbeteren.

Het beleid en de maatregelen voor biodiversiteit zijn gebaseerd op het (wetenschappelijk onderbouwde) uitgangspunt dat we sturen op realisatie van condities in de wetenschap dat soorten dan zullen volgen.

Vraag 6: Kan aangegeven worden of bij de keuze voor opschaling van biodiversiteitsmaatregelen eerst wordt gekeken naar de **aangetoonde effectiviteit en kosteneffectiviteit** van de maatregel?

Antwoord: Met het bestuurlijke vaststellen van het “Strategie en uitvoeringsprogramma Biodiversiteit”, is afgesproken periodiek (t/m 2030 jaarlijks) een voortgangsrapportage op te stellen, op basis waarvan bestuurlijke bijsturing per assetlijn kan plaatsvinden. In de jaarlijkse voortgangsrapportage staat voor zover mogelijk informatie over voortgang (realiseren condities) en effectiviteit van maatregelen. Opschalen op grond van die informatie is vervolgens een bestuurlijke keuze.

Water Natuurlijk

04.06 Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025-2026

Vraag 1: Wordt ook het areaal 'natuur' bijgehouden? Naast kwaliteit dus ook kwantiteit? Als je b.v. sloten dempt verdwijnt wat aquatische natuur en bij het aanleggen van een woonwijk verdwijnt vaak terrestrische natuur.

Antwoord: Voor de natte natuur is het antwoord ja; de regel geldt dempen is graven. Met de schouw worden alle water gemonitord. Voor droge natuur is monitoring beperkt tot assets in eigendom en beheer van Delfland.

Vraag 2: Er wordt aangegeven bij 'Biodiversiteit in beheer en onderhoud' dat er ecologische werkprotocollen zijn. Is dat naast maaien ook voor baggeren? En er wordt aangegeven 'waar mogelijk' maaien we onze keringen gefaseerd. Is ruwweg aan te geven hoe vaak het wel 'mogelijk' is?

Antwoord: (1) Ja, naast maaien is ook baggeren onderdeel van de wettelijk vastgestelde gedragscode bestendig beheer en onderhoud.

(2) Bij onderdeel D.2a Ecologisch maaibeheer keringen (pag. 21 voortgangsrapportage) is een doel geformuleerd van 80% ecologisch gemaaide keringen. Dat percentage is gebaseerd op een analyse van mogelijkheden volgens huidige vastgestelde uitgangspunten. Op dit moment maait Delfland gebied breed ongeveer 56% van zijn keringen gefaseerd, een areaal dat de komende jaren verder zal toenemen.

Partij voor de Dieren

04.06 Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025 – 2026

Biodiversity Net Gain naar aanleiding van de Voortgangsrapportage Biodiversiteit

In Engeland is sinds februari 2024 voor de meeste ruimtelijke ontwikkelingen waarvoor een omgevingsvergunning nodig is een systeem van Biodiversity Net Gain (BNG) wettelijk verplicht. Het uitgangspunt is dat een ontwikkeling niet alleen schade aan biodiversiteit voorkomt of compenseert, maar aantoonbaar leidt tot een **netto verbetering van minimaal 10%** ten opzichte van de uitgangssituatie. De biodiversiteitswaarde wordt daarbij **vooraf en na realisatie aan de hand van een gestandaardiseerde "biodiversity metric" bepaald**, kijkend naar verschillende soorten habitatskenmerken zoals bos hagen, water etc en foerageer-, schuil- en nestgelegenheden. De regeling kent daarbij een duidelijke voorkeursvolgorde: eerst biodiversiteitswinst realiseren op de ontwikkellocatie zelf, vervolgens – indien noodzakelijk – elders, en pas als laatste mogelijkheid door middel van wettelijke "biodiversiteitscredits". **Bij substantiële habitatverbeteringen geldt bovendien een instandhoudingstermijn van minimaal 30 jaar.** Dit in tegenstelling tot wat mogelijk in Delfland het gevaar is dat na implementatie de resultaten van biodiversiteitswinst eerst tegenvallen en hierbij te makkelijk wordt bij neergelegd.

Vraag 1: Is Delfland bekend met het systeem Biodiversity Net Gain (BNG) zoals dat in Engeland wordt toegepast?

Antwoord: Nee.

Vraag 2: Hoe beoordeelt Delfland deze systematiek als voorbeeld voor uitvoerende projecten van Delfland en specifiek de projecten die onderdeel zijn van uitvoeringsprogramma Biodiversiteit?

Antwoord: Delfland ontwikkelt een systematiek voor natuurinclusief bouwen (Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit). Daarvoor wordt waar mogelijk en passend gebruik gemaakt van al bestaande instrumenten en methodieken voor natuurinclusief bouwen. De genoemde Engelse systematiek nemen we mee in de analyse van bestaande instrumenten, voor zover passend en van meerwaarde bij de NHV.

Natuurterreinen

04.06 Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025 – 2026

Vraag 1: Bij G. Beheersing exoten (P25) is voor score oranje gekozen. Bij het onderdeel “In ontwikkeling” staan nog een aantal uitdagingen. Waarom is niet voor rood gekozen?

Antwoord: De scores in de voortgangsrapportage zijn gerelateerd aan de planning (en dus niet aan het einddoel). Gepland, volgens het Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit, is: “Het exotenbeleid wordt volgens afspraak nageleefd; in 2025 bijvoorbeeld zet Delfland actief in op bestrijding van vijf invasieve exoten.” De oranje score komt voort uit de geconstateerde noodzaak om verbeteringen door te voeren in bestrijdingslocaties en bestrijdingscyclus.

Vraag 2: Kan de realisatie van de natuurcompensatie van de Blankenburgtunnel worden toegevoegd aan de voortgangsrapportage

Antwoord: De in ons beheergebied genomen (en nog uit te voeren) compensatiemaatregelen van de Blankenburgverbinding in de Rietputten en de Waterharmonica maken deel uit van de beschreven ontwikkelingen in de versterking van blauwe landschapselementen; onderdeel B2.2, pag. 16 van de voortgangsrapportage. De voortgangsrapportage is niet volledig in het benoemen van afzonderlijke maatregelen.

In de bijlage “Nieuws uit Delflandse Natuur” zijn de Rietputten en Waterharmonica als voorbeeld benoemd.

04.07 Beantwoording schriftelijke vragen CU/SGP over schermmiddelen glastuinbouw

Geen vragen ingediend.

04.08 Beantwoording schriftelijke vragen Water Natuurlijk over klimaatadaptatie

Geen vragen ingediend.

04.09 Ledenbrief UvW over convenant gewasbeschermingsmiddelen

Geen vragen ingediend.

04.10 Ledenbrief UvW over maatregelenpakket van Kabinet over stikstof, landbouw en natuur

Geen vragen ingediend.

04.11 ‘Open brief’ van Stichting Samenleving Landbouw Natuur over bevindingen nieuwe stikstof

Geen vragen ingediend.

04.12 Kopie van in Brussel gedeponeerde klacht: FORMELE KLACHT EU-rechtelijke kennisgeving en verzoek tot herstel van Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur

Geen vragen ingediend.

Besprekstukken

BBB

05.B.01 Strategie Zoetwater: beeldvormen richting herziene versie strategie

De afgelopen zomer is sprake geweest van een langdurige periode van droogte.

Vraag 1: Is het mogelijk om in de zoetwaterstrategie ook te kijken of het mogelijk is om kwetsbare dijken/keringen in verband met droogte te voorzien van druppelslangen onder maaiveld?

Zoet-zout water is nu niet expliciet meegenomen in de zoet water strategie.

Antwoord: De haalbaarheid van irrigatie van keringen wordt nationaal onderzocht. In de zoetwaterstrategie wordt dit nu niet verder uitgewerkt, maar vanuit de waterkering experts worden de ontwikkelingen voor stabiliteit van veenweidekades nauwgezet in de gaten gehouden.

In de zoetwaterstrategie wordt benoemd dat Delfland streeft naar het behouden van een zoet watersysteem.

Vraag 2: Als een bellenscherm bij de Parksluizen technisch effectief blijkt, in hoeverre zou een vergelijkbare techniek toepasbaar kunnen zijn bij de Nieuwe Waterweg?

Antwoord: De effectiviteit van het bellenscherm moet nog worden onderzocht. We kunnen hier nu niet op vooruit lopen.

Toepassing van een bellenscherm in de Nieuwe Waterweg is eerder onderzocht door Deltares en Rijkswaterstaat, maar vereist veel energie waardoor vooralsnog naar andere maatregelen wordt gekeken.

Vraag 3: Is het mogelijkheden om een dergelijke verkenning samen met de TU Delft op te zetten als praktijkgericht onderzoeksproject?

Antwoord: Voor de 3e fase van het nationale Deltaprogramma Zoetwater staat het onderzoek "kennisimpuls verzilting" op het programma waarin breed wordt gekeken naar mogelijke, haalbare maatregelen om de zoutindringing in de Rijn-Maasmonding te verminderen.

CDA en CU/SGP

05.B.01 Strategie Zoetwater: beeldvormen richting herziene versie strategie

Vraag 1: Er wordt gesproken over alternatieve aanvoerroutes. In het stuk worden genoemd BM, KWA-DKW en Bergsluis. Zijn dit de routes of zijn er nog andere bronnen? Waarom wordt bijvoorbeeld ook niet naar aanvoerroutes vanuit het Hollands Diep/Haringvliet of de Lek gekeken?

Antwoord: We kijken breed naar de aanvoermogelijkheden. Daaronder vallen ook maatregelen om aanvoer vanuit het Haringvliet en/of de Lek te realiseren of te vergroten. De KWA voert water aan vanuit de Lek. Tijdens deze droogte is ook water vanuit het Haringvliet naar het Brielse meer doorgevoerd. In het onderzoeksprogramma Bernisse Brielse Meer is aanvoer vanuit het Hollands Diep ook onderzocht.

Vraag 2: De aanvoer vanuit het Brielse Meer is kwetsbaar. Is er een risicoanalyse beschikbaar van deze aanvoer? Wat bijvoorbeeld als de leiding onder de NWW niet meer functioneert?

Antwoord: In het de afgelopen jaren uitgevoerde onderzoeksprogramma Bernisse Brielse Meer zijn de risico's geanalyseerd. Voor het Brielse Meer is het grootste risico dat het moeilijker wordt om voldoende zoet water in het meer te krijgen. Dit komt doordat de waterstanden op de rivieren lager worden en zoutwater verder landinwaarts kan komen.

Uitval van de leiding onder de NWW richting Delfland zou een groot probleem opleveren voor het zoetwatersysteem van Delfland. Daarom monitort en onderhoudt Delfland deze leiding goed. Voor gemaal Winsemius zijn er beschikbaarheidseisen opgesteld. In de zoetwaterstrategie is een onderzoek naar redundantie voor de Brielse Meer aanvoer opgenomen.

Vraag 3: Waarom wordt het ontzilten van brak water of zeewater niet meegenomen als mogelijkheid?

Antwoord: Het ontzilten van brak water of zeewater vereist veel energie, kost veel geld en veroorzaakt een vervuilde reststroom. Het wordt vooral gedaan voor hoogwaardige toepassingen zoals drinkwaterproductie in droge gebieden of in de glastuinbouw. Als waterbron voor het oppervlaktewatersysteem is ontzilten niet doelmatig.

Vraag 4: Kunt u een overzicht geven van de inzet van de aanvoer vanuit het BM en KWA in de afgelopen jaren? Hoe vaak worden deze aanvoeren ingezet en hoeveel jaar hebben we de maximale capaciteit nodig?

Antwoord: Aanvoer vanuit het Brielse Meer wordt jaarlijks gebruikt en bijna elk jaar is er een periode waarin de maximaal beschikbare aanvoer nodig is. In de afgelopen acht jaar was dat alleen in 2024, een van de natste jaren ooit in Nederland, niet het geval.

De KWA wordt alleen bij extreme droogte aangezet, deze is aan geweest in 2018, 2022, 2023, 2025 en 2026. In elk van die jaren waren er periodes dat Delfland de volledige aanvoer nodig had.

Natuurterreinen

05.B.01 Strategie Zoetwater: beeldvormen richting herziene versie strategie

Vraag 1: Wat is de visie van Delfland over zoetwaterbeschikbaarheid in de toekomst. Een droog jaar zoals in 2026 zal veel vaker gaan voorkomen, en het zal ook nog wel droger worden in de toekomst. Daar zullen we ons op moeten voorbereiden. Kan die urgentie concreter worden aangegeven in de strategie?

Antwoord: De urgentie wordt sterk gevoeld. De strategie en uitvoeringsagenda zijn daarom ook gericht op korte termijn acties om ons voor te bereiden op een volgende droogte en de jaren daarna.

Vraag 2: Wat is de samenhang tussen onze strategie zoetwater en het Deltaprogramma zoetwater, waar onlangs een herijking van is gepresenteerd?

Antwoord: De zoetwaterstrategie is in lijn met het Deltaprogramma zoetwater. Beide benoemen dat het aanbod van zoetwater afneemt door klimaatverandering, terwijl de vraag toeneemt. Daardoor ontstaat een structurele onbalans tussen vraag en aanbod die niet langer uitsluitend met extra aanvoermaatregelen kan worden opgelost.

Delfland is actief betrokken bij het Deltaprogramma Zoetwater, onder meer via de zoetwaterregio West-Nederland.

Vraag 3: Is de doelstelling 2 niet te beperkt? P11 "Delfland benut actief koppelkansen tussen de opgaven zoetwater en wateroverlast om hemelwater beter vast te houden in het beheergebied zodat overlast en droogte wordt beperkt."? Suggestie voor andere verwoording van doelstelling 2: "Optimale verdeling van beschikbare hoeveelheid zoetwater"

Antwoord: Er is een foutje geslopen in de vetgedrukte tekst bij doelstelling 2, hierover is een mail verstuurd door de griffier. Hier had moeten staan: In tijden van droogte voorzien alle zoetwatervragers in hun eigen zoetwatervoorziening.

Dit zal worden gecorrigeerd in de volgende versie van de Strategie Zoetwater.

Vraag 4: Regulering nieuwe en toenemende onttrekkingen (P11) Nee tenzij: welke criteria worden overwogen om op basis van “nee tenzij” onttrekkingsaanvraag af te weten?

Antwoord: De exacte criteria zullen in de verdere uitwerking van deze regulering worden bepaald. In 2027 -2028 werkt Delfland het ‘nee, tenzij’-principe uit in beleidsregels voor vergunningverlening en verankert dit in de waterschapsverordening.

Vraag 5: (P12) Zoutindringing lijkt vooral te gaan over zouter water wat van buiten Delfland het gebied in komt (bijvoorbeeld bij de Parksluizen). Waar in de zoetwaterstrategie wordt aangegeven hoe wordt omgegaan met zoute kwel?

Antwoord: Zoutindringing bij de sluizen is op dit moment een grotere uitdaging in het gebied van Delfland dan zoute kwel. De kweldruk in het oppervlaktewater in Delfland is beperkt en vereist weinig doorspoelwater. Daardoor zijn in deze strategie geen extra maatregelen hiervoor opgenomen.

Vragen over uitvoeringsagenda zoetwaterstrategie

Vraag 6: Doelstelling 2 wordt hier anders geformuleerd dan in de strategie zelf. Namelijk als “Sturen op eigen verantwoordelijkheid in tijden van droogte”. Is het niet logisch dit consistent te maken? Zie ook vraag 3.

Antwoord: Dit zal worden gecorrigeerd in de volgende versie van de Strategie Zoetwater. Zie antwoord vraag drie.

Vraag 7: (P6) “Samen met partners zetten we opgedane kennis en ervaring in om gerichte maatregelen te nemen, met als doel het watersysteem effectief en efficiënt door te spoelen voor de waterkwaliteit”. Wordt hierbij ook gekeken naar mogelijkheden om minimaal door te spoelen gegeven de waterkwaliteitseisen en de ervaring van afgelopen zomer?

Antwoord: Hier zal ook naar worden gekeken.

Vraag 8: (P10) Capaciteit: is de geschatte capaciteit additioneel voor HH Delfland, of zijn deze medewerkers al in dienst?

Antwoord: Medewerkers zijn al in dienst en we prioriteren.

AWP

05.B.01 Strategie Zoetwater: beeldvormen richting herziene versie strategie

Uit de presentatie bleek dat Delfland de beschikking heeft over 4 m³/s uit Brielse Meer + 1,8 kuub uit KWA en nog 0,3 kuub van Rijnland, samen afgerond 6 kuub per seconde. Uit de presentatie bleek ook duidelijk dat dat maar net voldoende was, en alleen omdat de sluizen werden gesloten en de tuinders geen water uit de sloot mochten halen.

Vraag 1: Waarom is er in al die jaren niets ondernomen om de hoeveelheid kuubs die kunnen worden ingelaten, te vergroten?

Antwoord: Delfland kan vanuit het Brielse Meer 4 m³/s aanvoeren en met de KWA 1.8 m³/s. De afgelopen jaren zijn een aantal maatregelen uitgevoerd om de robuustheid en leveringszekerheid van deze aanvoervoorzieningen te vergroten. Voor de kerntaken van Delfland was de huidige aanvoer tot op heden toereikend.

Tijdens de presentatie van Delfland over de droogte en de inzet van zoetwateraanvoer voor het gebied van Delfland constateerde de AWP geschokt dat de Parksluizen 'zo lek zijn als een mandje' en dat daardoor dag-en-nacht elke seconde 1000 liter water nodig was om de zoutindringing op de Schie tegen te gaan, ofwel 86.400.000 liter per etmaal.

Vraag 2: Is dat juist?

Antwoord: De watervraag was iets lager, ongeveer 0,7 m³/s. Elke sluis is enigszins lek, dus de aanwezigheid van een lek was niet onverwachts. De hoeveelheid zoutwater die bij de Parksluizen binnen kwam was echter onverwachts hoog. De Parksluizen waren nog nooit eerder volledig gesloten, waardoor de hoeveelheid benodigd spoelwater in die situatie nog niet bekend was. De regiegroep droogte was ook verrast door het debiet dat hiervoor nodig was. De droogte wordt op korte termijn geëvalueerd. Lessen hieruit zullen worden vertaald in concrete acties.

Delfland hanteert de stelling: 'De veroorzaker betaald' in dit geval betaalde Delfland zowel voor de aanvoer van zoetwater als voor het wegpompen van het zoute water op de Schie a.g.v. de lekke Parksuis. De benodigde onder 1 genoemde hoeveelheid was veel groter dan het geval zou zijn bij een goed afdichtende sluis. De grote hoeveelheid benodigd water had tevens tot gevolg dat er minder zoetwater over bleef voor derden, bijv. tuinders, die geen zoetwater uit de boezem mochten halen en daardoor schade leden.

Vraag 3a: Gaat Delfland de gemeente Rotterdam als eigenaar van het Parksluizencomplex op deze forse lekkage aanspreken? Zo ja, kan Delfland renovatie afdwingen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord: Delfland is in gesprek met de gemeente over maatregelen om de zoutindringing tegen te gaan.

Vraag 3b: Gaat Delfland de gemaakte extra kosten op de gemeente Rotterdam verhalen?

Antwoord: De extra kosten worden niet verhaald. Wel is Delfland hierover in gesprek met de gemeente Rotterdam, als eigenaar van de lekkende sluis.

Tijdens de droogteperiode is er op een laat moment – toen de sluit formeel al geheel gesloten was – achter de sluis een bellenscherm geplaatst.

Vraag 4a: Waarom is die maatregel niet veel eerder – bijv. bij het ingaan van de eerste schutbeperkingen – toegepast?

Antwoord: De effectiviteit van het bellenscherm wordt nog onderzocht.

Vraag 4b: Heeft de maatregel gewerkt? Zo ja, hoe effectief was dat? Zo nee, waarom niet?

Antwoord: De effectiviteit van het bellenscherm wordt nog onderzocht.

Vraag 4c: Het bellenscherm is aan de zoete zijde van de Parksluizen gelegd. Is er ook overwogen om het scherm in de zoute voorhaven voor de sluisdeuren te installeren? Zo ja, wat was de afweging, zo nee waarom niet?

Antwoord: Doel van dit bellenscherm in de Schie was om de aanwezige zoute onderlaag op te mengen zodat het aanwezige zout effectiever naar buiten gepompt kon worden.

Vraag 4d: Wie heeft de kosten van deze maatregel betaald?

Antwoord: Delfland.

In de bijlage een artikel De Ingenieur uit 2012 over de strijd tegen verzilting en een zoutlekbeperkende sluis. Daarin komt naar voren dat een combinatie van maatregelen veel effectiever is dan uitsluitend toepassen van een bellenscherm.

Vraag 5a: Is Delfland bekend met deze studie van Deltares?

Antwoord: Delfland is bekend met deze studie en heeft de kennis van Deltares op dit vlak benut.

Vraag 5b: Overweegt Delfland deze techniek bij de renovatie van Parksluizen verplicht te stellen?

Antwoord: Samen met de provincie Zuid-Holland en de gemeente Rotterdam zijn maatregelen in voorbereiding om de zoutindringing bij de Parksluizen te verminderen.

05.B.02 Presentatie opgaven klimaatverandering

Geen vragen ingediend.

05.B.03 Uitkomsten werksessie rapport toezicht en handhaving Rekenkamer

Geen vragen ingediend.

05.B.04 Informatieve brief VV – afhandeling motie bescherming weidevogelgebied

Geen vragen ingediend.

Water Natuurlijk

Ingekomen stukken

Naar aanleiding van de bespreking van 04.06 Voortgangsrapportage Biodiversiteit:

Vragen: Kijken de ecologen in de organisatie ook naar de herstelperiode van de natuur/biodiversiteit:

1. in nieuw gegraven sloten na het dempen van sloten;
2. na baggeren en
3. na maaien?

Zo ja, is daar dan een indicatie van te geven?

Antwoord:

1. Daar vindt geen specifieke gerichte monitoring op plaats. Dit komt overigens niet veel voor in relatie tot de watergangen in eigendom van Delfland en de primaire watergangen waarvoor Delfland het beheer en onderhoud uitvoert.
2. Voor baggeren geldt dat er geen specifieke ecologische monitoring plaatsvindt nadat een watergang is gebaggerd. Op enkele locaties waar ecologisch baggeren is uitgevoerd wordt momenteel gericht onderzoek uitgevoerd naar de ontwikkeling van de ecologie. Dit onderzoek loopt en er zijn nog geen tussenresultaten beschikbaar.
In algemene zin weten we hoe herstel en ecologische ontwikkeling van sloten en watergangen verloopt. Gemiddeld wordt er in ons gebied eens in de circa 8 jaar gebaggerd; in dergelijke gevallen zet je ecosystemen terug naar een pioniersstadium en zien we de jaren erop weer herstel. Voor sloten geldt dat na een jaar of 4-5 er een ecologisch optimum wordt bereikt, waarna als gevolg van de slibaanwas het ecosysteem weer minder wordt. Naarmate het water minder belast wordt met stoffen zal zowel de slibaanwas en daarmee de baggerfrequentie kunnen afnemen, als ook de duur van het ecologisch optimum verlengd worden.
3. Delfland heeft een meetnet voor het volgen van de (ecologische) kwaliteit van zijn watergangen en ontwikkeling NEZ (macrofyten, macrofauna) in brede zin. Daarnaast hanteert Delfland de ecokleurenkoers waar per primaire watergang is bepaald hoeveel vegetatie er mag blijven staan. Van de effectiviteit van de ecokleurenkoers weten we, beheerdersoordeel, dat deze in veel gevallen effectief is. Maar er zijn ook watergangen waar ondanks aangepast maaibeheer de vegetatie nog niet tot ontwikkeling is gekomen. Er is geen specifieke monitoring met de herstelperiode als specifiek onderzoeksdoel. Indirect volgen we herstel met de reguliere meetnetten. Specifiek voor de NEZ vindt monitoring plaats om te bezien of het ecologisch maaibeheer het gewenste resultaat bereikt. Daar is een driejarige monitoringscyclus voor ingericht waarmee aanpassing en bijstelling van het maaionderhoud wordt vormgegeven.
Er zijn positieve ontwikkelingen in gang gezet met het gebruik van drones en satellietbeelden. Hiermee kan efficiënt en voor grote hoeveelheid watergangen grofmazig worden gekeken hoe de vegetatie zich ontwikkelt. Komende jaren gaan we deze technische ontwikkeling voor monitoring en verder oppakken.

Aan de leden van de commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit

DELFT
8 september 2026

ONDERWERP

Oproepbrief commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit

Geachte leden,

Namens de voorzitter roep ik u op voor de eerstvolgende vergadering van de commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit. Deze wordt gehouden op **dinsdag 22 september 2026 om 19.30 uur** in het Gemeenlandshuis, Phoenixstraat 32 te Delft.

De concept-agenda en bijbehorende stukken zijn in de loop van 8 september te raadplegen op uw iPad en gepubliceerd op internet.

De verenigde vergadering vindt plaats op **donderdag 8 oktober 2026 om 9.00 uur**.

Als u verhinderd bent om aan de commissievergadering deel te nemen, verzoek ik u vriendelijk daarvan kennis te geven aan Linda Leemborg 06 – 3164 5060. U kunt uw bericht ook sturen naar: verenigdevergadering@hhdelfland.nl.

Met vriendelijke groet,
de secretaris van de commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit

B. Henssen

Agenda Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit

Datum 22-09-2026
Tijd 19:30 - 22:00
Locatie GLH: 0.05
Voorzitter Peter Kiela VV

01 Opening, vaststelling agenda

19:30

02 Toezeggingenlijst commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit

19:31

03 Mededelingen

19:35

04 Ingekomen stukken

19:45

- 04.01 Waterschaarste in Delfland: actuele situatie en beheersmaatregelen
- 04.02 Tijdelijk op te schorten onttrekkingsverbod categorie 3 en voorbereiden inzet effluent AWZI de Nieuwe waterweg
- 04.03 Tijdelijk opschorten onttrekkingsverbod categorie 3 en 4
- 04.04 Informatieve brief VV huidige droogtesituatie en versoepeling van de droogte maatregelen
- 04.05 Informatieve brief VV over verantwoording SGBP3 - Uitzonderingen
- 04.06 Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025-2026
- 04.07 Beantwoording schriftelijke vragen CU/SGP over schermmiddelen glastuinbouw
- 04.08 Beantwoording schriftelijke vragen Water Natuurlijk over klimaatadaptatie
- 04.09 Ledenbrief UvW over convenant gewasbeschermingsmiddelen
- 04.10 Ledenbrief UvW over maatregelenpakket van Kabinet over stikstof, landbouw en natuur
- 04.11 "Open brief" van Stichting Samenleving Landbouw Natuur over bevindingen nieuwe stikstof

Lijst van toezeggingen en acties in de openbare vergadering van commissie Waterkwantiteit & Waterkwaliteit op 30 juni 2026

Aanwezig: A.J. Reinhard (Natuurterreinen), A. Jenniskens (Water Natuurlijk), I.B.M. Opdam (Water Natuurlijk), F. Örgü (VVD), R.H.R. Sunder (Ongebouwd), J.B. van den Berg (Ongebouwd), A.P. Smits (Partij voor de Dieren), S.E. Onderdelinden (Partij voor de Dieren), A.J. Grashuis (ChristenUnie-SGP), M.H.P. Jansen (CDA), S.J.W.P. Teerink (PvdA), J.M. van Dalen (AWP voor water, klimaat en natuur), A.J. Middendorp (AWP voor water, klimaat en natuur), P.A.L. van Santen (BBB), A.P.M. van Ruijven (BBB).

D. Siskens (voorzitter), M.E.H. Koop (hoogheemraad), S.C.P. van Boxmeer (hoogheemraad) en I.D.M. Elfferich (secretaris)

Link naar terugkijken van de commissie: [Agenda Delfland - Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit dinsdag 30 juni 2026 19:30 - 22:00 - iBabs Publiekspitaal](#)

Agenda punt	Onderwerp	Terugkoppeling en acties	Toezeggingen (+ termijn)	Bespreekstuk of hamerstuk?
01	Opening, vaststellen agenda	De voorzitter opent de vergadering om 19.30 uur. De agenda wordt vastgesteld.		
02	Toezeggingenlijst			
03	Mededelingen	De heer Teerink meldt dat de heer Meijdam wegens ziekte afwezig is. Portefeuillehouder Koop heeft twee mededelingen: 1. Strategie zoetwater komt in september beeldvormend in commissie WKK. 2. De commissieleden hebben een boekwerk ontvangen met een overzicht klimaatadaptatie projecten van gemeenten die via financiering vanuit het Deltaprogramma ruimtelijke adaptatie zijn of worden uitgevoerd. Portefeuillehouder Van Boxmeer heeft twee mededelingen: 1. Bestrijdingsmiddelmetingen. Aquon heeft Delfland geïnformeerd over foutieve metingen. De gevolgen hiervan worden in beeld gebracht. De VV wordt op de hoogte		

		gebracht van herziene producten zoals de waterkwaliteitsrapportage. 2. Plas Wilhelminapark en maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit. Als gevolg van het uitblijven van een vergunning door de gemeente zijn deze maatregelen uitgesteld tot na het zwemseizoen van 2026.		
04	Ingekomen stukken			
05.B	Besprekstukken			
05.B.01	Presentatie Maatregelpakket SGBP4	Mevrouw Vroom geeft de presentatie. Verschillende fracties (AWP, WN, PvdA en PvdD) geven aan wellicht een motie vreemd in te dienen bij de VV op 16 juli 2026 over een 'plus plus pakket'.		
05.B.02	Rapportages waterkwaliteit	Na de eerste termijn van de commissie is de vergadering geschorst van 21.11 uur tot 21.26 uur. Portefeuillehouder Van Boxmeer geeft aan te bekijken op welke manier hij invulling kan geven aan bredere communicatie rondom normoverschrijdingen.		
05.H	Hamerstukken			
06	Rondvraag en sluiting	Mevrouw Onderdelinden (PvdD) vraagt de hoogheemraad naar de temperatuur in beken en sloten naar aanleiding van de hoge temperaturen. De hoogheemraden Van Boxmeer en Koop hebben hierover geen signalen of meldingen ontvangen. De voorzitter sluit de vergadering om 22.01 uur		

Agendapunt	Titel	Toezegging	Portefeuillehouder	Deadline	Stand van zaken	Afgedaan
Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit 19-05-2026 01. Opening, vaststelling agenda	Beleid grondwaterinfiltraties en -onttrekkingen linken aan de zoetwaterstrategie	Portefeuillehouder Koop zegt toe dat in het beleid over grondwaterinfiltraties en -onttrekkingen de link zal worden gelegd met de zoetwaterstrategie.	Koop, M.E.H	11-11-2027	D&H is op 6 september 2026 akkoord gegaan met de herziene strategie zoetwater waarin een link is gelegd met de grondwateronttrekkingen. Visa versa kan pas plaats vinden bij het vaststellen van het herziene grondwaterbeleid.	Nee
Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit 19-05-2026 05.B.04. Presentatie Grondwaterbeleid	Benaming beleidswijziging koppelen aan grondwaterinfiltraties en -onttrekkingen	Portefeuillehouder Koop zegt toe dat de benaming van de beleidswijziging wordt gekoppeld aan grondwaterinfiltraties en -onttrekkingen.	Koop, M.E.H	11-11-2027	De term "Herziening grondwaterbeleid" die voorheen werd gehanteerd wordt specifieker gemaakt. De beleidswijziging komt te boek te staan als "herziening beleid grondwateronttrekkingen en infiltraties".	Nee
Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit 19-05-2026 05.B.02.	Metten slootniveau bij 26 glastuinbouwgebied en	Portefeuillehouder van Boxmeer zegt toe dat voor het eind van deze bestuurstermijn in alle 26	Boxmeer, S.C.P. van			Nee

Hoogheemraadschap van
Delfland

Presentatie strategie emissiereductie Glastuinbouw		glastuinbouwgebied en op slootniveau zal worden gemeten.				
---	--	---	--	--	--	--

Aan de leden van de verenigde vergadering

Ons kenmerk
2540731
Datum D&H
vergadering
31 juli 2026

Onderwerp

Waterschaarste in Delfland: actuele situatie en beheersmaatregelen

Geachte leden,

Door het uitblijven van regen en de lage waterafvoer van de Rijn, is de droogte in het beheersgebied van Delfland uitzonderlijk groot. Met deze brief informeren wij u over de actuele situatie, de maatregelen die wij al hebben genomen en de maatregelen die komende periode in gang gezet worden.

Actuele situatie

De droogteproblematiek is op dit moment vergelijkbaar met de uitzonderlijk droge jaren 2018 en 1976. Door de lage afvoer van de Rijn en de Maas neemt de verzilting van het water in de Zuidwestelijke Delta in de breedte en de Nieuwe Waterweg in het bijzonder toe. In de vooruitzichten zit nog geen verlichting, we verwachten een warme periode met nauwelijks neerslag van betekenis in ons gebied en stroomopwaarts. Dit betekent dat de afvoer van de Rijn en de Maas de komende weken nog verder afneemt. Op landelijk niveau heeft opschaling plaatsgevonden met betrekking tot de droogte en bereidt het Rijk en de regio zich voor op een Rijnaflow van minder dan 650 m³/s.

Door de uitzonderlijk lage rivierafvoer is het aannemelijk geworden dat de aanvoer van zoetwater naar Delfland vanuit het Brielse Meer en via de Klimaatbestendige Wateraanvoer (KWA) wordt beperkt. Dit zijn voor Delfland de enige aanvoermogelijkheden van zoetwater met voldoende kwaliteit. Komende periode treft Delfland voorbereidende maatregelen voor het scenario dat een stabiele zoetwateraanvoer vanuit het Brielse meer en de KWA sterk afneemt.

Wij overleggen, waar nodig dagelijks, met andere waterbeheerders en stemmen af over welke maatregelen wij en andere waterbeheerders nemen. Dit gaat over het verdelen van het beschikbare water. Bij die verdeling zijn de regionale afspraken uitgangspunt en is de landelijke rangorde bij waterschaarste leidend (de verdringingsreeks). Deze reeks geeft aan welke functies voorrang krijgen bij (dreigende) waterschaarste.

Welke maatregelen hebben wij genomen?

Dijkwachters van Delfland controleren periodiek de droogtegevoelige keringen op scheurvorming. Er zijn scheuren gevonden maar deze vormen op dit moment geen risico voor de waterveiligheid. Als het herstel of reparatiewerkzaamheden nodig zijn worden deze direct uitgevoerd.

Voor de stabiliteit van onze keringen moet het water in de boezem op peil blijven. Tegelijk willen we voorkomen dat zout water ons gebied binnenkomt, omdat dit slecht is voor de (water)natuur en de waterkwaliteit. Daarom hebben wij afgelopen weken stapsgewijs in toenemende mate beperkingen en verboden ingesteld voor het schutten van de sluizen. Als de sluizen minder vaak opengaan, houden we meer zoetwater vast en komt er minder zout water binnen.

Op 14 juli is besloten om de KWA maximaal te benutten voor de regio. Dit betekent dat Delfland, naast het Brielse meer, vanaf dat moment extra water aanvoert om de boezem en de polders op peil te houden. Daarnaast voeren wij, conform de afspraken, water door naar Schieland en de Krimpenerwaard.

Via media hebben we inwoners en bedrijven opgeroepen om zuinig om te gaan met oppervlaktewater. Dit om de watervraag te beperken. Daarnaast is er met gemeenten en grondeigenaren contact geweest over de droogte en spaarzaam omgaan met oppervlaktewater.

Inmiddels heeft het College van D&H op 31 juli jl. besloten om over te gaan op twee aanvullende maatregelen. Dit zijn maatregelen die genomen worden om water beschikbaar te hebben voor het aanleggen van een strategische waterbuffer.

1. Volledige stremming van alle sluizen in het beheersgebied van Delfland. Dat betekent voor Parksluizen dat code zwart, volgens Delflands schutprotocol, is afgekondigd. Per woensdag 5 augustus 0.00 uur is deze van kracht. Delfland heeft dit besluit genomen om de zoutindringing verder te voorkomen en zoetwater beschikbaar te hebben voor peilhandhaving en het instellen van een strategische waterbuffer.
2. Onttrekingsverbod voor functies in de categorie 4 en categorie 3 uit de landelijke verdringingreeks. Deze is van kracht per woensdag 5 augustus 0.00 uur. Dit betekent dat het onttrekken van oppervlaktewater uit de polders en de boezem na die tijd verboden is voor de volgende categorieën:
 - Particulieren;
 - Landbouw;
 - Scheepvaart;
 - Omkeerbare schade natuur;
 - Glastuinbouw;
 - Oppervlaktewater voor productieprocessen.

Op dit moment kunnen we de functies in categorie 1 (veiligheid en voorkomen onomkeerbare schade) en 2 (nutsvoorzieningen) nog voorzien van voldoende water van voldoende kwaliteit. Dit heeft in belangrijke mate te maken met het op orde houden van het waterpeil in Delflandse boezem.

Strategische waterbuffer instellen

De verwachting is dat het neerslagtekort verder oploopt en dat de afvoer van de Rijn en de Maas de komende twee weken verder afneemt. Onze enige aanvoerbronnen voor zoetwater, het Brielse Meer en de KWA, staan onder druk door lage rivierafvoeren en verzilting. Daardoor kunnen we in de situatie "crisis watertekort" komen. Het gedeeltelijk wegvallen van een deel van deze watervoorziening wordt nu ingeschat als een realistisch scenario.

Om categorie 1 en 2 uit de landelijke verdringingsreeks te kunnen blijven faciliteren neemt Delfland de navolgende aanvullende beheersmaatregel.

Delfland is gestart met het aanleggen van een strategische waterbuffer door enkele boezemwaterbergingen zo veel als (nog) mogelijk te vullen met oppervlaktewater. Dit water wordt hier gebufferd en kan worden ingezet als peilhandhaving van het boezemstelsel in gevaar komt. Niet alle boezemwaterbergingen zullen hiervoor worden ingezet, zodat eveneens bergingscapaciteit beschikbaar is voor hevige neerslag, mocht dit nodig zijn.

Naar aanleiding van bovenstaande maatregelen hebben wij stakeholders geïnformeerd, zoals havenmeesters, gemeenten en achterbannen van verschillende sectoren. En dit blijven wij komende periode doen. Deze situatie vraagt dat Delfland en de stakeholders samen optrekken om deze droge periode goed door te komen. We benutten dit moment om het bewustzijn te vergroten over klimaatverandering, droogte en de gevolgen voor mensen, natuur en bedrijven in ons gebied. Op onze website is altijd de laatste informatie te vinden.

Tot slot

Wij beseffen dat de genomen maatregelen grote gevolgen hebben voor gemeenten, tuinders, agrariërs, particulieren, sportverenigingen, recreatieondernemers, en andere betrokkenen in ons gebied. Toch nemen we deze maatregelen omdat stabiele dijken en het voorkomen voor onomkeerbare schade boven andere belangen gaan.

Wij blijven de situatie nauwlettend volgen. Zodra het verantwoord is trekken we maatregelen weer in.

Met vriendelijke groet,
Dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland,

De plv. secretaris-directeur,

de dijkgraaf, loco,

I. Nijsink

N.J. Dijkshoorn-van Dijk

aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
2543838

DATUM D&H VERGADERING
17 augustus 2026

ONDERWERP

Informatieve brief tijdelijk op te schorten onttrekkingsverbod en voorbereiden
inzet effluent AWZI de Nieuwe waterweg

Geachte leden,

Met deze brief informeren wij u over twee besluiten die het college heeft genomen
naar aanleiding van de actuele droogtesituatie in het beheergebied van Delfland.

Ondanks de aanhoudende droogte en de schaarste aan zoetwater laat de actuele
waterbalans zien dat er tijdelijk beperkte ruimte ontstaat in het watersysteem.
Daarom heeft het college besloten het onttrekkingsverbod voor gebruikers in
categorie 3 van de verdringingsreeks tijdelijk op te schorten gedurende de periode
van woensdag 19 augustus tot en met vrijdag 21 augustus. Binnen deze categorie
3 valt ook het tijdelijk bewateren van jonge bomen aangeplant door en in beheer
bij gemeenten. Ook hier gaat het om kleinschalig hoogwaardig gebruik. Met een
tijdelijke inzet van een beperkte hoeveelheid water kan immers grote schade
voorkomen worden. Deze jonge bomen zijn vaak in het kader van klimaatmitigatie
aangelegd. Op die dagen is het mogelijk om op de volgende tijden te onttrekken:
Woensdag 19 augustus: 00.00 - 08.00 uur en 20.00 - 23.59 uur
Donderdag 20 augustus: 00.00 - 08.00 uur en 20.00 - 23.59 uur
Vrijdag 21 augustus: 00.00 - 08.00 uur en 20.00 - 23.59 uur
Gebruikers van oppervlaktewater kunnen die periode benutten om hun eigen
waterbuffers aan te vullen en de kwetsbare jonge bomen bij gemeenten van water
te voorzien. Overdag blijkt het algemene onttrekkings-verbod onverminderd van
kracht, zodat Delfland de eigen waterpeilen op orde kan houden.

Bij dit besluit blijft de beschikbaarheid van voldoende water voor categorie 1, ten
behoefte van de bescherming van het gebied tegen schade aan waterkeringen,
natuur en leefomgeving, de hoogste prioriteit.

Tijdelijk iets meer zoetwater beschikbaar

De afgelopen periode heeft Delfland maatregelen getroffen om zo veel mogelijk
zoetwater vast te houden en strategische reserves op te bouwen. Delfland voert
maximaal aan vanuit het Brielse Meer en de Klimaatbestendige Wateraanvoer
(KWA). De sluizen langs de Nieuwe Maas zijn gesloten en er geldt voor iedereen
een onttrekkingsverbod. Daarnaast heeft Delfland de waterberging de Wollebrand
volledig gevuld en is Bergboezem Berkel voor ca. 55 à 60% gevuld. Hiermee is
een strategische zoetwaterbuffer aangelegd. Het verder vullen van de
Bergboezem Berkel en het vullen van de Woudse polder worden voorlopig

opgeschort. Te zijner tijd wordt onderzocht of de omstandigheden aanleiding geven om deze bergingen (verder) te vullen.

De genomen maatregelen hebben effect. Er gaat minder zoetwater verloren via de sluizen en het watergebruik is afgenomen. De weersverwachting voor de komende week alsmede de vullingsgraad van de waterbuffers is dusdanig dat er ruimte in het watersysteem ontstaat en daarmee beschikbaar kan worden gesteld aan gebruikers. Daarom kan het onttrekkingsverbod deels worden opgeschort gedurende een beperkte periode.

Het water is tijdelijk beschikbaar voor categorie 3 van de verdringingsreeks. Met dit besluit volgt Delfland de uitgangspunten van de verdringingsreeks bij waterschaarste. Zodra er ruimte in het systeem is behoren we deze ook te laten toekomen aan de gebruikers van het systeem.

Tijdelijke ontheffing voor doorvaart Parksluizen

Er blijft nog te veel zout door de Parksluizen heen te lekken. Hierdoor neemt de zouttong toe en is er nog onnodig veel water nodig om de zouttong terug te dringen. Voor het water in de Schie willen we het zoutgehalte niet te hoog hebben, mede omdat dit water ook doorgevoerd wordt naar Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. Voor dinsdag 18 augustus en/of woensdag 19 augustus is een ontheffing verleend voor doorvaart door Parksluizen voor een schip dat in opdracht van Delfland ingezet wordt om extra maatregelen (aanleg bellenscherm) te nemen voor vermindering van de zouttong in het zuidelijk deel van de Schie. Met deze aanvullende maatregel verwacht Delfland om de periode erna nog minder zoet water nodig te hebben om de zouttong te kunnen beheersen.

Dijkinspecties

Uit recente inspecties blijkt dat de conditie van verschillende droogtegevoelige dijken is verslechterd ten opzichte van eerdere inspectierondes. Er zijn op dit moment geen acute veiligheidsproblemen, maar voldoende beschikbaarheid van zoetwater blijft noodzakelijk om risico's voor de waterkeringen te voorkomen. Indien er locaties zijn aangetroffen met scheuren wordt dit actief gemonitord en direct passende herstelmaatregelen getroffen als dit nodig is. Het tijdelijk opheffen van het onttrekkingsverbod voor categorie 3 brengt de waterveiligheid niet in het geding.

Overige maatregelen blijven van kracht

De tijdelijke opschorting van het onttrekkingsverbod voor categorie 3 verandert niets aan de noodzaak van andere droogtemaatregelen. Het onttrekkingsverbod voor categorie 3 en 4 blijft overdag van kracht. Vanaf zaterdag 22 augustus 0.00 uur is het onttrekkingsverbod weer geheel van kracht. Ook de overige maatregelen die zijn genomen om de zoetwatervoorraad te beschermen blijven gehandhaafd.

Aanvullende zoetwaterbron effluent AWZI de Nieuwe Waterweg

De droogtesituatie blijft uitzonderlijk en de vooruitzichten zijn onzeker. Ontwikkelingen in rivierafvoer, verzilting, neerslag en de beschikbaarheid van externe aanvoer vanuit Brielse Meer en KWA kunnen de situatie snel veranderen.

Om die reden heeft het college besloten om alle voorbereidingen te treffen om effluent van AWZI de Nieuwe waterweg in te zetten als tijdelijke extra zoetwaterbron. De inzet van effluent van AWZI de Nieuwe waterweg is technisch mogelijk en uitgewerkt, voorbereidingen op de zuivering zijn in gang gezet. De effecten op de waterkwaliteit zijn ook ingeschat. Op deze AWZI staat een extra zuiveringsstap waardoor de kwaliteit hier beter is dan op andere locaties. Er zal ondanks de extra zuiveringsstap een tijdelijke verslechtering optreden van de waterkwaliteit, de gevolgen en schade aan de natuur is naar verwachting omkeerbaar en daarmee is inzet van deze bron naar verwachting mogelijk op het moment dat de situatie daarom vraagt.

Komende week is dit nog niet aan de orde, en daarmee worden vooralsnog alleen voorbereidingen getroffen. Het daadwerkelijk inzetten van het effluent is aan de orde als dit voor peilhandhaving noodzakelijk is. Delfland zal komende periode met de relevante stakeholders dit voornemen bespreken.

Tot slot

Delfland blijft de situatie intensief monitoren en stemt hierover voortdurend af met de (buur)waterschappen, Rijkswaterstaat, de provincie Zuid-Holland en de omgeving. Mocht de situatie tussentijds verslechteren, dan kunnen aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn. Uiteraard informeren wij u dan weer. Het beschermen van de waterveiligheid en het voorkomen van onomkeerbare schade aan het watersysteem en natuur houden daarbij steeds de allerhoogste prioriteit.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland,
de secretaris, de dijkgraaf,

ir. P.C. Janssen

dr. P.H.W.M. Daverveldt

aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK

2544430

DATUM D&H VERGADERING
20 augustus 2026

ONDERWERP

Tijdelijk opschorten onttrekkingsverbod categorie 3 en 4

Geachte leden,

Met deze brief informeren wij u dat het eerder ingestelde onttrekkingsverbod voor water uit ons watersysteem tijdelijk zal worden opgeschort voor de periode van zaterdag 22 augustus 2026 00.00 uur tot en met woensdag 26 augustus 2026 23.59 uur. Deze tijdelijke opschorting gedurende vijf dagen volgt op een eerdere gedeeltelijke opschorting waarover u op maandag jl. bent geïnformeerd (2543838).

Op 31 juli 2026 heeft Delfland vanwege het watertekort een verbod ingesteld op het onttrekken van oppervlaktewater voor gebruikers in categorie 3 en 4 van de rangorde bij waterschaarste. Na een collegebesluit op 17 augustus geldt in de nachten van 17 t/m 21 augustus een tijdelijke ontheffing voor categorie 3. Inmiddels is er meer water beschikbaar. Door de gevallen neerslag, de lagere temperaturen en de effecten van eerder genomen maatregelen is de watervoorziening naar verwachting gedurende vijf dagen voldoende om tijdelijk te voorzien in de watervraag van oppervlaktewateronttrekkingen in categorie 3 en 4.

Daarom heeft het college besloten het onttrekkingsverbod voor categorie 3 en 4 tijdelijk op te schorten voor de periode van zaterdag 22 augustus 2026 om 00.00 uur tot en met woensdag 26 augustus 2026 23.59 uur. Gedurende deze periode mogen gebruikers weer oppervlaktewater onttrekken. Hiermee stelt Delfland de tijdelijke ruimte in het watersysteem beschikbaar aan de gebruikers van het watersysteem, overeenkomstig de rangorde bij waterschaarste.

De tijdelijke opschorting betekent niet dat de droogtesituatie voorbij is. Daardoor kan slechts voor een beperkte periode voldoende zekerheid worden gegeven om het onttrekkingsverbod op te heffen. De weersverwachtingen blijven onzeker. Door de lage Rijnaafvoer blijft ook de verzilting een zorgpunt in het gebied. Daarom blijven de stremmingen voor de scheepvaart van kracht. Delfland monitort de situatie continu en treft indien nodig opnieuw maatregelen. Waterveiligheid blijft daarbij altijd de eerste prioriteit.

Mocht de situatie wijzigen, dan informeren wij u daarover.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland,
de secretaris, de dijkgraaf,

aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK

2545004

DATUM D&H VERGADERING
25 augustus 2026

ONDERWERP

Huidige droogte situatie en versoepeling van maatregelen

Geachte leden,

Met deze brief informeren wij u dat het eerder ingestelde onttrekkingsverbod voor oppervlaktewater uit ons watersysteem wordt ingetrokken vanaf 27 augustus 2026 00.00 uur. Het intrekken volgt op een eerdere opschorting waarover u op donderdag jl. bent geïnformeerd (DMS 2544430).

Daarnaast informeren wij u dat de op 31 juli ingestelde volledige stremming van de sluizen in Delfland richting de Nieuwe Waterweg vanaf 26 augustus 00.00 uur wordt vervangen door het schutprotocol 'schutbeperkingen' (code oranje).

Onttrekkingsverbod intrekken

De droogtesituatie is ondertussen verder verbeterd. Door de gevallen neerslag, de lagere temperaturen en de effecten van de eerder genomen maatregelen, zijn de watervoorziening en de veiligheid van de dijken voor de komende periode voldoende geborgd. Daarmee is er geen noodzaak meer om het onttrekkingsverbod in stand te houden en kan het verbod volledig worden ingetrokken. Daarom heeft het college besloten het onttrekkingsverbod voor categorie 3 en 4 vanaf 27 augustus 00.00 volledig in te trekken.

Versoepeling schutprotocol

Naast de neerslag en de lagere temperaturen neemt de rivierafvoer gestaag toe. Daardoor is de verziltingsdruk in het gebied lager. Met de constatering dat de wateraanvoer toereikend is om de chlorideconcentraties in het gebied laag te houden, zien we ruimte om de schutbeperkingen te versoepelen. Het college heeft besloten om het schutprotocol te versoepelen. Vanaf woensdag 26 augustus 2026 geldt het schutprotocol 'schutbeperkingen' (code oranje). Hierbij is schutten bij de Parksluizen weer toegestaan tijdens beperkte vensters (vanaf 5 uur t/m 11 uur na hoogtij). De andere sluizen in Delfland richting de Nieuwe Maas blijven voorlopig volledig gestremd, de meeste recreatieschepen kunnen via de Parksluizen het gebied invaren.

Varen via de Parksluizen is niet voor alle schepen mogelijk. Zo kunnen vaartuigen met hoge masten niet onder alle bruggen op deze route door en daardoor hun ligplaats niet bereiken. Voor schepen die niet kunnen omvaren, kunnen de Vlaardinger Driesluizen en de Buitensluis in Schiedam komend weekend op twee momenten worden geopend. Deze momenten plaatst Delfland binnenkort op de website.

Deze versoepelingen in de droogtemaatregelen betekenen niet dat de droogtesituatie voorbij is. Delfland monitort de situatie continu en treft indien nodig opnieuw maatregelen. Waterveiligheid blijft daarbij altijd de eerste prioriteit. Mocht de situatie wijzigen, dan informeren wij u daarover.

Met vriendelijke groet,
Dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland,
de secretaris, de dijkgraaf,

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
2546243

DATUM D&H VERGADERING
1 september 2026

ONDERWERP

Afwijkingen op landelijke richtlijnen voor Verantwoording doelgaten Kaderrichtlijn Water (KRW) periode 2022-2027

Geachte leden,

Hierbij informeren wij u over de verantwoording van doelgaten over de derde periode van het Stroomgebiedbeheerplan van de Kaderrichtlijn Water 2022-2027 (SGBP3). Delfland is voor haar gebied penvoeder van deze verantwoording en de provincie Zuid-Holland stelt deze vast. Het ministerie van I&W stuurt uiteindelijk één verantwoording van Nederland richting de Europese Commissie.

Bij de verantwoording van doelgaten heeft Delfland zoveel mogelijk de door het Rijk aangedragen standaardmotiveringen gebruikt. Dit zorgt voor een uniforme verantwoording van Nederland naar de Europese Commissie.

Hieronder staan de standaardmotiveringen die Delfland heeft gebruikt:

- Klimaat en weersextremen (temperatuur): De toename van de watertemperatuur in de afgelopen jaren heeft geleid tot meer algengroei.
- Klimaat en weersextremen (extreme neerslag): Hevige regenbuien na een periode van grote droogte hebben gezorgd voor extra uitspoeling van nutriënten.
- Fysieke maatregel(en) watersysteem niet (tijdig) gerealiseerd: door langdurige planvormingsprocessen zijn er minder natte ecologische zones gerealiseerd.
- Belasting vanuit landbouw: landelijk beleid voor het beperken van emissies uit de landbouw is niet voldoende geweest om de doelen te halen.
- Stoffiches voor 15 chemische stoffen. In de stoffiches wordt een standaardmotivering gegeven voor het niet behalen van normen van individuele stoffen, bijvoorbeeld door te grote achtergrondbelasting vanuit in het verleden opgebouwde emissies.

Delfland is op twee punten afgeweken van standaardmotiveringen en stoffiches:

1. Uitheemse Rivierkreeften.

Door de grote aanwezigheid van de uitheemse rivierkreeften worden diverse doelen niet gehaald, zoals de doelen voor waterplanten en doorzicht. Delfland heeft een verschil van inzicht met het ministerie van LNVN waar de verantwoordelijkheid voor het bestrijden en beheersen van rivierkreeften ligt. In de standaardmotivering voor de uitheemse Rivierkreeft, aangedragen door het Rijk, wordt onvoldoende het uitblijven van een landelijke regie en aanpak belicht. Delfland heeft daarom een aangepaste motivering gemaakt waarin dit wel is opgenomen

2. Gewasbeschermingsmiddelen.

Ook door de aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen worden diverse doelen niet behaald. Bij de stoffiches voor gewasbeschermingsmiddelen vindt Delfland dat er onvoldoende duidelijk wordt gemaakt waar de verantwoordelijkheid ligt. Ten eerste wordt onvoldoende belicht dat de handhaving door de NVWA op de juiste toepassing van gebruiksvoorschriften van toegestane gewasbeschermingsmiddelen te beperkt is. Ten tweede wordt de naleving van het verbod op verboden gewasbeschermingsmiddelen en de handhaving daarop onvoldoende benoemd. Delfland heeft daarom eigen motiveringen gemaakt voor drie gewasbeschermingsmiddelen (imidacloprid, abamectine en cypermethrin). Daarnaast hebben wij signaleerd dat de aanwezigheid van chemische stoffen, waaronder gewasbeschermingsmiddelen, die individueel hun norm niet overschrijven, wel gezamenlijk voor toxiciteit zorgen. In het regionaal waterprogramma van de provincie Zuid-Holland is bepaald voor oppervlaktewater en overige wateren dat de chemische waterkwaliteit goed moet zijn. Daarom zullen wij dit signaal voor opvolging agenderen in het Bestuurlijk Overleg en in het Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West.

De gehele verantwoording, inclusief de afwijkingen van de landelijke richtlijnen, is aangeboden aan de provincie en ingevoerd in het landelijke waterkwaliteitsportaal.

Delfland erkent dat het mogelijk is dat de provincie Zuid-Holland, als bevoegd overheidsorgaan voor het vaststellen van de verantwoording over SGBP3, de teksten aanpast. Ook het ministerie van I&W kan teksten van de verantwoording aanpassen bij het samenstellen van één verantwoording van Nederland richting de Europese Commissie. Dit betekent echter wel dat deze hogere bestuursorganen de verantwoordelijkheid voor deze teksten overnemen.

Parallel aan de aanbidding van de verantwoording aan de provincie en in het landelijk waterkwaliteitsportaal heeft Delfland haar eigen motiveringen gedeeld met andere waterschappen binnen Rijn-West en met de Unie van Waterschappen.

In de bijlage vindt u een uitgebreide toelichting op de gehele verantwoording.

Met vriendelijke groet,
Dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland,
de secretaris, de dijkgraaf,

ir. P.C. Janssen

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Bijlage: Toelichting op verantwoording SGBP3 Delfland

Bijlage 2: Toelichting Verantwoording doelgaten SGBP3 Delfland

Inleiding

Nederland haalt niet al haar KRW-doelen zoals deze zijn vastgesteld in het SGBP3. KRW-doelen bestaan uit doelen voor (1) ecologie: algen, waterplanten, vissen en andere kleine waterdieren, (2) ecologie-ondersteunende parameters zoals nutriënten, pH-waarde en doorzicht en (3) chemische stoffen die nationaal en Europees zijn vastgesteld.

Voor elk doel dat niet gehaald wordt moet verantwoording worden afgelegd aan de Europese Commissie. Deze verantwoording is een onderdeel van het nieuwe SGBP4. De waterschappen treden op als penvoerders voor de verantwoording. De provincies zijn verantwoordelijk voor de vaststelling ervan. Het Rijk voegt dit samen tot een verantwoording van Nederland richting de Europese Commissie, die in het SGBP4 wordt opgenomen.

Verantwoordingsmethode

De verantwoording over de niet gehaalde doelen bestaat uit drie onderdelen.

- a. Toestandsbepaling: Op basis van de monitoringsgegevens van 2023-2024-2025 wordt per ecologisch doel en per chemische norm gekeken naar de huidige toestand. Hier komt per doel of norm een waarde uit (huidige toestand), die wordt afgezet tegen de gewenste waarde (het KRW-doel). De toestandsbepaling is in Q2 van 2026 uitgevoerd en afgerond. In 2027 wordt de toestandsbeoordeling geactualiseerd met de monitoringsgegevens van 2024-2025-2026.
- b. Bepaling doelgaten: Voor alle ecologische kwaliteitselementen en voor alle stoffen is gekeken of de huidige toestand voldoet aan het doel of de norm. Als dit niet zo is, dan is sprake van een doelgat. Dit wordt bekeken per KRW-waterlichaam. Als er een doelgat is voor een parameter/stof in een KRW-waterlichaam, dan moet hiervoor verantwoording worden afgelegd.
- c. Verantwoording: Voor de verantwoording over de doelgaten moet een uitzonderingsbepaling worden ingezet en een motivering worden gegeven.

Uitzonderingsbepalingen bij het niet halen van KRW-doelen

De KRW biedt ruimte voor het inzetten van uitzonderingsbepalingen voor het niet behalen van een KRW-doel. Dit zijn de enige juridisch houdbare redenen om aan de KRW te voldoen wanneer het doel niet is behaald.

Het niet halen van een doel, zonder de inzet van uitzonderingsbepaling, betekent dat Nederland niet voldoet aan de KRW en dus in gebreke is. De Europese Commissie kan dan een EU-inbreukprocedure starten en het Hof van Justitie kan vervolgens Nederland verplichten tot aanpassing van beleid, het stilleggen van projecten (bijv. woningbouw, infrastructuur, landbouwonwikkelingen) of overgaan tot financiële sancties, zoals een boete of een dwangsom.

De KRW onderscheidt de volgende 4 uitzonderingsbepalingen:

- Doelfasering (art.4 lid 4 KRW);
- Doelverlaging (art. 4 lid 5 KRW);

- Tijdelijke achteruitgang (art. 4 lid 6 KRW);
- Hoger openbaar belang (art. 4 lid 7 KRW).

Voor deze planperiode kan slechts beperkt beroep worden gedaan op doelfasering, omdat de deadline voor het behalen van de KRW-doelen in 2027 zal zijn verstreken. Doelfasering kan alleen nog worden ingezet als het effect van de genomen maatregelen (en daarmee het doelbereik), zonder aanvullende maatregelen, nog na 2027 wordt verwacht. Dit is van toepassing op enkele stoffen. Voor Delfland zijn tijdelijke achteruitgang (vanwege calamiteiten met negatief effect op de ecologie) en hoger openbaar belang (vanwege projecten van groot maatschappelijk belang met negatief effect op de ecologie) niet van toepassing voor deze planperiode. Dergelijke calamiteiten of projecten zijn namelijk niet aan de orde geweest tijdens de looptijd van het SGBP3. De uitzonderingsbepaling die voor Delfland overblijft is doelverlaging.

Motiveringen

De inzet van een uitzonderingsbepaling moet worden onderbouwd met één of meerdere motiveringen en heeft als voorwaarde dat alle maatregelen uit SGBP3 moeten zijn uitgevoerd. Een waterschap mag eigen motiveringen opvoeren, maar kan ook gebruik maken van één van de standaardmotiveringen die door het Rijk zijn opgesteld (zie: [Standaardmotiveringen | Informatiepunt Leefomgeving](#)). Vanwege de uniformiteit tussen verschillende waterschappen en provincies is het vanuit het Rijk gewenst om zoveel mogelijk de standaardmotiveringen te gebruiken.

Verantwoording Delfland

Ondanks de inspanningen voor het verbeteren van de waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen binnen Delfland worden meerdere doelen voor ecologie, ecologie-ondersteunende parameters en chemische stoffen niet gehaald. Delfland stelt als penvoerder voor bij de verantwoording gebruik te maken van de uitzonderingsbepalingen doelfasering en doelverlaging. Zoals hierboven aangegeven, kan doelfasering alleen nog bij een beperkt aantal stoffen worden ingezet. Hierbij geldt dat het effect van de genomen maatregelen (en daarmee het doelbereik), zonder aanvullende maatregelen, na 2027 wordt verwacht (najleffect).

Bij de inzet van doelverlaging moet worden gemotiveerd dat er alles aan is gedaan om het doel te behalen en dat verdere maatregelen tijdens de planperiode van SGBP3 onhaalbaar of onevenredig kostbaar waren. Voor het motiveren van de inzet van deze uitzonderingsbepalingen gebruikt Delfland zoveel mogelijk de door het Rijk opgestelde standaardmotiveringen. Dit zorgt voor een uniforme verantwoording van Nederland naar de Europese Commissie.

Hieronder staan de standaardmotiveringen die Delfland gebruikt:

- Klimaat en weersextremen (temperatuur): De toename van de watertemperatuur in de afgelopen jaren heeft geleid tot meer algengroei.
- Klimaat en weersextremen (extreme neerslag): Hevige regenbuien na een periode van grote droogte hebben gezorgd voor extra uitspoeling van nutriënten.
- Fysieke maatregel(en) watersysteem niet (tijdig) gerealiseerd: door langdurige planvormingsprocessen zijn er minder natte ecologische zones gerealiseerd.

- Belasting vanuit landbouw: landelijk beleid voor het beperken van emissies uit de landbouw is niet voldoende geweest om de doelen te halen.
- Stoffiches voor 15 chemische stoffen. In de stoffiches wordt gemotiveerd waarom het doel onhaalbaar is gebleken, bijvoorbeeld door te grote achtergrondbelasting vanuit in het verleden opgebouwde emissies.

Rond de onderwerpen Uitheemse Rivierkreeften en Gewasbeschermingsmiddelen maakt Delfland geen gebruik van de hiervoor beschikbare standaardmotiveringen of stoffiches. Hiervoor zijn eigen varianten op de standaardmotiveringen gemaakt.

- In de standaardmotivering voor de uitheemse Rivierkreeft wordt onvoldoende het tekortschieten van landelijke regie en aanpak belicht. Delfland heeft daarom een aangepaste motivering gemaakt waarin dit wel is opgenomen.
- In de stoffiches voor gewasbeschermingsmiddelen (GBM) wordt onvoldoende aangegeven dat de handhaving door de NVWA op de juiste toepassing van gebruiksvoorschriften van toegestane GBM te beperkt is. Ook wordt de naleving van het verbod op verboden GBM en de handhaving daarop onvoldoende benoemd. Delfland heeft daarom een aangepaste motivering gemaakt waarin dit wel is opgenomen.

Delfland zet ook motiveringen in waarvoor geen standaardmotiveringen beschikbaar zijn:

- Negatieve invloed van gemotoriseerde recreatievaart: Maatregelen voor het substantieel begrenzen van gemotoriseerde recreatievaart zijn bij het vaststellen van SGBP3 als maatschappelijke onwenselijk beoordeeld vanwege schade aan recreatie als gebruiksfunctie. In SGBP3 is daarom in eerste instantie ingezet op het nemen van mitigerende maatregelen, maar deze nemen de schadelijke effecten van gemotoriseerde recreatievaart niet volledig weg. De nota Vaarbeleid ligt momenteel ter inzage. Hierin wordt meer rekening gehouden met waterkwaliteit. De uitwerking van de nota moet nog worden gestart. Het geactualiseerde vaarbeleid wordt in 2027 in concretere regelgeving vastgelegd
- Doelbereik doorzicht afhankelijk van andere parameters: In SGBP3 zijn geen maatregelen opgenomen specifiek om doorzicht te verbeteren, anders dan de maatregelen om andere KRW-doelen te halen. Daarmee is het halen van het doel voor doorzicht afhankelijk van ecologische doelen zoals fytoplankton (algen) en ondersteunende parameters zoals nutriënten.

Verantwoordelijkheid provincie Zuid-Holland

De uitzonderingsbepalingen en motiveringen worden vastgesteld door de provincie Zuid-Holland en worden daarna onderdeel van het SGBP4. Delfland heeft het voorstel voor de inzet van uitzonderingsbepalingen en motiveringen besproken en aangeboden aan de provincie en ingevoerd in het landelijke waterkwaliteitsportaal.

Delfland erkent dat het mogelijk is dat de provincie Zuid-Holland, als bevoegd overheidsorgaan voor het vaststellen van de verantwoording over SGBP3, de teksten aanpast. Ook het ministerie van I&W kan teksten van de verantwoording aanpassen bij het samenstellen van één

verantwoording van Nederland richting de Europese Commissie. Dit betekent echter wel dat deze hogere bestuursorganen de verantwoordelijkheid voor deze teksten overnemen.

Voorgelegde uitzonderingen en motiveringen

In de tabel hieronder is voor de ecologisch doelen, de ondersteunende parameters en stoffen met een doelgat weergegeven welke uitzonderingsgrond en welke motiveringen Delfland heeft voorgelegd aan de provincie Zuid-Holland.

	Parameter	Uitzondering	Motivering	Waterlichamen
Ecologie	Fytoplankton	Doelverlaging	Standaardmotivering weersextremen (temperatuur)	BH, BS, BMD, ZPD, PB, HHZVP
	Waterflora	Doelverlaging	Standaardmotivering weersextremen (temperatuur) Standaardmotivering fysieke ingrepen niet gereed Eigen motivering rivierkreeft Eigen motivering gemotoriseerde recreatievaart (BW, BMD, BH)	<u>alle</u>
	Macrofauna	Doelverlaging	Standaardmotivering weersextremen (temperatuur) Eigen motivering rivierkreeft Eigen motivering gewasbescherming (toxiciteit)	BH, BMD, ZPD, HHZVP
	Vis	Doelverlaging	Standaardmotivering weersextremen (temperatuur) Standaardmotivering fysieke ingrepen niet gereed Eigen motivering gemotoriseerde recreatievaart (BW, BMD)	BS, BW, BMD, ZPD
Biologie ondersteunende parameters	Nutriënten (N+P)	Doelverlaging	Standaardmotivering: Landelijk beleid emissies mest Standaardmotivering weersextremen (uitspoeling)	HHZVP
	Doorzicht	Doelverlaging	Standaardmotivering weersextremen (temperatuur) Eigen motivering gemotoriseerde recreatievaart (BW, BMD) Eigen motivering rivierkreeft Eigen motivering afhankelijkheid andere parameters	BW, BMD, ZPD, HHZVP
Stoffen	Ammonium	Doelverlaging	Stoffiches	Alle (beh. <u>Soll</u>)
	GBM (legaal)	Doelverlaging	Eigen motivering gewasbescherming (legaal) Eigen motivering gewasbescherming (illegaal)	BW
	HpCl1, PFOS, PBDE	Doelfasering	Stoffiches	<u>alle</u>
	Metalen	Doelverlaging	Stoffiches	<u>alle</u>
	PAK's	Doelverlaging	Stoffiches	BS, BH
	Tributyltin	Doelfasering	Stoffiches	BH, <u>Soll</u>

BH	Boezem Haaglanden
BW	Boezem Westland
BS	Boezem Schie
BMD	Boezem Midden-Delfland
ZPD	Zuidpolder Delfgauw
PB	Polder Berkel
HHZVP	Holierhoekse en Zouteveense Polder
Soll	Solleveld

Vervolg

Nederland verantwoordt zich als lidstaat over de niet behaalde doelen. Als Nederland niet een volledig geldige verantwoording heeft gegeven kan de Europese Commissie een EU-inbreukprocedure starten en het Hof van Justitie kan vervolgens Nederland verplichten tot aanpassing van beleid, het stilleggen van projecten (bijv. woningbouw, infrastructuur, landbouwonwikkelingen) of overgaan tot financiële sancties, zoals een boete of een dwangsom. Omdat Nederland zich als lidstaat verantwoordt is momenteel nog onduidelijk hoe een eventuele inbreukprocedure Delfland kan treffen.

aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
2532647

DATUM D&H VERGADERING
1 september 2026

ONDERWERP

Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025-2026

Geachte leden,

Met de brief van 21 april 2026 hebben wij uw geïnformeerd over de opzet van de voortgangsrapportage Biodiversiteit. Bij het vaststellen van het strategie en uitvoeringsprogramma Biodiversiteit (2025) is afgesproken jaarlijks te rapporteren.

De eerste voortgangsrapportage is nu een feit. Deze is bedoeld om u te informeren over beleidsontwikkelingen, uitgevoerde maatregelen en het effect hiervan op het herstel van biodiversiteit. Onder deze brief volgt een bestuurlijke samenvatting van deze rapportage, en de uitgebreide rapportage is als bijlage bij deze brief gevoegd.

Uw eventuele inhoudelijke vragen over de voortgangsrapportage zijn van harte welkom via de mailbox VerenigdeVergadering@hhdelfland.nl.

Hopend u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd,

Hoogachtend,
Dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland,
de secretaris, de dijkgraaf,

ir. P.C. Janssen

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Bijlage: Voortgangsrapportage Biodiversiteit 2025-2026

Bestuurlijke samenvatting

De aanpak voor biodiversiteit bij Delfland is beschreven in het [Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit](#) en volgt een groeipad, met 2050 als horizon. Deze samenvatting beschrijft de voortgang in de periode juli 2025 t/m juni 2026.

Doel: check op vorderingen in beleid, inspanningen en effecten

Doel is een gedeeld beeld van de vorderingen in de biodiversiteitsaanpak, uitgewerkt conform het raamwerk monitoring biodiversiteit van de waterschappen. Hierin gaat het om de vorderingen op beleid, maatregelen en effecten van maatregelen, met een focus op het creëren van condities. Met het inzicht in de vorderingen kan Delfland waar nodig bijsturen op de inspanningen en waar mogelijk kiezen voor een stap in het groeipad. In termen van plan-do-check-act is de voortgangsrapportage in accent de 'check' in de uitvoeringscyclus, met een doorkijk op de 'act'.

Eerste rapportage: zo volledig mogelijk, maar niet compleet

De als bijlage toegevoegde voortgangsrapportage voor biodiversiteit is zo volledig mogelijk, maar bevat ook nog hiaten omdat:

- De implementatie van het Strategie en Uitvoeringsprogramma nog gaande is; 'plan' wordt vertaald naar 'do' (maatregelen worden uitgewerkt en geborgd in de werkprocessen);
- Het monitoringsraamwerk in ontwikkeling is en de waterschappen nu afspraken maken over de effectindicatoren voor;

Daarmee heeft deze eerste rapportage het karakter van een nulmeting en van een blauwdruk voor de vervolgrapportages. Alhoewel formeel nog geen effecten gerapporteerd kunnen worden (doordat de systematiek nog in ontwikkeling is), geeft de rapportage soms al wel een beeld van waargenomen effecten. Zowel in de rapportage van maatregelen als van effecten, zal de informatie in hierna volgende jaarrapportages steeds concreter worden. In tabel 1 is een overall beeld per thema gepresenteerd.

Thema:	Beleid	Maatregelen	Effecten
A Ecologische waterkwaliteit	✓	🟡	?
B Blauwgroen Netwerk (BGN)	🟡	🟡	?
C Terrestrische biodiversiteit	🟡	?	?
D Biodiversiteit in beheer en onderhoud	✓	✓	-
E Biodiversiteit in medegebruik	✓	-	-
F Natuurinclusief bouwen	✓	-	-
G Beheersing exoten	🟡	🟡	-

Tabel 1: overall beeld voortgang aanpak biodiversiteit (met gewogen gemiddelden)

✓ Op Koers / 🟡 Bijna op koers / ✗ Blijft achter / ? Nog niet bekend / - (Nog) niet van toepassing

Het overall beeld is dat acties grotendeels op koers liggen en dat effectmonitoring nog in ontwikkeling is.

A Ecologische waterkwaliteit: uitvoering loopt

Delfland heeft actueel beleid met doelen en aanpak voor de ecologische waterkwaliteit. We nemen ecologische maatregelen in de hoofdwatgangen (o.a. natuurvriendelijke oevers) en werken samen met partners aan natuurherstel in de overige wateren. Het effect van de maatregelen op biodiversiteit wordt met ingang van 2027 voor deze voortgangsrapportage beoordeeld; de indicatoren in het raamwerk monitoring daarvoor zijn nog in ontwikkeling. Uit de waterkwaliteitsrapportage 2025 blijkt dat er nog geen netto verbeteringen waarneembaar zijn: sommige gebieden laten een positieve ontwikkeling zien, terwijl de situatie op andere plekken juist verslechtert.

B Blauwgroen netwerk (BGN): in ontwikkeling

De concretisering van rijke natuur en basiskwaliteit natuur in de werkprocessen is op koers. In de kiemfase van het uitvoeringsprogramma ligt de focus op meekoppelen van biodiversiteit in beheer en inrichting van eigen terreinen. In het BGN werken we aan verbindingen van natuur.

Voor keringen en watgangen in het BGN komt dit tot uitdrukking in extra of aangescherpte maatregelen (bijvoorbeeld een strengere eis voor de klei in dijkophogingen) en in prioritering van maatregelen binnen het BGN. Voor de waterbergingen zal de biodiversiteit nog nader worden geborgd. De aanplant/aanleg van bomen en landschapselementen op onze terrestrische assets borgen we via impactanalyses.

Er zijn verkennende contacten met partners over de samenwerking in het BGN in het gebied van Nationaal Park Hollandse Duinen en van Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland.

C Terrestrische biodiversiteit: meeste loopt; duurzame gronduitgifte iets vertraagd

Beleid voor natuurrijke keringen is geconcretiseerd en vertaald naar programma's van eisen. Maatregelen zijn o.a. het gebruik van lichte klei en kruidenrijk inzaaien. Uitwerking van duurzame gronduitgifte wordt later opgepakt (in 2027).

De monitoring en de effectindicatoren voor terrestrische biodiversiteit zijn nog in ontwikkeling, maar een voorlopig beeld is dat een kleine 50% van de al gemonitorde keringen voldoet aan basiskwaliteit natuur.

D Biodiversiteit in beheer en onderhoud: gangbaar en vanzelfsprekend

Het werken volgens de gedragscode, uitgewerkt in ecologische werkprotocollen, is gangbaar en vanzelfsprekend bij Delfland. De actualisatie van de gedragscode in 2025 is verwerkt in de ecologische werkprotocollen. In 2028 voeren we ecologisch groenbeheer verder door in het nieuwe contract voor het groenbeheer op onze terreinen binnen de hekken. Een deel van de maatregelen voor ecologisch groenbeheer is al gangbaar, zoals geen gif gebruiken, beperkt snoeien en beperkte grondbewerking.

E Biodiversiteit in medegebruik: volgt

In 2027 gaan we na of we de bescherming van natuur van vaarwateren in het BGN kunnen verbreden met oever- en land gebonden soorten. Dit is maatwerk. Te denken valt aan het (periodiek/ in het voorjaar) afsluiten van een vaarweg of het beperken van de toegang vanaf het water tot het land, daar waar kwetsbare soorten beschermd moeten worden.

F Natuurinclusief bouwen: van pilots naar systematische aanpak

Voor het assetsysteem waterveiligheid is natuurinclusief bouwen al verankerd in de werkprocessen voor het groot onderhoud van keringen, zie onderdeel C: terrestrische biodiversiteit. Voor de assetsystemen watersysteem en waterketen worden nog afspraken gemaakt. In 2026 en 2027 werken we aan een systematiek om maatregelen voor biodiversiteit eenduidig en systematisch te koppelen aan de verschillende soorten projecten die Delfland uitvoert. NB In eerdere pilots is daar al ervaring mee opgedaan en sommige maatregelen liggen al vast in programma's van eisen. Veel terreinen hebben daarom al groene elementen, zoals groene daken, bijenhôtels en beperkte verharding.

G Beheersing exoten

De exotenaanpak van Delfland omvat preventie, bestrijding en beheersing; waar passend kan Delfland ook kiezen voor acceptatie. Het huidige beleid richt zich op specifieke soorten; verkend wordt of een beleidsvernieuwing kan voorzien in meer flexibiliteit en speelruimte voor niet benoemde soorten en niet benoemde methoden. In het afgelopen jaar is zo'n 775 maal handelend opgetreden tegen exotische planten, voor het merendeel grote waternavel. Over de aanpak van exotische dieren, zoals Amerikaanse rivierkreeft en muskusrat, wordt gerapporteerd in de jaarverslagen.

Vervolg

- Het realiseren van een blauwgroen netwerk in de regio vraagt om samenwerking met de gebiedspartners. De komende periode intensiveren we de contacten binnen de natuurgebieden Nationaal Park Hollandse Duinen en het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland, om koppelkansen te verkennen en benutten.
- Groot onderhoud aan regionale en overige keringen is veelal op eigendom van derden, zoals gemeenten, terreinbeherende organisaties en particulieren. Het dagelijks beheer daarvan is belegd bij die eigenaren. Delfland maakt bij groot onderhoud afspraken over ecologisch beheer en stimuleert particuliere kringeigenaren te kiezen voor kruidenrijk inzaaien.
- Op basis van de lange termijnplanningen van werkzaamheden op eigen assets beoordelen we of de strategie van meekoppelen voldoende effect sorteert.
- Ecologisch groenbeheer op de bedrijfsterreinen (vanaf 2028) leidt mogelijk tot meerkosten. In het begrotingsproces van 2028 worden zo nodig bijbehorende middelen opgevoerd.
- De opgave en de aanpak (met nadruk op verdere implementatie van maatregelen en het opzetten van monitoring) corresponderen met de kiemfase van het groeipad uit het Strategie en Uitvoeringsprogramma.

Voortgangsrapportage Biodiversiteit juli '25- juni '26

Voortgangsrapportage Biodiversiteit juli '25 – juni '26

Colofon

Hoogheemraadschap van Delfland

Uitgave : 25 augustus 2026

Versie : definitief

Kenmerk : 2538035

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Ontwikkeling van het beleid	7
3	Voortgang maatregelen: “doen”	13
4	Monitoring effect: “leren”	26
5	Beoordeling ontwikkeling & handelingsperspectief	33
6	Small five van Delfland	36
	Bijlage Nieuws uit Delflandse Natuur	39
	Bijlage toelichting begrippen	41

1 Inleiding

1.1 Strategie en Uitvoeringsprogramma

In het 'Strategie en uitvoeringsprogramma Biodiversiteit, natuurlijk doen!' van het Hoogheemraadschap van Delfland, bestuurlijk vastgesteld d.d. 27 november 2025, is beschreven hoe Delfland bijdraagt aan herstel van natuur, gekoppeld aan de bestuurlijke programmalijnen. Voor die programmalijnen worden inspanningen en indicatoren verder uitgewerkt. Jaarlijks monitoren we:

- Of het beleid aanscherping behoeft,
- Of de uitvoering op koers is,
- In hoeverre genomen maatregelen effect sorteren en
- Of een volgende stap in het vastgestelde groeiplan gezet kan worden

De ontwikkelingen en voortgang hierop zijn onderdeel van de voortgangsrapportage Monitoring Biodiversiteit. Bestuurlijke agendering is jaarlijks (uiterlijk) in november, wat betekent dat de voortgangsrapportage terugblijkt op de periode juli van het voorgaande tot en met juni van het rapportagejaar.

1.2 Context: monitoring raamwerk

Het in 2025 door STOWA opgeleverde raamwerk monitoring biodiversiteit Waterschappen is een handreiking aan de waterschappen om zelf vorm te geven aan de monitoring van biodiversiteit. Delfland maakt hiervan gebruik in het vormgeven van de eigen monitoringinspanning, verbindt deze met het eigen strategie en uitvoeringsprogramma en stemt waar relevant voor uniformiteit af met collega waterschappen.

Monitoring gaat bij biodiversiteit zowel over het aquatisch domein (het natte, oppervlaktewater en oeverzone), als het terrestrisch domein (het droge, waaronder onze keringen en bedrijfsterreinen). Monitoring en rapportage van maatregelen en effecten in het natte is bij Delfland belegd in de programmalijn Waterkwaliteit, de jaarlijkse waterkwaliteitsrapportage en voortgangsrapportage Waterkwaliteit. De monitoring/voortgangsrapportage Biodiversiteit vult daar (beperkt) op aan.

Het raamwerk kent drie pijlers, zie figuur 1. De uitwerking van de onderwerpen A tot en met D vormt de basis van voorliggende rapportage, met de waterschappen is onderling afgesproken daar mee te beginnen. Daarbij richt de monitoring in 2026 zich voornamelijk op de registratie van genomen maatregelen. Instrumentele hulpmiddelen voor het beoordelen van effecten daarvan zijn veelal nog in ontwikkeling. In die gevallen wordt wel alvast een doorkijk gegeven van hoe dat er in komende jaren in de rapportage uit kan komen te zien. De onderwerpen E, F en G worden ingeleid, en in 2027 verder uitgewerkt in hun aandeel in de rapportage (groeimodel rapportage).

De onderwerpen in de pijlers beleid, maatregelen en effect worden in de volgende hoofdstukken toegelicht en concreet gemaakt.

Figuur 1. Overzicht onderdelen Raamwerk Biodiversiteit; De letter/cijfercombinaties verwijzen naar onderdelen die in de hoofdstukken 2, 3 en 4 uitgewerkt worden. Zo staat bijvoorbeeld de B voor het onderwerp "Blauwgroen Netwerk", gaat onderdeel B.1 over het beleidsspoor daarin, B.2 over de Maatregelen en B.3 over effecten.

		Beleid	Maatregel	Effect
THEMA	ONDERWERP	BELEID	MAATREGEL	EFFECT
		Drivers, Responses	Drivers, Responses	State, Impact
WAAR MOGELIJK DE NATUUR VERSTERKEN	A. Gebiedseigen ecologische waterkwaliteit	A.1 Ecologische kwaliteit waterlichamen opgenomen in beleid, met in acht name van gebiedseigenheid	A.2 Maatregelen om gebiedseigen ecologische waterkwaliteit te realiseren	A.3 Aanwezigheid biodiversiteit in relatie tot gebiedseigenheid
	B. Realiseren van Blauwgroen Netwerk en verbindingen via samenwerkingen	B.1 Realiseren van Blauwgroen netwerk opgenomen in beleid/ programma, en geborgde samenwerkingen	B.2 Maatregelen om verbindingen en samenwerkingen te realiseren	B.3. Gerealiseerde verbindingen
	C. Gebiedseigen biodiversiteit op terrestrische waterschaps-domeinen	C.1 Terrestrische biodiversiteit opnemen in beleid	C.2 Maatregelen ter bevordering van terrestrische biodiversiteit	C.3 Basiskwaliteit en biodiversiteit i.r.t. gebiedseigenheid: aanwezigheid bepaalde indicatorsoorten
NEGATIEVE IMPACT MITTIGEREN, COMPENSEREN	D. Biodiversiteit opnemen in Beheer & Onderhoud	D.1 Werk conform Wet Natuurbescherming/ ecologisch werkprotocol opgenomen in beleid	D.2 Werk volgens ecologisch werk-protocol/gebruik keurmerk voor beheer	D.3 Uitvoering werken en beheer volgens ecologische werkprotocollen
	E. Biodiversiteit opnemen in medegebruiksplannen	E.1 Biodiversiteit meenemen in recreatief beleid	E.2 Maatregelen om toegang/gebruik daar waar nodig te reguleren	E.3 Gerealiseerd gereguleerde toegang/gebruik
	F. Natuur-inclusief bouwen, en bouwen met natuur	F.1 Natuur-inclusief bouwen en opnemen in beleid	F.2 Natuur-inclusieve opnemen in beleid (1) maatregelen gericht op doelsoorten, of uitvoering bouwen met natuur door doelsoorten (2)	F.3 Gerealiseerde natuur inclusieve constructies gericht op doelsoorten
	G. Beleid beheersing exoten	G.1 Beleid beheersing invasieve soorten	G.2 Aanpak invasieve soorten	G.3 Uitvoering en aanpak exotenbeleid

Beleid

Zijn wetgeving en extern beleid voor biodiversiteit vertaald naar de eigen werkprocessen, en is dat beleid nog actueel? In hoeverre spelen we in op relevante externe ontwikkelingen, zoals de Europese Natuurherstelverordening, de definitie van Basiskwaliteit natuur, de agenda Natuurinclusief en provinciale uitwerkingen?

Maatregelen

Het Deltaplan biodiversiteitsherstel richt zich op creëren van condities. Wij werken een deel van de in het monitoringraamwerk biodiversiteit van de waterschappen onder "Effect" geplaatste onderdelen nader uit onder de noemer "Maatregelen", omdat deze zich o.i. richten op realisatie van die condities. Welke programmamaatregelen zijn inmiddels in de organisatie verankerd, of in gang gezet? Wat doen wij op onze assets en wat doen andere partijen in ons gebied in het samen vormgeven van natuurlijke verbindingen?

Effect

Welk daadwerkelijk effect op de biodiversiteit heeft onze inzet? In het Raamwerk biodiversiteit is een aanzet gegeven voor effectmonitoring binnen het waterschapdomein, en daarnaast welke data we aanleveren voor nationale analyse en interpretatie van de toestand van de biodiversiteit. De effectmonitoring is nog in ontwikkeling en krijgt in de voortgangsrapportage stapsgewijs de komende jaren meer inhoud.

Evaluatie strategie

In het Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit hanteren we een ruimtelijk groeiplan, waarin we vanuit het principe van een Blauwe Groen Netwerk gefaseerd van een Kiemfase, via een Groeifase uiteindelijk naar een Bloeifase ontwikkelen; zie hoofdstuk 5. Momenteel zitten we in de Kiemfase, waarin een focus ligt op (volgen van) ontwikkeling van onze assets voor de kerngebieden:

- (a) Nationaal Park Hollandse Duinen
- (b) Bijzonder Provinciaal Landschap Midden Delfland

Elke assetlijn heeft zijn eigen groeipad. Het zetten van een volgende stap in het groeipad, van kiem- naar groeifase, wordt enerzijds bepaald door wat de organisatie aan kan en anderzijds wat noodzakelijk is om het beoogde biodiversiteitsherstel te bereiken of wat wetgeving voorschrijft. Jaarlijks evalueren we dit en beoordelen of aanpassing nodig is.

Het ambitieniveau van Delfland is om op al zijn assets minimaal een basiskwaliteit natuur te realiseren, en daarnaast binnen de grenzen van het Blauw Groen Netwerk een rijke natuur. Met basiskwaliteit wordt zorg gedragen voor condities die algemeen voorkomende soorten ondersteunen, bij rijke natuur creëren we condities die ook meer zeldzame soorten faciliteren.

1.3 Leeswijzer

De voortgangsrapportage is een zelfstandig leesbaar document. Een deel van de teksten is overgenomen uit het strategie- en uitvoeringsprogramma Biodiversiteit (2025), zodat opgave en realisatie samenhangend zijn gepresenteerd.

In hoofdstuk 2 ligt de focus op het beleidshuis voor de natuur. In hoofdstuk 3 lichten we de voortgang toe op het terrein van uitvoering van maatregelen, ofwel het creëren van condities, waarmee we de natuur en biodiversiteit verstevigen. In hoofdstuk 4 blikken we vooruit op effectmonitoring. We noemen een vooruitblik, aangezien met name dit onderdeel de komende jaren verdere invulling en ontwikkeling gaat krijgen. Het schaalniveau waar op we richten is dat van Delflandse assets, met uitzondering van het onderwerp Blauwgroen Netwerk, dat zich op gebiedbrede ontwikkelingen richt.

In hoofdstuk 5 volgt een overkoepelende reflectie op de voortgang en het handelingsperspectief, waarna in het laatste hoofdstuk kort wordt ingegaan op hoe het in onze regio gaat met onze small five, de icoonsoorten van Delfland.

Tot slot, niet onbelangrijk, er is een meer natuurinclusieve beweging en bewustwording groeiend bij Delfland. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het aantal natuurnieuwsberichten op ons samenwerkingsportaal, geplaatst door gemotiveerde enthousiaste collega's. Een greep uit berichten over projecten, beheer, initiatieven en waarnemingen op Delflandse assets, is gepresenteerd in bijlage A. Dertien voorbeelden, dertien verhalen, alle dertien goed.

2 Ontwikkeling van het beleid

In dit hoofdstuk staat in hoeverre Delfland biodiversiteit heeft vastgelegd in beleid, en in hoeverre dat beleid actueel is. Waar in het Strategie en Uitvoeringsprogramma beleidsontwikkeling op een later tijdstip is gepland, vermelden we dat. Alhoewel er dan nog geen beleid is, is de voortgang wel op koers, want in lijn met de opgave.

Na een samenvattend overzicht is de voortgang gespecificeerd per domein (A t/m G).

Samenvatting voortgang biodiversiteit op beleidsniveau:

Hoe staat het met beleid op de thema's....:	Op koers	Bijna op koers	Blijft achter	Niet bekend
A Ecologische waterkwaliteit	✓			
B Blauwgroen Netwerk		↗		
C Terrestrische biodiversiteit op eigen terreinen		↗		
D Biodiversiteit in beheer en onderhoud	✓			
E Biodiversiteit in medegebruik	✓			
F Natuurinclusief bouwen	✓			
G Beheersing exoten		↗		

Tabel 1. Samenvatting voortgang biodiversiteit op beleidsniveau per thema. Op subonderdelen bestaan in uitwerking afzonderlijke beoordelingen; in die gevallen is hier gewogen gemiddelde opgenomen.

A Ecologische Waterkwaliteit

Indicator	A1 ¹ Ecologische kwaliteit waterlichamen opgenomen in beleid, met inachtnaam van gebiedseigenheid
Beleid Delfland	Onder de noemer 'schoon en gezond water' werkt Delfland aan de (chemische en) ecologische kwaliteit van het water. Hiermee geeft Delfland invulling aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW).
Vastgelegd in...	De aanpak van Delfland voor de ecologische waterkwaliteit is vastgelegd in het <u>KRW-programma 2022-2027</u> en beleidsmatig verankerd in het <u>Waterbeheerprogramma 6</u> (WBP6). Nadere uitwerkingen zijn o.a. de <u>beleidsregel natte ecologische zones</u> en de <u>ecokleurenkoers</u> (voor ecologisch maaien van de watergangen).
Ontwikkelingen	Het KRW-programma 2028-2033 en het WBP7 zijn in voorbereiding. Kern van de actualisering is: We zien veel potentie in het overig/lokaal water en het beter integreren van waterkwaliteit als kerntaak. We continueren emissiereductie voor lokale waterkwaliteitsverbetering, en zetten steviger in op de toename van leefgebied voor planten en dieren, samen met gebiedspartners.
Voortgang	Delfland heeft actueel beleid met doelen en aanpak voor de ecologische waterkwaliteit.
Score	✓ Het beleid voor de ecologische waterkwaliteit ligt op koers.

¹ De letter/cijfercombinaties verwijzen naar de tabel met te monitoren parameters volgens het Raamwerk Monitoring Biodiversiteit, zie Inleiding blz. 1.

B Blauwgroen Netwerk

Indicator	B.1 <i>Realiseren van Blauwgroen netwerk opgenomen in beleid/programma, en geborgde samenwerkingen</i>
Beleid Delfland	Delfland hanteert een groeimodel voor zijn blauwgroene netwerk: van kiemfase, via groeifase, naar bloeifase. Binnen het blauwgroene netwerk werkt Delfland aan rijke natuur, daarbuiten aan basiskwaliteit natuur (BKN). In de huidige fase, de kiemfase, ligt de focus op (natuurrijke inrichting en beheer van) de eigen assets. Op basis van de jaarlijkse voorgangsrapportage wordt beoordeeld of de stap gezet kan worden naar een volgende groeifase.
Vastgelegd in...	Het beleid voor het blauwgroene netwerk van Delfland is in 2025 door de Verenigde Vergadering bestuurlijk vastgesteld met het Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit .
Ontwikkelingen	Met de ambitie van rijke natuur op Delflandse assets binnen het blauwgroene netwerk sorteert Delfland voor op de inwerkingtreding van het Nederlandse Natuurplan, de nationale uitwerking van de Europese Natuurherstelverordening (NHV). We hebben een eigen ambitie en invulling voor rijke natuur en BKN, waarbij rijke natuur zich onderscheidt van BKN door meer maatwerk op basis van de aanwezigheid van specifieke planten- en diersoorten. Het Nederlandse Natuurplan is nog in wording en moet in september 2027 worden ingediend bij de Europese Commissie. We gaan dan na of de Delflandse aanpak voldoende invulling geeft aan onze wettelijke plicht met betrekking tot natuurherstel. Waar nodig scherpen we aan. Ook onze partners werken aan groenblauw. Tendens is een integrale groenblauwe systeembenadering (waar voorheen meer accent lag op natuurgebieden en losse maatregelen). Het gedachtengoed en de ligging van het BGN van Delfland sluit aan bij de groenblauwe plannen van onze partners. Concrete samenwerking met de partners start in de groeifase van het BGN. In de huidige fase, de kiemfase, werken we nog aan onze eigen werkprocessen voor natuurrijke inrichting en beheer van onze assets. Geborgde samenwerking, zoals genoemd in de indicator B1, heeft Delfland voorzien voor een latere fase; concrete kapstokken daarvoor zijn het Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD) en het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland (BPL-MD).
Voortgang	• Vertaling van rijke natuur en BKN in (beleid voor) de werkprocessen loopt en is op koers. Om vaart te maken met het BGN heeft de aanpak van werkprocessen binnen het BGN voorrang. • Actief uitnodigen van partners via reguliere (bestuurlijke) overleggen, voorzien voor de kiemfase, is nog niet gestart. Wel zijn er verkennende contacten met partners over de samenwerking in het BGN in het gebied van Nationaal Park Hollandse Duinen en van Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland. • In de weging van het waterbelang worden biodiversiteit en het blauwgroene netwerk inmiddels meegenomen.
Score	👉 Het beleid en de samenwerking voor het blauwgroene netwerk zijn in ontwikkeling en liggen grotendeels op koers.

C Terrestrische biodiversiteit op eigen terreinen

Indicator	C.1 <i>Terrestrische biodiversiteit opnemen in beleid</i>
Beleid Delfland	Op dijken en (bedrijfs)terreinen maken we ruimte voor natuur. Dijkverbetering doen we op een natuurrijke manier, o.a. door gebruik van lichte klei en door kruidenrijke inzaai. We onderzoeken hoe we onze gronduitgifte kunnen (blijven) verduurzamen en welke maatregelen we kunnen treffen die bijdragen aan de natuur en biodiversiteit. We dragen bij aan de groenblauwe dooradering van het buitengebied, bijvoorbeeld met bomen en landschapselementen.
Vastgelegd in...	<u>Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit, Assetmanagement-plan waterveiligheid</u>
Ontwikkelingen	Keringen: In het onderzoeksprogramma <u>Future Dikes</u> wordt kennis over natuurontwikkeling op dijken ontwikkeld en vertaald naar handreikingen. Nieuwe inzichten en werkwijzen nemen we t.z.t. over in het beleid van Delfland. Overig terrestrisch: Voor groen op terreinen is een impactanalyse ecologisch groenbeheer in wording, zie voor toelichting onderwerp D. Verder worden afspraken gemaakt bij natuurinclusieve projecten (onderwerp F), waarbij het uitgangspunt is dat biodiversiteit wordt meegekoppeld met projecten voor aanleg en instandhouding van onze assets. Aanvullend op onze eigen ambitie volgen uit het Nederlands Natuurplan (gereed september 2027) mogelijk extra wettelijke verplichtingen voor terrestrische biodiversiteit. Nieuwe verplichtingen nemen we t.z.t. over in het beleid van Delfland.
Voortgang	Beleid voor natuurrijke keringen is geconcretiseerd en vertaald naar programma's van eisen. Voor verduurzaming van de gronduitgifte is een adviesrapport opgesteld door een gespecialiseerd bureau. Vanaf eind 2026 verkennen we in hoeverre de adviezen toe te passen zijn in nieuwe contracten van gronduitgifte. Daadwerkelijke afspraken volgen in 2027, dat is door capaciteitsbeperking later dan gepland (2026). We verkennen hoe behoud en aanplant van bomen, en aanleg van landschapselementen, aangepakt en geborgd kan worden. Dit loopt nog.
Score	❌ De ontwikkeling en concretisering van het beleid voor de terrestrische biodiversiteit blijft achter op het onderdeel van verduurzaming van de gronduitgifte. ✔️ Beleid en beleidsontwikkeling voor keringen en overig terrestrisch verloopt conform planning en beoordelen we als "op koers". ↗️ Het gewogen gemiddelde dat is opgenomen in tabel 1 is "grotendeels op koers"

D Biodiversiteit in beheer en onderhoud

Indicator	D.1 <i>Werk conform Wet Natuurbescherming/ ecologisch werkprotocol opgenomen in beleid</i>
Beleid Delfland	Ecologisch werken wordt de standaard in ons beheer en onderhoud. Waar mogelijk maaien we onze keringen gefaseerd en voeren het maaisel af. Op onze (bedrijfs)terreinen schakelen we nog verder over naar ecologisch groenbeheer. Zo kiezen we voor inheemse beplanting en beperken we bodemberoering.
Vastgelegd in...	<u>Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit, Assemanagement-plan waterveiligheid, gedragscode bestendig beheer en onderhoud, ecologische werkprotocollen Delfland.</u>
Ontwikkelingen	In opdracht van de Rekenkamer van het algemeen bestuur van Delfland wordt in 2026 onderzoek gedaan naar biodiversiteit in relatie tot beheer en onderhoud. Het onderzoek beoogt inzicht te geven in het beleid voor onderhoud en beheer van dijken en watergangen in relatie tot biodiversiteit, hoe hier in de praktijk uitvoering aan gegeven wordt, en in hoeverre er vanuit het waterschap initiatief genomen wordt om inwoners en bedrijven hier actief bij te betrekken. In het onderzoek is aandacht voor hoe Delfland kan leren en zijn beleid verder kan ontwikkelen. Op basis van het onderzoeksrapport kan het bestuur besluiten om het beleid aan te passen of aan te scherpen.
Voortgang	Het werken volgens de gedragscode, uitgewerkt in ecologische werkprotocollen, is gangbaar en vanzelfsprekend bij Delfland. De actualisatie van de gedragscode in 2025 is verwerkt in de ecologische werkprotocollen. Voor ecologisch groenbeheer op terreinen 'binnen de hekken' wordt in 2026 een impactanalyse afgerond, op basis waarvan maatregelen worden opgenomen in het volgende contract voor het groenbeheer en een inschatting wordt gemaakt van de groeipotentie. I.v.m. (langere) doorloop van het huidige groencontract, start het nieuwe groencontract, dus de uitvoering van het beleid, in 2028. Binnen het huidige contract heeft biodiversiteit overigens ook al de aandacht, bijvoorbeeld als het gaat om beperkt snoeien, geen bestrijdingsmiddelen en inheemse aanplant.
Score	✓ Het beleid voor biodiversiteit in beheer en onderhoud ligt op koers.

E Biodiversiteit in medegebruik

Indicator	E.1 <i>Biodiversiteit meenemen in recreatief beleid</i>
Beleid Delfland	In gebieden met kwetsbare waternatuur is verstoring door o.a. pleziervaart nadelig voor de biodiversiteit. Zonering, dus het beperken van de toegang tot kwetsbare wateren is een effectieve maar ook sociaal impactvolle maatregel. Ook onbeperkte toegang tot dijken kan negatieve invloed hebben op aanwezigheid of broedsucces van oevervogels aan de waterkerende kant, of kan ervoor zorgen dat bloemrijke vegetatie schade oploopt. Door biodiversiteit op te nemen in het recreatief beleid kan ruimte worden gecreëerd om toegang te beperken, om biodiversiteitsschade te mitigeren. We gaan de mogelijkheid en wenselijkheid van 'natuurinclusief medegebruik' verkennen.
Vastgelegd in...	<u>Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit, Vaarverordening Delfland, Visie recreatief medegebruik Delfland</u>

Ontwikkelingen	Delfland actualiseert op dit moment (2026) zijn vaarbeleid. In het vaarbeleid staat (ook) hoe Delfland de waternatuur beschermt tegen negatieve gevolgen van recreatie.
Voortgang	In 2027 gaan we na of we de bescherming van natuur van vaarwateren in het BGN kunnen verbreden met oever- en landgebonden soorten. Dit is maatwerk. Te denken valt aan het (periodiek/ in het voorjaar) afsluiten van een vaarweg of het beperken van de toegang tot het land, daar waar kwetsbare soorten beschermd moeten worden. In de verkenning komt ook de juridische verankering van maatregelen aan bod; bijvoorbeeld via het vaarbeleid. Verkenning van natuurinclusief medegebruik van watergangen start volgens planning in 2027.
Score	✓ Het opnemen van biodiversiteit in recreatief beleid ligt op koers.

F Natuurinclusief bouwen

Indicator	F.1 <i>Natuurinclusief bouwen opnemen in beleid</i>
Beleid Delfland	In onze projecten koppelen we maatregelen voor biodiversiteit mee. We ontwikkelen een systematiek om voor alle soorten projecten mogelijke maatregelen te selecteren.
Vastgelegd in...	<u>Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit</u>
Ontwikkelingen	Inmiddels bestaan er diverse instrumenten en handreikingen voor natuurinclusief bouwen, die we kunnen gebruiken in onze aanpak. Het traject om inbouw van nestelvoorzieningen voor vogels en vleermuizen via het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) verplicht te maken voor utiliteitsbouw loopt nog.
Voortgang	Voor het assetsysteem waterveiligheid is natuurinclusief bouwen al verankerd in de werkprocessen voor het groot onderhoud van keringen, zie onderdeel C: terrestrische biodiversiteit. Voor de assetsystemen watersysteem en waterketen worden nog afspraken gemaakt. In 2026 en 2027 werken we aan een systematiek om maatregelen voor biodiversiteit eenduidig en systematisch te koppelen aan de verschillende soorten projecten die Delfland uitvoert. We doen dat in samenhang met maatregelen voor duurzaamheid en voor klimaatadaptatie. Voor het terrein van de Vergulde Hand is een maatwerk (groen) plan opgesteld. De aanpak kan als voorbeeld dienen voor komende projecten in de waterketen.
Score	✓ Het opnemen van biodiversiteit in beleid voor projecten (natuurinclusief bouwen) ligt op koers (en voor waterveiligheid zelfs vóór).

G Beheersing exoten

Indicator	G.1 <i>Beleid beheersing invasieve soorten</i>
Beleid Delfland	Invasieve exoten kunnen een bedreiging zijn voor de biodiversiteit, zowel op het land als in het water. Delfland hanteert daarvoor een exotenaanpak. Deze aanpak omvat preventie, bestrijding en beheersing; waar passend kan Delfland ook kiezen voor acceptatie.
Vastgelegd in...	<u>Beleidsnota exoten</u>
Ontwikkelingen	Het huidige exotenbeleid richt zich op specifieke soorten. Meer flexibiliteit en speelruimte voor niet benoemde soorten en niet benoemde methoden is wenselijk. Denk bijvoorbeeld aan het snel kunnen acteren op nieuwe soorten en het - inspelen op nieuwe inzichten uit onderzoek. Een beleidsvernieuwing kan in die flexibiliteit en speelruimte voorzien.
Voortgang	Voor de beleidsvernieuwing is capaciteit nodig; momenteel wordt ambtelijk verkend of, hoe en wanneer daarin voorzien kan worden.
Score	👉 Het exotenbeleid ligt bijna op koers; actualisatie van het beleid is nodig, hiervoor zijn de bouwstenen aanwezig. Aanpassing beleid wordt opgenomen de algemene planning voor beleidsontwikkeling

3 Voortgang maatregelen: “doen”

Om de neerwaartse curve waarin de natuur zich wereldwijd bevindt om te buigen zijn maatregelen nodig en neemt Delfland ook maatregelen. In het Deltaplan Biodiversiteitsherstel en ons eigen Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit richten we ons op minimaal realiseren van Basiskwaliteit Natuur (BKN) en op gerichte locaties Rijke Natuur op al onze eigen assets. Dat doen we niet overal tegelijk, maar in een groeimodel, waarin we van een kiemfase naar een bloeifase doorontwikkelen (zie hoofdstuk 5). Basiskwaliteit Natuur draait om het creëren van condities (abiotische condities, inrichting en beheer) die algemene soorten nodig hebben om algemeen te blijven. Zonder deze condities zullen de algemene soorten achteruitgaan. Rijke Natuur faciliteert ook minder algemene soorten.

De focus ligt dus op condities, erop vertrouwend dat de aanwezigheid van soorten dan “vanzelf” volgt. Om condities op orde te brengen of te houden zijn maatregelen in aanleg en beheer nodig. De kern van deze voortgangsrapportage bestaat daarom ook uit het volgen en registreren van die maatregelen, het “doen” en (na “leren” vervolgens) “beter doen”.

Koers van Delfland:

Elk assetsysteem - waterkeringen, watersysteem, waterketen en overige terreinen - heeft zijn eigen groeipad en snelheid, waarbij als uitgangspunt wordt gehanteerd dat er zoveel mogelijk wordt meegelift op de planning van aanleg, groot onderhoud en beheer. Hiermee is het groeipad flexibel en adaptief bij veranderende omstandigheden en blijft het spanningsveld tussen ontwikkelen van natuurwaarde en uitvoeren eigen kerntaken beheersbaar.

Delfland heeft de afgelopen jaren, vooral in het natte (het NEZ netwerk), maar ook op het droge al de nodige gebiedsbrede maatregelen genomen en gebiedspartners hebben dat ook. Er is een Blauwgroen Netwerk opgesteld, waarin waardevolle gebieden en verbindingsmogelijkheden daartussen in kaart zijn gebracht. Daar is een groeimodel aan gekoppeld om te helpen bij prioriteren, waarin een kiem- een groei- en een bloeifase zijn gedefinieerd; zie hiervoor hoofdstuk 5 en het in dit hoofdstuk uitgewerkte onderdeel B.

Voortgang biodiversiteit op maatregelenniveau samengevat:

Hoe staat het met maatregelen op de thema's....:	Op koers	Bijna op koers	Blijft achter	Niet bekend
A Ecologische waterkwaliteit		↗		
B Blauwgroen Netwerk		↗		
C Terrestrische biodiversiteit op eigen terreinen				?
D Biodiversiteit in beheer en onderhoud	✓			
E Biodiversiteit in medegebruik	-	-	-	-
F Natuur-inclusief bouwen	-	-	-	-
G Beheersing exoten		↗		

*Tabel 2 Samenvatting voortgang biodiversiteit op maatregelenniveau per thema
grijs zijn de onderdelen waar we nog geen oordeel vellen, want wordt >2026 opgepakt.*

Als toelichting bij tabel 2 “voortgang biodiversiteit op maatregelenniveau” volgt per thema een uitwerking.

A. Ecologische waterkwaliteit

Indicator	<i>A2.1. Uitvoering van maatregelen om gebiedseigen ecologische waterkwaliteit te realiseren & A2.2. Leveren data aan Informatiehuis Water</i>
Maatregelen Delfland	Voor detailinformatie verwijzen we door naar de periodieke voortgangsrapportages van het programma waterkwaliteit.
Vastgelegd in...	Uitvoeringsprogramma waterkwaliteit
Ontwikkelingen	<u>waterkwaliteitsrapportage</u> en <u>voortgangsrapportage waterkwaliteit</u> .
Voortgang	Hoewel er in 2025 flinke stappen zijn gezet, is het NEZ-netwerk nog niet afgerond. De voortgang verschilt sterk per kerngebied en stapsteen; vier van de zeven kerngebieden en elf van de twaalf stapstenen zijn voltooid. De belangrijkste beperking is ruimtegebrek. Momenteel wordt het accent verlegd naar het lokale water. Voor de aanleg van waternatuur in overig water is de verwachting dat "De Staat van ons Water", samen met alle gemeenten, nog extra kansen voor waternatuur zal opleveren. De prioritering daarin volgt uit afspraken met gemeenten binnen De Staat van ons Water, aangevuld met de ecologische potentie van locaties en de ligging ten opzichte van het Blauwgroen netwerk (BGN), specifiek gebieden die als de Kiemfase zone zijn aangewezen (Nationaal Park Hollandse Duinen & Bijzonder Provinciaal Landschap Midden Delfland).
Score	↪ Binnen het programma waterkwaliteit wordt eraan gewerkt op koers te raken. We beoordelen dit onderdeel als "grotendeels op koers".

B. Verbindingen en samenwerkingen realiseren (BlauwGroen Netwerk)

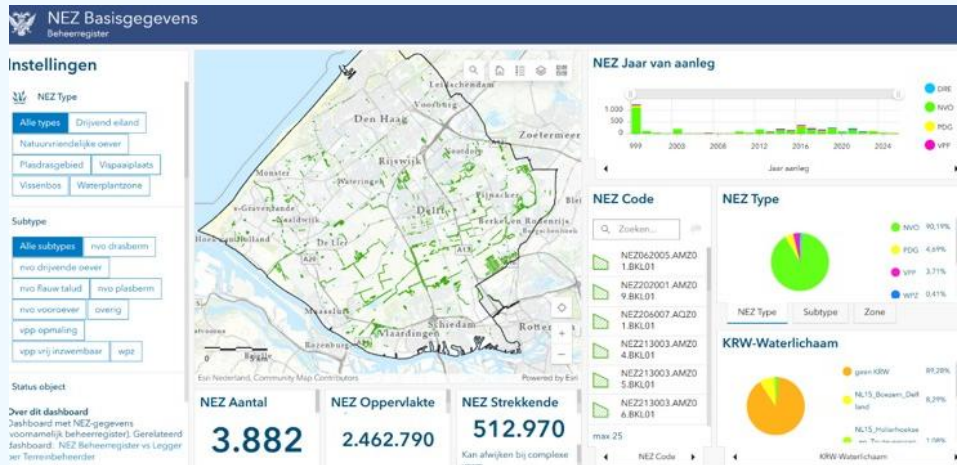
Het Aanvalsplan Landschap ontwikkelt momenteel de randvoorwaarden voor kwalitatief goede groenblauwe dooradering en landschapselementen. Waterschappen spelen hierbij een belangrijke rol, omdat zij veel blauwe elementen in beheer hebben, evenals groene elementen als keringen en daarmee een significante bijdrage kunnen leveren aan de connectiviteit tussen elementen. Hieronder geven we een doorkijk in de ruimtelijke ontwikkelingen in het blauwe (water) en het groene (land). De verwachting is dat er vanuit het Aanvalsplan Landschap nadere invulling van kwalitatieve randvoorwaarden en aanvullende indicatoren volgen, die vervolgens plek krijgen in de voortgangsrapportage biodiversiteit.

We maken een overzicht van de bijdrage met onze assets aan de blauwgroene verbindingen (watergangen en terreinen in beheer door waterschap) die natuurvriendelijk ingericht en beheerd zijn. Hiermee draagt het waterschap bij aan het versterken en verbinden van natuurgebieden en het realiseren van het landelijke doel van 5% groenblauwe dooradering in 2030 en 10% in 2050 (in het landelijk gebied).

Deze maatregelen indicator is opgesplitst in drie onderdelen, te weten:

- B2.1 Samenwerkingen om BGN te realiseren en aantal gerealiseerde verbindingen.
- B2.2 Versterken blauwe landschapselementen: Inzicht in aandeel (percentage / lengte) van oevers die natuurvriendelijk zijn ingericht en beheerd.
- B2.3 Versterken groene landschapselementen: Inzicht in terrestrische eigendommen die natuurvriendelijk zijn ingericht en dito worden beheerd.

Indicator	<i>B2.1 Samenwerkingen om BGN te realiseren en aantal verbindingen gerealiseerd.</i>
Maatregelen Delfland	Het gedachtengoed en de ligging van het BGN van Delfland sluit aan bij de groenblauwe plannen van onze partners. Concrete samenwerking met de partners start in de groeifase van het BGN. In de huidige fase, de kiemfase, werken we nog aan onze eigen werkprocessen voor natuurrijke inrichting en beheer van <u>onze eigen</u> assets. Kapstokken voor geborgde samenwerking zijn het Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD) en het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland (BPL-MD). Delfland richt zich gedurende de kiemfase met zijn (inrichting en beheer) maatregelen op ervaring opdoen op de eigen assets en eigent zich op BGN realisatie (momenteel) geen trekkende rol toe. Wat betreft maatregelen op eigen assets maken we onderscheid in binnen en buiten het BGN. Overal streven we naar het minimum niveau Basiskwaliteit Natuur (BKN), binnen het BGN naar Rijke Natuur.
Vastgelegd in...	Strategie en uitvoeringsprogramma Biodiversiteit
Ontwikkelingen	Invulling van het netwerk is een optelsom van maatregelen in het blauwe (het water) en het groene (op het land), zowel op onze eigen assets, als die van anderen. De maatregelen met een focus op eigen assets worden hieronder toegelicht en komen ook in de onderwerpen A, C t/m G aan bod. Delfland heeft de BGN kaart opgesteld om aansluiting te maken met de inzet voor blauwgroene verbindingen in de regio. Provincie Zuid Holland, inliggende gemeenten en anderen hebben (vrijwel) allemaal een groenplan inclusief verbindingen. De kaart van Delfland is een optelsom van informatie over bestaand groen, groene plannen van onze partners in ons beheergebied en eigen opgave van Delfland. Iedere partij is aan zet hier zelf invulling aan te geven.
Voortgang	Het realiseren van een blauwgroen netwerk in de regio vraagt om samenwerking met de gebiedspartners. De komende periode intensiveren we de contacten binnen de natuurgebieden Nationaal Park Hollandse Duinen en het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland, om koppelkansen te verkennen en benutten. Het doel is om in de groeifase van het BGN afspraken te maken over de ligging van verbindingen en de maatregelen om ze te realiseren. Daaraan kan t.z.t., conform het raamwerk, een kwantitatief doel worden gekoppeld voor het aantal gerealiseerde verbindingen.
Score	~ Het aangaan van samenwerking is conform afspraak in het Strategie en Uitvoeringsprogramma en daarmee op koers (✓). De daadwerkelijk gerealiseerde invulling van verbindingen is niet overal duidelijk (?). Het gewogen oordeel voor dit onderwerp is dat we grotendeels op koers zijn

Indicator	<i>B2.2 Versterken blauwe landschapselementen: Inzicht in aandeel (percentage / lengte) van oevers die natuurvriendelijk zijn ingericht en beheerd.</i>
Maatregelen Delfland	Bij Delfland trekken we deze indicator breder tot het begrip Natte Ecologische Zones (NEZ), en het NEZ netwerk. Water binnen het BGN krijgt gaat vanaf 2027 meer prioriteit krijgen in de planvorming en realisatie van natuurvriendelijke oevers dan water buiten het BGN. Over de ontwikkeling van de natte ecologische inrichting (blauwe landschapselementen, waternatuur) wordt jaarlijks gerapporteerd in de waterkwaliteitsrapportage. Natuurvriendelijk ingerichte en beheerde profielen zijn opgenomen in legger. Na nieuwe aanleg volgt overdracht aan beheer (DAMO-registratie + Legger). De groei van ecologisch beheerd areaal binnen Delfland is te volgen en te benaderen via een dashboard; deze is te vinden op de Waterkwaliteit pagina van GeoHUB. Het maakt snel allerlei basisgegevens uit de beheerregisterlaag DAMO-NatuurVriendelijkOever inzichtelijk. Deze kaartlaag wordt continu geactualiseerd. Let wel, voor het NEZ netwerk geldt dat er overzicht is van zowel planvorming en realisatie op eigen assets als (grotendeels) op die van anderen, waarbij we onderscheid kunnen maken in aanwezigheid in welke ontwikkelfase de NEZ ligt (buiten BGN, kiem-, groei- en bloeifase).
Vastgelegd in...	-
Ontwikkelingen	 <i>Afbeelding dashboard NEZ van Delfland</i> Het dashboard zelf is te vinden op het geoportaal van Delfland via de volgende link: NEZ Basisgegevens Deze kaarten zijn te combineren met de kaartlagen van ons BGN netwerk, wat we doen in een monitoring dashboard biodiversiteit dat momenteel in ontwikkeling is en waarmee we inzicht geven in de aanwezigheid van NEZ binnen en buiten het BGN.
Voortgang	De combinatie van de NEZ kaartlagen met die van de BGN leert ons dat: Van het totale NEZ areaal ligt 88% binnen het BGN, 39% binnen de Kiemfase daarvan. De meerderheid van de NEZ ligt circa 84% in polderwatersystemen en een kleine 40% van het totale areaal is bij Delfland in (gewoon) onderhoud. Van de gerealiseerde NEZ is circa 90% natuurvriendelijke oever, de rest bestaat uit vispaaiplaatsen (ca 4%), plasdrasgebieden (ca 5%) en overig.

	Voor ruimtelijke presentatie hiervan is een dashboard in ontwikkeling (nu nog in concept, volgend jaar toegankelijk). Met het monitoring dashboard biodiversiteit (in ontwikkeling) volgen we ontwikkelingen van NEZ binnen en buiten het BGN. Binnen het BGN streven we naar rijke natuur, ten minste in de aangewezen gewenste verbindingen, daarbuiten naar basiskwaliteit natuur (BKN). Prioritering van uitvoeringsprojecten voor overig water binnen het BGN is nog niet gestart, maar afspraken daarover worden nog in 2026 gemaakt.
Score	👉 De uitvoering van maatregelen voor het realiseren van gebiedseigen ecologische waterkwaliteit door Delfland en gebiedspartners en invulling van het BGN liggen grotendeels op koers. Nadere prioritering met behulp van de netwerkkaarten is een vervolgstap.

Indicator	<i>B2.3 Versterken groene landschapselementen: aandeel van terrestrische eigendommen die natuurvriendelijk zijn ingericht en dito worden beheerd.</i>
Maatregelen Delfland	De equivalent van de natte natuur is natuur op het droge, waarbij Delfland een opgave heeft op de eigen assets. We maken hierin onderscheid in de volgende type assets: 1. Keringen 2. Terreinen gemalen, rioolgemalen, AWZI 3. Waterbergingen Met het monitoring dashboard biodiversiteit (in ontwikkeling) volgen we ontwikkelingen op deze assets binnen en buiten het BGN.
Vastgelegd in...	<u>Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit</u>
Ontwikkelingen / voortgang	Bij groene landschapselementen op terrestrische eigendommen valt te denken aan ontwikkeling van kruidenrijk gras in plaats van "gazon", aan heggen en hagen, struwelen, bomen, poelen, nestvoorzieningen, groene daken, halfopen bestrating en dergelijke. Op assets binnen het BGN hebben we een hogere ambitie dan erbuiten. Binnen het BGN streven we naar rijke natuur, daarbuiten naar basiskwaliteit natuur (BKN). Voor de beoordeling van of en wanneer assets aan dat criterium voldoen zijn instrumenten in ontwikkeling. Voor meer informatie over voortgang van maatregelen op assets wordt doorverwezen naar specifiek daarop gerichte uitgewerkte onderdelen: • Voor ontwikkeling van kruidenrijkdom op keringen met maaibeheer wordt doorverwezen naar: <i>D.2a Werken volgens ecologische werkprotocollen / gebruik keurmerken voor beheer en onderhoud: maaibeheer</i> • Voor ontwikkeling van kruidenrijkdom op keringen bij groot onderhoud wordt doorverwezen naar: <i>C2.1a Areaal omgevormde keringen bij groot onderhoud</i> • Voor maatregelen voor van natuur op terreinen met gemalen, rioolgemalen en zuiveringsinstallaties wordt doorverwezen naar: <i>D.2b Werken volgens ecologische werkprotocollen / gebruik keurmerken voor beheer en onderhoud: terreinen</i> en <i>C2.1b Areaal omgevormd grasland tot kruidenrijk op terreinen</i> • Voor maatregelen voor van natuur op terreinen met waterbergingen wordt doorverwezen naar: <i>F. Natuurinclusief bouwen</i> Op onderdelen is ook effectmonitoring als <i>C3.1 kruidenrijkdom keringen en graslanden</i> en <i>C3.4 Bomen bij Delfland</i> in ontwikkeling.

	In algemene zin geldt dat het proces om sluitende registratie afspraken van de maatregelen met alle assetlijnen nog niet is afgerond. Het ontwikkelproces daartoe loopt. Voor ruimtelijke presentatie van de invulling van zowel natte als droge maatregelen binnen het BGN is een dashboard in ontwikkeling (nu nog in concept, volgend jaar toegankelijk), dat ook gebruikt kan worden bij prioritering voor planvorming en uitvoering.
Score	👉 De uitvoering van maatregelen voor het realiseren van terrestrische natuur op Delflandse assets ter invulling van het BGN liggen grotendeels op koers. Nadere prioritering met behulp van de netwerkkaarten is een vervolgstap.

C. Bevorderen terrestrische biodiversiteit/kruidenrijkdom eigen terreinen

Het bevorderen en beoordelen van de biologische kwaliteit op waterschapsterreinen, zoals dijken, eigen (gemaal en zuiverings)terreinen en bermen biedt een grote potentie voor het versterken van de biodiversiteit. Er zijn in het raamwerk indicatoren opgenomen voor ontwikkelen van kruidenrijke grasland, belangrijk voor zowel flora als fauna. Terrestrische biodiversiteit kan een belangrijke bijdrage leveren aan de leefomgeving van vogels, insecten, amfibieën en kleine zoogdieren. Er is toenemend bewijs dat diversiteit van kruiden in een grasvegetatie zorgt voor betere doorworteling en daardoor meer waterberging en minder verdroging.

Indicator	<i>C2.1a Areaal omgevormde keringen bij groot onderhoud</i>
Maatregelen Delfland	De keringen die komende tien jaar in groot onderhoud gaan, zijn vastgelegd in het meerjarenplan. Hierin is 131 km aan keringen opgenomen, waarvan het aantal kilometer dat opgeleverd wordt als rijke natuur (=areaal binnen BGN), afhankelijk is van de fase in het groeimodel. Voor keringen in het BGN zijn er extra en aangescherpte maatregelen (bijvoorbeeld een strengere eis voor de klei in dijkophogingen). Overal, ook buiten het BGN, geldt het uitgangspunt "natuurrijk opleveren en voldoen aan basiskwaliteit natuur". Met de assetlijn waterveiligheid zijn afspraken gemaakt over wat vastgelegd wordt bij uitvoering vanaf 2026: kleiklasse buitentalud, kleiklasse binnentalud en kruin, herkomst klei, lutumgehalte, organisch stofgehalte, gegevens teelaarde, gegevens zaadmengsel en aangebrachte aanvullende zaken (bijv. nestelvoorzieningen binnen BGN). De assetlijn registreert ook beheerafspraken (beherende organisatie, maaimethode en frequentie) per traject. Er dient nog zorg voor te worden gedragen dat deze gegevens ook beschikbaar zijn voor betrokken collega's buiten het projectenbureau.
Vastgelegd in...	AMP Asset Management Plan Waterveiligheid en het tactisch kader nieuwbouw en renovatie waterkeringen.
In ontwikkeling	De registratie van uitvoeringsgegevens in kaderdocument en benaderbaarheid via geo-informatiesysteem wordt nog uitgewerkt.
Voortgang	Het uitvoeringsprogramma waterkeringen in 2025 omvatte 6 km kering groot onderhoud en 2 km kadeverbetering. Op verschillende trajecten is daarbij ook met bloemrijke mengsels ingezaaid; een kade in Pijnacker, een gerenoveerde kering op buitenplaats De Tempel in Schiedam, op een deel van het kadeverbeteringstraject in de Groenzoom en een kade in de waterberging van

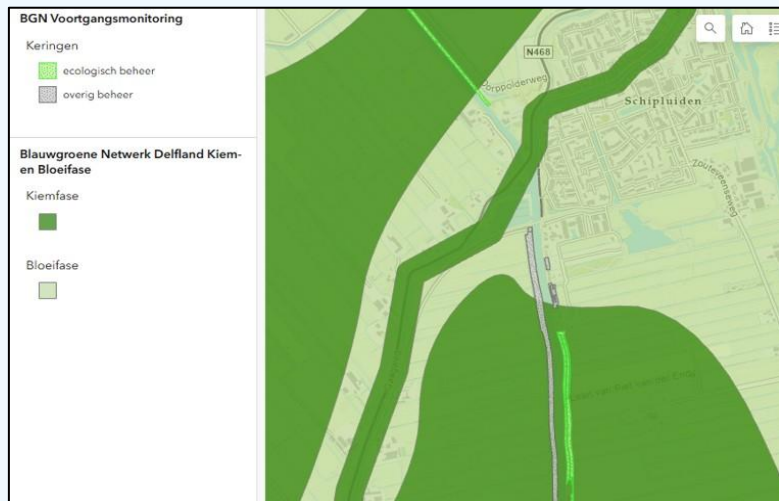
	de Voorafsche polder zijn voorbeelden daarvan, waarbij ca 350 are natuurrijk is ingezaaid en waar we in 2026 het opkomen daarvan monitoren. Met uitzondering van de Voorafsche polder betreft dit trajecten die niet in ons beheer en eigendom zijn, maar waar beheerafspraken zijn overeengekomen. Ook voor 2026 zijn er keringen na groot onderhoud natuurrijk opgeleverd, alleen nog zonder de helder vastgelegde afspraken over het hoe en de registratie. Voor zover die keringen bij ons zelf in beheer zijn, zijn ze opgenomen in ons ecologisch maaibeheer en anders in die van betreffende beheerverantwoordelijken.
Score	? in de periode voor 2026 zijn ook keringen natuurrijk opgeleverd, alleen nog niet volgens een vastgelegd afsprakenkader. Vanaf 2026 is dit kader er wel, op basis waarvan de voortgang komende jaren beter gemonitord kan worden.

Indicator	<i>C2.1b Areaal omgevormd grasland tot kruidenrijk op terreinen</i>
Maatregelen Delfland	Op onze bedrijfsterreinen (gemalen, awzi's), in onze waterbergingen en overige terreinen voeren we waar mogelijk ecologisch maaibeheer in, waar dat nu nog niet het geval is.
Vastgelegd in...	FZO objecten database en GEO kaartlaag.
Ontwikkelingen en Voortgang	In een database registreren we in welke mate, op welke bedrijfsterreinen grasland in ecologisch beheer is. Het invoeren van zowel de maatregel als de registratie is nog in ontwikkeling. De maatregel wordt al op terreinen genomen, maar de database is nog niet gereed voor kwantitatieve analyses over voortgang van omvormen van areaal gras naar kruidenrijk; zie ook toelichting bij onderwerp <i>B2.3 Versterken groene landschapselementen</i>. Van ieder terrein is al wel bekend of dit zich binnen of buiten het BGN bevindt (en in welke groeifase), op grond waarvan de voortgang van de ontwikkeling per groeifase gevolgd zal worden. Ditzelfde geldt voor de niet bij FZO in beheer zijnde terreinen (de overige terreinen "buiten de hekken"). Vanaf rapportage 2027 wordt aan dit onderdeel verder invulling gegeven.
Score	? de voortgang wordt beoordeeld als onbekend; vanaf 2027 verwachten we een voldoende overzicht evenals aan impactanalyse gekoppelde afspraken.

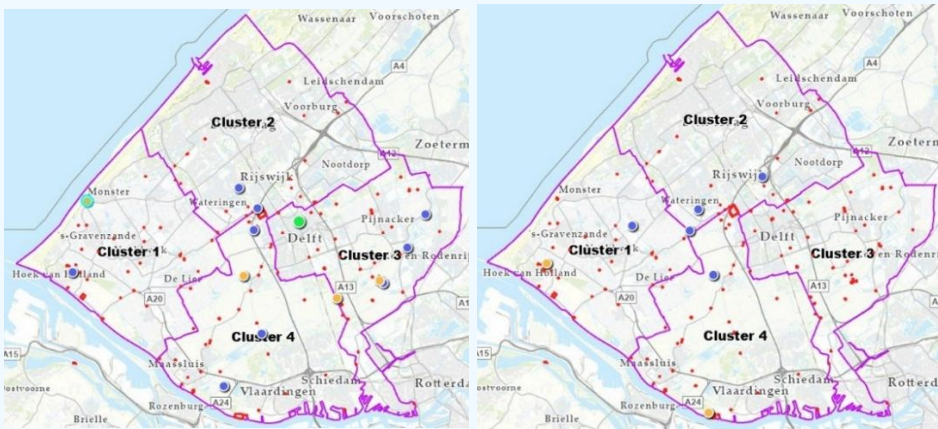
Indicator	<i>C2.2 Aanpassen Pachtcontracten</i>
Maatregelen Delfland	Verankering en afspraken maken we in 2027; dat is door capaciteitsbeperkingen wat later dan oorspronkelijk gepland (2026). Daarna gaan maatregelen in uitvoering, gekoppeld aan herzieningsmoment van lopende pachtcontracten.
Vastgelegd in...	-
Voortgang	>2027
Score	>2027

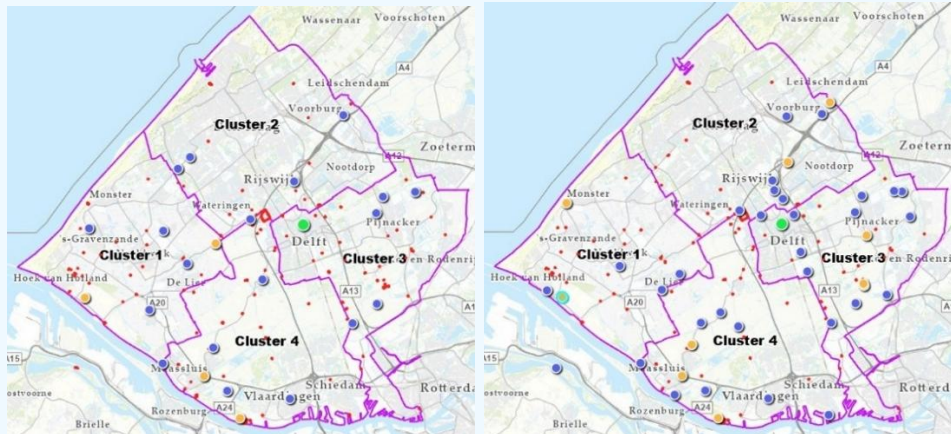
D. Biodiversiteit in beheer en onderhoud

Indicator	<i>D.2 Werken volgens ecologische werkprotocollen / gebruik keurmerken voor beheer en onderhoud</i>
Maatregelen Delfland	Doel is om beheer en onderhoud van wateren en terreinen zoveel mogelijk af te stemmen op de behoefte van lokale planten en diersoorten, met behoud van de noodzakelijke aan- en afvoerfunctie en zonder daarbij de uitvoering van noodzakelijke werkzaamheden onmogelijk of onveilig te maken. Naast volledig werken conform flora en fauna habitat richtlijnen, betekent dit onderverdeeld naar "nat" en "droog": 1. Als Delfland ecologisch maaiwerk laat uitvoeren op locaties waar (mogelijk) beschermde soorten voorkomen, gebeurt dat in 100% van de gevallen volgens ecologische beheerprotocollen. De werkwijze op locaties waar geen sprake is van beschermde soorten komt grotendeels overeen; volgend uit o.a. de zorgplicht en het Delflandse principe 'natuurrijk, tenzij' voor de keringen. 2. Gebruik van keurmerk voor beheer van oevers; aanvullend op het ecologisch oeverbeheer is er maaien volgens de Ecokleurenkoers methodiek (zie Beleidsnotitie Ecokleurenkoers). De Ecokleurenkoers is een aanvulling op de inrichtingsmaatregelen voor ons ecologisch netwerk. Binnen aangewezen ruimte voor ecologisch onderhoud kunnen meer waterplanten groeien en zodoende het NEZ-netwerk versterken en verbinden (maar niet vervangen). Deze wordt stapsgewijze in ons gebied geïmplementeerd. Rapportage daarover vindt plaats in de jaarlijkse voortgangsrapportage waterkwaliteit.
Vastgelegd in...	• Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud. • Werkprotocollen ecologische beheer • Beleidsnotitie Ecokleurenkoers
Ontwikkelingen & Voortgang	Op onze terreinen 'binnen de hekken' schakelen we nog verder over op ecologisch groenbeheer. In 2026 maken we, op basis van een impactanalyse, afspraken over ecologisch hovenieren. Na besluitvorming hierover kunnen die landen in het nieuwe groenbeheer contract in 2028. Voortgangsmonitoring hierop vanaf rapportage 2028. Bij beheer en onderhoud worden collega's opgeleid om het beheer te begeleiden. Daarnaast zijn aannemers verplicht te monitoren op beschermde diersoorten. Deze gegevens worden verzameld via een applicatie. In 2027 wordt onderzocht hoe een koppeling met deze data valt te maken en te ontsluiten.
Score	✓ We beoordelen de ontwikkeling als zijnde op koers.

Indicator	D.2a Ecologisch maaibeheer keringen																																				
Maatregelen Delfland	Delfland hanteert het principe "ecologisch maaien tenzij". Een belangrijke tenzij geldt voor droogtegevoelige kades, die in tijden van droogte visueel geïnspecteerd worden en daarom frequenter worden gemaaid. Delfland kent 3 varianten van ecologisch maaibeheer, afgestemd op de lokale mogelijkheden. Het doel is dat we 80% van de keringen die we zelf in eigendom en beheer hebben in 2030 ecologisch beheren. Als check wordt met monitoring (zie C3.1) effectiviteit van beheer (en groot onderhoud) in beeld gebracht, op basis waarvan beheer geëvalueerd en waar nodig aangepast zal worden.																																				
Vastgelegd in...	Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit																																				
Ontwikkelingen & Voortgang	Waar op welke manier maaibeheer wordt uitgevoerd is geregistreerd in een GEO-kaartlaag. Een deel van de ecologisch gemaaide keringen is voorheen natuurlijk ingezaaid, op de meeste trajecten vindt geleidelijk ontwikkelbeheer plaats. Invoeren van ecologisch beheer is al in gang gezet voor het bestaan van de gedefinieerde BGN. Illustratie registratie maaibeheer en positie in BGN (hier traject langs de Vlaardingervaart) Op 47% van het areaal keringen die bij Delfland in eigendom en beheer zijn én tegelijkertijd deel uitmaken van de BGN-Kiemfase wordt momenteel ecologisch maaibeheer uitgevoerd. Voor de BGN-Bloeifase is het beoogde aandeel 56%. Ook enkele trajecten buiten het gedefinieerde BGN worden ecologisch gemaaid. In totaal wordt inmiddels op 88,5 ha aan keringen ecologisch beheer uitgevoerd. Het doel is 80% ecologisch gemaaide keringen in 2030: jaarlijks wordt het percentage gerapporteerd. Verdere uitbreiding (met 38,5 ha) is nog benodigd en in voorbereiding (het moment waarop we waar uitbreiden is gekoppeld aan herzieningsmomenten van de beheercontracten). <table><tr><th colspan="2">2026</th><th>BGN Kiemfase</th><th>BGN Bloeifase</th><th>Buiten BGN</th><th>totaal</th></tr><tr><td>ecologisch beheer</td><td>[ha]</td><td>18,3</td><td>82,7</td><td>5,8</td><td>88,5</td></tr><tr><td>overig beheer</td><td>[ha]</td><td>20,4</td><td>66,3</td><td>4,0</td><td>70,2</td></tr><tr><td>totaal</td><td>[ha]</td><td>38,7</td><td>149,0</td><td>9,8</td><td>158,7</td></tr><tr><td colspan="6">% ecologisch beheer ten opzichte van areaal in de fase</td></tr><tr><td>ecologisch beheer</td><td>[%]</td><td>47%</td><td>56%</td><td>59%</td><td>56%</td></tr></table>	2026		BGN Kiemfase	BGN Bloeifase	Buiten BGN	totaal	ecologisch beheer	[ha]	18,3	82,7	5,8	88,5	overig beheer	[ha]	20,4	66,3	4,0	70,2	totaal	[ha]	38,7	149,0	9,8	158,7	% ecologisch beheer ten opzichte van areaal in de fase						ecologisch beheer	[%]	47%	56%	59%	56%
2026		BGN Kiemfase	BGN Bloeifase	Buiten BGN	totaal																																
ecologisch beheer	[ha]	18,3	82,7	5,8	88,5																																
overig beheer	[ha]	20,4	66,3	4,0	70,2																																
totaal	[ha]	38,7	149,0	9,8	158,7																																
% ecologisch beheer ten opzichte van areaal in de fase																																					
ecologisch beheer	[%]	47%	56%	59%	56%																																

	<i>Tabel: areaal ecologisch maaibeheer door Delfland in BGN (het maximaal haalbare per fase is nog niet bepaald; doel is 80% Delfland breed)</i> Binnen het BGN, waar we streven naar rijke natuur, zetten we nog extra stappen in het maaibeheer. In 2026/2027 onderzoeken we waar we in de winter vegetatie kunnen laten overstaan, waarna we dat doorvoeren. De legger van Delfland staat het overstaan van vegetatie nu niet toe. Het genoemde onderzoek moet uitwijzen onder welke voorwaarden en op welke locaties afwijken mogelijk is.
Score	✓ We beoordelen de ontwikkeling als zijnde op koers.

Indicator	<i>D.2b Ecologisch beheer en onderhoud terreinen gemalen, rioolgemalen en waterzuiveringen</i>
Maatregelen Delfland	Delfland neemt maatregelen ter ondersteuning van de natuur op zijn terreinen. Voorbeelden daarvan zijn: uitvoeren van ecologisch maaiwerk, zorgen voor aanwezigheid beplanting, bosplantsoenen, bomen, hagen, half open verharding, groene daken, fauna voorzieningen (takkenrillen, nestvoorzieningen).
Vastgelegd in...	<u>Strategie en Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit</u>
Ontwikkelingen & Voortgang	Per bedrijfsterrein is (groten)deels bekend welke natuurlijke inrichtingselementen aanwezig zijn, of recent zijn gerealiseerd. De registratie daarvan wordt gedaan in een database, waar nog verdere ontwikkeling op plaats zal vinden in de periode 2026-2027. Daarnaast is het een levende database met jaarlijks mutaties. Momenteel is de database nog niet volledig gevuld voor goede analyse, evengoed zijn we op de goede weg. Onvolledigheid geldt vooral voor het maaiwerk. Wat betreft het genoemde omvormen van maaibeheer wordt doorverwezen naar <i>C2.1b Areaal omgevormd grasland tot kruidenrijk op terreinen</i>. In de database zijn 152 terreinen opgenomen, waaronder 102 gemaalterreinen, 15 rioolgemaalterreinen, 3 AWZI's en 32 overige terreinen (kantoren, opslag, molens, dienstwoningen). Ter illustratie een viertal voorbeelden van geregistreerde natuurlijke objecten: <i>Aanwezigheid groene daken op terreinen (14x), halfopenverharding (7x)</i>

Aanwezigheid hagen (24x), heesters en bodembedekkers (44x)

Belangrijker dan het aantal aanwezige voorzieningen is vervolgens de vraag of de voorzieningen voldoende zijn om aan respectievelijk de randvoorwaarden van basiskwaliteit natuur (BKN) dan wel rijke natuur te voldoen. Daarvoor is een beoordelingssystematiek in ontwikkeling, op basis waarvan we meer richting kunnen geven aan natuurinclusieve maatregelen op onze terreinen. Er moeten nog afspraken met de assetlijnen worden gemaakt en vastgelegd hoe deze maatregelen vervolgens zijn te koppelen aan gepland groot onderhoud op en aan terreinen.

Vanaf 2027/8 verwachten we dat de database van onze terreinen op orde is en dat we ook kunnen rapporteren in hoeverre er terreinen voldoen aan basiskwaliteit natuur en wat daar eventueel aanvullend voor nodig is.

Score

✓ We beoordelen de ontwikkeling als zijnde op koers.

E. Biodiversiteit in medegebruik

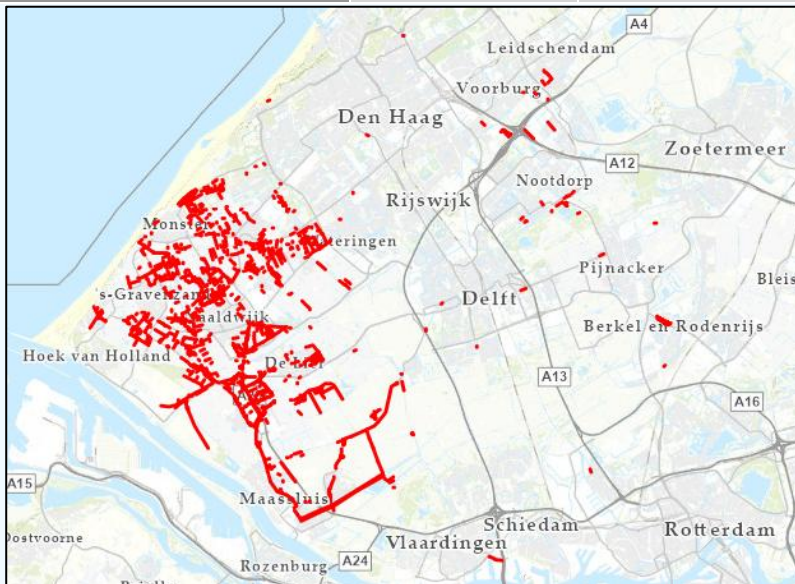
Indicator	<i>E.2 maatregelen biodiversiteit in medegebruiksplannen; het reguleren van toegang en gebruik.</i>
Maatregelen Delfland	Voor ons gebied verkennen we in 2027 de mogelijkheid en wenselijkheid van 'natuurinclusief medegebruik' in de watergangen, inclusief de oevers, in afstemming met Programma Waterkwaliteit. Het onderdeel biodiversiteit in medegebruiksplannen in relatie tot monitoring van maatregelen wordt dan ook uitgewerkt. Dit onderdeel zal daaropvolgend aan de jaarrapportage toegevoegd worden.
Vastgelegd in...	-
Ontwikkeling & Voortgang	>2027
Score	-

F. Natuurinclusief bouwen

Indicator	<i>F.2 Natuurinclusieve maatregelen gericht op doelsoorten, of uitvoering bouwen met natuur door doelsoorten</i>
Maatregelen Delfland	Er wordt gewerkt aan een systematiek om maatregelen voor biodiversiteit eenduidig te koppelen aan de verschillende soorten projecten die Delfland uitvoert. Een voorbeeld daarvan betreft aanleg van FUP's (fauna uittreed plekken) in het aquatisch perceel. Het onderdeel biodiversiteit en natuurinclusief bouwen in relatie tot monitoring van maatregelen en effecten wordt in 2027 uitgewerkt. Dit onderdeel zal daaropvolgend aan de jaarrapportage toegevoegd worden.
Vastgelegd in...	-
In ontwikkeling	BKN toetsingskader is landelijk in ontwikkeling. In lijn daarmee gaan we als pilot in 2026-2027 een aantal terreinen waarop al maatregelen zijn genomen beoordelen met een quickscan biodiversiteit.
Voortgang	>2027
Score	-

Indicator	<i>F.2a Waterbergingen</i>
Maatregelen Delfland	In opdracht van Delfland is onderzoek gedaan naar de onderhoudstoestand van de 40 waterbergingen en kansen voor biodiversiteitsbevordering in de bergingen. In 2023 is daarop het rapport "Inventarisatie onderhoud en biodiversiteit" (20230316-HHD022-RAP-Waterbergingen) opgeleverd. Er is daarop budget vrijgemaakt om achterstallig onderhoud aan te pakken. In 2024 is een vervolgnote opgesteld over de koppelkansen voor het programma waterkwaliteit bij de onderhoudsopgave van de waterbergingen. De bergingen zijn daarop opnieuw ingedeeld, nu in drie categorieën "Waternatuur", "Ecologische potentie" en "Technische berging". Dit om investeringen te prioriteren. Een beperking van deze notitie is dat er geen belangen van droge natuur zijn meegewogen in de prioritering.
Vastgelegd in...	
Ontwikkeling & Voortgang	In het najaar van 2025 is gestart met groot onderhoud voor de eerste 5 waterbergingen, waarbij nog geen maatregelen voor droge biodiversiteit zijn meegenomen. Om dat in het vervolg wel mee te koppelen zijn nog aanvullende afspraken nodig. Met de assetlijn worden nog nadere afspraken gemaakt en uitgewerkt over (planning najaar 2026): • Kruidenrijk inzaaien: advies over kruidenmengsels. • Indien er ruimte is: advies over mee te nemen inrichtingsmaatregelen voor natuur. • Impactanalyse voor beheer en onderhoud voor OBW.
Score	Beoordeling vanaf voortgangsrapportage 2027

G. Beheersing exoten

Indicator	G.2 Uitvoering en aanpak exoten / invasieve soorten.																								
Maatregelen Delfland	Er is afgelopen jaren volgens het invasief exotenprotocol handelend opgetreden in ons beheergebied. Onderstaande tabel en figuur geven een overzicht van het aantal locaties op assets waar Delfland zorg voor draagt en de ligging in ons beheergebied, waar verwijdering van exotische planten heeft plaatsgevonden. Er is een dominantie van gebieden in regio Westland. <table><tr><th>Exoot</th><th>Aantal locaties Land</th><th>Aantal locaties Water</th></tr><tr><td>Grote Waternavel</td><td></td><td>684</td></tr><tr><td>Waterteunisbloem</td><td></td><td>54</td></tr><tr><td>Pareldederkruid</td><td></td><td>5</td></tr><tr><td>Watersla</td><td></td><td>3</td></tr><tr><td>Witte Waterkers</td><td></td><td>1</td></tr><tr><td>Japanse Duizendknoop</td><td>15</td><td>4</td></tr><tr><td>Reuzenberenklauw</td><td>10</td><td></td></tr></table> Locaties bestrijding exotische <u>planten</u> Wat betreft exotische dieren: In 2026 is er op 10 Natte Ecologische Zones (NEZ'en) gestart met het intensief afvangen van de uitheemse rivierkreeft. Door de rivierkreeften dichtheden in hoge mate te verlagen, is de verwachting dat de onderwaternatuur zichzelf kan herstellen. Over de resultaten van deze proef en opschalen wordt apart gerapporteerd.	Exoot	Aantal locaties Land	Aantal locaties Water	Grote Waternavel		684	Waterteunisbloem		54	Pareldederkruid		5	Watersla		3	Witte Waterkers		1	Japanse Duizendknoop	15	4	Reuzenberenklauw	10	
Exoot	Aantal locaties Land	Aantal locaties Water																							
Grote Waternavel		684																							
Waterteunisbloem		54																							
Pareldederkruid		5																							
Watersla		3																							
Witte Waterkers		1																							
Japanse Duizendknoop	15	4																							
Reuzenberenklauw	10																								
Vastgelegd in...	Exotenbeleid/protocol																								
In ontwikkeling	Het exotenprotocol van Delfland richt zich op geïdentificeerde problemen met invasieve exoten en voorziet nog niet in handelingswijzen ten aanzien van nieuwe potentiële probleem gevende exoten. Dat vraagt om aanpassing van het bestaande protocol en exotenbeleid. Er ligt nog een verbeteropgave op het aantal bestrijdingslocaties en de bestrijdingscyclus.																								
Voortgang	-																								
Score	↗ We beoordelen de ontwikkeling als zijnde bijna op koers.																								

4 Monitoring effect: “leren”

Een uitgangspunt van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is “doen – leren – beter doen”. De focus ligt op het formuleren van het goede beleidskader en het nemen van “de juiste” maatregelen, verwachtend dat daarmee aan de BKN en doelstellingen van de Natuurherstelverordening voldaan gaat worden. Het raamwerk biodiversiteit van de gezamenlijke waterschappen zet een extra stap. Een stap waarmee we binnen het werkdomein van het waterschap ook kijken naar de effecten van genomen maatregelen, het “leren”. Zonder “leren” kan er ook geen “beter doen” volgen.

Binnen de kaders van het monitoring raamwerk en passend bij ons gebied en onze Small Five iconsoorten voeren we effectmonitoring uit om de kwaliteit van door ons genomen maatregelen te beoordelen of bij te dragen aan nationale kennis voor beleidsevaluatie. Monitoring van effecten is iets van langere adem. Ook is dit onderdeel voor de waterschappen nog in gezamenlijke afstemming en ontwikkeling.

Delfland heeft in zijn ambitie en uitvoeringsprogramma uitgesproken te streven naar Basiskwaliteit Natuur (BKN) op al zijn assets en Rijke Natuur (RN) binnen het Blauwgroene Netwerk (BGN). Maar wanneer voldoet een terrein nu aan de ambitie van Basiskwaliteit Natuur en wanneer aan de hogere ambitie Rijke Natuur? Voldoen Delflandse terreinen er al aan, of juist niet? Daarvoor zijn landelijk instrumenten nog in ontwikkeling.

De eerste ervaringen in effectmonitoring doen we nu op en worden in perspectief geplaatst. De voortgangsrapportage zal hier de komende jaren nog op worden uitgebreid. In dit hoofdstuk wordt een doorkijk gegeven op hoe dit er uit kan gaan zien en hoe we data gaan ontsluiten.

Voortgangsmonitoring biodiversiteit op effectniveau samengevat:

Hoe staat het met beleid op de thema's.....:	Op koers	Bijna op koers	Blijft achter	Niet bekend
A Ecologische waterkwaliteit				?
B Blauwgroen Netwerk				?
C Terrestrische biodiversiteit op eigen terreinen				?

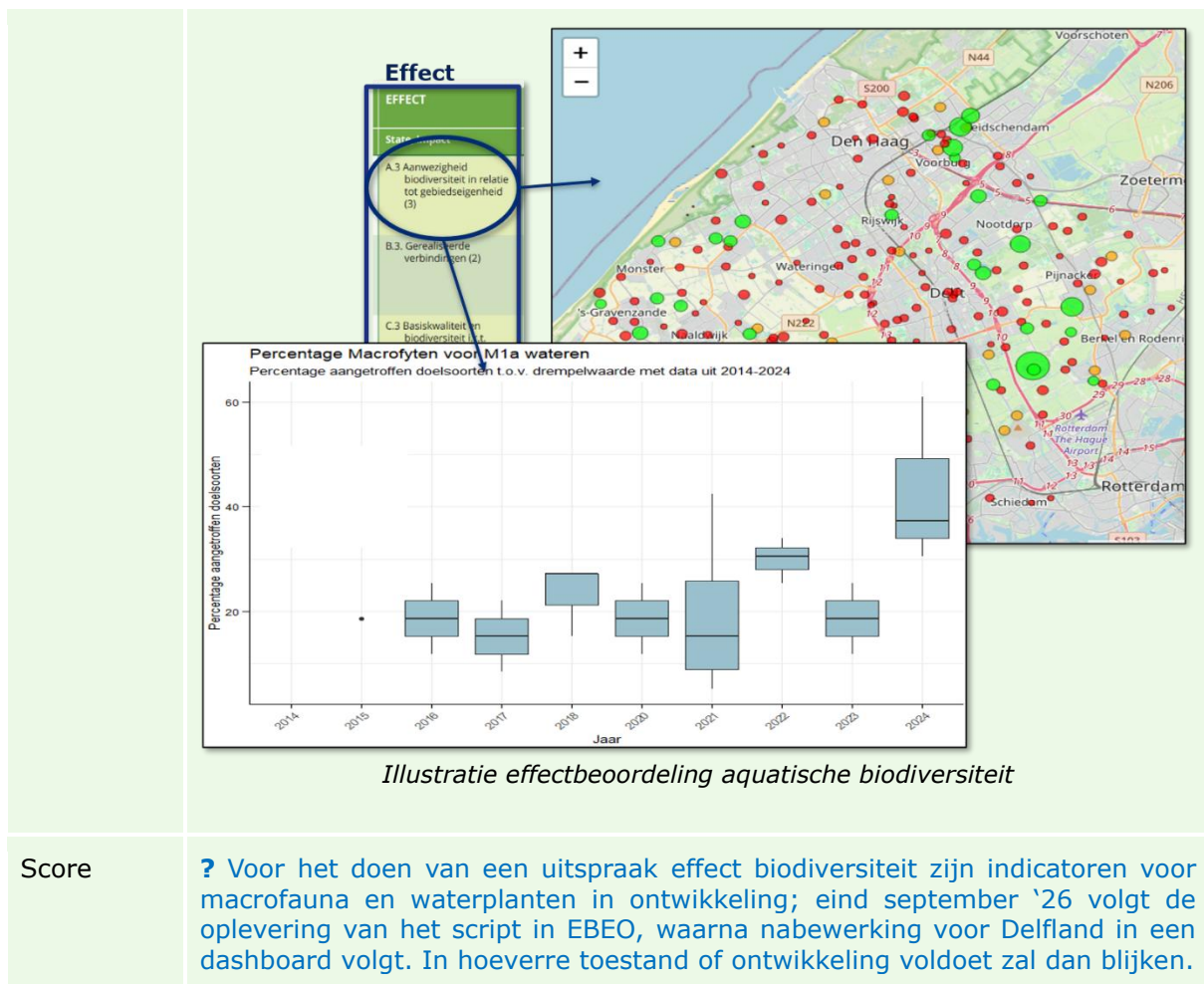
Tabel 3 Samenvatting voortgang biodiversiteit op effectniveau per thema

Voor de onderdelen D tot en met F is in het raamwerk monitoring, door de focus op realiseren van de juiste condities, geen inhoudelijke effectmonitoring gedefinieerd. Wel is conditie-monitoring voorgesteld, die Delfland uitwerkt en rapporteert onder voortgang van uitvoeren van maatregelen (het “doen”; hoofdstuk 3).

A Ecologische Waterkwaliteit

Deze effectindicator gaat over de biodiversiteit in en aan het water met inachtneming van de gebiedseigenheid, waarin ten opzichte van de indicatoren die in de jaarlijkse waterkwaliteitsrapportage worden gerapporteerd er een nieuwe biodiversiteitsindicator is ontwikkeld voor macrofauna en macrofyten. De keuze voor macrofauna en macrofyten als indicatoren is gebaseerd op het gegeven dat zij het meest geschikt zijn als indicatoren voor gebiedseigen ecologische waterkwaliteit. Macrofauna reageert namelijk snel op veranderende condities in het water en macrofyten zijn meer afhankelijk van de bodemcondities. Van zowel macrofauna als macrofyten is al veel data beschikbaar en monitoring van deze groepen sluit goed aan bij de huidige monitoringsmethoden. Bestaande monitoringsmethoden hoeven hierdoor dus niet aangepast te worden en de beschikbare data maken het ook mogelijk terug in de tijd te kijken naar de temporele ontwikkeling van de gebiedseigen biodiversiteit.

Indicatoren	<i>A3.1 Ecologische kwaliteitsratio's (EKR) A3.2/3 Biodiversiteit van macrofauna / waterplanten met inachtneming van gebiedseigenheid</i>
Toelichting	Delfland drukt de ontwikkeling van de ecologische waterkwaliteit uit in EKR scores en ecologische sleutelfactoren, die jaarlijks worden gerapporteerd in de waterkwaliteitsrapportage. De KRW stelt eisen aan de ecologie, dus aan een gezond evenwicht met waterplanten en waterdieren. Op dit gebied zien we op basis van KRW toetsing netto geen verbetering. In sommige gebieden gaat het wat beter, in andere slechter. Voor bestrijdingsmiddelen, die een grote invloed hebben op de waternatuur, zien we een dalende trend in het aantal normoverschrijdingen. Voor het uitdrukken van de ontwikkeling van de biodiversiteit van macrofauna en waterplanten is aanvullend op de KRW beoordeling nog een specifieke biodiversiteitsindicator gebaseerd op landelijke meetgegevens ontwikkeld. Elk watertype wordt gekenmerkt door gebiedseigen macrofauna en macrofyten, indicatorsoorten. De aanwezigheid van deze soorten kan als maat worden gebruikt voor biodiversiteit. Dit komt overeen met de systematiek van indicatorsoorten van Basiskwaliteit Natuur. Hoe hoger het aantal verschillende indicatorsoorten, hoe hoger de gebiedseigen biodiversiteit van een waterlichaam. Met behulp daarvan wordt op basis van langjarig verzamelde data berekend hoe het gaat met de ontwikkeling van de biodiversiteit voor de voor ons beheergebied kenmerkende soorten van macrofauna / waterplanten en wat de veranderingen hierin zijn. Deze indicator is per oktober 2026 beschikbaar als "natuurwaarden" in de uitvoer van het EBEO instrumentarium (Ecologisch BEgrip Oppervlaktewater). De gedefinieerde drempelwaarde is een aandeel aanwezige indicatorsoorten behorend bij een gewenste ecologische toestand score van 0,6. We starten met deze analyse op basis van Delflandse data. Indien het schaalniveau dat vraagt wordt bekeken of aanvullende databronnen hierin wenselijk zijn; te denken valt aan data uit verspreidingsatlas NDFF, waarneming.nl, KNNV/NMP.
Voortgang	Met behulp van de uitvoer van het EBEO instrument kunnen vervolgens beelden gemaakt worden van de ontwikkeling van aquatische natuurwaarden binnen Delfland, niet alleen vanaf het heden, maar ook terugkijkend in de tijd vanaf begin deze eeuw. De uitvoer is beschikbaar vanaf oktober 2026, waarmee we analyses gaan uitvoeren. Als illustratie hieronder een voorbeeld van monitoringpresentatievormen die we dan kunnen opstellen voor beoordeling van de toestand, regionaal tot lokaal. In de volgende waterkwaliteitsrapportage en/of in de volgende rapportage over voortgang biodiversiteit zal dit onderwerp nader worden toegelicht. De verwachting is dat de ontwikkeling wel min of meer overeenkomt met de ontwikkelingen in beoordeling van onze ecologische waterkwaliteit.

Score

? Voor het doen van een uitspraak effect biodiversiteit zijn indicatoren voor macrofauna en waterplanten in ontwikkeling; eind september '26 volgt de oplevering van het script in EBEO, waarna nabewerking voor Delfland in een dashboard volgt. In hoeverre toestand of ontwikkeling voldoet zal dan blijken.

B. Gerealiseerde Verbindingen - Blauwgroen netwerk

Indicatoren	B3.1 Effectindicatoren voor de <u>kwaliteit</u> van groenblauwe verbindingen
Toelichting	Effectindicatoren voor de kwaliteit van groenblauwe verbindingen zijn nog in ontwikkeling door het Aanvalsplan Landschap. Invulling van onderdelen uit deze handreiking binnen het domein van ons waterschap volgt naar verwachting in 2027, waarna het vanaf 2028 deel zal uitmaken van de voortgangsrapportage biodiversiteit. Onder de uitwerking van de effectmonitoring terrestrische biodiversiteit (onderdeel C) zijn extra elementen gedefinieerd, die een doorkijk geven op hetgeen hieronder kan komen te vallen.
Voortgang	>2027
Score	? De effectindicatoren voor bepalen van de kwaliteit van verbindingen zijn nog in ontwikkeling.

C. Basiskwaliteit Natuur & Terrestrische biodiversiteit op eigen terreinen

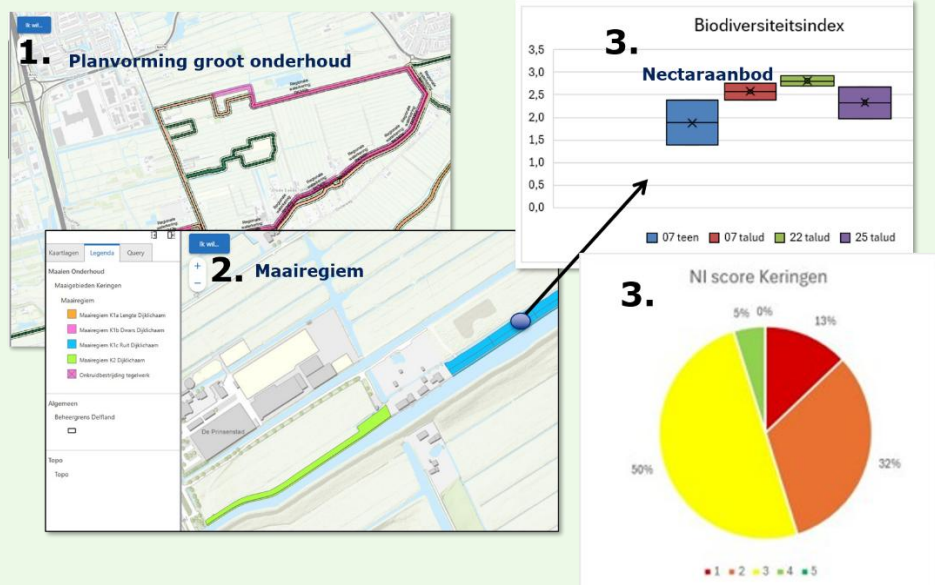
Deze effectindicator gaat over de biodiversiteit in en aan het water met inachtneming van de gebiedseigenheid en aanwezigheid van bepaalde indicatorsoorten. Delfland volgt de indicatoren uit het raamwerk deels en heeft daaraan wat "eigen" indicatoren toegevoegd. Waar en of deze toegevoegde indicatoren hun uiteindelijke plek in de voortgangsrapportage vinden zal nog blijken. Ze geven voor nu in ieder geval een beeld van relevante ontwikkelingen ten behoeve van het bepalen van de natuurwaarden van onze assets.

Indicatoren	<i>C3.1 kruidenrijkdom keringen en graslanden</i>
Toelichting	De mate van soortenrijkdom wordt gestuurd door condities, zoals: De chemische samenstelling van de grond (voor een bloem- en kruidenrijke vegetatie is een schrale bodem nodig zodat kruiden kunnen concurreren met grassen), het lutumgehalte (moet beperkt zijn), organische stofgehalte (moet niet te laag zijn), aanwezig bodemleven, aanwezigheid van zaden en plantmateriaal, aanwezigheid bestuivers en uiteraard daarop passend ecologisch maaibeheer. Een beheer, gericht op het bereiken van het juiste verschrallingsniveau is cruciaal voor de ontwikkeling van een erosiebestendige en soortenrijke dijkbegroeiing en bijbehorende fauna. Afvoeren van het maaisel beperkt verruiging en stimuleert de planten om diep te wortelen om hun voedsel uit de grond te halen. De goede doorworteling vergroot de erosiebestendigheid. Delfland stuurt op de ontwikkeling van natuurrijke keringen door verbetering van condities voor kruidenrijkdom bij aanleg tijdens groot onderhoud (afspraken belegd in AMP Waterveiligheid) en aanpassingen in ecologisch uitgevoerd maaibeheer (frequentie, methode en materieelgebruik). De ontwikkeling van de kruidenrijkdom op keringen wordt momenteel in een roulerende cyclus doorlopen op: 1) Delflandse dijk (2021, 2024, 2027... etc) 2) Secundaire keringen (2022, 2025, 2028... etc) 3) Keringen na oplevering groot onderhoud (2026, 2029... etc) 4) Terreinen (2025, p.m.) De monitoring richt zich op soortenlijsten, op een kwaliteitsbepaling volgens de Braun-Blanquet methode, en/of volgens de NectarIndex van de Vlinderstichting. De opnamedata zijn toegevoegd aan de Verspreidingsatlas Vaatplanten, FLORON beheert en verzorgt deze actuele informatie over de wilde flora van Nederland in kaarten. Deze verspreidingskaarten worden dagelijks bijgewerkt met nieuwe, gevalideerde gegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna, waarin waarnemingen uit diverse bronnen gebundeld zijn. Met deze data worden trendanalyses uitgevoerd van verspreiding van vaatplanten in heel Nederland en regionaal. Op deze manier draagt de in opdracht van Delflands uitgevoerde monitoring bij aan regionale en nationale kennis. Als effectindicator/doel is in het Raamwerk Biodiversiteit opgenomen: • C.3.1a Kruidenrijke Keringen <i>Drempelwaarde:</i> Waarde Nectarindex ≥ 3 (of vergelijkbare index) <i>Streefwaarde:</i> Waarde Nectarindex = 5 • C.3.1b Kruidenrijke graslanden op terreinen <i>Drempelwaarde:</i> Waarde Nectarindex ≥ 3, of vegetatietype H2 of hoger <i>Streefwaarde:</i> Waarde Nectarindex = 5, of vegetatietype H3.

Voortgang

De tot op heden uitgevoerde monitoring is in lijn met waarnemingen uitgevoerd door derden elders in ons beheergebied. De nadere inhoudelijke duiding wordt gedaan na voltooiing van de eerste cyclus en is voorzien voor de voortgangsrapportage van 2027 (en verder).

Ter indicatie een beeld van nectar indexwaarden op basis van een nog onvoltooide meetcyclus op keringen:

Illustratie effectbeoordeling nectar aanbod op locatie en toetsing alle onderzochte keringen met nectarindex

De nectarindex (NI) wordt uitgedrukt in een waarde 1 t/m 5. Vooralsnog is de indicatie dat een waarde van 3 of hoger overeenkomt met basiskwaliteit natuur (BKN). In dat geval voldoet iets meer dan de helft van onze onderzochte keringen daar momenteel aan; zie de taartdiagram in de figuur. Voor terreinen, niet in deze afbeelding, is dat ca 40%. Duiding van ontwikkelingsperspectief of te nemen maatregelen volgt in 2027.

Score

? De effectindicatoren voor bepalen van de kruidenrijkdom wacht op afronden van de inventarisatie van 2026 en op toetsen op ontwikkelpotentie (realistische doelen). Beoordeling volgt vanaf de voortgangsrapportage in 2027.

Alternatieve Indicator

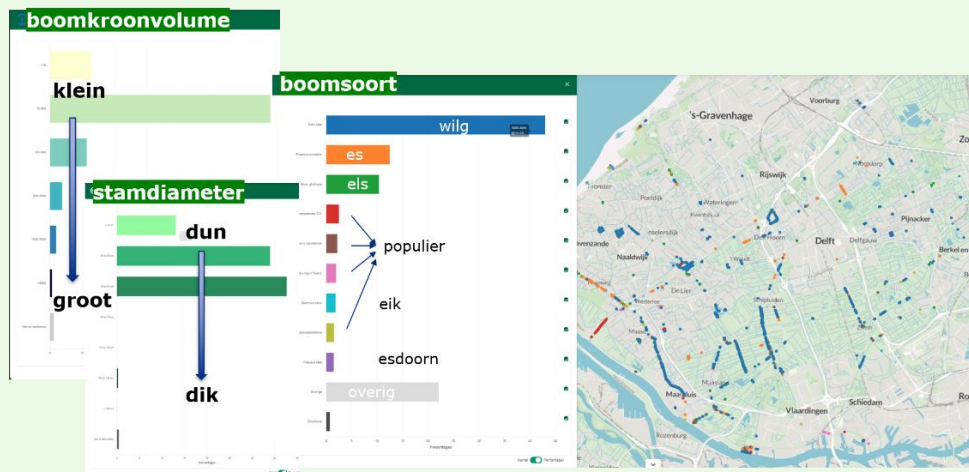
C3.2 Hommels

Toelichting

De afgelopen jaren zijn bestuivende insecten, met name bijen en zweefvliegen, steeds meer in de belangstelling komen te staan. Er is aandacht voor het belang van bestuivende insecten binnen ecosystemen en in de voedselproductie en voor de achteruitgang van insecten in het algemeen. En er is zowel nationaal als internationaal beleid opgesteld in de vorm van de Nationale bijenstrategie en de European Pollinator Strategy. Voor hommels is sinds 2018 een pilot opgezet voor een trajectmonitoring met een methode gebaseerd op die van het meetprogramma dagvlinders. Sinds 2023 maakt het programma deel uit van het NEM. Inmiddels is het aantal meettrajecten in Nederland gegroeid naar circa 500 in 2025.

	Delfland heeft in 2025 een drietal trajecten op natuurrijke dijken met ecologisch maaibeheer aan het meetnet toegevoegd, de eerste Nederlandse trajecten op dijken. Het betreft trajecten langs de Poldervaart, de Berkelse Zweth en de waterberging te Oude Leede. De monitoring geschied door vrijwilligers, de coördinatie geschied door EIS Kenniscentrum Insecten. De monitoring past bij Delfandse icoonsoort Weidehommel. De verzamelde data dragen bij aan kennis op nationaal niveau over de hommelstand. Aanvullend is in 2024 insectenmonitoring uitgevoerd door EIS op de Zanddijk, in het kader van meerjarig onderzoek naar Slaperdijken in Zuid-Holland.
Voortgang	De bevindingen van de Delflandse trajecten in relatie tot regionale / landelijke trends worden vanaf 2028 opgenomen in de jaarlijkse voortgangsrapportage. Er wordt beoordeeld of het onderzoek op de Zanddijk periodiek herhaalt wordt.
Score	? De optionele indicator heeft nog onvoldoende data voor valide beoordeling.

Optionele Indicator	C3.3 Delflandse Bomen
Toelichting	Delfland streeft naar een evenwichtig bomen- en struikenbestand, in een passende leeftijd en soortverdeling. We proberen – zeker binnen de grenzen van het BGN netwerk - verlies van bomen en struiken in de uitvoering van onze werken te minimaliseren en waar mogelijk te compenseren, bij voorkeur op eigen terrein. We zetten in op extra aanplant van bomen en struiken waar mogelijk (de verwachting is dat dit een wettelijke opgave wordt vanuit de Natuurherstelverordening). Speciale aandacht hebben we voor wilgen; de boom met de hoogste 'waarde' voor biodiversiteit - ca 360 levensvormen profiteren van de wilg. De wilg is een beeldbepalende boom voor waterrijk Nederland, die in en aan oevers ook bijdraagt aan verbetering van de waterkwaliteit. Circa 50% van ons huidige bomenbestand bestaat uit wilg. Delfland heeft de afgelopen jaren zijn bomenbestand geïnventariseerd, waardoor er weer een actueel beeld is. Momenteel wordt nog achterstallig onderhoud ingelopen, waarna dit in een reguliere driejaarcyclus uitgevoerd wordt. Hierbij voeren we jaarlijks voor 1/3e van de bomen een VTA/BVC scan uit, aan de hand waarvan we onderhoud inplannen. De hiertoe benodigde werkzaamheden zijn belegd bij OWK en FZO.
Voortgang	Sinds 2025 is Delfland ook aangesloten bij het norminstituut bomen, onder andere eigenaar van het Handboek bomen. Het Handboek Bomen vormt de basis van de richtlijnen en normen die van toepassing zijn bij de uitvoering van werkzaamheden in, rond en met bomen. Delfland past deze toe en waarborgt zo de kwaliteitszorg rond bomen op professionele wijze. Met de bijbehorende bomensoftware zijn statistieken te presenteren, bijvoorbeeld informatie van ontwikkelingen in soortenbestand, totale boomkroonvolume, biodiversiteitswaarde; zie ter illustratie figuur 10. Hiermee wordt ontwikkeling van ons boombestand gevolgd. En, uitgaande van het ombuigen van de neergang, of en hoe groot onze opgave met betrekking tot bomen is. Momenteel gebruikt Delfland GRIB om in onze informatiebehoefte te voorzien. Mogelijk wordt over 1-2 jaar overgegaan naar 1OBS, waarbij er zorg voor wordt gedragen dat aan de informatiebehoefte voldaan blijft worden.

Voorbeeld van uitvoerstatistiek

Delfland heeft een bomenbestand dat wordt gedomineerd door wilg, circa 50%, iets dat wel past bij het type assets dat we beheren. Verder beheren we voornamelijk relatief dunne bomen met een relatief laag boomkroonvolume (vaak vooral relatief jonge bomen).

In 2026 worden afspraken met de assetlijn gemaakt over na te streven ontwikkeldoelen met betrekking tot bomen, waarop vanaf 2027 de ontwikkeling van het bomenbestand onderdeel uitmaakt van de voortgangsrapportage. Het huidige bestand (in aantal, boomkroonvolume, boombedekking en/of representerende nectarwaarde) geldt daarbij als nulmeting en vertrekpunt voor ontwikkeling. Aangezien bomen op keringen, toch een substantieel areaal van ons terrestrisch oppervlak, regelmatig als risico worden gezien, is het aan te bevelen er zorg voor te dragen dat bomen buiten keringen groter/ouder kunnen worden, waarmee toch ook een netto toename aan boomkroonvolume/oppervlak gerealiseerd wordt.

Score

? De effectindicator of de doelstelling voor bomen is nog in ontwikkeling. De huidige database geldt daarbij als vertrekpunt of nulmeting.

5 Beoordeling ontwikkeling & handelingsperspectief

5.1 Beoordeling groeifase

In het Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit hanteren we een groeiplan, waarin we van een Kiemfase, via een Groeifase uiteindelijk naar een Bloeifase ontwikkelen. Momenteel zitten we in de Kiemfase, waarin een focus ligt op (volgen van) ontwikkeling van onze assets voor de kerngebieden:

- (a) Nationaal Park Hollandse Duinen
- (b) Bijzonder Provinciaal Landschap Midden Delfland

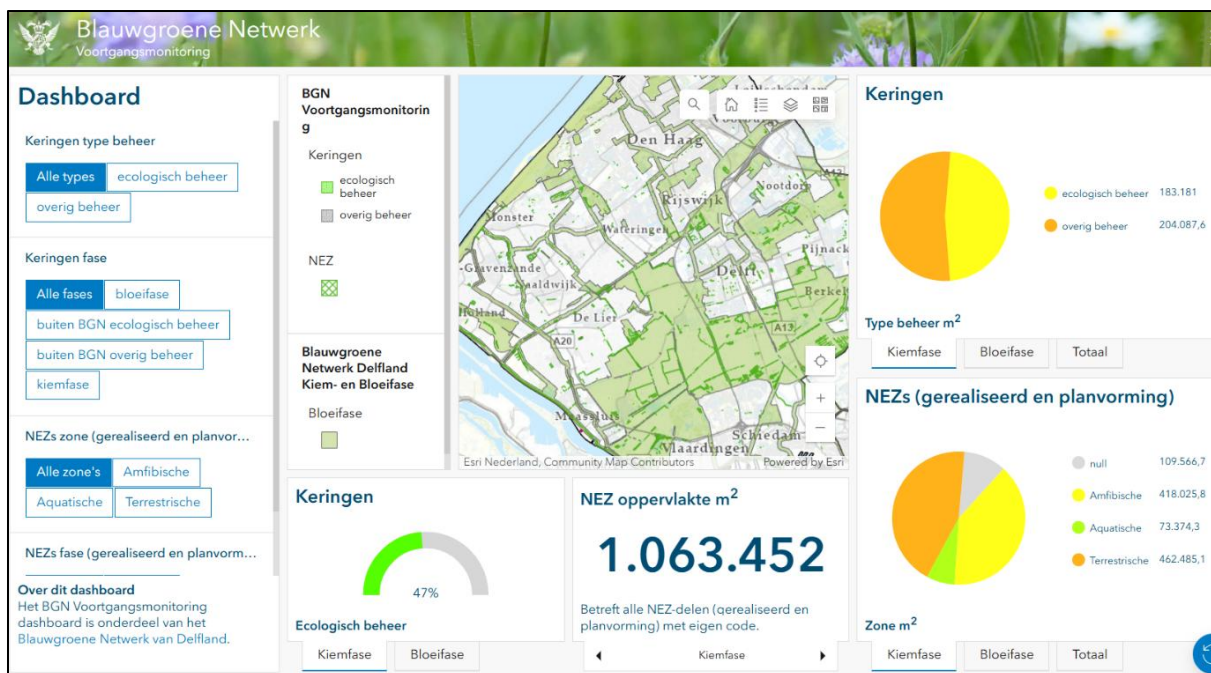
Uitvoeringsprogramma in drie fases; roodgekleurd de natte en droge assets van Delfland.

Delfland neemt maatregelen en heeft al maatregelen genomen zowel binnen de zone die aangeduid is als Kiemfase, als daarbuiten; bijvoorbeeld voor het realiseren van het ecologisch KRW NEZ-netwerk. Binnen het blauwgroene netwerk wordt een hogere standaard voor projecten gehanteerd, dit noemen we rijke natuur. Buiten het groenblauwe netwerk is het doel basiskwaliteit natuur.

Elke assetlijn van Delfland heeft zijn eigen groeipad. Het zetten van een volgende stap in het groeipad, van kiem- naar groeifase, wordt enerzijds bepaald door wat de organisatie aan kan en anderzijds wat noodzakelijk is om het beoogde biodiversiteitsherstel te bereiken of wat wetgeving voorschrijft. Jaarlijks evalueren we dit en beoordelen of aanpassing nodig is.

Voor het volgen van de ruimtelijke invulling en groei van het blauwgroen netwerk (BGN) is een dashboard in ontwikkeling, waarin ook het onderscheid zichtbaar is in assets van Delfland en die van derden. Momenteel is deze gevuld met de kaartlagen en info van natte ecologische zones en keringen. Die van onze terreinen en specifiek ook de bomen volgen nog.

Op dit moment is er voor geen assetlijn/onderwerp aanleiding de Kiemfase aan te passen.

Dashboard monitoring BlauwGroen Netwerk in ontwikkeling.

Momenteel ontwikkelen we een dashboard waarin we voor NEZ (zowel eigen assets als van derden), ecologisch beheerde keringen en terreinen (enkel eigen assets) de ruimtelijke invulling en voortgang per groeifase kunnen volgen. Dit conceptueel dashboard zal de komende jaren verder groeien.

5.2 Handelingsperspectief

In voorgaande hoofdstukken is uitvoerig ingegaan op de ontwikkelingen op gebied van beleid, maatregelen en effecten. In dit hoofdstuk beschrijven we de bestuurlijke richting, de focus voor komende periode en de activiteiten die daarbij horen.

Bestuurlijke richting:

- Het realiseren van een blauwgroen netwerk in de regio vraagt om een intensievere samenwerking met de gebiedspartners binnen de natuurgebieden Nationaal Park Hollandse Duinen en het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland. Vroegtijdig inzicht in elkaars plannen geeft koppelkansen;
- Groot onderhoud aan regionale en overige keringen is veelal op eigendom van derden. Het dagelijks beheer daarvan is belegd bij de eigenaren, zoals gemeenten, terreinbeherende organisaties en particulieren. Delfland maakt bij groot onderhoud afspraken over ecologisch beheer en stimuleert particuliere keringeigenaren om te kiezen voor kruidenrijk inzaaien.
- Inzicht in lange termijn planningen van werkzaamheden op eigen assets is nodig voor interne beoordeling van effectiviteit van de strategie van meekoppelen;
- Ecologisch groenbeheer (vanaf 2028) is een aanpassing ten opzichte van de huidige werkwijze en leidt mogelijk tot meerkosten. In het proces van kadernota 2028 zullen hiervoor dan bijbehorende middelen worden opgevoerd.

Focus 2026/2027:

Het doel is om van bijna op koers te komen, naar op koers voor beleid, maatregelen en effecten voor de thema's: ecologische waterkwaliteit, blauwgroen netwerk en terrestrische biodiversiteit. Hiervoor worden de volgende inspanningen voorzien.

Beleid:

B Blauwgroen Netwerk (BGN)

- Benaderen van partners binnen het BGN voor een gezamenlijke ambitie in het blauwgroene netwerk.

C Terrestrische Biodiversiteit

- Ontwikkelen van het beleid voor de verduurzaming van de gronduitgifte

Maatregelen:

A Ecologische Waterkwaliteit

- De maatregelen maken deel uit van het uitvoeringsprogramma waterkwaliteit; er wordt zowel aan het NEZ netwerk als kansen binnen het overig water gewerkt via De Staat van ons Water.

B Blauwgroen Netwerk

- Afstemming op planning uitvoeringswerkzaamheden binnen het BGN, om meekoppelkansen te vergroten.
- Gericht prioriteren van realisatie waternatuur op verbindingen in het blauwgroen netwerk, specifiek gebieden die als de Kiemfase zone zijn aangewezen (Nationaal Park Hollandse Duinen & Bijzonder Provinciaal Landschap Midden Delfland), zoals bijvoorbeeld de verkenning van aanleg van een paddenpoel aan de Nieuwlandsedijk.

C Terrestrische Biodiversiteit

- Er wordt gewerkt aan het op orde brengen van de registratie van maatregelen op terrestrische assets.

Effecten

A Ecologische Waterkwaliteit

- Beoordeling van ontwikkeling natuurwaarden door toepassing van EBEO instrumentarium (Ecologisch BEgrip Oppervlaktewater).

C Terrestrische Biodiversiteit

- Duiding van monitoringsresultaten, na voltooiing eerste meetcyclus

6 Small five van Delfland

In de rapportage “Icoonsoorten Zuid-Holland, kansen bedreigingen en monitoring”, d.d. 7-10-2025, wordt een overzicht gepresenteerd van de 40 iconsoorten van Zuid-Holland, met verspreidingskaart en trendlijnen, kansen en bedreigingen.

Provincies zijn sinds 2017 verantwoordelijk voor de bescherming van flora en fauna. In 2023 heeft de provincie daartoe het soortenbeleid vastgesteld in het provinciaal Omgevingsbeleid. Het soortenbeleid is onder andere gericht op het in standhouden van plant- en diersoorten – ook buiten de natuurgebieden – door het (laten) nemen van maatregelen ter versterking van populaties. De provincie Zuid-Holland doet dit aan de hand van iconsoorten. Iconsoorten zijn soorten die karakteristiek zijn voor de landschappen en leefgebieden die in de provincie Zuid-Holland voorkomen. Ze hebben een belangrijke communicatieve waarde, om de diversiteit van onze leefomgeving en de soorten die daar voorkomen, onder de aandacht te brengen.

Delfland heeft in afstemming met de Provincie vijf iconsoorten geadopteerd, soorten die een relatie hebben met het werk van het waterschap en waar wij dus invloed op kunnen uitoefenen. Onze 5 iconsoorten zijn Grutto, Glassnijder, Bittervoorn, Rugstreeppad en Weidehommel. De iconsoorten zijn representatief voor karakteristieke leefgebieden, waardoor maatregelen aan de condities in die leefgebieden meteen ook bijdragen aan versterking van populaties van vele andere soorten. Ze zijn onze ambassadeurs en niet exclusief. Voor deze soorten geen individuele doelen vastgesteld en wij monitoren hen ook niet actief. Wel genereren en actualiseren we jaarlijks kaarten gebaseerd op de NDFF-database, om eventuele ontwikkelingen zichtbaar te maken. Deze kaarten zijn in een dashboard omgeving zichtbaar op het Geoportaal van Delfland en geven een beeld van verspreiding en voorkomen binnen ons beheergebied.

In het bovengenoemde rapport van de Provincie wordt beschreven waar de soorten in Zuid-Holland voorkomen (verspreiding), hoe het ze vergaat (aantalsontwikkeling), wat de kansen en bedreigingen zijn en welke maatregelen kunnen bijdragen aan behoud en/of herstel van de populatie. Ook is benoemd op welke manier data over deze soorten en soortgroepen wordt verzameld.

Bronnen:

Rapportage [Icoonsoorten Zuid-Holland, kansen bedreigingen en monitoring](#)

Website [Icoonsoorten PZH](#)

Dashboard [Icoonsoorten Delfland](#)

Grutto

Provincie ZH:

Hoe gaat het met de grutto?

Staat van Instandhouding

Sterk
achteruit

Rode Lijst

Gevoelig

Beschermingsstatus

Vri

Delfland als gebied: Min of meer stabiel

Assets Delfland:

Woudse waterberging: stabiel
aantal broedparen hoog BTS,
daarmee succesvol.

Wollebrand & Kraaiennest:
succesvolle veelgebruikte
foerageergebieden

Waar de gruttostand in Nederland en ook in Zuid-Holland netto nog (sterk) achteruitgaat, is de stand van de grutto binnen Delfland tegenwoordig min of meer stabiel, alhoewel de laatste jaren matig waren. De dalende trend van begin deze eeuw is in ons kerngebied Midden-Delfland dankzij alle inspanningen alhoewel kwetsbaar netto wel tot staan gebracht. Een stabiele stijging is zeker nog niet daar, het aantal broedparen varieert tussen de 400 en 500 en er zijn polders waar het goed gaat en polders waar het slecht gaat. Voor grutto's had 2024 een goed jaar moeten zijn, met veel vocht en laat maaien; helaas viel dat tegen. Ook 2025 viel tegen. Toegenomen predatie speelt waarschijnlijk een rol, aangezien het slecht muizenjaren waren, schakelden predatoren vaker over op eieren en kuikens. In 2026 zijn er plots weer heel veel muizen, wat perspectief op een goed vogeljaar biedt. Een gezonde populatieontwikkeling richting toekomst vraagt behalve aantallen broedparen ook succesvolle broed. Daartoe wordt een BTS gemeten, een Bruto Territoriaal Succes (BTS), een maat waarmee het percentage succesvol grootgebrachte jongen wordt uitgedrukt. Een BTS van ca 65% of hoger geldt over het algemeen als noodzakelijk om een populatie in stand te houden. Dat streefgetal is hier nog niet bereikt, met als opmerking dat er polders in de weidevogelkerngebieden zijn waar de signalen goed zijn. Verder robuust maken van die gebieden is welkom om doelen te halen.

De voornaamste beperkingen zijn areaal geschikte broedgrond & voedselaanbod, bedreigingen zijn predatie, verstoring en verdrinking (steile/beschoeide oevers).

Bittervoorn

Hoe gaat het met de bittervoorn?

Staat van Instandhouding

Gelijk

Rode Lijst

TNB

Beschermingsstatus

Geen

Het beeld is dat de bittervoornpopulatie in Zuid-Holland gelijkblijvend is. Tegelijkertijd zien we dat het areaal potentieel leefgebied toeneemt, op grond waarvan het te verwachten valt dat de omvang zal gaan toenemen.

In de monitoring database van de NDFF ontbreken data van Delfland, bijvoorbeeld uit KRW Visstand monitoring. Daarop wordt nog actie genomen opdat onze data ook bijdragen aan nationale databases, voor verbeterde statistische analyse door derden (RAVON / CBS).

Glassnijder

Hoe gaat het met de glassnijder?

Staat van Instandhouding	 Sterk vooruit
Rode Lijst	 TNB
Beschermingsstatus	 Geen

De glassnijder is een libellensoort die een indicator is voor goede waterkwaliteit en een goede kwaliteit van de oeverzone. Glassnijders profiteren van rijk begroeide oeverzones met soorten als gele lis, riet en grote lisdodde, waar ook andere libellensoorten, amfibieën en meer kritische waterplanten als drijvend fonteinkruid en krabbenscheer voorkomen. Precies condities waar met het Programma Waterkwaliteit van Delfland flink in wordt geïnvesteerd. Het is mooi te zien dat dit vruchten afwerpt en dat de soort vooruit gaat. De glassnijder wordt vooral vaker waargenomen in moerasgebieden in en aan bosrijke natuur en recreatiegebieden aan de stadsranden, waar ook partners investeren in meer waternatuur.

Rugstreeppad

Hoe gaat het met de rugstreeppad?

Staat van Instandhouding	 Gelijk
Rode Lijst	 TNB
Beschermingsstatus	 Hrl

In Zuid-Holland komt rugstreeppad voor in het gehele kustgebied van Zuid-Holland. In de duinstreek bezetten ze vochtige duinvalleien en ondiepe waterpartijen. Buiten het duingebied komen rugstreeppadden voor in het laagveengebied, waar voortplantingshabitat aanwezig is in smalle ondiepe slootjes. Ook plasdrassituaties (voor weidevogels) worden benut. In deze laagveengebieden komen ze met name voor nabij oude stroomruggen in het landschap, waar sprake is van klei op veen (Midden-Delfland). De trend van rugstreeppad is stabiel.

In 2025 is op het terrein Kapittelland, waar een zonneweide komt, een paddenpoel aangelegd. In 2026 wordt met Stichting Duinbehoud op een terrein van Delfland een paddenpoel gerealiseerd aan de Nieuwlandsedijk.

Weidehommel

Hoe gaat het met de weidehommel?

Staat van Instandhouding	 Licht achteruit
Rode Lijst	 TNB
Beschermingsstatus	 Geen

Weidehommels kunnen profiteren van kleine maatregelen ter verbetering van hun leefgebied, zoals natuurrijk inzaaien van onze dijken na groot onderhoud en ecologisch maaien. Daarin heeft Delfland de afgelopen jaren al stappen gezet en zullen er nog worden gezet. De soort is vrij algemeen, landelijk niet bedreigd, redelijk stabiel, ook in Zuid-Holland en binnen Delfland.

Voor statistische analyse bestaat het NEM Meetnet Hommels. Dit meetnet heeft circa 500 teltrajecten verspreid over Nederland. Binnen het beheergebied van Delfland waren dit er 8. In 2025 zijn daar een drietal Delflandse ecologisch beheerde dijktrajecten aan toegevoegd. Statistische toestand en trend analyse op de data worden door EIS kenniscentrum insecten en CBS uitgevoerd. Het is nog te vroeg voor een analyse van de toestand van de Weidehommel op onze dijken in relatie tot de rest van ons beheergebied.

Bijlage Nieuws uit Delflandse Natuur

Een greep uit natuurnieuws op Delflandse assets van afgelopen jaar, projecten, beheer, initiatieven en waarnemingen op Delflandse assets, geplukt van ons samenwerkingsportaal. Dertien voorbeelden, dertien verhalen, alle dertien goed. Het kan wel!

1. De mooiste initiatieven zijn de intrinsiek gemotiveerde initiatieven:

Bij Bovengemaal Berkel zitten we midden in het groen; toch viel het me op dat er zeer weinig insecten waren. Als voormalig hovenier wilde ik wel wat m...

2. Paddenpoel en kruidenrijk inzaaien bij toekomstige zonneweide Kapittelland

Van schapenweide tot zonneweide Enkele jaren geleden alweer ontstond het idee om een braakliggend perceeltje aan het Kapittelland in Hoek van Holland...

Donderdag heb ik met enkele collega's een bezoek gebracht aan de zonneweide Kapittelland. In het kader van Energieneutraal 2025 was bedacht om de scha...

3. Onderhoud waar we rekening houden met het leven

Groot onderhoud Boezemerging Wollenbrand Deze week zijn we gestart met de afplagwerkzaamheden van de boezemerging Wollenbrand, de rietoevers worden...

4. Nieuwe natuur in Bonnenpolder

Samen nieuwe natuur maken in de Bonnenpolder In de Bonnenpolder, aan de rand van Hoek van Holland, gebeuren mooie dingen!! Hier wordt gewerkt aan het ...

5. Rietputten / Waterharmonica

Wat heeft het Baardmannetje te maken met schoon water? 🌿💧 De aanleg van de Waterharmonica in natuurgebied De Rietputten in Vlaardingen is meer dan a...

6. Hieperdepiep met wiep

Golfbrekers van wilgenhout beschermen natuurvriendelijke oevers tegen golfslag Binnen ons werkgebied werken we continu aan het verbeteren van de water...

7. Ecologisch onderhoud vispaaiplaats Oranjekanaal

Maaien Vispaaiplaats Oranjekanaal: Afgelopen twee weken hebben maaiwerkzaamheden aan de Vispaaiplaats Oranjekanaal plaats gevonden, het ecologisch ma...

8. Samenwerking

Vanuit werkgroep Gebied zet ik mij in voor verbinding, samenwerking en kennisdeling over waterkwaliteit met onze gebiedspartners, specifiek met gemeen...

9. Dynamische kust

Onderhoud Kerven voor dynamiseren zeereep Vorige week is er een start gemaakt met het onderhoud aan de kerven ter hoogte van de zandmotor tussen Mons...

10. Verwijderen duindoorn in natura 2000 gebied

Verwijderen van Duindoorn N2000 vorige week is er een start gemaakt met het machinaal verwijderen van Duindoorn ten noordoosten van slag Vlughtenburg ...

11. Vossen op terrein Groote Lucht En in de duinen

Sinds kort zijn er 4 kleine vosjes te bewonderen in Vlaardingen. Bijgevoegd wat beelden van een wildcam die we hebben opgehangen met erg leuke beelden. Nog wat nieuwe filmpje erbij gezet.

FOX News Het is weer de tijd van het jaar dat de jonge vosjes beginnen te puberen en langzaam moeten leren om op eigen pootjes te gaan staan, Wat leu...

12. Nachtvinders bij gemaal Duifpolder

Een avond nachtvinders speuren in de Duifpolder met Maarten en Sipke... ... het Rood Weeskind (en 40 anderen) De avond valt, de zon zakt terwijl ik ...

13. Torenvalk bij gemaal Nieuwe Rodenrijse Droogmakerij

Bij gemaal Nieuwe Rodenrijse Droogmakerij trof ik al jaren regelmatig een torenvalk op het dak aan. Leuk om te zien dat er, ondanks het uitbreidende i...

Bijlage toelichting begrippen

In voorliggende rapportage passeren nogal wat termen, afkortingen en begrippen de revue die voor de niet ingewijden waarschijnlijk enige toelichting behoeven. Met onderstaande begrippentoelichting is getracht daarin te voorzien.

Landschapskunst: Spel met lijnvormige elementen / assets

Natuurinclusief: De natuur wordt actief meegenomen in het ontwerp, beheer en gebruik van onze leefomgeving. Wat 'natuurinclusief' concreet betekent voor onze assets is nog niet afgestemd en vastgelegd.

Basiskwaliteit natuur (BKN): Een Nederlands voorgestelde minimale vereiste waaraan condities van een landschap moeten voldoen om een gewenst niveau van bij dat landschap passende biodiversiteit duurzaam in stand te houden. Dit is nodig voor het voortbestaan van algemene soorten planten en dieren.

Rijke natuur (RN): Waarbij basiskwaliteit natuur zich focust op het herstellen van de basiscondities voor algemene soorten planten en dieren, legt rijke natuur de nadruk op natuurherstel en -ontwikkeling van speciale soorten en habitats.

Natuurrijk: Natuurrijk is een bestuurlijk vastgestelde definitie voor afspraken die gemaakt zijn met het assetteam waterveiligheid over het soortenrijk, erosiebestendig en inheems opleveren van de keringen. Hierbij kun je bijvoorbeeld denken aan het gebruik van inheemse zaaimengsels voor dijken.

Robuuste natuur: Natuur met een hoge biodiversiteit die daardoor weerbaar en veerkrachtig is, en verstoringen zoals droogte, extreme weersomstandigheden, plagen, kan doorstaan.

Blauwgroen netwerk (BGN): Netwerk waarin de waterschappen hun watergangen, dijken en overige eigendommen inzetten om leefgebied en verbindingsroutes voor planten en dieren te creëren. In dit document richten we ons op de uitwerking van het BGN voor het beheergebied van Delfland.

Groenblauw netwerk: De provincies werken aan een robuust groenblauw netwerk, waarin ze groene elementen (zoals parken en bossen) en blauwe elementen (zoals sloten en meren) verbinden.

Netwerk Natte Ecologische Zone (NEZ-netwerk): In de legger van Delfland opgenomen natte ecologische inrichtingsmaatregelen, zoals natuurvriendelijke oevers (NVO) in verschillende soorten, vispaaiplaatsen, drijvende eilanden, plasdrasgebieden, vissenbossen en waterplantzones.

Lijnvormige elementen/assets: Het waterschap heeft lijnvormige elementen, zoals dijken of watergangen, die door het landschap heen slingeren. Deze elementen kunnen een waardevolle verbinding vormen tussen natuurgebieden.

Meekoppelen: Maatregelen voor natuur en biodiversiteit voeren we in het reguliere werk uit. Anders gezegd: realisatie van natuurwaarde vindt in combinatie plaats met werkzaamheden aan de assets waterkeringen, watersysteem en waterketen.

EBEO: Ecologisch BEgrip Oppervlaktewater, een instrument voor een diagnostische beoordeling van de ecologische waterkwaliteit. Het instrument geeft meer en betere handvatten voor het nemen van de juiste, kosteneffectieve maatregelen om de toestand te verbeteren. Maar ook om de effectiviteit van genomen maatregelen te beoordelen.

Waardplanten: Waardplanten zijn plantensoorten waarvan sommige organismen, zoals vlinders, afhankelijk van zijn voor de voortplanting. Zo eten de rupsen van het klein koolwitje uitsluitend koolplanten, terwijl het boomblauwtje alleen klimop, heide en hulst kan verteren. Zonder deze planten kunnen de afhankelijke soorten niet overleven.

Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD): Nationaal park gelegen langs de Noordzee, tussen strand en strandwallen, liggen de Zuid-Hollandse vastelandsduinen. Een kustlandschap waar landgoederen, duinen, zeedorpen en steden elkaar afwisselen.

Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland (BPL-MD): De Provincie Zuid-Holland heeft Midden-Delfland aangewezen als een "Bijzonder Provinciaal Landschap" (BPL) op basis van de Natuurwet en het bidbook Bijzonder Provinciaal Landschap. Bij de aanwijzing van het BPL heeft de provincie een ontwikkelopdracht meegegeven ten aanzien van de stedelijke context en de sturing en borging van de ruimtelijke kwaliteit. Gezamenlijk zetten overheden en gebiedspartijen zich in voor behoud en ontwikkeling van het BPL en geven zij het landschap meer betekenis en waarde voor de inwoners in de omgeving.

Formulier ten behoeve van het indienen van vragen als bedoeld in artikel 4.27 van het Reglement van Orde VV en commissies Delfland
Titel: Schermmiddelen glastuinbouw
Omschrijving problematiek Wij willen het college een vraag meegeven over de aanpak rondom schermmiddelen in de glastuinbouw. Niet om de urgentie van waterkwaliteit ter discussie te stellen — die erkennen wij voluit — maar juist omdat wij willen dat dit beleid ook werkt. Art. 2.11 Bal is een open norm. Dat betekent dat het waterschap die norm moet invullen voordat van tuinders verwacht kan worden dat zij weten wat er van hen gevraagd wordt — en voordat handhaving aan de orde kan zijn. Die invulling vraagt om zorgvuldige beleidsvoorbereiding: in gesprek met de sector, met experts, en met een helder instrument als resultaat — een beleidsregel, een handreiking, of een maatwerkvoorschrift. Dat is niet alleen een kwestie van zorgvuldigheid. Het is ook praktisch: duidelijk beleid voorkomt rechtszaken, voorkomt een stroom aan individuele aanvragen voor maatwerkvoorschriften, en geeft de sector houvast om daadwerkelijk te verduurzamen. Iedereen is daarmee geholpen.
Vragen en Antwoorden: 1. Is het college bereid om, in overleg met de sector en relevante experts, te komen tot een heldere beleidsinvulling van de zorgplicht voor schermmiddelen? Antwoord: ja Delfland is in gesprek met toezichthouders van waterschappen, producenten van schermmiddelen, Wageningen Universiteit, een NGO en de koepelorganisatie van loonwerkers die schermmiddelen aanbrengen en verwijderen (VSR) om de nieuwe handreiking in gezamenlijkheid op te stellen. De inbreng van Delfland is het gedachtegoed van de zorgplicht, waarbij het uitgangspunt schoon water en goede waterkwaliteit is. Degene die een lozingsactiviteit verricht op het oppervlaktewater en weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat die activiteit nadelige gevolgen kan hebben op de waterkwaliteit, is verplicht om alle maatregelen te nemen om die gevolgen te voorkomen. 2. Zo ja, op welke termijn mogen wij daar een voorstel voor verwachten? Antwoord: de planning is om in het vierde kwartaal van 2026 de handreiking te actualiseren.
Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond Ytzen Lont, CU/SGP
Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland pdaverveldt@hhdelfland.nl met afschrift aan verenigdevergadering@hhdelfland.nl
IN TE VULLEN DOOR LOKET BESTUURSONDERSTEUNING: DMS nummer: 2527259 Datum en tijdstip ontvangst: 3 juni 2026 12.00 uur Datum D&H behandeling: 30 juni 2026 Datum publicatie (wordt opgenomen in titel):

**Formulier ten behoeve van het indienen van vragen als bedoeld in artikel 4.27 van het
Reglement van Orde VV en commissies Delfland**

Titel: Klimaatadaptatie

Omschrijving problematiek:

Tijdens de WKK van 30 juni 2026 werd het de rapportage van het uitvoeringsprogramma 2021-2027 "Delfland; een sterke regio voor bewoners en ondernemers" uitgedeeld.

In de inleiding van het rapport (pag 7) staat dat er bedrag voor HH Delfland was gereserveerd en dat bij nadere uitwerking bleek dat HH Delfland de middelen niet tijdig heeft kunnen inzetten en ze weer teruggegeven heeft. Kunt u zich voorstellen dat de fractie Water Natuurlijk hierover verbaasd is? Het Hoogheemraadschap is toch voortdurend bezig met klimaatadaptatie projecten? Vandaar onderstaande vragen.

De formulering van deze zin in de rapportage van het Uitvoeringsprogramma 2021-2027 is achteraf gezien wat ongelukkig gekozen. Het bleek dat de onderzochte projecten niet voldeden aan de specifieke voorwaarden van de regeling. Daarom heeft Delfland zich vervolgens ingezet om het voor de regio beschikbare budget alsnog via gemeentelijke projecten binnen de werkregio te benutten. De gemeenten hebben het andere deel van de cofinanciering (66%) beschikbaar gemaakt. Daarmee zijn de middelen van de regeling volledig ten goede gekomen aan klimaatadaptatie voor inwoners en ondernemers in het gebied.

Vragen en Antwoorden:

1. Kunt u aangeven met welk bedrag (van de 9,3 miljoen) er voor het Hoogheemraadschap in eerste instantie rekening was gehouden?

Antwoord: Binnen de werkregio Delfland werd destijds bestuurlijk afgesproken om voor Delfland een bedrag van circa € 1 miljoen te reserveren (10,75% van het totale regionale budget) .

2. Wat was het Hoogheemraadschap van plan te doen met het bedrag?

Antwoord: Delfland heeft onderzocht of klimaatadaptatieve maatregelen binnen het watersysteem voor subsidie in aanmerking konden komen.

3. Waarom is het HH er niet in geslaagd het geld tijdig in te zetten?

Antwoord: Bij nadere toetsing bleek dat de onderzochte projecten niet voldeden aan specifieke voorwaarden van de regeling.

4. Hoe lang van te voren was het HH bekend met het bestaan van deze regeling en het bijbehorende beschikbaar gestelde bedrag?

Antwoord: Delfland was vanaf 2021 betrokken bij de voorbereiding van de regeling binnen de regionale samenwerking klimaatadaptatie en was vanaf dat moment bekend met zowel de regeling als het voor de werkregio beschikbare budget.

5. Hoe lang was de totale looptijd dat het geld volgens deze regeling ingezet kon worden?

Antwoord: Aanvragen konden door de werkregio worden ingediend in de periode 2021 tot en met 2023. De gesubsidieerde maatregelen moeten uiterlijk 31 december 2027 zijn uitgevoerd.

6. Waarom was het niet mogelijk om op korte termijn alsnog tot projecten te komen om het door het rijk beschikbaar gestelde middelen in te kunnen zetten?

Antwoord: De door het rijk beschikbaar gestelde middelen zijn ingezet. Delfland heeft meerdere mogelijke projecten verkend. Daarbij bleek dat waterschapsprojecten vanwege hun aard vaak een langere voorbereiding vragen en niet eenvoudig voldoen aan de eis van aantoonbare versnelling of uitbreiding van reeds geplande maatregelen. Uiteindelijk zijn de geschikte projecten gevonden voor gemeenten in ons werkgebied die binnen de kaders van de regeling subsidieerbaar waren.

7. Wij kunnen ons voorstellen dat het geld niet in zijn geheel verloren is gegaan omdat het beschikbaar is gesteld aan andere gemeenten in de werkregio, en daarmee alsnog aan onze inwoners ten goede komt. Maar herkent u het beeld dat deze subsidieregeling wel degelijk met een bewuste reden ook voor waterschappen is bedoeld? En als er dergelijke subsidies door het Rijk ter beschikking worden gesteld wij als Hoogheemraadschap daar gebruik van zouden moeten maken? Alleen al omdat onze ingezetenen – de belastingbetalers – dat van ons mogen verwachten? Kunt u hier een reactie op geven?

Antwoord: Ja. Delfland onderschrijft het belang van het benutten van beschikbare rijksmiddelen voor klimaatadaptatie. Om die reden zijn de mogelijkheden voor inzet van de regeling actief onderzocht. Delfland heeft zich ervoor ingezet dat het voor de regio beschikbare budget via gemeentelijke projecten volledig binnen de werkregio is benut. Daarmee zijn de middelen in zijn geheel ten goede gekomen aan inwoners en ondernemers in het gebied. En hiermee dus aan een klimaatadaptief Delfland.

Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond

Vragen ingediend door Water Natuurlijk, Annemiek Jenniskens

Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland pdaverveldt@hhdelfland.nl met afschrift aan verenigdevergadering@hhdelfland.nl

IN TE VULLEN DOOR LOKET BESTUURSONDERSTEUNING:

DMS nummer: 2534916

Datum en tijdstip ontvangst: 8 juli 2026 12:27 uur

Datum D&H behandeling: 2 september 2026

Datum publicatie (wordt opgenomen in titel):

De leden-waterschappen
t.a.v. de voorzitters en secretaris-directeuren

datum	ons kenmerk	contactpersoon
18 juli 2026	124.598/ah	Jenny May
betreft	uw kenmerk	e-mail
Convenant gewasbeschermings- middelen	-	jmay@uvw.nl

Geachte leden,

Op dinsdag 14 juli 2026 heeft de Unie van Waterschappen het [convenant gewasbeschermingsmiddelen op hoofdlijnen](#) ondertekend, onder voorbehoud van instemming van de leden. In de afgelopen periode zijn sectorpartijen, overheden en maatschappelijke organisaties met elkaar in gesprek gegaan over de opgaven en uitdagingen rond gewasbeschermingsmiddelen. Deze gesprekken hebben geleid tot een convenant op hoofdlijnen. Hoewel hierin nog geen volledig uitgewerkte afspraken zijn opgenomen, biedt het document voldoende richting voor de vervolgfase, waarin concrete maatregelen en verplichtingen nader worden uitgewerkt.

De waterschappen is gevraagd in te stemmen met het convenant op hoofdlijnen. Verzoek is gedaan om dit te bespreken in het dagelijks bestuur, en uiterlijk 1 september 2026 te reageren of ingestemd kan worden met dit convenant. Daarbij geldt dat pas sprake is van definitieve gebondenheid aan concrete afspraken nadat het volledige convenant, inclusief de deelconvenanten, is ondertekend. Wanneer het gehele convenant is afgerond, zal dit opnieuw ter instemming aan de leden van de CWW ter instemming worden voorgelegd.

Doel van het convenant

In het regeerakkoord heeft het kabinet afgesproken om samen met medeoverheden, sectorpartijen en maatschappelijke organisaties te komen tot een convenant gewasbeschermingsmiddelen. Doel van het convenant is het maken van afspraken om de emissies van gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen. Voor de waterschappen is daarbij met name de relatie met de waterkwaliteit van belang. Het terugdringen van normoverschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen is essentieel om de waterkwaliteitsdoelen te kunnen behalen.

Hoe zijn de waterschappen betrokken bij de totstandkoming van het convenant?

De Unie van Waterschappen heeft namens de waterschappen inbreng geleverd in de onderhandelingen, op basis van door de CWW vastgestelde position papers. De CWW is gedurende het proces op meerdere momenten betrokken geweest bij zowel het verloop als de inhoud van het convenant. Dit gebeurde onder

meer via een gesprek eind mei met de onafhankelijk voorzitter van de kerntafel, Gert-Jan Segers, en tijdens informerende bijeenkomsten op 11 en 24 juni 2026. Tijdens deze bijeenkomsten hebben de commissieleden diverse aandachtspunten ingebracht.

Ambtelijk was de themagroep landbouwemissies samen met de Werkgroep Waterkwaliteit en Waterketen (WWW) betrokken, parallel aan de gesprekken met de CWW. Via deze routes is geprobeerd de waterschappen zo goed mogelijk aan te haken bij het – in de tijd krappe - proces.

Resultaat tot nu toe

De Unie van Waterschappen is positief over het convenant, omdat betrokken partijen constructief samenwerken aan de uitdagingen rond gewasbeschermingsmiddelen. De Unie ziet het convenant als een belangrijke stap richting een betere waterkwaliteit, onder meer door afspraken om uiterlijk in 2027 maatregelen te nemen tegen overschrijdingen van KRW-normen.

Hoewel de afspraken nog grotendeels op hoofdlijnen zijn uitgewerkt en verdere invulling via deelconvenanten nodig is, biedt het convenant volgens de Unie voldoende richting. Belangrijke aandachtspunten van de waterschappen – een duidelijk KRW-tijdspad, een versnelde aanpak van PFAS uit gewasbeschermingsmiddelen en een sterkere koppeling tussen gebruiksgegevens en waterkwaliteit – zijn voldoende verwerkt in de tekst.

Daarnaast moet worden benadrukt dat ondertekening van het convenant waterschappen nog niet bindt aan de uiteindelijke afspraken. Deze worden pas bindend na instemming met het volledige pakket van convenant en deelconvenanten. De verdere uitwerking wordt na de zomer voortgezet.

De partijen die hebben ondertekend:

1. De Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), namens het Rijk
2. Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)
3. Unie van Waterschappen
4. Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO)
5. Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK)
6. Brancheorganisatie Akkerbouw (BO Akkerbouw)
7. Stichting Greenports Nederland
8. C.B.L. Centraal Bureau Levensmiddelenhandel

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft het huidige convenant nog niet ondertekend, maar zal eerst bestuurlijk afstemmen voordat het zal ondertekenen. Het IPO legt het convenant met een positief advies voor aan haar leden en zal op 10 september 2026 een definitief besluit nemen.

Natuur en Milieu en LandschappenNL hebben aangegeven het voorliggende convenant niet te ondertekenen, maar wel nog betrokken te blijven bij het vervolgproces. Zij hebben hierbij aangegeven dat ze, hoewel het convenant belangrijke stappen bevat, de afspraken over de bescherming van gezondheid, natuur en milieu te vaag en vrijblijvend vinden.

Proces na de zomer

Het convenant op hoofdlijnen bevat voornamelijk procesafspraken voor de vervolgfase. Na de zomer worden verschillende deelconvenanten uitgewerkt waarin de afspraken nader worden geconcretiseerd.

De inrichting van dit vervolgproces is op dit moment nog niet volledig duidelijk. LVVN zal deze zomer werken aan de opzet van het vervolgtraject. Daarbij zal binnen het Uniebureau worden gezien hoe de verdere betrokkenheid van de Unie wordt vormgegeven. Naar verwachting zullen meerdere deelconvenanten worden opgesteld. Gezien de omvang van het traject moet worden nagegaan op welke onderdelen actieve deelname van de Unie wenselijk en haalbaar is.

Vervolg en afsluiting

De Unie blijft betrokken bij de verdere uitwerking van het convenant. Het Uniebureau zal de waterschappen hierbij zo goed mogelijk blijven informeren en consulteren, met name via de CWW, de WWW en de themagroep landbouwemissies.

Ik verwacht u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

Meindert Smallenbroek
Algemeen directeur

Aan de leden van de Waterschappen

Datum	ons kenmerk	contactpersoon
3 juli 2026	124.576/ah	Meindert Smallenbroek
Betreft	uw kenmerk	e-mail
Maatregelenpakket van Kabinet - over stikstof, landbouw en natuur		m.smallenbroek@uvw.nl

Geachte leden,

Op 26 juni 2026 heeft het kabinet een brief aan de Tweede Kamer [Weer ruimte voor boer, natuur en bouw](#) (bijlage 1) gestuurd met een pakket aan maatregelen waarmee in Nederland de stikstofuitstoot wordt teruggebracht, de natuur wordt hersteld en stap voor stap het verlenen van natuurvergunningen weer op gang wordt gebracht. Op 29 juli 2026 heeft de Unie van Waterschappen een toelichting gegeven op dit voorgestelde maatregelenpakket in een webinar voor de dagelijks bestuurders van de waterschappen (bijlage 2). Met deze ledenbrief willen we u informeren over de voor waterschappen meest relevante maatregelen en vooral wat deze gaan betekenen voor de waterschappen.

Rol van de Unie van Waterschappen

De afgelopen maanden is de Unie – samen met IPO en VNG - in gesprek geweest met het kabinet, vanuit de gedachte dat we als één overheid de verantwoordelijkheid en de mogelijkheid hebben om Nederland van het zogeheten stikstofslot af te halen. De Tweede Kamerbrief bevat het voorgestelde maatregelenpakket van het kabinet, waarbij nadrukkelijk gebruik is gemaakt van de eerder uitgebrachte bouwstenen van IPO, VNG, Unie, landbouwpartijen en natuurorganisaties met voorstellen hoe Nederland van het stikstofslot af te halen. Naast dat gebruik is gemaakt van deze bouwstenen is er door het kabinet voortgebouwd op het ingezette beleid van vorige kabinetten, waaronder doelsturing en zoveel mogelijk de 'boer aan het stuur'.

Als Unie hebben we ons in de gesprekken met het kabinet vooral gericht op het belang van het water, zowel de waterbeschikbaarheid - en grenzen daaraan – als de waterkwaliteit. We hebben benadrukt dat te nemen maatregelen – naast Nederland van het stikstofslot af te halen - ook moeten bijdragen aan de doelen van onder de Kaderrichtlijn Water (KRW). Ook hebben we telkens gewezen op het belang van de uitvoerbaarheid van te nemen maatregelen, en dat waar mogelijk gebiedsgericht te doen. Dit alles laat onverlet dat de gevolgen van de voorgestelde maatregelen voor mensen, bedrijven en gebieden zeer impactvol kunnen zijn.

Welke keuzes heeft het kabinet gemaakt?

Het kabinet maakt een duidelijke keuze voor extensivering en verdergaande verduurzaming in zones rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en kwetsbare watergebieden, via een mix aan instrumenten.

Verder komen er generieke maatregelen, waarbij naast beperkingen aan de grondgebonden landbouw ook ingezet wordt op (duurzame) hoogproductieve landbouw. Het kabinet wil de stikstofuitstoot uiterlijk in 2035 verlagen met afrekenbare stikstofemissiedoelen per bedrijf, extensivering en vrijwillige bedrijfsbeëindiging. Ingezet wordt op borgingsinstrumenten in overleg met betrokken partijen. Als dit niet leidt tot de beoogde doelen, dan kiest het kabinet voor een korting op productierechten van boeren.

Extra maatregelen – waaronder watermaatregelen – komen er voor boeren in de zones rond Natura 2000-gebieden en in kwetsbare watergebieden, met name beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden. De grootte van de zone is afhankelijk van de grootte van de stikstofproblematiek. Daarbij komt er de mogelijkheid om gebruik te maken van een zogeheten ‘omwisselbesluit’, waarin met behoud van doelen en voor dezelfde kosten ook gekozen kan worden voor een andere zonering. De al bestaande aanpakken voor de Veluwe en de Peel zijn in feite al de eerste voorbeelden van zo’n omwisselbesluit. Voor beekdalen en voor vermindering van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in deze gebieden is 1¼ miljard euro beschikbaar. De verdeling van dit geld zal in de komende anderhalf jaar gebiedsgericht worden uitgewerkt. Voor natuurherstel en -beheer stelt het kabinet veel extra geld beschikbaar. Hiervoor worden afspraken gemaakt met provincies en natuur- en terreinbeherende organisaties.

Met de industrie en transportsector en met ketenpartijen in de landbouw worden ook afspraken gemaakt over hun bijdrage om de natuurvergunningverlening weer op gang te brengen.

Met dit pakket aan – geborgde – maatregelen voor stikstofreductie en natuurherstel wil het kabinet gaan werken aan de vereenvoudiging van het stelsel van natuurvergunningen, waaronder het afschaffen van de kritische depositiewaarde. Ook voert het kabinet zo snel mogelijk een rekenkundige ondergrens in, waardoor activiteiten met weinig stikstofuitstoot geen vergunning meer nodig hebben en ook PAS-melders en Interimmers kunnen worden gelegaliseerd.

Met dit pakket aan geborgde maatregelen wil het kabinet de vergunningverlening weer lostrekken, naar verwachting vanaf eind 2027. Met provincies wordt gekeken of dit in sommige gebieden al eerder kan. Ook de werkzaamheden van de waterschappen aan onder andere dijken, rioolwaterzuiveringen en KRW-maatregelen kunnen hiervan profiteren. Veel van de voorgenomen maatregelen moeten overigens nog verder worden uitgewerkt, deels in wetgeving en deels ook in de gebieden zelf.

Generieke maatregelen (meeste relevante voor de waterschappen):

- Doelsturing via afrekenbare emissienormen in 2035 per bedrijf, voor stallen en mestopslagen. Voor de melkveehouderij worden de normen vastgesteld op basis van wat technisch mogelijk is met stal- en managementmaatregelen. Het kabinet ondersteunt met financiële middelen boeren bij investeringen of aanpassingen in stallen en bedrijfsvoering.
- Er komt een convenant gewasbeschermingsmiddelen, waarmee op basis van milieubelastingspunten het gebruik teruggedrongen moet worden voor KRW-doelen.
- Het kabinet stelt een grondgebondenheidsnorm in: 2,6 grootvee-eenheden (gve) per hectare als eindnorm in 2035. Deze maatregel is afgestemd met het 8^e actieprogramma Nitraatrichtlijn, omdat de grondgebondenheid bijdraagt aan verbetering van de waterkwaliteit.
- Het kabinet wil in de uitwerking zoeken naar samenhang met andere opgaven, zoals klimaat, gewasbescherming, dierwaardigheid, gezonde leefomgeving en waterkwaliteit, zodat betrokken ondernemers weten waar ze aan toe zijn.

Zoneringsmaatregelen (meest relevante voor de waterschappen):

- In zones rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en in beekdalen zullen boeren naar extensieve landbouw moeten bewegen. Het kabinet ondersteunt boeren bij aanpassing van hun bedrijf. Daarnaast zijn systeemmaatregelen nodig voor hydrologisch herstel, waterkwaliteit en verbinding tussen gebieden. Een overzicht van de betreffende Natura 2000-gebieden en beekdalen staat in bijlage 3 bij de Tweede Kamerbrief.
- De provincies wordt gevraagd een passend werkingsgebied voor regels met betrekking tot hydrologisch systeemherstel te bepalen, de breedte van deze zones is afhankelijk van het lokale water en bodemsysteem en mogelijk breder dan de stikstofzone.

- De precieze benodigde emissiereductie per Natura 2000-gebied wordt in de loop van 2026 vastgesteld. Een gebied kan tot uiterlijk 1 januari 2028 een eigen aanpak opstellen voor duurzaam herstel. Hiervoor zal waarschijnlijk altijd kavelruil en herverkaveling nodig zijn. Als een gebiedsplan niet leidt tot het wegnemen van de drukfactoren, dan treden uiterlijk 1-1-2035 regels in werking; beperkte mestplaatsingsruimte, veebezetting en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.
- Voor een aantal beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden met een KRW-opgave voor de landbouw (de kwetsbare watergebieden) komt een vergelijkbare aanpak.
- Voor de veenweidegebieden geldt een voortzetting van de gebiedsgerichte aanpak naar hogere (grond)waterstanden. Aangesloten wordt bij het hydrologisch herstel rond natuurgebieden waarbij de inzet gericht is op behoud en stimuleren van geringe drooglegging.
- Het kabinet blijft prioriteit geven aan uitvoering in de vijf prioritaire gebieden en twee economische clusters, waaronder het Groene Hart. Hier gaat het om een stapeling aan opgaven in de prioritaire gebiedstypen uit de Nota Ruimte (onder andere veenweiden): natuur/stikstof, water en klimaat, binnen en buiten de zones. Uiterlijk eind 2026 worden er voor deze gebieden adaptieve en interbestuurlijke uitvoeringsplannen en samenwerkingsovereenkomsten opgesteld.

Wat betekent dit voor de waterschappen?

Het kabinet kiest nadrukkelijk voor hydrologische en waterkwaliteitsmaatregelen voor natuurherstel van de Natura 2000-gebieden. Op korte termijn zullen we als waterschappen samen met provincies en gemeenten deze stap van beleid naar uitvoering moeten gaan maken.

Het voorgestelde pakket van maatregelen in de Tweede Kamerbrief geeft richting, maar moet nog worden uitwerkt. Daarom heeft het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) aan de Unie gevraagd om mee te werken aan het concretiseren van maatregelen. Het gaat om het gebiedsgericht in beeld brengen van het water- en bodemsysteem in de geselecteerde Natura 2000-gebieden en kwetsbare watersystemen, het mee-ontwikkelen van rijksinstructieregels en het ontwerpen van het proces van uitvoering. We brengen hiermee onze regionale kennis aan de voorkant van het proces in, en ook de uitvoeringsaanpak 'De Uitvoeringsaanpak' die we als Unie onlangs samen met IPO en VNG hebben uitgebracht (bijlage 3).

- In de Natura 2000-gebieden waar synergie is met wateropgaven kunnen waterschappen naar voren stappen. Het advies is om zo snel mogelijk met de provincies aan tafel te gaan en hierover afspraken te maken (zowel ambtelijk als bestuurlijk), om zo duidelijk mogelijk naar elkaar te zijn over opgaven.
- In de Beekdalen moet de plannen op basis van onze kennis over het water en bodemsysteem geconcretiseerd worden. In een aantal gebieden moet de (bron)analyse nog verder uitgewerkt worden. Ook voor de beekdalen geldt dat we snel (ambtelijk en bestuurlijk) afspraken moeten maken met provincies zodat we snel duidelijkheid krijgen over de uitvoering. Op landelijk niveau zitten we met het ministerie van LVVN aan tafel in een ambtelijke beekdalengroep.
- Voor een aantal grondwaterschermingsgebieden met een opgave voor de landbouw moeten we als gezamenlijke overheden in beeld brengen of het convenant gewasbeschermingsmiddelen voldoende resultaat oplevert of dat aanvullende instructieregels vanuit de rijksoverheid noodzakelijk zijn. Ook willen we weten of het maatregelenpakket van het kabinet voldoende is om de KRW-doelen voor stikstof en fosfaat te halen. Het is goed als we op dit punt de samenwerking met de KRW-collega's versterken.
- Veenweide. Het kabinet formuleert geen specifiek pakket van maatregelen voor de veenweidegebieden. De aanpak veenweide is namelijk gericht op het halen van de klimaatdoelen en niet specifiek op natuurherstel. Wel zijn er meekoppelkansen in voor de veenweide in met name de Natura

2000-gebieden. In deze gebieden zal naar verwachting een forse opgave liggen om verdroging van de natuur tegen te gaan. Dit zal in nauwe samenwerking met de provincies moeten gebeuren.

Tot slot

Met een samenhangend pakket aan maatregelen voor zowel stikstofreductie als natuurherstel, met stevige inzet op een goede juridische borging, komt er weer zicht op het loskomen van de natuurvergunningverlening. Dit is goed voor Nederland en goed voor de waterschappen, met onze projecten zoals dijkversterkingen en de bouw en renovaties van rioolwaterzuiveringen, stuwen en gemalen. En het kabinet kiest er nadrukkelijk voor in dit maatregelenpakket ook water mee te nemen, niet alleen als probleem, maar ook als onderdeel van de oplossing.

Tegelijk zijn er ook nog onzekerheden. Veel van de maatregelen moeten nog nader worden uitgewerkt, en worden getoetst op onder andere de uitvoerbaarheid. Een aanzienlijk deel van de maatregelen vergt wetgeving, terwijl er sprake is van een minderheidskabinet zonder meerderheid in zowel de Tweede als Eerste Kamer.

Tegelijk is er geen tijd te verliezen. Vanuit de Unie gaan we samen met de waterschappen aan de slag hoe we onze rol in de verdere uitwerking zo goed mogelijk kunnen vormgeven. In deze uitwerking zullen we ook nadrukkelijk aandacht hebben of wat van de waterschappen wordt gevraagd ook past bij de taakopdracht van een waterschap, en wat bijvoorbeeld aanvullende financiering vergt.

Met vriendelijke groet,

Meindert Smallenbroek
Algemeen directeur

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

**Directoraat Generaal
Landelijk Gebied en Stikstof**

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/lvvn

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

Datum 26 juni 2026
Betreft Weer ruimte voor boer, natuur en bouw: maatregelpakket voor land-
bouw, natuur en stikstof

Geachte voorzitter,

Nederland wil *vooruit*. Daarom presenteert het kabinet een maatregelpakket om Nederland weer in beweging te brengen. Zodat boeren duidelijkheid krijgen, de natuur zich herstelt, bouwers weer kunnen bouwen en we weer vergunningen kunnen verlenen. Want ons land zit op slot. Plannen en vergunningverlening lopen vast, en iedereen verlangt naar een doorbraak.

Direct vanaf mijn aantreden als minister ben ik gaan praten met allerlei partijen, door heel het land. Met boeren, natuurbeheerders, maar ook bijvoorbeeld met mensen in de Rotterdamse haven. Waar ik ook kom, proef ik één ding: urgentie.

Stuk voor stuk willen mensen de mouwen opstropen en aanpakken. Na jaren stilstand eindelijk weer in beweging. Die bereidheid om samen de schouders eronder te zetten heeft Nederland ver gebracht: zó groeide onze landbouw tijdens de wederopbouw uit tot de absolute wereldtop.

Ik besef dat de keuzes in deze brief veel vragen van boeren en andere ondernemers. Tegelijk ben ik ervan overtuigd dat de keuzes noodzakelijk zijn. Als één samenhangend geheel werkt dit pakket aan vergunningverlening en natuurherstel, zo komt er weer perspectief voor boeren, natuur en bouw. Het kabinet legt dit pakket met volle overtuiging aan uw Kamer voor en roept u op om constructief en in gezamenlijkheid snel de noodzakelijke stappen te zetten om tot uitvoering te komen.

Nederland verdient weer ruimte. Want Nederland wil vooruit.

Van stilstand naar beweging

Boeren, maatschappelijke partijen en medeoverheden hebben de afgelopen jaren hun nek uitgestoken om plannen te maken om meer stikstof te reduceren, de natuur te herstellen en de vergunningverlening weer op gang te krijgen. Denk daarbij onder andere aan het Versnellingsakkoord¹ en de bouwstenen², en aan alle

¹ VNO-NCW, Natuur&Milieu, Natuurmonumenten en Bouwend Nederland.

² De bouwstenen 'Emissiereductie Landbouw' (medeoverheden, LTO en NAJK), 'Natuur' (medeoverheden, Land- schappenNL, Natuurmonumenten, Unie van Bosgroepen, FPG), en 'Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer' (me- deoverheden met boerennatuur).

gebiedsprocessen. Het kabinet erkent deze inspanningen en concrete initiatieven, en presenteert een stevige aanpak die daarop voortbouwt. Om al die inspanningen van het land te ondersteunen en de vergunningverlening weer los te krijgen.³

Met een ambitieus pakket, ontwikkeld met de inbreng van medeoverheden en maatschappelijke partners, gaat de stikstofuitstoot omlaag en worden andere drukfactoren, zoals verdroging, aangepakt. Dit biedt een basis voor additionaliteit. De natuur krijgt kans zich te herstellen, waardoor weer ruimte voor vergunningverlening voor heel Nederland ontstaat, en wordt toegewerkt naar een sterke en robuuste natuur en een toekomstbestendige landbouw. Via gebiedsprocessen kan een aanpak tot stand gebracht worden om de drukfactoren op het nabijgelegen Natura 2000-gebied substantieel weg te nemen en toe te werken naar een goede staat van instandhouding. Er kan concreet gewerkt worden aan de verduurzaming van de industrie en mobiliteit, aan infrastructuur en nieuwe woningbouw en aan projecten voor onze nationale veiligheid. Boeren kunnen naar duidelijke doelen toewerken met ondersteuning van de overheid. Jonge ondernemers kunnen met meer vertrouwen naar de toekomst van hun bedrijf kijken en het kabinet zet alles op alles om een oplossing te vinden voor PAS-melders en interimmers. En via natuurherstel stellen we onze unieke Nederlandse flora en fauna veilig voor toekomstige generaties. Al dit jaar zetten we de eerste betekenisvolle stap om die beweging in te zetten.

Wanneer gaat Nederland van het slot?

Het kabinet trekt met dit maatregelpakket de vergunningverlening los:

- In oktober 2026 dient het kabinet een spoedwet in met een programma van maatregelen waarmee handhavings- en intrekkingen kunnen worden voorkomen.
- In januari 2027 komt het kabinet met instructieregels met voorschriften die gaan gelden in de zoneringsgebieden en komt er structureel geld vrij voor natuurbeheer. Deze stappen zijn van belang voor het stoppen van verslechtering van de natuur.
- Zo snel mogelijk, en uiterlijk in het vierde kwartaal van 2027, wil het kabinet een juridisch houdbare rekenkundige ondergrens invoeren waarmee overal activiteiten met kleine deposities mogelijk worden.

De provincies kunnen per direct per gebied starten met het opstellen van een plan waarmee zij additionaliteit kunnen onderbouwen. Als wordt aangetoond dat de natuur niet verslechtert en behoud wordt geborgd, kan – bij deze gebieden – intern en extern worden gesaldeerd en komt vergunningverlening los.

Eén samenhangend pakket voor vergunningverlening

De aanpak van het kabinet creëert weer ruimte voor vergunningverlening: op steeds meer plekken wordt verlening van vergunningen weer mogelijk. Het pakket bestaat uit generieke maatregelen, een gebiedsgerichte inzet, maatwerk waarmee wordt ingespeeld op kenmerken van een gebied, en natuurherstel. Deze

³ Hiermee beschouw ik de motie Bromet die gericht is op het Versnellingsakkoord als afgedaan. Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 33.

combinatie van maatregelen is cruciaal om vergunningverlening weer mogelijk te maken en de natuur te herstellen. Met duidelijke doelen en normen wordt helder waar agrarisch ondernemers, overheden en andere sectoren en betrokkenen op moeten sturen. Het kabinet biedt in oktober van dit jaar het wetvoorstel aan om de huidige op de kritische depositiewaarde (KDW) gebaseerde doelen te vervangen door wettelijke emissiedoelen. En uiterlijk in het vierde kwartaal van 2027, en zo mogelijk sneller, voert het kabinet een juridisch houdbare en wetenschappelijk onderbouwde rekenkundige ondergrens (RKO) in; dat helpt veel PAS-melders en interimers, de woningbouw en andere projecten met een stikstofdepositiebijdrage onder de RKO.

Essentieel onderdeel van de aanpak is de ondersteuning van boerenbedrijven bij het nemen van maatregelen. Het gaat om brede ondersteuning bij innoveren, extensiveren, omschakelen, verplaatsen en vrijwillig beëindigen ('trappetje van Remkes'⁴). Ook investeert het kabinet extra in het platteland.

Wil de aanpak slagen, dan moet iedereen bijdragen. Naast de agrarische sector leveren ook de industrie en mobiliteit door fors minder stikstof uit te stoten. Overheden staan naast de boerenbedrijven en helpen bij het innoveren, om te schakelen, vrijwillig te verplaatsen of te stoppen. Supermarkten en andere partijen in de keten pakken hun verantwoordelijkheid door boerenbedrijven te helpen verduurzamen en samen op te trekken. Natuurorganisaties zorgen dat onze natuur goed beheerd wordt en werken aan herstel. Rijk, provincies, waterschappen, gemeenten, sectorpartijen en andere partners slaan ook de handen ineen. En alle Nederlanders kunnen helpen door vaker te kiezen voor lokaal en duurzaam geproduceerde boodschappen.

Het is van groot belang de balans in dit pakket te behouden. Zo werken de bedrijfsspecifieke emissienormen in de landbouw alleen met genoeg ondersteunende maatregelen. De zoneringsaanpak rond Natura 2000-gebieden werkt alleen als extensivering ook mogelijk wordt gemaakt. De stap naar extensivering en verduurzaming is alleen mogelijk als dat economisch loont, en als ook de hele keten meedoet. En ruimte voor vergunningverlening ontstaat alleen als de natuur op orde komt. Delen van het pakket kunnen dus niet zonder consequenties worden afgezwakt of weggelaten. Met de balans tussen de verschillende onderdelen van dit pakket beschouw ik de motie Goudzwaard⁵ als afgedaan.

De aanpak in vogelvlucht

I. Vervangen KDW-doelen door emissiereductiedoelen stikstof

- De stikstofuitstoot wordt structureel en geborgd verlaagd: 42-46% (NH₃) in de landbouw, 50% (NO_x) in de mobiliteit, en 50% (NH₃) in de industrie in 2035 ten opzichte van 2019.
- Het kabinet gaat er vanuit dat deze emissiedoelen voor 2035 met het pakket worden gehaald.
- Het kabinet presenteert eind oktober 2026 een wetsvoorstel en programma met maatregelen om de op KDW gebaseerde omgevingswaarden te vervangen door sectorale emissiereductiedoelen.

II. Maatregelen

- Het kabinet gaat met doelsturing via afrekenbare emissienormen in 2035 per bedrijf sturen op de emissies in de melkveehouderij en de intensieve

⁴ Remkes, J. (2022). *Wat wel kan: Uit de impasse en een aanzet voor perspectief*.

⁵ Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 54.

veehouderij. Voor de melkveehouderij stelt het kabinet deze vast op basis van wat technisch mogelijk is met stal- en managementmaatregelen. Voor de intensieve veehouderijsectoren worden de normen in het eerste kwartaal van 2027 vastgesteld. Het kabinet ondersteunt met financiële middelen boeren bij investeringen of aanpassingen in stallen en bedrijfsvoering.

- Veldemissies worden teruggedrongen door aanscherping van middelvoor-schriften.
- Niet de hele landbouwopgave kan via het verlagen van emissies op bedrij-ven worden gerealiseerd. Het kabinet vult de restopgave in met extensive-ring, vrijwillige beëindiging en afroming van dier- en fosfaatrechten bij overdracht buiten familieverband.
- Het kabinet introduceert een norm voor grondgebondenheid in de melkvee-houderij. Daarmee doet het kabinet de verplichting gestand die Nederland is aangegaan in het kader van het addendum 7e actieprogramma Nitraat-richtlijn.
- In zones rond kwetsbare, overbelaste Natura 2000-gebieden zet het kabinet in op verdere extensivering van de landbouw, reductie van stikstofdepositie, systeemherstel en de aanpak van andere drukfactoren. Het kabinet onder-steunt boeren bij aanpassing van hun bedrijf.
- Voor de aanpak van kwetsbare watergebieden komt het kabinet met mede-overheden tot de selectie van gebieden en de te nemen maatregelen.
- Voor industrie en mobiliteit zet het kabinet in op bovenwettelijke ammoni-akreductie in industrie, verduurzaming van scheepvaart, bouwmaterieel en wegverkeer.
- Het kabinet investeert de komende jaren in herstel en beheer van natuur. De eerste concrete acties en projecten gaan dit jaar al van start.
- In het Ontwerp-Natuurplan is uitgewerkt hoe de natuur kan worden her-steld in het kader van de Natuurherstelverordening. Het definitieve plan wordt uiterlijk 1 september 2027 ingediend bij de Europese Commissie.

III. Financiën

- Voor de inzet op landbouw, natuur en stikstof is €20 miljard (cumulatief tot en met 2035) en €435 miljoen structureel gereserveerd (zie tabel 1).⁶ Het kabinet werkt de maatregelen verder uit en beziet aan de hand van de uit-werking of deze invulling nog aanpassingen behoeft. Zo kan bijvoorbeeld de verdere uitwerking van stal- en managementmaatregelen ertoe leiden dat de beschikbare €2 miljard anders verdeeld wordt.
- Het kabinet zal bij de Miljoenennota 2027 en Voorjaarsnota 2027 al ver-volgstappen zetten, op basis van het maatregelpakket. Het kabinet doet dit uiteraard samen met medeoverheden, natuurorganisaties en sectorpar-tijen.⁷
- De beschikbare middelen moeten ook daadwerkelijk leiden tot doelbereik in de vorm van stikstofemissiereductie, natuurherstel en het op gang komen

⁶ Het kabinet zal daarvoor in de ontwerpbegroting 2027 een stikstoffonds oprichten binnen de LVVN-begroting met twee begrotingsartikelen: een fondsartikel en een bestedingsartikel. De coalitieakkoordmiddelen worden in de eerste plaats geboekt op het fondsartikel, waarbij het kabinet vasthoudt aan de verdeling op hoofdlijnen uit het coalitieakkoord.

⁷ Zodra specifiekere maatregelen concreet zijn uitgewerkt zullen middelen voor deze maatregelen op de reguliere begrotingsmomenten worden overgeheveld naar het bestedingsartikel. Daarbij zullen de voorstellen ook inhoudelijk aan uw Kamer worden toegelicht conform artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet.

van de vergunningverlening. Periodieke adviezen en oordelen van PBL en kennisinstellingen zijn een belangrijke toetssteen bij verdere uitwerking van maatregelen en overhevelingen van middelen naar het bestedingsartikel. Ook is van belang dat relevante borgende wetgeving draagvlak krijgt in het parlement.

IV. Borging aanpak

- Voor de borging van het effect van het pakket consulteert het kabinet provincies en maatschappelijke partijen met als doel om een borgingsinstrument vast te leggen in het programma bij de 'Spoedwet vervangen omgevingswaarde stikstof'. Indien daarbij geen consensus wordt bereikt, kiest het kabinet als ultieme remedie voor een korting op productierechten in 2035.
- Voor de landbouw geldt voor 2030 een sectorale streefwaarde van 23-25% (NH₃). Indien deze niet wordt gehaald, worden aanvullende maatregelen getroffen. Een eerste moment van monitoring vindt plaats in 2027/2028. Het kabinet verkent mogelijkheden voor een passend borgingsmechanisme in 2030.
- Met terreinbeherende organisaties, provincies en Rijkswaterstaat worden afspraken gemaakt over heldere verantwoording en verplichtingen, bijvoorbeeld op kwaliteit van beheer, doelmatigheid en type maatregelen. Voor het uitvoeren van natuurherstelmaatregelen maakt het kabinet bindende afspraken met medeoverheden.
- De emissiereductie in de industrie en mobiliteit wordt geborgd via bestaand klimaat- en milieubeleid; bij onvoldoende voortgang worden tijdig aanvullende maatregelen getroffen.
- Met deze aanpak geeft het kabinet voor zover mogelijk in dit tijdpad maximaal uitvoering aan het Greenpeace-vonnis, rekening houdend met de uitvoerbaarheid, benodigde zorgvuldigheid en maatschappelijke draagkracht.

V. Vergunningverlening

- Het kabinet voert zo snel mogelijk, uiterlijk in het vierde kwartaal van 2027, een juridisch houdbare rekenkundige ondergrens in. Dit kan alleen met een voldoende en geborgd pakket met aanvullende specifieke beheersmaatregelen. Het komende jaar werkt het kabinet, samen met provincies, deze maatregelen verder uit.
- Het kabinet heeft het Programma Maatwerk PAS-melders vastgesteld om de komende jaren alle PAS-melders naar een oplossing te helpen. Verder verkent het kabinet hoe andere ondernemers ('interimmers') zonder toereikende vergunning in een legale situatie kunnen komen.
- Met dit brede pakket aan generieke en gebiedsgerichte maatregelen trekt het kabinet de vergunningverlening weer los.
 - o Met dit pakket kunnen handhavings- en intrekkingverzoeken (bij onder andere PAS-melders) worden voorkomen.
 - o Provincies kunnen per direct per gebied starten met een plan opstellen waarmee zij additionaliteit onderbouwen. Als wordt aangetoond dat de natuur niet verslechtert en behoud wordt geborgd, kan bij deze gebieden intern en extern worden gesaldeerd. Soms is al meer mogelijk, bijvoorbeeld met ecologische onderbouwing.
 - o Vergunningverlening wordt mogelijk voor emissiereductie (verduurzaming) bijvoorbeeld via een passende maatregel.

- Ook zet het kabinet zich op Europees niveau in om verduurzaming gericht op stikstofemissiereductie te vergemakkelijken
- VI. Uitvoering en sterk platteland*
- Het kabinet heeft incidenteel €100 miljoen gereserveerd voor het versterken van uitvoeringskracht in het kader van de gebiedsgerichte aanpak. Daarnaast voorziet het budget voor maatregelen ook in uitvoeringskosten.
 - In prioritaire gebieden werken overheden met de uitvoering en levert het Rijk samen met de Rijksuitvoeringsorganisaties extra capaciteit.
 - Het kabinet maakt middelen vrij voor de sociaaleconomische ondersteuning op het boeren erf en breder op het platteland, om de vitaliteit van het platteland te behouden en zo mogelijk te versterken.

Tabel 1: indicatieve verdeling stikstoffonds

Totaaloverzicht (bedragen x € 1 mln.)	Incidenteel 2026- 2035	Structureel vanaf 2036
Managementmaatregelen en innovatie	2.000	
Stalmaatregelen	1.200	
Managementmaatregelen ⁸	500	
Doelsturing	300	
Gebiedsgerichte aanpak/zonering	9.000	
Zonering ⁹	8.258	
Impulsbudget prioritaire gebieden	500	
Grondfaciliteit ¹⁰	142	
Versterken uitvoeringskracht	100	
Vrijwillige beëindigingsregeling	2.750	
Natuurherstel¹¹	2.200	200
Agrarisch Natuurbeheer	1.200	165
KRW/Water	1.250	
Extensivering beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden	1.000	
Gewasbescherming	250	
Flankerend beleid en overig	1.350	70
PAS-melders	350	

⁸ O.a. subsidies stalmaatregelen, vergroten aantal uren weidegang, verlagen ruw eiwitgehalte voer en bedrijfsplanvouchers.

⁹ O.a. compensatie herwaardering grond, biologische landbouw, zaakbegeleiding, inrichtingsmaatregelen hydrologie en natuur t.b.v. natuurherstel.

¹⁰ O.a. verplaatsing en extensivering.

¹¹ O.a. natuurherstel, beheersubsidies SNL en monitoring.

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

Sterk platteland	100	
Opvolging jonge boeren	170	
Grondgebondenheid flankerende maatregelen	215	
Investeringsfonds Duurzame Landbouw	43	
Biologische landbouw (<i>aanvullend op ondersteuning in de zones</i>)	43	
9e actieprogramma Nitraatrichtlijn	35	
Fieldlabs	50	
Veenweide en bossenstrategie	50	
Overige	294	70
Industrie en mobiliteit	250	
Industrie ¹²	125	
Mobiliteit ¹³	125	
Totaal	20.000	435

Een robuust pakket: 5 hoofdlijnen

Per hoofdlijn wordt geschetst wat het doel is, welke besluiten en maatregelen het kabinet neemt, en wat de vervolgstappen zijn. Voor hoofdlijn 1 tot en met 4 is een verdieping van de besluiten en maatregelen bijgevoegd ('verdiepingsbijlagen hoofdlijn 1 t/m 4'). De belangrijkste vervolgstappen en mijlpalen per hoofdlijn zijn te vinden in bijlage I ('Overzicht belangrijkste vervolgstappen') en bijlage II ('Wetgevingsagenda voor landbouw, natuur en stikstof').

HOOFDLIJN 1 – Emissiereductie in de landbouw, industrie en mobiliteit

De boer aan zet met bedrijfsspecifieke emissienormen

Met doelsturing zijn agrarische ondernemers weer aan zet. Met bedrijfsspecifieke emissienormen krijgen ondernemers duidelijkheid over wat er van hen wordt verwacht. Daarmee wordt ook invulling gegeven aan de motie Van Campen en Van der Plas¹⁴. Deze normen zijn gebaseerd op wat technisch haalbaar is op basis van BBT (Beste Beschikbare Technieken). Dit vraagt in de aanpassing van de bedrijfsvoering wel veel, maar niet het onmogelijke. De verdiepingsbijlage hoofdlijn 1 geeft invulling aan de motie Wiersma en Vermeer die betrekking heeft op de maatvoering van de bedrijfsspecifieke emissienormen.¹⁵ De normen bepalen hoeveel emissie nog is toegestaan in 2035. Bedrijven die al stappen hebben gezet naar een duurzame bedrijfsvoering hoeven zich minder in te spannen om aan deze normen te voldoen, hetgeen in lijn is met motie Flach en Van Campen¹⁶. Voor de melkveehouderij stelt het kabinet een norm per fosfaatrecht voor. Het kabinet onderzoekt aan welke voorwaarden het functioneren van de fosfaatrechtmarkt moet voldoen. Het kabinet ondersteunt agrarische ondernemers bij toepassing van managementmaatregelen en bij investeringen in integraal duurzame stallen uit de hiervoor gereserveerde middelen van €2 miljard. Daarmee ontstaat de komende jaren al beweging.

¹² BAIP en zoneringsmaatregelen industrie.

¹³ Versnellingsimpuls voor stikstofreductie in de binnenvaart, stimulering elektrificatie van havenmaterieel en kleine schepen in de havens, intensivering van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen, het wettelijk mogelijk maken van een milieuzone voor oudere dieselpersonenauto's met compensatie.

¹⁴ Kamerstukken II, 2024/25, 35 334, nr. 383.

¹⁵ Kamerstukken II, 2025/26, 30 252, nr. 218.

¹⁶ Kamerstukken II, 2024/25, 30 252, nr. 185.

Bedrijfsspecifieke emissienormen in het kort

Het kabinet stelt een bedrijfsspecifieke emissienorm voor van 0,164 kg NH₃ en 92 kg CO₂-eq uit stallen en mestopslag per fosfaatrecht voor de melkveehouderij in 2035. De intensieve sectoren krijgen emissienormen per dierplaats. De hoogte van deze normen wordt in het eerste kwartaal van 2027 vastgesteld op basis van inzichten in het technisch reductiepotentieel (Beste Beschikbare Technieken). Bij de uitwerking zal het kabinet de ervaringen die worden opgedaan in de aanpak Veluwe betrekken.

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

Het kabinet zal de bestaande milieuregelgeving onder de Omgevingswet benutten om verouderde stallen te verduurzamen. De verdere uitwerking volgt de komende tijd, in samenhang met de uitwerking van bedrijfsspecifieke emissienormen. Hierbij is het streven een generieke aanpak en eenduidigheid. Hierover voert het kabinet het gesprek met sectorpartijen en met provincies, die al stappen vooruit hebben gezet, zoals Gelderland en Noord-Brabant.

De bedrijfsspecifieke emissienormen sturen op emissiereductie uit stallen en opslagen, maar niet op emissiereductie bij het aanwenden van mest. Hiervoor scherpt het kabinet voorschriften voor het emissiearm aanwenden aan.

Aanvullende reductie in de landbouw

De reductieopgave kan niet volledig worden gerealiseerd met de hiervoor beschreven emissiereducerende maatregelen. Voor de aanvullende reductie reserveert het kabinet €2,75 miljard voor regelingen gericht op vrijwillige bedrijfsbeëindiging. Op basis van de 2^e kwartaalcijfers 2026 van het CBS in augustus over de mestproductie zal het kabinet ook besluiten over het opnieuw introduceren van afoming van varkensrechten die buiten familieverband worden verhandeld. Dit is aan de orde als blijkt dat het sectorale mestproductieplafond voor de varkenshouderij in 2026 naar verwachting wordt overschreden. Afgaande op de 1^e kwartaalcijfers van het CBS lijkt herintroductie van afoming in de pluimveesector niet aan de orde.

In de wet waarin de bedrijfsspecifieke emissienormen worden vastgelegd, komt een passend en proportioneel sanctioneringsregime voor bedrijven die in 2035 niet aan deze bedrijfsspecifieke emissienormen voldoen. Daarmee is het doelbereik van doelsturing als onderdeel van de totale opgave (42-46%) geborgd.

Het kabinet acht het reëel dat met het voorliggende pakket de emissiereductie van 42-46% in 2035 ten opzichte van 2019 wordt gehaald. Voor de borging van het effect van het totale pakket consulteert het kabinet provincies en maatschappelijke partijen met als doel om een borgingsinstrument vast te leggen in het programma bij de spoedwet vervangen omgevingswaarde stikstof. Indien daarbij geen consensus wordt bereikt, kiest het kabinet als ultieme remedie voor een korting op productierechten in 2035. Dit voorstel stuur ik eind oktober naar uw Kamer. Het kabinet verbreedt de juridische basis van de huidige stelsels van productierechten. Zo kan er in de toekomst ook op productierechten worden gestuurd door verbrede toepassing van het afomen van productierechten bij verhandeling.

Het kabinet legt een nationaal emissieplafond voor ammoniak en emissieplafonds per dierlijke sector vast. Uitgangspunt is evenredigheid, met oog voor het reductiepotentieel in de verschillende sectoren.

Een slimme koppeling tussen stikstof, natuur, water en andere opgaven

In de uitwerking zal steeds naar de integraliteit van de opgaven worden gekeken zodat boeren weten waar ze aan toe zijn en verantwoorde investeringsbeslissingen nemen, waaronder voor integraal duurzame stallen. Het kabinet zoekt in de aanpak naar synergie met andere opgaven, zoals klimaat, gewasbescherming, dierwaardigheid, gezonde leefomgeving en de verplichtingen op het gebied van waterkwaliteit (KRW). Dit is ook in lijn met de motie Ouwehand¹⁷ waarin wordt verzocht om dierwaardigheid bij de aanpak te betrekken.

Invoering van grondgebondenheidsnorm

Voor een toekomstbestendige melkveehouderij die in balans is met de leefomgeving en een bijdrage levert aan de verbetering van de waterkwaliteit, klimaatmitigatie, weidegang en biodiversiteit kiest het kabinet voor de invoering van een eenvoudige grondgebondenheidsnorm. Hiervoor hanteert het kabinet een ingroei-pad met tussenstappen (in 2030 een eerste stap en een tweede stap in 2032) en een eindnorm in 2035.

Dit gaat gepaard met een pakket flankerende maatregelen, gezien de impact van deze maatregel, waaronder ruimtelijke en sociaal-maatschappelijke effecten. Hier-voor is €215 miljoen beschikbaar. De grondgebondenheidsnorm heeft het meest impact in veedichte gebieden. Hier zal bij de besteding van de middelen rekening mee worden gehouden. Het komende halfjaar werkt het kabinet het voorstel voor grondgebondenheid verder uit en wordt een wetsvoorstel voorbereid. Het streven is het wetsvoorstel eind 2026 ter internetconsultatie voor te leggen, zodat het in 2027 kan worden ingediend bij de Tweede Kamer.

Grondgebondenheid

Het kabinet voert een grondgebondenheidsnorm in de melkveehouderij van 2,6 gve per hectare als eindnorm in 2035. Om aan die norm te voldoen, kunnen melkveehouders gebruikmaken van samenwerkingsovereenkomsten met akkerbouwers binnen een straal van 25 kilometer. Voor melkveehouders in uitspoelingsgevoelige gebieden, te weten zand- en lössgronden, geldt een grasland/rustgewassenverplichting van 85%.

Waterkwaliteit (KRW) en 8^e actieprogramma Nitraatrichtlijn

Om te voldoen aan de doelen van de KRW zijn extra inspanningen nodig. Dit raakt het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten afkomstig van de landbouw. Het kabinet maakt in het convenant gewasbeschermingsmiddelen met partijen afspraken om het gebruik van schadelijke gewasbeschermingsmiddelen fors terug te dringen (op basis van onder andere milieubelastingpunten). Het kabinet reserveert hiervoor €250 miljoen. Afhankelijk van het afgesproken ambitieniveau in het convenant en de bijdrage daarvan aan de KRW kan het beschikbare bedrag hoger of lager uitvallen. Het kabinet informeert de Kamer voor de zomer over de uitkomsten van het convenant op hoofdlijnen, dit zal in het najaar van 2026 worden uitgewerkt in deelconvenanten.

De maatregelen in dit pakket, zoals de grondgebondenheidsnorm, dragen ook bij aan het verbeteren van de waterkwaliteit. Hierdoor is er samenhang met de (aanvullend) te nemen maatregelen in het 8^e actieprogramma Nitraatrichtlijn, voor zo-
ver het nutriënten afkomstig van de landbouw betreft. Het tijdspad van het 8^e

¹⁷ Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 34.

actieprogramma Nitraatrichtlijn is daarom aangesloten op de planning van de Taskforce. Het actieprogramma zal uiterlijk 1 juli 2027 worden vastgesteld.¹⁸

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

Alle sectoren dragen bij

Industrie en mobiliteit leveren ook hun bijdrage om Nederland van het stikstofslot te halen en de natuur te herstellen. In deze sectoren zijn de stikstofemissies en -deposities de afgelopen jaren fors gedaald. Deze daling zet volgens het PBL gestaag door als gevolg van bestaand effectief klimaat- en milieubeleid. Zo wordt bijvoorbeeld via de Europese emissiehandelsystemen ETS1 en ETS2 gestuurd op CO₂-emissiereductie via de beprijzing van broeikasgasemissies in de sectoren industrie en mobiliteit. Dit zorgt ook voor reductie van stikstof. Het stelsel van CO₂-emissionormen voor voertuigen stuurt op elektrificatie van het Europese wegtransport. Daarnaast stuurt de Richtlijn Industriële Emissies, en Europese emissienormen voor stikstofoxiden (NO_x) voor nieuwe voertuigen en motoren (Euronormen, NRM/Stage-normen) op uitstoot van NO_x in deze sectoren. Het effect van al deze instrumenten is een geborgde daling van de NO_x-uitstoot.

Ook deze sectoren moeten een extra stap zetten. Het kabinet maakt in totaal €250 miljoen vrij voor stikstofbronmaatregelen, gericht op een reductie van 50% van NH₃-emissies in de industrie en 50% NO_x-emissies in de mobiliteit, in 2035 ten opzichte van 2019. Het gaat om maatregelen die effectief bijdragen aan stikstofreductie in de Natura 2000-gebieden, die snel uitvoerbaar zijn en die waar mogelijk integraal bijdragen aan andere opgaven, zoals klimaat en luchtkwaliteit. In de mobiliteit is de inzet gericht op de scheepvaart, op bouwmaterieel en op wegverkeer. Hiervoor wordt in totaal €125 miljoen ingezet. Hiermee wil het kabinet onder andere intensiveren op het programma Schoon en Emissieloos Bouwen. In de industrie wordt ingezet op bovenwettelijke ammoniak- en NO_x-reductie met in totaal €125 miljoen. Zo is het kabinet voornemens de stikstofimpact van bedrijven in de vastgestelde zones rond Natura 2000-gebieden te verminderen middels een tenderregeling. In de zones bevinden zich enkele tientallen industriële bedrijven.

HOOFDLIJN 2 – Samen met boer, keten en regio vooruit

Ondersteuning van (jonge) boer en sector

Doelsturing geeft agrarische ondernemers helderheid over de normen voor stikstof- en broeikasgasemissies. Dit vraagt van de boer vaak (grote) investeringen en soms hoge structurele kosten om aan deze normen te voldoen. De boer staat er niet alleen voor. Het kabinet biedt ruimhartige ondersteuning gericht op verschillende ontwikkelrichtingen: innoveren, extensiveren, omschakelen, verplaatsen of beëindiging (het 'trappetje van Remkes'). Het gaat daarbij om voortzetting van bestaande instrumenten en om het ontwikkelen van nieuwe instrumenten, waarbij ook de mogelijkheden binnen het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) benut zullen worden.

Het kabinet ondersteunt ondernemers bij stalaanpassingen en managementmaatregelen. Voor managementmaatregelen wordt de nieuwe Stimuleringsregeling Managementmaatregelen Veehouderij voor emissiereductie (SMV) ontwikkeld. Voor de ondersteuning bij investeringen in integraal duurzame stallen worden verschillende instrumenten verkend, zowel subsidies als, waar mogelijk, fiscale instrumenten en instrumenten gericht op financiering. Daarmee wordt ook invulling gegeven aan motie van de leden Flach en Den Hollander¹⁹, en de motie van de leden

¹⁸ Kamerstukken II, 2025/26, 33037, nr. 645.

¹⁹ Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 59.

Den Hollander c.s.²⁰ Daarnaast zet het kabinet in op de ontwikkeling van kennis en innovatie, bijvoorbeeld via het ondersteunen van extra experimenteerlocaties (fieldlabs). Het kabinet ontwikkelt voor de bredere inzet op innovatie een Agro-food Innovatieagenda, die later dit jaar aan de Kamer wordt aangeboden.

De komende jaren stimuleert het kabinet de productie van groen gas via mestvergisting in combinatie met de opschaling van Renure. Dit draagt bij aan reductie van methaan- en ammoniakemissies. Het kabinet werkt samen met betrokken partijen aan een versnelling van deze ontwikkeling, waaronder de vergunningverlening en betreft daarbij LTO, NVDE, Rabobank en anderen. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de motie Den Hollander c.s.²¹ betreffende de inzet op mestverwerking en mestvergisting.

Extensiveren kan een belangrijke ontwikkelroute zijn, met name voor bedrijven in de zones. Boeren worden hierbij ondersteund, onder andere via het ANB, een transitieregeling en actief grondbeleid. Het kabinet verkent hoe, naast een subsidieregeling, het proces van verplaatsing ook op andere wijzen kan worden gefaciliteerd, bijvoorbeeld door de inzet van zaakbegeleiders die kunnen ondersteunen bij de start op de nieuwe locatie. Voor een integrale omschakeling komt gunstige financiering beschikbaar voor investeringen via het Investeringsfonds Duurzame Landbouw. Het kabinet blijft via het Nationaal Groeifonds-project inzetten op de transitie naar rendabele regeneratieve landbouw. Bedrijven die willen stoppen, kunnen gebruik maken van een vrijwillige beëindigingsregeling. In verdiepingsschijf 1 geeft het kabinet invulling aan de motie Koorevaar die betrekking heeft op de vormgeving van de vrijwillige beëindigingsregeling.²²

Bij de uitwerking van het instrumentarium heeft het kabinet oog voor de positie van de jonge boer. Het kabinet zet ook specifiek in op generatievernieuwing en reserveert €170 miljoen voor de regeling vestigingssteun. Dit ondersteunt jonge boeren en zij-instromers in de bedrijfsopvolging en helpt in het opbouwen en ontwikkelen van toekomstbestendige agrarische bedrijven. Dit ondersteunende beleid levert de komende jaren een belangrijke bijdrage aan de stikstofemissiereductie.

Impuls voor een sociaal en economisch sterk platteland

Een sterk platteland, een toekomstbestendige agrarische sector en het behoud van een gezonde natuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Daarom is een impuls voor een sociaal en economisch sterk platteland integraal onderdeel van de aanpak. Het kabinet stelt in totaal €100 miljoen beschikbaar om, samen met inwoners en maatschappelijke partijen, de krachten en kansen van het platteland te versterken en benutten. Dit omvat een landsbreed actieprogramma Sterk Platteland en een sociaaleconomisch investeringsprogramma voor specifieke regio's. Het kabinet werkt dit de komende periode uit met medeoverheden, maatschappelijke partijen zoals P10 en de Landelijke Vereniging van Kleine Kernen, en lokale stakeholders. Deze ondersteuning moet direct ten goede komen aan lokale gemeenschappen, zodat deze worden versterkt en nieuwe economische kansen worden bevorderd.

De keten draagt bij

Ketenpartijen en consumenten moeten ook een bijdrage leveren. De vraag wordt grotendeels door ketenpartijen bepaald en boeren handelen daarnaar.

²⁰ Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 48.

²¹ Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 50.

²² Kamerstukken II, 2025/26, 28 973, nr. 295.

Ketenpartijen kunnen de afzet van duurzaam geproduceerd voedsel vergroten. Het kabinet ontwikkelt daarom stappen naar een juridisch kader voor een duurzamere voedselomgeving, zodat de keten niet vrijblijvend bijdraagt aan de opgaven en de verduurzaming van de primaire sector en het voedselsysteem. Het kabinet zet ook in op het creëren van een Uitgebreide Keten Verantwoordelijkheid (UKV), naar het voorbeeld van de Uitgebreide Producentenverantwoordelijkheid. De keten wordt daarmee (mede)verantwoordelijk voor de verduurzaming en het verdienmodel van (omschakelen naar) biologische productie wordt ondersteund.

Motie Bromet: aanbod biologisch vergroten

Een intensievere inzet op biologische landbouw biedt kansen voor stikstofreductie, verbetering van de bodem- en waterkwaliteit en versterking van de biodiversiteit. Het kabinet versnelt het actieplan 'Groeit van biologische productie en consumptie' om deze vorm voor een groter deel van de Nederlandse boeren een aantrekkelijk toekomstperspectief te maken. Dit wordt gekoppeld aan de gebiedsgerichte en zoneringsaanpak, waarmee de motie Bromet²³ is afgedaan. Om biologische productie te stimuleren en het verdienmodel te verbeteren, geeft het kabinet onder andere rechtstreekse steun aan boeren om naar biologische bedrijfsvoering om te schakelen. Daarbij heeft het kabinet oog voor een evenwichtige ontwikkeling van de aanbodzijde van de markt.

De vraag naar biologisch vergroten

Boeren die een omschakeling naar biologisch overwegen of al gemaakt hebben, hebben vertrouwen nodig dat de vraag naar biologische producten groeit, daarom worden er met ketenpartijen, zoals supermarkten en verwerkers, voor 1 april 2027 harde afspraken gemaakt. Als het niet lukt om tot afspraken te komen, treft het kabinet wettelijke maatregelen, met een beoogde invoeringsdatum van 1 januari 2029. De voorbereidingen voor het treffen van mogelijke wettelijke maatregelen worden alvast in gang gezet.

De rijksoverheid geeft het goede voorbeeld

De rijksoverheid geeft het goede voorbeeld door biologisch en duurzaam voedsel in te kopen en te zorgen dat omschakeling loont en de afzet groeit, zodat andere sectoren volgen. Het kabinet streeft ernaar de ambitie binnen de Rijkscatering van het inkooppercentage met het keurmerk EU-biologisch te verhogen naar minimaal 50% en er oog is voor afname van Nederlandse producenten. Het kabinet informeert uw Kamer voor het einde van 2026 hierover. Het Rijk gaat in gesprek met provincies, waterschappen, gemeenten en (semi-)overheidsinstellingen om deze ambitie over te nemen. Binnen de categorie catering van het Rijk wordt ook breder ingezet op een integrale uitwerking voor een ambitieuzer en duurzaam inkoopbeleid, bijvoorbeeld voor dierwaardigheid en voedselverspilling. Naast de eigen inzet doet het kabinet ook een appèl op grote bedrijven om meer biologisch en duurzaam voedsel in te kopen.

HOOFDLIJN 3 – Inzet in en rond kwetsbare natuur- en watergebieden

A. Zones rond Natura 2000-gebieden

Nederland kan niet van het slot zonder gerichte maatregelen rond kwetsbare natuur. Het kabinet zet daarom in op een zonering rond Natura 2000-gebieden die zich richt op meerdere drukfactoren, waarmee de natuur de kans krijgt zich te herstellen. In de zones zullen boeren naar een volwaardige extensieve vorm van landbouw moeten bewegen, waarmee agrarische activiteiten en grondgebruik in lijn worden gebracht met het herstel van het Natura 2000-gebied. Door rondom

²³ Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 32.

een selectie Natura 2000-gebieden te kiezen voor een extensievere landbouw, blijft er in de rest van Nederland meer perspectief voor hoogproductieve landbouw. Het kabinet realiseert zich dat er met deze aanpak veel op boeren afkomt. Daarom wil het kabinet nadrukkelijk naast de boer staan met ondersteuning.

Selectie gebieden

Niet voor elk van de 121 (zie verdiepingsbijlage hoofdpijn 3) stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden op land is een zone nuttig of nodig. Het kabinet verwacht na afstemming met provincies en maatschappelijke partijen te komen tot een zonering in en rondom ca. 100 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. In de overige stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden is op basis van de natuuropgave naar verwachting geen zonering nodig als dit onvoldoende meerwaarde heeft gezien de kenmerken en agrarische structuur van het gebied, of als met generieke emissiereductie, het terugbrengen van de overige drukfactoren en natuurherstelmaatregelen voldoende wordt bereikt. Naar verwachting gaat voor circa 85 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden een zone gelden van 500 meter vanaf de rand van het Natura 2000-gebied. Voor 15 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden met een hoge stikstofoverbelasting uit de zone is een zone van 1000 meter passender (zie verdiepingsbijlage hoofdpijn 3). Rond de Veluwe wordt met de provincie Gelderland naast de zonering 65-69% emissiereductie over een groter gebied afgesproken, dus ook buiten de zones. Tenslotte wordt provincies gevraagd een passend werkingsgebied voor regels met betrekking tot hydrologisch systeemherstel te bepalen, dat mogelijk breder dan de zone is.

Maatregelen in de zone

Het kabinet kiest voor aanvullende maatregelen in zones rond Natura 2000-gebieden die zich richten op meerdere drukfactoren (o.a. stikstof, hydrologie, gewasbescherming en versnippering). Deze maatregelen moeten in de zones een aanvullende emissiereductie opleveren van landelijk gemiddeld 20 procentpunt. De precies benodigde emissiereductie per gebied wordt later dit jaar vastgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de aard van het gebied, de mate waarin agrarische activiteiten reeds extensief zijn en de staat van de natuur. Een gebied kan tot uiterlijk 1 januari 2028 een eigen aanpak tot stand brengen om de drukfactoren op het nabijgelegen Natura 2000-gebied substantieel weg te nemen en toe te werken naar een goede staat van instandhouding.

Lukt het niet om via deze weg de drukfactoren substantieel weg te nemen, dan zullen de door het kabinet vastgestelde regels en normen op bedrijfsniveau gaan gelden. Deze regels worden in januari 2027 gepubliceerd en zullen uiterlijk per 1-1-2035 in werking treden. De regels hebben betrekking op plantaardige teelten en grondgebonden veehouderij systemen. De regels zien in ieder geval toe op beperkte mestplaatsingsruimte, vee-bezetting en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Om de drukfactoren in het gebied in voldoende mate weg te nemen zullen vrijwel altijd langerlopende gebiedsprocessen nodig zijn, gericht op kavelruil en herverkaveling. Bij het instellen van de regels en normen krijgen ondernemers de komende jaren de mogelijkheid om stapsgewijs de bedrijfsvoering aan te passen, waarbij zij zelf beslissen welke aanpassingen naar extensieve bedrijfsvoering nodig zijn om aan deze normen en regels te voldoen. De aanpak via de gebiedsprocessen moet eenzelfde mate van borging en doelbereik kennen, met hetzelfde financiële beslag, als de Rijksregels op bedrijfsniveau die januari 2027 worden gepubliceerd.

Voor de uitwerking van de gve-bezetting wordt de inpasbaarheid van de norm voor biologische bedrijven en de gevolgen voor natuurherstel gezien. De regels

voor gewasbeschermingsmiddelen in het traject van het convenant gewasbeschermingsmiddelen worden uitgewerkt met de convenantspartijen. Indien hierbij onvoldoende wordt bijgedragen aan de natuuropgave, zal de Rijksoverheid zelf regels opstellen. Deze normen en regels worden in instructieregels gevat. Rondom veel gebieden zal het daarnaast nodig zijn om systeemherstelmaatregelen te nemen die gericht zijn op natuurherstel. Bijvoorbeeld door het verbeteren van de hydrologische condities, waterkwaliteit en verbinding tussen gebieden. Dat kan onder meer gaan om het verhogen van het grondwaterpeil of het aanleggen van groenblauwe dooradering. Andere sectoren wordt ook gevraagd om bij te dragen aan het verminderen van drukfactoren op Natura 2000-gebieden. Dit verloopt via andere trajecten, zoals de zoneringsaanpak van NO_x-bronnen vanuit de industrie. Aanvullend gaat het kabinet in gesprek met buurlanden over hun inzet op natuurherstel.

B. Kwetsbare watergebieden

De aanpak voor kwetsbare watergebieden richt zich op een aantal beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden met een KRW-opgave voor de landbouw om uit- en afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het grond- en oppervlaktewater te verminderen.^{24,25} Voor deze gebieden zal een vergelijkbare set aan regels worden ontwikkeld als bij de zoneringsaanpak. De aanpak richt zich hiermee op extensiever agrarisch grondgebruik, waarbij minder nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt. Dit wordt uitgewerkt in samenhang met de afspraken in het Convenant Gewasbeschermingsmiddelen. Indien hierbij onvoldoende wordt bijgedragen aan het terugdringen van het gebruik van schadelijke gewasbeschermingsmiddelen (op basis van onder andere milieubelastingpunten) zal de Rijksoverheid zelf regels opstellen. De verdere uitwerking van de aanpak vindt het komende jaar in samenwerking met medeoverheden plaats (zie verder verdiepingsbijlage hoofdlijn 3).

C. Gebiedsspecifieke ondersteuning aan ondernemers

De impact van de benodigde extensivering op de bedrijfsvoering zal verschillen per bedrijf. Juist in de zones hebben veel bedrijven al stappen gezet, waardoor voor hen de opgave kleiner kan zijn, maar het eveneens onrechtvaardig kan voelen dat er toch nog meer wordt gevraagd. Bovendien zal het zo zijn dat niet alle boeren binnen de kaders door willen, of er voor alle bedrijven ruimte blijft, ofwel omdat de benodigde grond voor extensivering schaars is, ofwel omdat het geschetste toekomstperspectief in specifieke gevallen niet passend te maken is. Het Rijk ondersteunt samen met de provincies de gevraagde beweging in en rondom kwetsbare natuur- en watergebieden met een pakket van bestaande en nieuw te ontwikkelen instrumenten. Deze ondersteuning komt bovenop de generieke ondersteuning (hoofdlijn 2) en wordt de komende jaren al beschikbaar gesteld om boeren voldoende tijd te geven. Daarbij is het gehele trappetje van Remkes beschikbaar (innoveren (via het generieke spoor) extensiveren, omschakelen, verplaatsen en stoppen).

Onderdeel van deze ondersteuning zijn onder andere een actief grondbeleid om zo ook de grondpuzzel goed te kunnen leggen en een transitieregeling die ondernemers helpt richting een extensieve bedrijfsvoering met toekomstperspectief. Dat kan onder andere via de inzet van de nationale grondbank, pachtuitgifte,

²⁴ Groenendijk, P., Duan, K., Renaud, L., & Rietra, R. (2024). *Effecten van maatregelen op nitraat in het agrarische deel van grondwaterbeschermingsgebieden*. (Rapport / Wageningen Environmental Research; No. 3371). Wageningen Environmental Research. <https://doi.org/10.18174/674737>

²⁵ Deltares, 2025. Doorrekening van de effecten van maatregelen in brede bufferzones langs beekdalen voor KRW-doelbereik nutriënten. Memo.

vrijwillige kavelruil en wettelijke herverkaveling (voorheen WILG). Het kabinet kijkt onder andere naar de inzet van extensiveringsregelingen zoals de-Subsidie-regeling extensivering melkveehouderij (SEM), de Samenwerkingsregeling melk-vee-akkerbouw, afwaardering en zaakbegeleiding. Een uitgebreider overzicht is opgenomen in verdiepingsbijlage hoofdpijn 3.

Boeren kunnen alleen extensiveren als naast betaalbare grond ook voldoende beloning komt voor publieke diensten zoals agrarisch natuurbeheer en als de markt een meerprijs betaalt. Via het ANB worden boeren beloond voor het versterken van natuur op landbouwgrond en kan worden bijdragen aan het realiseren van een extensiever verdienmodel. Het kabinet heeft hiervoor €1,2 miljard extra vrijgemaakt tot en met 2035 en daarna €165 miljoen per jaar structureel.

Boeren worden ook ondersteund middels grondeigendom en toegang via pachtgronden. Het kabinet werkt aan de herziening van de pachtregelgeving die duurzaamheidsafspraken tussen pachters en verpachters vergemakkelijken. Daarbij wordt aansluiting gezocht bij de initiatiefnota van de leden Bromet en van Campen over "De wijsheid in pacht"²⁶. Ook faciliteert het kabinet, waar mogelijk, de verplaatsing van bedrijven. Het faciliterend pakket zal met de concretisering van de regels verder worden uitgewerkt. Daarbij is nadrukkelijk oog voor de toereikendheid van het pakket en de (tijdige) toegankelijkheid daarvan. Voor mede-overheden is een cruciale rol weggelegd bij deze ondernemersgerichte ondersteuning, bijvoorbeeld voor een nieuwe of aangepaste vergunning of de ruimtelijke inpassing van de nieuwe functie.

Agrarisch ontwikkelperspectief rond kwetsbare natuur- en watergebieden

In deze gebieden werken we toe naar extensief agrarisch landgebruik van grondgebonden veehouderijen en grondgebonden plantaardige teelten. Boeren kiezen zelf voor de ontwikkelrichting waarmee zij daaraan kunnen voldoen. Voorbeelden van aanpassingen die boeren in hun bedrijfsvoering kunnen doen zijn:

- Het kiezen voor een ander bedrijfsmodel dat past bij de regels in de zone. Denk hierbij aan natuurinclusieve landbouw, kringlooplandbouw, biodynamische landbouw, regeneratieve landbouw, agroforestry, permacultuur of precisielandbouw.
- Het biologisch laten certificeren van het bedrijf.
- Het aanpassen van de bedrijfsvoering met een nadruk op (zwaar) agrarisch natuurbeheer met langjarige beheercontracten.
- Inzet op lokale marktinitiatieven zoals korte ketens en boer-naar-bord.
- Het verbreden van hun bedrijfsmodel binnen de geldende kaders. Denk hierbij aan een zorgboerderij, voedselbos, landwinkel, kinderdagopvang of kleinschalig wonen.

D. Volgende stappen in de uitwerking

Zones rond Natura 2000-gebieden

Het kabinet realiseert zich dat deze aanpak voor individuele bedrijven in deze gebieden nog veel vragen kan oproepen. Het komende halfjaar gaat het kabinet in samenwerking met medeoverheden en maatschappelijke partijen concrete en definitieve keuzes maken over de invulling. De provincies en de koepels van

²⁶ Kamerstukken II, 2024/25, 36 687, nr. 2.

medeoverheden (IPO, VNG en UvW) ontvangen hierover zo snel mogelijk een begeleidende brief.

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

Het kabinet wil de zoneringsaanpak in 2027 vaststellen en vastleggen in instructieregels voor de omgevingsverordening, al dan niet in combinatie met algemene Rijksregels. Met de instructieregels geeft het Rijk aan provincies de opdracht om de zones vast te leggen en regels te stellen. Ook kan het Rijk ervoor kiezen om bepaalde regels zelf te stellen, als die landelijk gelijk moeten gaan gelden. In beginsel gaan voor alle zones dezelfde regels gelden, met afwegingsruimte voor provincies binnen de kaders die het Rijk meegeeft om de regels passend te maken. Het kabinet biedt, zoals beschreven, ook ruimte aan alternatieve gebiedseigen maatwerk-oplossingen voortkomend uit gebiedsprocessen.

Daarmee is de inzet in de tweede helft van 2026 voor de zones:

1. In afstemming met provincies tot een definitieve selectie gebieden komen waarvoor het aanwijzen van een zone nuttig en nodig is;
2. In afstemming met provincies en maatschappelijke partijen de normen, regels en ingroepad binnen de zones te concretiseren, inclusief de afwegingsruimte.
3. In afstemming met provincies te onderzoeken onder welke voorwaarden er mogelijkheden zijn om het ingroepad regionaal te versnellen en daarmee eerder vergunningverlening los te trekken;
4. Met provincies en maatschappelijke partijen ook de mogelijkheden voor gebiedseigen (collectieve) maatwerkoplossingen te verkennen om af te wijken van Rijkskaders voor de zoneringsaanpak en bijvoorbeeld nauwer aan te sluiten op provinciale plannen;
5. Aanvullende gebiedsgerichte ondersteuning aan boeren in zones rond Natura 2000-gebieden verder vormgeven.

Gebiedsprocessen

De aanpak zal in veel regio's een gebiedspuzzel opleveren; voor sommige ondernemers is meer grond nodig om duurzaam te kunnen blijven produceren, kavelruil is nodig voor boeren die willen verplaatsen, en grond die vrijvalt moet gericht ingezet kunnen worden voor andere boeren of voor natuur. Deze puzzel legt zich niet vanzelf. Provincies hebben onder de Omgevingswet een wettelijke taak voor de gebiedsgerichte coördinatie en zullen in de meeste situaties als gebiedsregisseur moeten optreden om die gebiedspuzzel te leggen. Gebiedsprocessen zijn daarmee een essentieel onderdeel van de zoneringsaanpak en de aanpak voor kwetsbare watergebieden.

Met prioriteit aan de slag met de uitvoering

Om de gebiedsspecifieke inzet tot uitvoering te brengen is het nodig om de uitvoeringskracht te versterken. Het Rijk wil hier regie op voeren in vijf gebieden en twee economische clusters (Veluwe, Peel, Noordwest-Overijssel, Hart van het Noorden en Groene Hart, en Brainportregio en Rotterdamse Haven). Voor de Veluwe en de Peel is reeds €600 miljoen gereserveerd. Om ook in de andere gebieden met prioriteit aan de slag te gaan, is het kabinet voornemens een impulsbudget beschikbaar te stellen van €500 miljoen. Uiterlijk eind 2026 worden er voor deze gebieden adaptieve en interbestuurlijke uitvoeringsplannen en samenwerkingsovereenkomsten opgesteld. Voor de Peel en de Veluwe heb ik op 17 juni jl. namens het kabinet reeds de samenwerkingsovereenkomsten en uitvoeringsplannen ondertekend. Na de zomer geven we besluitvorming voor de Veluwe verder vorm. Ook ontwikkelen we een afwegingskader voor de Rijksinzet, waarmee we bepalen in welke gebieden we snel maatregelen treffen om van het slot te komen.

HOOFDLIJN 4 – Aan de slag met natuurherstel

Om de natuur in Nederland weer vitaal en robuust te maken, is het nodig aan de slag te gaan met natuurherstel en -beheer, en verslechtering tegen te gaan. Een ambitieuze en langjarige extra inzet is nodig om onze natuur weer gezond te maken en onze doelen binnen bereik te brengen. Alleen via natuurherstel komt de vergunningverlening weer op gang.

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

Het kabinet investeert incidenteel €2,2 miljard en structureel €200 miljoen in natuurmaatregelen, waarvan het grootste deel voor natuurbeheer. Hier komen volgend jaar al middelen voor beschikbaar. Daarbij zal het kabinet sturen op het verhogen van de vergoedingen voor de terreinbeherende organisaties. Bij de besteding hiervan benut het kabinet waar mogelijk ook kansen voor veenweiden en de landelijke bossenstrategie.

Concreet natuurherstel op korte termijn

De natuurherstelmaatregelen zijn per direct nodig. Om die reden is voor 2026 al circa €100 miljoen vrijgemaakt voor het uitvoeren van concrete projecten, onder meer door Staatsbosbeheer. Komende weken zal ik overeenkomsten tekenen om hier verdere invulling aan te geven. De €100 miljoen wordt gebruikt voor:

- *Samenwerking Staatsbosbeheer en boeren.* Boeren en natuur kunnen elkaar juist versterken. Al langer werkt Staatsbosbeheer met succes samen met boeren die grond van Staatsbosbeheer pachten. Het kabinet stelt €5 miljoen beschikbaar voor het intensiveren van deze samenwerking.
- *Hydrologisch herstel Bargerveen.* Verdroging is een van de belangrijkste drukfactoren voor Natura 2000-gebieden. Het Bargerveen is één van de laatste grote Hoogveengebieden in Nederland. Om het unieke karakter van het Bargerveen te behouden, investeert het kabinet €12 miljoen om de interne waterhuishouding op orde te krijgen.
- *Aanpak invasieve exoten.* Invasieve exoten vormen een steeds groter probleem voor de Nederlandse natuur. Ze verdringen soorten die hier van nature voorkomen en beschadigen belangrijke infrastructuur. Het kabinet stelt €6,5 miljoen extra beschikbaar voor de bestrijding van invasieve waterplanten.
- *Aanpak bestuivers.* Het aantal bijen en vlinders in Nederland neemt jaar-op-jaar af. Deze soorten staan aan de basis van ons ecosysteem en zijn cruciaal voor bijvoorbeeld de voedselvoorziening. Daarom geeft het kabinet met €6 miljoen een extra impuls in bijenlandschappen. Door extra leefgebieden en ecologische verbindingen wordt een divers landschap gecreëerd met voldoende voedselaanbod en nestelgelegenheid voor bijen en andere bestuivers.
- *Verbetering waterkwaliteit.* De Weerribben-Wieden is een van de grootste moerasgebieden van West-Europa met veel unieke soorten. Het kabinet stelt €6 miljoen extra beschikbaar voor verbetering waterkwaliteit, zodat het areaal aan veenmosrietlanden en trilvenen zowel kan uitbreiden en de kwaliteit kan verbeteren.
- *Herstelmaatregelen Polder Westzaan.* Gelegen in de achtertuin van Zaandam en Amsterdam ligt een belangrijk veenweidegebied. Het kabinet stelt hier €3 miljoen extra beschikbaar zodat de provincie versneld inrichtings- en herstelmaatregelen kan nemen.

Natuurherstel

Natuurherstelmaatregelen bestaan bijvoorbeeld uit het verbeteren van hydrologische omstandigheden in de omgeving van natuurgebieden, het voorkomen en

bestrijden van invasieve exoten en het gezonder maken van bossen. Het uitvoeren van deze herstelmaatregelen doet het kabinet zoveel mogelijk in samenhang met andere maatschappelijke opgaven, zoals natuurbrandbeheersing. Het kabinet geeft hierbij bovendien invulling aan de ambities voor een natuurinclusieve samenleving, waarbij bestaande overheidsgronden maximaal worden benut, zoals bij het ecologisch beheren van wegbermen en dijklichamen. Het kabinet werkt dit verder uit, inclusief de mogelijkheden dit te financieren.

Aan de Natuurherstelverordening (NHV) geeft het kabinet invulling door op uiterlijk 1 september 2026 een Ontwerp-Natuurplan en op 1 september 2027 een definitief Natuurplan in te dienen bij de Europese Commissie. De focus ligt in het Ontwerp-Natuurplan op de doelen voor 2030. Als bijlage bij deze brief is het Concept Ontwerp-Natuurplan opgenomen (bijlage VI).

De internetconsultatie voor de omgevingswetswijziging ten behoeve van de NHV start vandaag, op 26 juni 2026. Deze wijzigingen gaan over het toedelen van taken en bevoegdheden om uitvoering te geven aan de NHV. De meest relevante en nieuwe maatregelen die onderdeel uitmaken van dit pakket krijgen waar nodig een uitvoeringstoets, plan MER en consultatieproces. Hiermee wordt invulling gegeven aan de motie Flach.²⁷ De relevante maatregelen landen in het definitieve Natuurplan. Onder de noemer 'Sterker met natuur' werken het Rijk, provincies en andere partners aan het vergroten van het bewustzijn en begrip voor natuurherstel en de maatregelen die daarvoor nodig zijn.

Het kabinet realiseert zich dat er ook na 2030 nog een flinke opgave ligt. In het Natuurplan is een doorkijk opgenomen richting 2040 en 2050. Dit krijgt een plek in de actualisatie van het Natuurplan in 2032.

Natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer

Het kabinet investeert structureel in natuurbeheer. Het kabinet zet erop in om concrete afspraken te maken met provincies en natuurbeheerders over structurele (en incidentele) financiering van het beheer, inclusief afspraken over heldere verantwoording en verplichtingen, bijvoorbeeld op kwaliteit van beheer, doelmatigheid en type maatregelen. Daartoe worden dit najaar de eerste stappen gezet. Naast natuurbeheer investeert het kabinet ook structureel in agrarisch natuurbeheer. Dit draagt bij aan het doelbereik voor natuur, water (KRW), klimaat én aan het verdienvermogen van agrariërs, op vrijwillige basis en op een manier die goed past bij hun bedrijfsvoering. Het doel is onder meer om de regeling Agrarisch natuur- en landschapsbeheer uit te breiden van 130.000 hectare naar 280.000 hectare en het te versterken, door beheer te verzwaren en ruimtelijk te clusteren. Hierover ontvangt uw Kamer kort na de zomer een brief met nadere uitwerking.

Borgen natuurherstel en -beheer

Het duurzaam herstellen en effectief beheren van onze natuur is van groot belang om stappen te zetten op weg naar een robuuste natuur en vergunningverlening, zoals ook opgenomen in de Bouwsteen Natuur van de koepels van de centrale overheden en van natuurbeheerders.²⁸ Daarbij vindt het kabinet het van belang om het zicht op de resultaten van natuurherstel en -beheer te versterken.

²⁷ Kamerstukken II, 2025/26, 33 576 XIV, nr. 506.

²⁸ [Overheden en natuurorganisaties presenteren Bouwsteen Natuur: robuuste natuur als sleutel tot vergunningverlening en een toekomstbestendig Nederland.](#)

Voor de vergunningverlening is het belangrijk dat de maatregelen gericht op natuurbeheer en -herstel tot resultaat leiden. Ten aanzien van natuurbeheer is in het coalitieakkoord afgesproken dat er, naast extra structurele financiering, afspraken worden gemaakt over heldere verantwoording en verplichtingen, bijvoorbeeld op kwaliteit van beheer, doelmatigheid en type maatregelen. Hierover maakt het kabinet na de zomer nadere afspraken met provincies, terreinbeherende organisaties en organisaties zoals Rijkswaterstaat. Voor het uitvoeren van natuurherstelmaatregelen worden met medeoverheden bindende afspraken gemaakt zodat deze geborgd zijn. Deze inzet sluit goed aan bij de Bouwsteen Natuur.

Het kabinet investeert ook in het versterken en uitbreiden van natuurmonitoring: meten is weten. In het coalitieakkoord is opgenomen dat Nederland elke twee jaar de landelijke en regionale voortgang op het gebied van natuur, bodem en water monitort, en indien nodig bijstuurt.

Areaaluitbreiding

Van de in het Natuurpact met de provincies afgesproken uitbreiding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) met minimaal 80.000 ha, resteerde op 1 januari 2025 nog circa 30.000 ha.²⁹ Uiterlijk begin 2027 maakt het kabinet geborgde afspraken met provincies over een zo snel mogelijke afronding van deze resterende opgave, onder meer in samenhang met de opgave in de zones rondom Natura 2000-gebieden. Vooruitlopend daarop voert het kabinet nog dit jaar samen met provincies een verkenning uit van deze restantopgave. Uitbreiding draagt bij aan een robuustere natuur en daarmee ook aan het stapsgewijs op gang brengen van vergunningverlening. Een deel van deze uitbreiding zal landen in zones rondom kwetsbare Natura 2000-gebieden, omdat dit bijdraagt aan het verminderen van de drukfactoren op het natuurgebied. Het kabinet is zich ervan bewust dat na het afronden van het NNN er een aanvullende areaalopgave is richting 2050 om natuurdoelen te bereiken. Het daadwerkelijk bepalen van de langetermijnopgave en invulling daarvan vraagt de komende jaren nog aanvullend onderzoek, uitwerking en weging in de toekomst.

Randvoorwaarden en governance

Natuurbeheerders en provincies zijn cruciaal om resultaten te bereiken. Het kabinet is met provincies in gesprek om te komen tot nieuwe langjarige bestuurlijke afspraken over de inrichting en invulling van het natuurbeleid in Nederland (Natuurpact 2.0). Het traject hiervoor is al gestart. Hierbij worden de resultaten van het recente onderzoek naar het gedecentraliseerde natuurbeleid meegenomen.³⁰ In verdiepingsbijlage hoofdlijn 4 bij deze brief zijn de kabinetsreactie op dit rapport en de beoogde procesaanpak voor het Natuurpact 2.0 opgenomen.

HOOFDLIJN 5 – Ruimte voor vergunningverlening

Nederland moet van het slot voor PAS-melders en interimers, voor verduurzaming van de landbouw, voor infrastructuur, energietransitie, woningbouw, het versterken van dijken en voor defensie. Voor het stapsgewijs op gang brengen van vergunningverlening zijn borging en onafhankelijke toetsing van belang. Deze

²⁹ Kamerstukken II, 2025/26, 33 576, nr. 472.

³⁰ Kamerstukken II, 2025/26, 33 576, nr. 477.

toetsing van het effect van de maatregelen is voor eind 2026 voorzien. Dan is het mogelijk voor concrete projecten, die nu stil liggen, meer juridische zekerheid te bieden. Het kabinet zorgt verder voor borging door in oktober 2026 het wetsvoorstel naar de Tweede Kamer te sturen met de sectorale emissiereductiedoelstellingen. Dit wetsvoorstel voorziet in een gefinancierd en onafhankelijk getoetst programma van maatregelen, waarmee het kabinet er zorg voor draagt dat voor een aanzienlijk deel van de Natura 2000-gebieden verslechtering stopt en behoud wordt geborgd. Met een onderbouwing van dit programma is het mogelijk om de effecten van de maatregelen ook te gebruiken voor het verlenen van vergunningen. Voorwaarde hiervoor is dat de noodzakelijke maatregelen en wetgeving op voldoende draagvlak kunnen rekenen.

Rekenkundige ondergrens invoeren

Het kabinet voert zo snel mogelijk, uiterlijk in het vierde kwartaal van 2027, een wetenschappelijk onderbouwde rekenkundige ondergrens (RKO) in die standhoudt bij de rechter. Om dit op verantwoorde wijze te doen is een voldoende en geborgd pakket met aanvullende specifieke beheersmaatregelen een voorwaarde. Het komende jaar werkt het kabinet, samen met provincies, deze maatregelen verder uit.

Het gevolg van de RKO daarvan is dat veel PAS-melders, interimmers, woningbouw en andere projecten met een stikstofdepositiebijdrage onder de RKO worden geholpen, omdat zij geen vergunning meer nodig hebben. De inschatting is dat invoering in 2027 op een verantwoorde wijze mogelijk is met het pakket en aanvullend enkele specifieke beheersmaatregelen. Met de invoering van de RKO verschuift de verantwoordelijkheid voor de depositiebijdragen onder de RKO van de initiatiefnemer naar de overheid. Alle depositiebijdragen onder de RKO tellen bij elkaar op en dragen ook bij aan de totale stikstofbelasting. Met het pakket dat wordt toegelicht in deze brief geeft het kabinet invulling aan de algemene verplichting die de overheid heeft om een goede staat van instandhouding te bereiken. De aanvullende beheersmaatregelen zijn nodig om te voorkomen dat lokaal en regionaal extra depositie als gevolg van invoering van de RKO kan leiden tot (dreigende) verslechtering in specifieke gebieden, waardoor de opgave juist verzaamd wordt.

Deze benodigde beheersmaatregelen zijn aanvullend op het pakket en het voorgenomen zoneringsbeleid. Er wordt onder andere gekeken naar mogelijkheden om ruimtelijk te sturen op het voorkomen van emissiestijging. Het kabinet werkt de borging van deze beheersmaatregelen met spoed verder uit. Vanuit de bevoegdheid van provincies is een snellere route mogelijk, indien zij dit gezamenlijk en tegelijkertijd doen. Door provinciale gebiedsverordeningen aan te passen kan ruimtelijk gestuurd worden, ook voordat dat het rijk dit in een AMvB heeft vastgelegd. Met provincies bespreek ik de praktische uitwerking mogelijkheden hiervan.

Parallel wordt er gewerkt aan de techniek van de invoering. Specifiek gaat hierbij aandacht uit naar de mogelijkheden voor intern en extern salderen met een RKO. Een advies van de Landsadvocaat hierover is bijgevoegd bij deze brief. Hierin wordt aangegeven dat dit vooral een vraag aan de wetenschap is. Daarom wordt deze vraag nu bij deskundigen voorgelegd om mee te nemen in de wetenschappelijke onderbouwing. Van belang daarbij is dat enerzijds recht wordt gedaan aan de wetenschappelijke onderbouwing van de RKO en anderzijds rekening wordt gehouden met de praktische uitvoerbaarheid en het effect op de vergunningverlening in de agrarische sector, andere ondernemers en infrastructuur.

Als de beheersmaatregelen eind 2027 nog onvoldoende geborgd blijken, zal het kabinet gaan inzetten op de invoering van gebiedsspecifieke drempelwaardes. Zodat, daar waar het mogelijk is, Nederland toch verder van het slot kan totdat de beheersmaatregelen voldoende zijn vastgelegd om de RKO te kunnen invoeren.

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

Spoedwet vervangen Kritische Depositiewaarde (KDW)

Een belangrijke ambitie van het kabinet is het vervangen van de huidige op de KDW gebaseerde omgevingswaarden door een juridisch houdbaar alternatief in de vorm van wettelijke sectorale emissiereductiedoelstellingen. Het uit de wet halen van de KDW als omgevingswaarde sluit aan bij de wens van het kabinet om de omslag te maken van depositiedoelen naar emissiedoelen.

Daarvoor is een overtuigend maatregelpakket noodzakelijk om zeker te stellen dat de wettelijke doelstellingen worden gehaald. In het wetsvoorstel ('Spoedwet vervangen omgevingswaarde stikstof') worden emissiedoelen voor 2035 opgenomen voor de sectoren landbouw, industrie en mobiliteit. Het maatregelpakket in deze brief wordt mede met het oog op borging vastgelegd in een wettelijk verplicht programma. Het wetsvoorstel en het ontwerpprogramma worden eind oktober 2026 aan uw Kamer aangeboden. Op dat moment opent ook de zienswijzeprocedure voor het ontwerpprogramma. Het kabinet zal verzoeken om het wetsvoorstel met spoed te behandelen.

Verduurzaming als vliegwiel

Het kabinet gaat met voorrang waarborgen dat verduurzaming gericht op stikstofemissiereductie door kan gaan. Activiteiten die leiden tot stikstofreductie, zoals verduurzaming in industrie of een nieuwe stal, lopen nu vaak vast op het additionaliteitsvereiste. Terwijl dit een effectieve manier is om de drukfactor stikstof te verminderen. We identificeren verschillende routes. Vergunningverlening is mogelijk voor projecten met effect op gebieden waar door dit pakket behoud is geborgd. Daarnaast is er de route van de passende maatregel. Die kan nu al, maar het kabinet gaat hier ook samen met provincies uitvoering aan geven. Daarnaast bespreekt het Rijk met provincies welke routes zij zien voor toestemming voor verduurzamingactiviteiten. Zo wordt verduurzaming weer een onderdeel van de oplossing. Bij de Europese Commissie zet het kabinet zich ervoor in om verduurzaming te vergemakkelijken.

Natuurinformatie op orde

De provincie neemt in veel gevallen het voortouw voor Natura 2000-gebieden en is het bevoegd gezag voor de natuurvergunningverlening. Voor vergunningverlening wordt gewerkt aan interbestuurlijke afspraken over het verbeteren van de kenbaarheid en bruikbaarheid van natuurinformatie. Daarnaast zet het Rijk erop in dat voortouwnemers per Natura 2000-gebied komen tot een gebiedsanalyse en -plan. Hierin wordt onderbouwd dat de maatregelen uit dit pakket en eventuele extra gebiedsmaatregelen verslechtering voorkomen of stoppen en perspectief bestaat op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. Het Rijk zal daartoe met provincies afspreken dat dit met de grootst mogelijke spoed op wordt gepakt in de tweede helft van 2026. Dit geeft de basis voor de onderbouwing van additionaliteit per gebied. Ook via een aantal gebiedsgerichte processen wordt gekeken naar onderbouwen van additionaliteit. Daarnaast worden andere manieren verkend om additionaliteit aan te tonen, zoals met een meer generieke onderbouwing.

Een geschikte oplossing voor PAS-melders

Het kabinet voelt zich verantwoordelijk om alle PAS-melders weer in een legale situatie te brengen en stelt met een besluit ook de definitieve opvolger van het

legalisatieprogramma PAS-melders vast: het Programma Maatwerk PAS-melders (PMP).³¹ Het programma heeft als doel om PAS-meldingen op te lossen, zodat PAS-melders in een legale situatie kunnen komen. Het kabinet is en blijft ervoor verantwoordelijk om deze ondernemers, die buiten hun schuld in een illegale situatie zijn gekomen, te helpen. Het programma bestaat uit begeleiding, juridische instrumenten, inzet van innovatieve technieken en financiële oplossingen. Het kabinet wil hiervoor €350 miljoen reserveren. Het Rijk werkt nauw samen met het bevoegde gezag om zoveel mogelijk ondernemers van een passende oplossing te voorzien. Het maatregelpakket dat in deze brief wordt aangekondigd gaat ook meer perspectief bieden voor PAS-melders, als op basis van het maatregelpakket additionaliteit kan worden aangetoond.

Vanuit artikel 22.21a Omgevingswet ligt daarnaast een taak voor andere ondernemers (interimmers) die door onrechtmatig overheidshandelen geen toereikende Natura 2000-vergunning hebben. Het kabinet voert een verkenning uit om deze opgave goed in beeld te krijgen en om te bekijken welke maatregelen effectief kunnen zijn. Voor deze verkenning zal Bart Krol als verkenner optreden. Over de verdere vormgeving van de verkenning zal uw Kamer na de zomer worden geïnformeerd.

Daarnaast verkent het kabinet of het mogelijk is en zo ja, onder welke voorwaarden, de systematiek van natuurvergunningverlening in lijn te brengen met de vergunningverlening onder milieuregelgeving (Omgevingswet). Uiterlijk eind dit jaar zal het kabinet de Kamer hierover informeren.

In deze periode zullen we samen met de provincies, enkele auteurs van het WUR-rapport en de agrarische partijen (o.a. LTO en NAK) verkennen voor welke gebieden de aanpak vanuit het WUR-rapport praktisch uitvoerbaar zou kunnen zijn (inclusief het idee van een nieuwe referentiesituatie). Onderzocht wordt of, en zo ja hoe, door aanpassing van beleidsregels voor vergunningverlening een permanente vergunningsoplossing voor PAS-melders en interimmers zou kunnen worden geboden. Uiterlijk eind dit jaar zal het kabinet de resultaten van deze verkenning aan de Kamer presenteren, hiermee wordt de motie Grinwis beschouwd als afgedaan.³²

Het pakket is effectief

De maatregelen zijn geborgd

Het maatregelpakket is gericht op het stapsgewijs en per gebied op gang brengen van vergunningverlening, onder andere door het bereiken van de sectorale emissiedoelen voor de landbouw, industrie en mobiliteit. Het kabinet heeft diverse geborgde maatregelen opgenomen voor zekerheid op het behalen van de doelen. Voor de sectoren industrie en mobiliteit leiden de bestaande normerende maatregelen in het klimaat- en milieubeleid tot geborgde emissiereductie. Om de inzet voor de landbouw te borgen, is onder meer gekozen voor afrekenbare bedrijfsspecifieke emissienormen, een norm voor grondgebondenheid en de verplichte afroaming van productierechten bij verhandeling.

Tabel 2 geeft voor de maatregelen gericht op de landbouwsector weer wat de verwachte emissiereductie (NH₃) is op basis van ambtelijke inschattingen. Het kabinet acht het op basis van de cijfers in deze tabel reëel dat met het voorliggende pakket de emissiereductie van 42-46% in 2035 ten opzichte van 2019 in de sector

³² Kamerstukken II, 2025/26, 35 334, nr. 436.

landbouw wordt gehaald. Dat komt neer op 45-50 kton emissiereductie ten opzichte van 108 kton aan ammoniakemissie in 2019. In de periode 2019-2024 is hiervan 13,1 kton gerealiseerd.

De stikstofreductie die wordt gehaald in de zones telt ook mee voor dit nationaal geldende percentage. Voor de reductie in de zone geldt daarnaast dat deze in het bijzonder van groot belang is om vergunningverlening weer op gang te brengen. Het PBL komt in september met een reflectie op de ambtelijke inschattingen in tabel 2.

Monitoring en bijsturing

Om de voortgang richting doelbereik bij te houden, gebruiken we de bestaande monitoringssystematiek, waarin de realisatiecijfers jaarlijks worden gerapporteerd en de ramingen iedere twee jaar worden geactualiseerd. Waar nodig actualiseren we deze bestaande systematiek en richten we aanvullende monitoring in. Daarnaast zal het PBL voorafgaand aan de begrotingsbehandeling in de Tweede Kamer, een reflectie op het maatregelpakket publiceren. Het kabinet gebruikt deze reflectie bij de verdere uitwerking van de verschillende maatregelen en besluiten. Met deze reflectie op het maatregelpakket, dat ook ziet op de synergie tussen de verschillende opgaven, wordt ook invulling gegeven aan de motie Bromet.³³

Het is van belang om inspanningen die door ondernemers worden geleverd, mee te nemen in de nationale monitoringscijfers. Dit is nog niet voor alle inspanningen het geval. Emissiereductie wordt momenteel op nationaal niveau gemonitord met het model NEMA (*National Emission Model for Agriculture*). De inzet is om NEMA te actualiseren met de recente emissiereducerende maatregelen. Emissieregistratie opent een loket waar initiatiefnemers maatregelen kunnen voorleggen.

Als op termijn toch blijkt dat de sectorale emissiedoelen in 2035 niet worden gehaald, worden aanvullende maatregelen getroffen. Dit krijgt ook een plek in het ontwerpprogramma. Voor de industrie en mobiliteit geldt dat het eerdergenoemde Europese klimaat- en milieubeleid voor een geborgde reductie van de NO_x-emissies in deze sectoren en is het NH₃-industriedoel met een extra inzet van de Aanpak Piekbelasting binnen bereik. Als blijkt dat het doel voor de industrie (NH₃) en/of mobiliteit (NO_x) voor 2035 niet wordt gehaald, worden tijdig aanvullende maatregelen getroffen.

Met het voorliggend pakket acht het kabinet het reëel dat de reductiedoelen worden gehaald. Voor de borging van het effect van het pakket consulteert het kabinet provincies en maatschappelijke partijen met als doel om een borgingsinstrument vast te leggen in het programma bij de spoedwet vervangen omgevingswaarde stikstof. Indien daarbij geen consensus wordt bereikt, kiest het kabinet als ultieme remedie voor een korting op productierechten in 2035. Voor de streefwaarde in 2030 maakt het kabinet in het najaar afspraken met de sector gericht op hoe via publiek-privaat stimulerings- en beloningsbeleid. Hiertoe wordt de opgave verdeeld over de deelsectoren en worden er op bedrijfsniveau voor de melkveehouderij streefwaarden vastgesteld.

Ook voor het streefdoel van 2030 acht het kabinet borging van belang. Een passend borgingsmechanisme draagt bij aan de houdbaarheid van de aanpak en verkent mogelijkheden daartoe. Voor het einde van 2026 komt het kabinet met een borgingsmechanisme, waarbij op basis van monitoring tijdig aanvullende

³³ Kamerstukken II, 2025/26, 35 334, nr. 433.

maatregelen kunnen worden genomen wanneer blijkt dat (deel)sectorale doelen niet binnen bereik zijn.

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

De eerste monitoring vindt plaats in 2027/2028. Indien nodig, wordt dan ook bijgestuurd. Bijsturing vindt plaats nadat een analyse is uitgevoerd van de oorzaken van het achterblijven van de emissiereductie of het niet halen van de streefwaarde. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om aanpassingen van het stimulerings- en beloningsbeleid. Maar ook om het na overleg met relevante partijen treffen van aanvullende maatregelen, juist om daarmee een eventuele korting op dierrechten achteraf te voorkomen.

Uitvoerbaarheid is essentieel

Het maatregelpakket leidt alleen tot het gewenste resultaat en ruimte in vergunningverlening als de maatregelen ook daadwerkelijk kunnen worden uitgevoerd. In dit kader hebben de Rijksuitvoeringsorganisaties een aantal aanbevelingen gedaan gericht op uitvoerbaarheid, die zijn gebruikt bij de vormgeving van dit pakket. Overheden voeren daarnaast een uitvoeringstoets uit. In het kader van uitvoerbaarheid gaat het kabinet ook verder het gesprek aan met de medeoverheden over de Uitvoeringsaanpak Landelijk Gebied die zij begin juni hebben gepresenteerd. Het kabinet wil ook de uitvoeringskracht van de sector vergroten. Daarom start het kabinet met de oprichting van een nieuwe publiek-private structuur (productschappen 2.0). De SER brengt begin juli een advies uit waarin ook dit onderwerp wordt betrokken. Die inzichten worden meegenomen in de verdere uitwerking van deze ambitie.

De uitvoering is al gestart

In maart is uw Kamer geïnformeerd over de uitgangspunten en belangrijkste onderdelen van de aanpak.³⁴ Sindsdien is het kabinet verdergegaan met de uitvoering van de reeds lopende maatregelen en besteding van de middelen die al in de Voorjaarsnota beschikbaar zijn gekomen. Om u mee te nemen in de voortgang hiervan is de Uitvoeringsrapportage Maatregelen stikstofreductie meegestuurd met deze brief (Bijlage III). Via deze rapportage wordt uw Kamer ook op de hoogte gehouden van de uitvoering van de nieuwe maatregelen.

Tabel 2. Voorziene maatregelen en te verwachten emissiereductie in de landbouw

Voorziene maatregelen	Kton reductie NH ₃ in 2035 t.o.v. 2019	Toelichting
Generieke maatregelen gericht op emissies op alle bedrijven (ook in de zones)	30 - 33 kton	• Beperken van stal- en opslagemissies in melkvee-, pluimvee-, varkens- en kalverhouderij via bedrijfsspecifieke emissienormen (doelsturing). • Beperken veldemissies door verlies van derogatie en een systeem van dagontmesting, vergisten en strippen van melkveemest dat bijdraagt aan emissiereductie bij het uitrijden van dierlijke mest. Daarnaast wordt ingezet op een combinatie van stimulering en (op termijn) middelvoorschriften voor het verder beperken van veldemissies. Dit betreft onder andere een

³⁴ Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 80.

		verplichting tot emissiearm uitrijden van ureumhoudende minerale meststoffen en verder onderzoek naar emissiereductie door het emissiearm aanwenden op bouwland en onderzoek naar mogelijkheden van aanzuren mest op grasland op zandgronden.
Aanvullende generieke maatregelen (ook in de zones)	15 kton	• Al gerealiseerde krimp sinds 2019, waaronder die door beëindigingsregelingen en afromen rechten bij overdracht. • Beëindiging (via beëindigingsregelingen). • Extensivering (via extensiveringsregeling melkveehouderij). • Afroming van rechten bij overdracht buiten familieverband.
Aanvullende gebiedsgerichte maatregelen (aanvullend op reducties in de generieke maatregelen)	1 - 2 kton*	• Onder voorbehoud van nadere concretisering aanpak: - o Extensivering van veebezetting - o Verlaagde mestplaatsingsruimte - o Omzetting landbouwgronden naar natuur - o Verplaatsen en beëindigen bedrijven
Totaal	46 - 50 kton	

*Emissiereductie in de zones is 2,5 - 3 keer effectiever dan buiten de zones. Daarom worden extra maatregelen in de zoneringsaanpak bovenop de generieke maatregelen in de zones genomen.

Samenwerking en vooruitblik

Samen met maatschappelijke partijen en de wetenschap

Bij de totstandkoming van de aanpak en het maatregelpakket heeft het kabinet lessen getrokken uit diverse rapporten van kennisinstellingen en voorstellen van medeoverheden en maatschappelijke partijen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de voorstellen 'Een stabiele route uit de stikstofcrisis', de Bouwsteen Emissiereductie Landbouw, de Bouwsteen Natuur en de Bouwsteen Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. De gewijzigde motie-Bromet³⁵ om de voorstellen van VNO-NCW, Bouwend Nederland, Natuurmonumenten en Natuur & Milieu mee laten wegen in de nationale stikstof-aanpak is hiermee afgedaan.

In aanloop naar deze brief heb ik veel gesproken met maatschappelijke organisaties: tijdens het brede maatschappelijke overleg (zeventien organisaties onder leiding van onafhankelijk voorzitter Elbert Dijkgraaf), de bilaterale gesprekken, en de werkbezoeken. Uit de gesprekken bleek het gezamenlijke belang dat al deze partijen voelen om nu daadwerkelijk stappen te zetten. Vrijwel iedereen benadrukte de noodzaak van natuurherstel en urgentie om de vergunningverlening weer vlot te trekken.

³⁵ Kamerstukken II, 2025/26, 36 800 XIV, nr. 33.

Met deze aanpak zijn we er nog niet. De uitwerking vraagt nog veel en daarbij zijn al deze partijen nodig. In samenspraak met de deelnemende partijen heb ik daarom besloten het maatschappelijk overleg voort te zetten. Daarnaast worden ook de gesprekken over de diverse onderdelen voortgezet. Ik vertrouw erop ook in het vervolg te kunnen rekenen op hun constructieve bijdrage en betrokkenheid.

In lijn met het rapport 'Van verwarring naar verbinding' is ervoor gekozen om de milieukundige, ecologische en juridische uitdagingen parallel aan te pakken met 1) een robuust en (deels gebiedsgericht) emissiereductiebeleid met doelsturing en zones rondom Natura 2000-gebieden, 2) behoud en herstel van de kwaliteit van de natuur in Natura 2000-gebieden, en 3) vergunningverleningsinstrumenten als een integraal onderdeel. Ik verken ook de mogelijkheden om een aantal wetenschappers, zoals bijvoorbeeld betrokkenen bij het WUR-rapport, via een expert-pool actief te blijven betrekken bij de vervolgitwerking, om reflecties op te halen, de aanpak te toetsen en waar mogelijk aan te scherpen met goede ideeën. Vanuit diezelfde optiek zal het kabinet ook de landsadvocaat betrekken bij de verdere uitwerking.

Samen als één overheid werken aan de opgaven

Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten staan als overheden voor de uitdaging om invulling te geven aan de opgaven. Dat kunnen Rijk en medeoverheden alleen samen. Iedere overheidsinstantie vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheden. In goede afstemming en overleg. Het Rijk steunt daarom waar mogelijk stappen van medeoverheden, neemt goede plannen over en bouwt voort op de energie in de regio.

Over het pakket aan maatregelen vindt uitvoerig overleg plaats met de Europese Commissie. Ook bij verdere uitwerking is consultatie van en uiteindelijk toestemming voor een aantal regelingen van de Europese Commissie noodzakelijk.

Tot slot

Met dit pakket komt er weer ruimte voor vergunningverlening. Het is de sleutel voor wat al zo lang op slot zit. Samen met uw Kamer, medeoverheden, boeren, ondernemers en anderen in de samenleving kunnen we die sleutel omdraaien. We kunnen de vergunningverlening weer lostrekken. Daarmee werken we concreet aan verduurzaming van de landbouw, oplossingen voor PAS-melders en interim-mers, de verduurzaming van de industrie en mobiliteit, aan infrastructuur en nieuwe woningbouw, en projecten voor onze nationale veiligheid. Kortom, zo krijgen we Nederland weer in beweging. Dan steeds steviger op gang. En uiteindelijk in volle vaart, vol vertrouwen vooruit.

Hoogachtend,

Jaimi van Essen
Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

VERDIEPINGSBIJLAGEN

- Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 1 – Emissiereductie in de landbouw, industrie en mobiliteit
- Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 2 – Samen met boer, keten en regio vooruit
- Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 3 – Inzet in en rond kwetsbare natuur- en water-gebieden
- Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 4 – Aan de slag met natuurherstel

Ons kenmerk
DGLGS / 106578599

BIJLAGEN

- Bijlage I: Overzicht belangrijkste vervolgstappen
- Bijlage II: Wetgevingsagenda
- Bijlage III: Uitvoeringsrapportage maatregelen stikstofreductie 2026
- Bijlage VI: Reactie essay 'Van stikstof naar systeemfout'
- Bijlage V: Advies Landsadvocaat op consequenties invoering RKO
- Bijlage VI: Concept Ontwerp-Natuurplan

PARALLEL VERSTUURDE KAMERBRIEVEN

- De appreciatie van het rapport 'De Nederlandse stikstofcrisis: Van verwarring naar verbinding.'
- Een nadere toelichting op het programma legalisatie PAS-melders en het definitieve programma.

“Weer ruimte voor boer, natuur en bouw: maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof”

Webinar

Unie van Waterschappen

29 juni 2026

Kabinetsbrief aan Tweede Kamer: “Weer ruimte voor boer, natuur en bouw: maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof”

- Doel: Nederland van ‘stikstofslot’ en herstellen van natuur
- Invoering doelsturing – van depositie naar uitstoot per onderneming
- Zonering rond Natura 2000 en kwetsbare watergebieden
- Herstel van natuur (en uitvoering natuurherstelverordening)
- Borging met maatregelen in wetten en met geld
- Invoering rekenkundige ondergrens
- Deels voortbouwend op vorige kabinetten
- Naast landbouw ook industrie en mobiliteit

Kabinetsbrief aan Tweede Kamer: “Weer ruimte voor boer, natuur en bouw: maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof”

- Doel: Nederland van ‘stikstofslot’ en herstellen van natuur
- Invoering doelsturing – van depositie naar uitstoot per onderneming
- Zonering rond Natura 2000 en kwetsbare watergebieden
- Herstel van natuur (en uitvoering natuurherstelverordening)
- Borging met maatregelen in wetten en met geld
- Invoering rekenkundige ondergrens
- Deels voortbouwend op vorige kabinetten
- Naast landbouw ook industrie en mobiliteit

Natura 2000-gebieden

- Zones rond 100 Natura 2000-gebieden: 85 met strook van 500 meter en 15 met strook 1.000 meter (lijst toegevoegd)
- Omwisselbesluit tot 1 januari 2028
- Veluwe en De Peel sluiten aan bij ondertekend uitvoeringsplan
- Extensivering landgebruik en watersysteemherstel en minder emissies
- 9 miljard euro voor zonering, waarvan 8¼ miljard euro voor afwaardering grond

Kwetsbare watergebieden – beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden

- Aanpak als in Natura 2000-gebieden met extensiever landgebruik en minder emissies
- Focus 111 nutriëntverontreinigde beekdalen (lijst toegevoegd)
- Bij 65 beken is bron landbouw en bij 46 beken andere bron (RWZI, buitenland)
- Waterschappen bepalen met provincies wat nodig is voor hydrologieherstel
- 1 miljard euro
- Nog veel uitwerking nodig

Verdeling van de beschikbare middelen (op hoofdlijnen)

maatregel	Incidenteel (miljard)	Structureel (miljoen)
Management en innovatie	2	
Gebiedsgerichte aanpak en zonering	9	
Vrijwillige beëindigingsregeling	2.75	
Natuurherstel	2.2	200
Agrarisch natuurbeheer	1.2	165
KRW/water	1.25	
Flankerend beleid en overig	1,35	70
Industrie en mobiliteit	0,25	
Totaal	20	435

Belang waterschappen

- Waterhuishouding expliciet benoemd als cruciale ‘drukfactor’ naast stikstof
- Zonering Natura 2000-gebieden en de ‘waterknop’
- Kwetsbare watergebieden: beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden (1 miljard euro)
- Gewasbeschermingsmiddelen - relatie convenant ($\frac{1}{4}$ miljard euro)
- Invoering grondgebondenheidsnorm
- Vergunningverlening van het slot
- Meedoen in de uitvoering

Rol Unie in de afgelopen periode

- Insteek Unie: water en waterschappen zijn onderdeel van oplossing van stikstofprobleem en natuurherstel
- Mede-ondertekenaar van Bouwsteen Landbouw, Bouwsteen Natuur & Bouwsteen Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (met IPO, VNG, LTO, NAJK en natuur- en landschapsorganisaties)
- Mandaat van CWS
- Betrokken bij Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof
- Proberen te werken als één overheid

Reactie Unie: in de basis positief

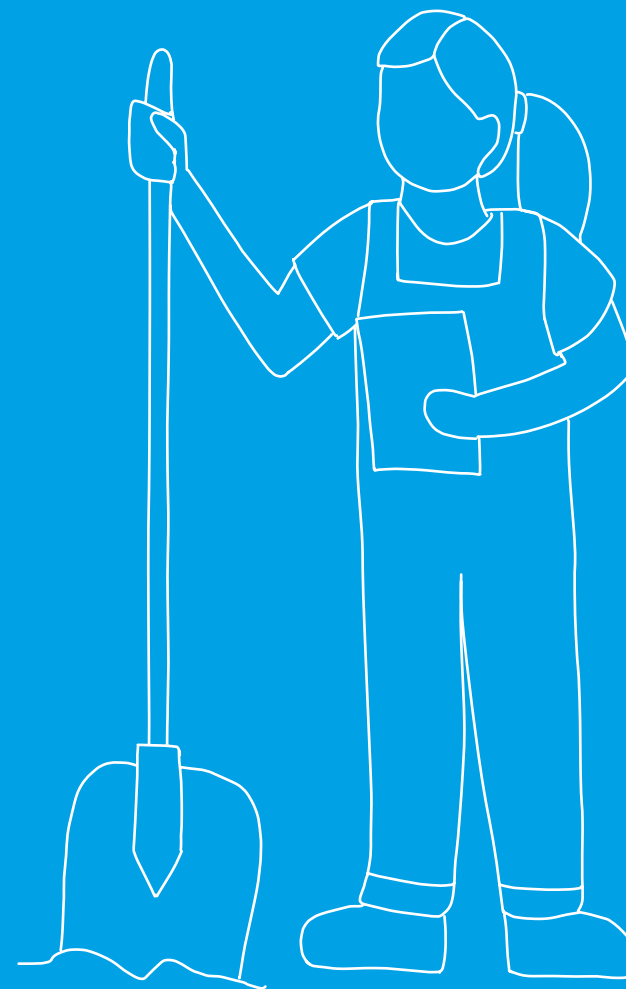
- Impasse doorbreken en vergunningverlening van het slot, ook voor projecten waterschappen zelf
- Bouwstenen herkenbaar teruggekomen in kabinetsmaatregelen
- Stikstofbeleid onlosmakelijk verbonden met waterbeleid
- Systeemaanpak hydrologie is begrepen en zet waterschappen in positie
- Plan draagt bij aan KRW-doelen in kwetsbare watersystemen
- 1¼ miljard voor watermaatregelen moet in ieder geval vaststaan
- De uitvoering centraal en goede voorbeelden gebruiken

Planning

Datum	
26 juni 2026	Tweede Kamerbrief
29 juni 2026	Webinar Unie
1 juli 2026	CWS
1 juli 2026	Debat in Tweede Kamer
3 juli 2026	Ledenbrief Unie
6 juli 2026 om 11.00 uur	Webinar LVVN

Uitvoering, uitvoering en uitvoering

UITVOERINGSAAANPAK LANDELIJK GEBIED

van en door de decentrale overheden

Colofon

© **Uitvoeringsaanpak landelijk gebied** van en door de decentrale overheden.

Versie	Mei 2026
Kernteam	Marije Louwsma (uvw), Stijn Cornelissen (uvw), Els van Bon (uvw), Jan van Rijen (uvw), Wieger Zwikstra (vng), Esmé Berkhout (vng), Maarten Riemersma (ipo), Mireille Wösten (ipo), Tirza Molegraaf (ipo), Celia Rodenburg (ipo), Gerbrand Naeff (ipo), Jaron Koelewijn (ipo), Masha Barycheva (ipo)
Illustraties	Masha Barycheva (ipo)
Ontwerp	Joke ter Harmsel (ontwerpstudio COWBOYJO)

Inhoud

Praatplaat 'De Uitvoering Centraal'	3
Samenvatting	4
Knelpunten	4
Interventies	4
Partners in uitvoering	5
1 Inzet voor het landelijk gebied	6
2 De uitvoering hapert	7
3 Uitvoering centraal: een uitvoeringsaanpak van de decentrale overheden	8
4 De gebiedsgerichte interventies	9
1 Gebiedsarrangementen	9
2 Capaciteit, kennis en kunde (pool en regionale uitvoeringsteams)	10
3 Kennislandschap ontsluiten en optimaliseren	12
4 Financiën flexibeler inzetten kennis optimaliseren	12
5 Intensiever samenwerken op het gebied van ruimtelijke ordening en grondbeleid	13
6 Doorbraken forceren	14
5 Naar een gezamenlijke aanpak met het Rijk en uitvoeringspartners	15

Als u onderaan de pagina klikt op gaat u terug naar de praatplaat op pagina 3.

Emissie

Klimaat

Landbouw

Leefbaarheid

Natuur

Water

Kneelpunten uitvoeringspraktijk

1. Gebundelde Slagkracht

2. (toegang tot) specifieke kennis en expertise

3. Effectieve instrumentinzet

4. Afgestemd beleid

5. Financiële flexibiliteit

6. Terughoudendheid

1 Gebietsarrangements

Niet concurreren Maar kennis delen

The illustration shows a hand holding a yellow menu. The menu has two pages. The left page is titled 'Menu' and lists two options: '1. Specifieke uitkering' and '2. Gebieden fonds'. The right page is titled 'Gemeente fonds' and 'Provincie fonds' and features a small drawing of a bottle. To the right of the menu, there is a drawing of a wallet labeled 'Gebieds-Portemonnee' containing several banknotes.

R0 en Grond

The diagram illustrates the complex web of stakeholders and their interactions in the Dutch water management sector. At the top, the **Gemeente** (Municipality) and **Provincie** (Province) are shown as key actors. The **Gemeente** is associated with an **Implementatieprogramma** (Implementation program). The **Provincie** is associated with **Maatwerk** (Customized) and **Gebiedsarrangement** (Area arrangement). On the left, the **Inkluiveringsorganisatie** (Inclusion organization) is shown with a question mark, indicating its role in the process. At the bottom left, the **Waterschap** (Water board) is shown. At the bottom right, the **Ministeries** (Ministries) are shown. In the center, a large box contains the text **Afspraken** (Agreements) with **actie-agenda** (action agenda) below it, and **Gebiedsarrangement** (Area arrangement) below that. To the right of this box is **Gebiedsarrangement** with **Eén-Overheid** (One government) below it. Below the central box is **Ruimtelijke ordening** (Spatial planning) with **Grondbank** (Land register) below it. To the right of this is **Financiën** (Finance) with **Keuzes** (Choices) below it. The diagram is surrounded by various labels: **Implementatieprogramma** near the municipality, **Maatwerk** near the province, **Gebiedsfonds** (Area fund) near the area arrangement, and **Grond** (Land) near the spatial planning.

Kennistoegankelijk maken

The diagram illustrates the relationship between different components of a research project. On the left, a green area contains two speech bubbles: 'Gebieds- Gesprekken' (Area Conversations) and 'Taal' (Language). On the right, a green area contains three icons representing research, traineeships, and education, labeled 'Onderzoek', 'Traineeships', and 'opleidingen' respectively. A central white oval labeled 'Kennis gaten' (Knowledge gaps) connects these two areas.

Samenvatting

De Nederlandse samenleving vraagt om uitvoering van beleid. Urgent is dat de uitvoeringskracht groeit. De Unie van Waterschappen (UvW), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) werken daarom voor al haar leden samen aan een aanpak die hier beweging in brengt. Dat is de **Uitvoeringsaanpak**.

Knelpunten

Overheden zien dat beleid voor het landelijk gebied vaak onvoldoende wordt uitgevoerd door structurele knelpunten in capaciteit, kennis, samenwerking en passend instrumentarium. De focus blijft hangen op nieuw beleid, terwijl juist doorzettingskracht en een sterke en stabiele uitvoering nodig is. Gesprekken met betrokken partijen bevestigen dat de uitvoering beter op gang komt en meer resultaten bereikt worden als de structurele knelpunten worden aangepakt en opgelost. Daarom staat één conclusie centraal: uitvoering moet leidend zijn, met een gezamenlijke en stevige uitvoeringsaanpak.

Interventies

Het momentum is nu: de maatschappij vraagt om aantoonbare voortgang in het oplossen van de opgaven en voortgang in de gebiedsaanpakken. Door haperingen in de uitvoering van beleid te adresseren en een stevig fundament

DE EERSTE STAP
HET MAKEN VAN AFSPRAKEN
OVER DE INTERVENTIES
TUSSEN DE DECENTRALE OVERHEDEN OM DE
KNELPUNTEN IN DE UITVOERING AAN TE PAKKEN

voor uitvoeringskracht neer te zetten kunnen we onze ambities in het landelijk gebied realiseren. Een interbestuurlijke uitvoeringsaanpak bundelt de krachten, voorkomt versnippering en creëert een gezamenlijk solide fundament voor tenminste de komende tien jaar. Daarom hebben de decentrale overheden als één overheid afspraken gemaakt over interventies om de knelpunten in de uitvoering aan te pakken.

Nederland staat voor grote opgaven om de kwaliteit van natuur en water te verbeteren en de (gevolgen van) klimaatverandering te beperken. Er is beleid, er zijn wetten en financiële middelen. Toch blijkt het in de praktijk lastig om beleid om te zetten in maatregelen die passen bij de eigenheid van het gebied die onderling zijn afgestemd en die effectief bijdragen aan de opgaven. Nederland mist uitvoeringskracht, kennis, kunde en capaciteit. Overheden kunnen veel gericht samenwerken in verbinding met de mensen en bedrijven in de gebieden.

DE INTERVENTIES:

DE TWEEDE STAP DE SAMENWERKING VERBREDEN NAAR DE SAMENWERKING MET DE RIJKSOVERHEID

Om deze knelpunten aan te pakken worden de volgende interventies ingezet:

- 1 Het uitwerken van **gebiedsarrangementen** voor het landelijk gebied;
- 2 Een interbestuurlijke, landelijke pool(s) opzetten voor specifieke **kennis- en capaciteitsvragen**. Daarnaast regionale uitvoeringsteams opzetten om capaciteit, kennis en kunde in gebieden beter te kunnen benutten en uit te wisselen;
- 3 Het optimaliseren en **versterken van het kennislandschap** voor het landelijk gebied;
- 4 Een **financieel keuzemenu** uit te werken om de financieringseffectiviteit van gebiedsarrangementen te vergroten;
- 5 Een **samenwerkingsagenda** uit te werken op het gebied van ruimtelijke ordening en grondbeleid;
- 6 Helpen **doorbraken te forceren** van gebiedsinitiatieven die 'vastzitten' vanwege onbedoelde gevolgen van wet- en regelgeving, of om andere redenen.

Partners in uitvoering

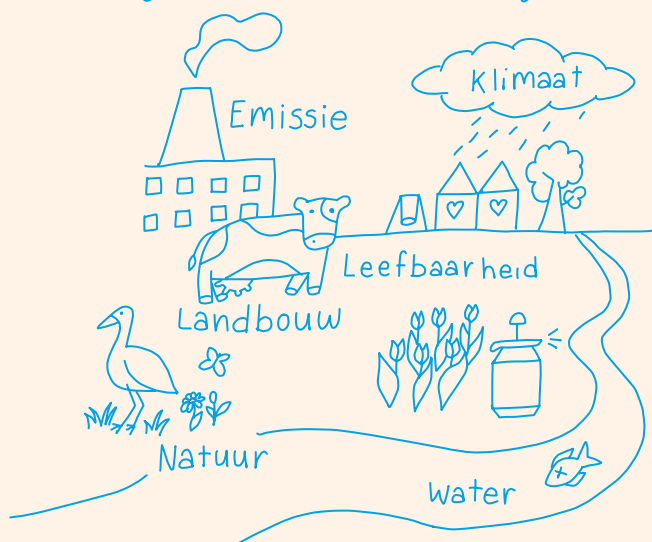
Als decentrale overheden kunnen wij dit niet alleen. Daarom werken wij samen met partners in de uitvoering, waaronder het Rijk en andere uitvoeringsorganisaties aan het implementatieprogramma voor het versterken van de uitvoeringskracht. Per interventie worden afspraken gemaakt waaraan partijen zich verbinden en die worden uitgewerkt in actie-agenda's voor een verbeterde uitvoering.

Inzet voor het landelijk gebied

Nederland staat voor grote opgaven in het landelijk gebied: van het stikstofslot komen, Kader Richtlijn Water-doelen halen, NatuurNetwerk-Nederland afmaken, verdroging, verzilting en biodiversiteitsverlies tegengaan. En dan hebben we het nog niet over de opgaven op gebied van woningbouw, defensie en energie. Opgaven die aangepakt moeten worden voor een leefbaar landelijk gebied met een toekomstbestendige landbouw. Opgaven die om uitvoeringskracht vragen.

De decentrale overheden zitten niet stil. Er worden al meerdere jaren plannen gemaakt en uitgevoerd om de opgaven in het landelijk gebied aan te pakken. Zelfs nadat het Nationaal Programma Landelijk Gebied werd stopgezet zijn provincies doorgegaan, met partners en medeoverheden. En toch hapert de uitvoeringsmachine. Met het aanbod van het nieuwe kabinet blijft de aandacht voor de gebiedsgerichte aanpak onverminderd groot en daagt het uit tot versterken van het “doenvermogen”.

Opgaven in het Landelijk Gebied

BEGRIIP 'UITVOERING'

Het begrip uitvoering bestaat in de aanpak uit twee elementen.

De eerste is de *INTERPRETATIE VAN HET BELEID*. Het omzetten van beleidsvoornemens naar wet- en regelgeving of andere beslissingen/producten. Maar denk ook aan het opstellen van een gebiedsplan (via een gebiedsproces).

Het andere element gaat over het *REALISEREN VAN HET BELEID*.

Dat gaat over het daadwerkelijk inrichten van een (natuur)gebied of het aanleggen van landschapselementen. Met andere woorden: de fysieke ingrepen in inrichting en beheer van het landelijk gebied.

Denk hierbij aan de spreekwoordelijke 'schop in de grond'.

De uitvoering hapert

Overheden constateren dat veel beleid voor het landelijk gebied niet volledig of tijdig wordt uitgevoerd. Decentrale overheden lopen in de praktijk tegen uiteenlopende knelpunten aan, waardoor de realisatie van beleid achterblijft. Toch wordt de oplossing vaak gezocht in nóg meer beleid en plannen, terwijl juist een sterkere focus op uitvoering essentieel is. Dat vraagt om de uitvoering een vaste plek aan de beleidstafel te geven – of andersom: **beleid nadrukkelijk te verbinden met de uitvoeringspraktijk.**

Voor het verder brengen van de opgaven in het landelijk gebied is meer nodig dan ambities, beleidsstukken en financiële middelen. De veronderstelling dat Nederland 'af' was, heeft geleid tot afbouw van kennis, capaciteit en expertise op cruciale plekken. Daarnaast komen we uit een periode waarin programmatische aanpakken zijn opgebouwd én weer afgebouwd. Dit gebrek aan continuïteit ondermijnt de stabiliteit en continuïteit van de uitvoering. Terwijl nieuw beleid en financiële impulsen elkaar blijven opvolgen, blijft de uitvoeringskracht achter – en juist die structurele achterstand vormt het grootste risico voor het behalen van de wettelijke doelen voor en leefbaarheid van het landelijk gebied.

Daarom is het noodzakelijk om uitvoering centraal te zetten en te komen tot een stevige uitvoeringsaanpak. Voor de ontwikkeling daarvan zijn gesprekken gevoerd met uitvoeringsorganisaties (zoals Prolander, RVO en BoerenNatuur), bestuurders, maatschappelijke partijen, kennisinstellingen en vertegenwoordigers van decentrale overheden. Zij zijn gevraagd welke knelpunten zij ervaren in de uitvoeringspraktijk van het landelijk gebied. Hun inzichten bevestigen de hierboven geschetste analyse en verzekeren ons dat de decentrale overheden de uitvoering in het landelijk gebied fors kunnen opschalen als er een antwoord komt op de knelpunten. Tijdens een bestuurlijk webinar van de decentrale overheden werden deze knelpunten eveneens herkend.

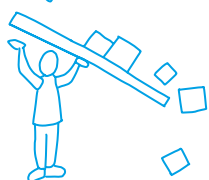
Deze knelpunten zijn:

- Meer gezamenlijke slagkracht nodig van uitvoerende organisaties (capaciteit en organiserend vermogen);
- In gebiedsprocessen beter toegang tot specifieke (gebieds)kennis en expertise;
- Het beschikbare instrumentarium meer en effectiever benutten;
- Beleid beter op elkaar afstemmen (versnippering en stapeling);
- Financiële middelen meer toereikend en flexibeler inzetbaar maken;
- Betrokken overheden en maatschappelijke partijen ervaren terughoudendheid om stappen te zetten en bestuurlijke keuzes te maken.

Op basis van de oogst van de gesprekken en de urgentie die de decentrale overheden zien, concluderen zij dat de **uitvoering centraal** gezet moet worden; daarom deze gezamenlijke uitvoeringsaanpak.

Knelpunten uitvoeringspraktijk

Gebundelde
Slagkracht

(toegang tot) Specifieke
Kennis en expertise

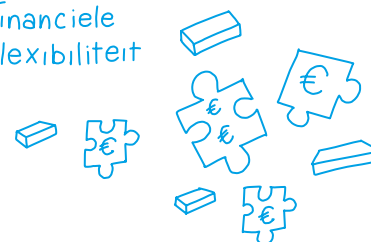
Effectieve
instrumentinzet

Afgestemd beleid

Financiële
flexibiliteit

Terughoudendheid

Uitvoering centraal: een uitvoeringsaanpak van de decentrale overheden

Kern van de uitvoeringsaanpak is dat de decentrale overheden de uitvoering centraal zetten door de samenwerking in de gebieden aanzienlijk te versterken. De opgaven die de overheden in het landelijk gebied hebben, gaan we gebiedsgericht gezamenlijk uitwerken. Daarbij willen we ook nadrukkelijk oog hebben voor specifieke behoeften en noden vanuit het gebied zelf.

Het versterken van de uitvoeringsgerichte samenwerking in het landelijk gebied loopt langs twee sporen. **Eén spoor** bevat gerichte interventies voor het versterken van de uitvoering in het landelijk gebied die decentrale overheden onderling willen afspreken. Het **tweede spoor** is deze inzet te verbreden in een samenwerking met het Rijk en uitvoeringsorganisaties. De decentrale overheden kunnen het versterken van de uitvoering in het landelijk gebied niet alleen. Als één overheid heeft elk een rol.

De decentrale overheden zetten de uitvoering centraal door de gebiedsgerichte samenwerking aanzienlijk te versterken. Dat betekent dat de opgaven die de overheden in het landelijk gebied hebben gebiedsgericht en waar nodig gezamenlijk worden vertaald (scope/kader/focus), georganiseerd en gecombineerd met zoveel mogelijk draagvlak in het gebied. Het versterken van de gebiedsgerichte samenwerking noemen we **'interventies'**.

Beide sporen, de interventies en de inzet op uitbreiding van de samenwerking op deze uitvoeringsaanpak, zijn gericht op het 'hoe' en niet op het 'wat'. Voor het 'wat' (denk aan vaststelling doelen, normering, uitwerking van Natuurherstelverordening etc.) blijven de beleidsontwikkelingstrajecten verantwoordelijk. Het 'wat' is in vele gevallen wel randvoorwaardelijk voor de slagkracht van de uitvoering: zonder duidelijkheid blijft de uitvoering haperen.

De gebiedsgerichte interventies

De voorgestelde interventies die de decentrale overheden met elkaar in deze Uitvoeringsaanpak afspreken zijn de volgende:

- 1 Het uitwerken van **gebiedsarrangementen** voor het landelijk gebied;
- 2 Voor de korte termijn een interbestuurlijke, landelijke pool opzetten voor voor uitwisseling van **capaciteit, kennis en kunde**. Voor de langere termijn regionale uitvoeringsteams opzetten om capaciteit, kennis en kunde in gebieden beter te kunnen benutten en uit te wisselen;
- 3 Ontwikkelen van **opleidingen** om specifieke kennis en kunde van zowel gebieden als van gebiedsprocessen te vergroten en te versterken;
- 4 Een **financieel keuzemenu** uitwerken om de financieringsmogelijkheden van gebiedsarrangementen te vergroten, gebaseerd op een langjarige investeringslogica vanuit de overheden;
- 5 Een **samenwerkingsagenda** uitwerken op het gebied van ruimtelijke ordening en grondbeleid;
- 6 **Doorbraken forceren** van initiatieven en projecten die 'vastzitten' bijvoorbeeld vanwege onbedoelde gevolgen van wet- en regelgeving.

Hieronder lichten we de interventies toe. Elke interventie kent vervolgens een actie-agenda. Dat is de volgende fase van de aanpak.

1 Gebiedsarrangementen

Om de knelpunten van teveel gestapeld en versnipperd beleid, het niet spreken van één taal als één overheid en de bestuurlijke terughoudendheid om door te pakken te doorbreken stellen we een 'gebiedsarrangement' voor. Dat is een aanpak voor een bepaald gebied met een set afspraken van in elk geval van de drie decentrale overheden, maar liefst ook met het rijk en de belangrijke gebieds-partijen (terreinbeheerders, agrarische organisaties, bewonersverenigingen etc).

In deze arrangementen worden afspraken gemaakt over samenwerking, governance voor de te behalen doelen. Het betreft een op maat gemaakte, samenhangende aanpak van de overheden (als één overheid) voor de realisatie van een (zo integraal mogelijke) beleidsagenda voor het landelijk gebied.

De gebiedsarrangementen zijn voor de decentrale overheden een aanpak die inzetbaar is in alle gebieden waar dat nodig is. Dat betreffen vaak wat grotere gebiedsprocessen met meerdere opgaven en belangen. Daarin kunnen alle opgaven op het gebied van klimaat, natuur, stikstof en water samenkomen, inclusief het gewenste leefbaarheidsniveau. Voor de decentrale overheden is het van wezenlijk belang om de sociaal-economische (leefbaarheid) elementen mee te nemen in een gebiedsaanpak. Om dat niveau te bepalen kan gebruik gemaakt worden van de sociaal-economische analyses. In deze arrangementen worden de gebiedsdoelen complementair aan de wettelijke doelen.

Een gebiedsarrangement is zeker nodig als vooraf duidelijk is dat een integrale en interbestuurlijke afweging nodig is (spanningen tussen ruimteclaims, meer-domeinopgaven en regionale doorwerking). Elke partij (provincie, gemeente, waterschap) kan een gebiedsarrangement initiëren. In deze aanpak spreken we af per provincie in kaart te brengen in welke gebieden er reden is om het instrument gebiedsarrangement te overwegen/starten. Hierbij houden we rekening met de prioritering voor de uitvoering die het rijk hanteert. De provincie neemt hierin de lead. De provincie brengt de gebieden in kaart in overleg met waterschappen en gemeenten en sluit daarbij zoveel mogelijk aan bij bestaande structuren/processen.

Vormen van gebiedsarrangementen

Er is niet sprake van één gouden aanpak of één handboek voor een gebiedsarrangement. Uit de uitvoeringspraktijk is gebleken dat er in gebieden verschillende vormen van gebiedsarrangementen werken of in het verleden gewerkt hebben. In de kern zien we arrangementen waarin sprake is of was van een stevige besturing/governance (zoals bij een bestuurscommissie). Bestuurscommissies werk(t)en vaak in een geografisch gebied met een specifieke politiek-bestuurlijke opdracht en met een uitvoeringsorganisatie. De aanpak Veluwe is ook op die leest gestoeld. Van belang is dat deze aanpak ook de toegang krijgt tot een gebiedsportemonnee of gebiedsfonds (zie interventie 4).

Daarnaast zijn er ook vormen die met een 'lichtere' governance en uitvoeringsorganisatie uit kunnen. Denk daarbij aan de vormen van uitvoeringscontracten via bijvoorbeeld 'gebiedsenveloppen' of gezamenlijke uitvoeringsprogramma's.

De bedoeling van de uitvoeringsaanpak is om als inspiratiebron 'drie prototypen' uit te werken hoe gebiedsarrangementen en haar governance eruit kunnen zien. Niet als opdracht van 'bovenaf' maar als hulpmiddel om het wiel niet zelf te hoeven uit te vinden. Daarnaast kan het ook helpen voor het gesprek over het versterken van de onderlinge samenwerking in het landelijk gebied. Streven is deze uitwerking eind van de zomer 2026 gereed te hebben zodat er vanaf de herfst 2026 mee gewerkt kan gaan worden. Dit past bij de snelheid van het nieuwe kabinet om ook door te pakken met gebiedsgerichte aanpak.

GBIEDSARRANGEMENTEN

De decentrale overheden spreken het volgende af:

- 1 Onder regie van de provincies maken decentrale overheden gebiedsarrangementen om een gebiedsbijdrage te leveren aan de wettelijke doelen op het gebied van klimaat, natuur/stikstof en water;
- 2 Daarbij waarborgen we een basisniveau van leefbaarheid;
- 3 Is de gebiedsanalyse (vanuit cultuurhistorisch oogpunt en vanuit gebiedskenmerken) de basis. Onderdeel van de analyse van de gebiedskenmerken is in ieder geval de Water- en bodemanalyse;
- 4 Binnen zes maanden werken de overheden, onder leiding van de koepels, drie 'hoofdvormen' van een gebiedsarrangement uit als inspiratiebron en als middel om de gebiedsgerichte samenwerking onderling te versterken;
- 5 In de arrangementen maken overheden in ieder geval afspraken over:
 - a. De betrokkenheid van gebiedspartners bij de arrangementen;
 - b. Adequate, toereikende financiering en wie welke bijdrage levert;
 - c. De inzet van instrumenten, taken en bevoegdheden;
 - d. De wijze van het sturen op het nakomen van de afspraken tussen overheden (en/of maatschappelijke partijen).

2 Capaciteit, kennis en kunde (pool en regionale uitvoeringsteams)

De uitvoeringspraktijk laat zien dat er beperkte slagkracht is. Capaciteit en het organiserend vermogen staan al jaren onder druk. De schaarste op de arbeidsmarkt aan onder andere projectmanagers, gebiedsregisseurs, inhoudelijke experts als ecologen en hydrologen, vergunningverleners en projectcontrollers in combinatie met de complexe dossiers in het landelijk gebied leiden in de praktijk tot grote uitdagingen. Een bijkomend nadeel is dat iedereen in dezelfde vijver vist, er onderlinge concurrentie ontstaat door beter geboden voorwaarden en men goede mensen "vasthoudt". Krapte op de arbeidsmarkt ontstaat eveneens doordat veel mensen met kwaliteiten voor de uitvoering in de beleidswereld zijn gaan werken. Werken in de "beleidswereld" wordt hoger gewaardeerd dan werken in "de uitvoering". Dit vraagt om een gamechanger voor de komende 15 à 20 jaar.

De decentrale overheden willen werk maken om de capaciteit, kennis en kunde van hun organisaties te versterken. Daarvoor zijn twee interventies van belang. Enerzijds een landelijke, interbestuurlijke pool voor specifieke kennisvragen en capaciteitsbehoefte, met name voor de korte termijn. Voor de langere termijn is de inzet van regionale uitvoeringsteams gekoppeld aan het werken met gebiedsarrangementen van belang. Door de krapte op de arbeidsmarkt vraagt het werken met pools op de korte termijn om het "lenen" van elkaars krachten en expertise, voor de lange termijn kunnen gebieden hopelijk gebruik maken van een ruimere beschikbaarheid aan regionale menskracht (zie ook interventie 3).

Kennis & Capaciteit pool

Niet concurreren maar kennis delen

Interbestuurlijke Pool

De interbestuurlijke pool

De interbestuurlijke pool biedt een plek waar specifieke kennisvragen en aanbiedingen bij elkaar komen. Een soort marktplaats voor het 'matchen' van kennisvragen en kennisaanbod. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan specifieke kennis rondom gewasbeschermingsmiddelen die alle overheden op een bepaald moment nodig hebben. Maar ook aan zaken als expertise op het gebied ecologie, hydrologie, communicatie en juridische zaken. Ervaringen bij de RES-en waar eveneens met dergelijke pools is gewerkt kunnen hierbij benut worden.

Regionale uitvoeringsteams

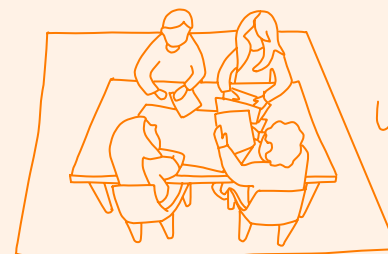
Decentrale overheden gaan voor het einde van de zomer van 2026 uitwerken hoe het idee van regionale uitvoeringsteams praktisch vormgegeven kan worden. Het idee van een regionaal uitvoeringsteam koppelen de decentrale overheden aan de interventie van gebiedsarrangementen. En vraagt ook om inzet in de interventie van investeren in kennis en kunde. Om een gebiedsarrangement effectief uit te voeren is het nodig om als overheden een zogenaamde 'tussen-ruimte' te creëren, waar overheden gelijkwaardig aan tafel zitten. Daarin is de samenwerking onderling verstevigd, is het makkelijker om kennis, kunde en capaciteit met elkaar te delen en ter beschikking te krijgen voor de gebieds-ontwikkeling. Het voorkomt ook dat veel tijd en capaciteit verloren gaat met reageren op elkaars plannen en langs elkaar heen werken, doordat van meet af aan gezamenlijk wordt opgetrokken. Daarbij is er ook meerwaarde voor betrokken inwoners, bedrijven en maatschappelijke partners als de overheden gezamenlijk optrekken en met één mond spreken. Dit team kan op allerlei manieren neergezet worden. Bij één van de overheden of partners in een bepaald gebied of zelfstandiger.

Voor het uitwerken van het idee rondom de regionale uitvoeringsteams betrekken we ervaren organisaties als Prolander (de uitvoeringsorganisatie van de provincies Groningen en Drenthe) en de RijksUitvoeringsOrganisaties (RUO's). En betrekken de aanpakken die nu ontwikkeld worden in de Veluwe en de Peel en de aanpakken die in Novex-gebieden gelanceerd zijn.

CAPACITEIT, KENNIS EN KUNDE

De decentrale overheden spreken het volgende af:

- 1 Er wordt een pool opgericht om de expertise van decentrale overheden te verbeteren, beter uit te wisselen en de capaciteit gezamenlijk slimmer te verdelen over specifieke uitvoeringsvraagstukken;
- 2 Het schaalniveau van de pool af te stemmen op de meest effectieve en draagkrachtige samenwerkingsconstructie (op regioniveau of provinciaal niveau);
- 3 Het verkennen op welke wijze het idee van regionale uitvoeringsteams een vervolg gegeven kan worden;
- 4 Deze verkenning op te leveren aan het einde van het 3e kwartaal 2026 voor de koepels van de decentrale overheden;
- 5 In deze verkenning werken we de denkrichting uit om vraag en aanbod naar uitvoeringskracht per regio in beeld te brengen en voorstellen te doen om deze meer naar elkaar toe te brengen of het vergroten van het aanbod. Daarbij sluiten we aan op elkaars taken en bevoegdheden;
- 6 Bij de verkenning brengen we in beeld welke kosten te verwachten zijn en hoe de dekking van de kosten kan en/of moet geregeld worden als ook het beantwoorden van de vragen hoe het eigenaarschap geregeld is van die teams, wie kan en/of moet deelnemen, governance en taken.
- 7 Dat decentrale overheden de intentie hebben dat de rijksoverheid – bij nationale belangen – participeert binnen de regionale teams.

Uitvoerings teams

3 Kennislandschap ontsluiten en optimaliseren

Naast versterken en vergroten van de capaciteit vragen de ontwikkelingen in het landelijk gebied om kennis. Er is veel kennis beschikbaar maar bij een te kleine groep mensen. Kennisinstellingen publiceren veel over allerlei onderwerpen in het landelijk gebied. Door de grote politieke aandacht voor het landelijk gebied publiceren partijen als PlanBureau voor de Leefomgeving en Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur ook waardevolle inzichten die helpen bij gebiedsontwikkelingen. Daarnaast zijn allerlei relevante kennisopleidingen voorhanden en kennen veel programma's ook specifieke leertrajecten (denk daarbij aan de lerende evaluatie rondom programma natuur). Voor de gebiedsarrangementen is het een toevoegde waarde als de koepels het kennislandschap in kaart brengen. Daarmee kunnen zij specifieke kennis ontsluiten voor specifieke gebiedsprocessen.

Daarnaast zijn er ook belangrijke hiaten in het kennislandschap. De vraag naar specifieke kennis vanuit verschillende overheden en andere organisaties neemt toe. Als ook op het gebied van kennis van het gebied maar ook kennis van hoe je een gebiedsproces organiseert. Dat vraagt om specifieke kennis en kunde hoe om te gaan met de cultuurhistorische DNA van het gebied en de mensen en hoe je deze kennis dan kan toepassen in het effectiever maken van het gebiedsarrangement en -aanpak. Dit vraagt om expertise van ecologie, landbouw, omgevingsmanagement, gebiedskennis, sociaal-historische kennis of het watersysteem. Daarom zijn voorstellen nodig om deze hiaten in beeld te brengen en hoe hier opleidingen mee te voeden of te starten, denk aan een 'gebiedsacademie' of 'kennisbroedplaats'.

KENNIS OPTIMALISEREN

De decentrale overheden spreken het volgende af:

- 1 De vele broedplaatsen van kennis over gebiedsontwikkeling in het landelijk gebied meer met elkaar te verbinden en toegankelijk te maken voor de gebieden.
- 2 Verkennen in hoeverre een gebiedsacademie als leergang en/of 'kennisbroedplaats' kan helpen bij het effectiever maken van een gebiedsarrangement.

4 Financiën flexibeler inzetten

Gebiedsarrangementen (maar ook de uitvoeringspraktijk in het algemeen) hebben een financieel systeem nodig die beter kan inspelen op de gebiedsprocessen. Decentrale overheden willen een solide meerjarige flexibele financiële basis onder de uitvoeringsplannen kunnen leggen voor de gebieden. Daarbij streven zij, met de studiegroep interbestuurlijke verhoudingen, naar rust in de financiële verhoudingen 'omdat anders de discussie tussen Rijk en medeoverheden alleen over financiën blijft gaan'.

Op dit moment blijkt uit de uitvoeringspraktijk dat de financiële (on)mogelijkheden beperkend zijn en de uitvoering hinderen in de gebieden. Tot op heden zijn er veel specifieke uitkeringen gedaan vanuit het Rijk maar deze financiële puzzelstukken sluiten niet altijd aan bij het gebiedspecifieke puzzelstuk. Daarom is een zo breed mogelijk palet aan financieringsmogelijkheden wenselijk: het financiële keuzemenu. In het ene gebied is een specifieke uitkering een passend financieel instrument, terwijl in een ander gebied een gebiedsfonds of gebiedsportemonnee essentieel is.

Daarom willen decentrale overheden dit financieel keuzemenu gaan uitwerken. Dit betekent dat er in de uitvoeringspraktijk verschillende keuzen mogelijk zijn om een gebiedsarrangement te financieren (uiteraard met verantwoording en monitoring). Dit geeft gebieden met een sterke onderlinge samenwerking gelegenheid om via een gebiedsfonds te werken. Andere gebieden met minder sterke onderlinge verhoudingen houden de mogelijkheid om via een specifieke uitkering financiering voor een bepaald doel te krijgen. Een belangrijk aandachtspunt betreft ook de verantwoordingslast die financiering met zich meebrengt. Deze staat niet meer in verhouding tot de financiële omvang en kost meer capaciteit dan nodig.

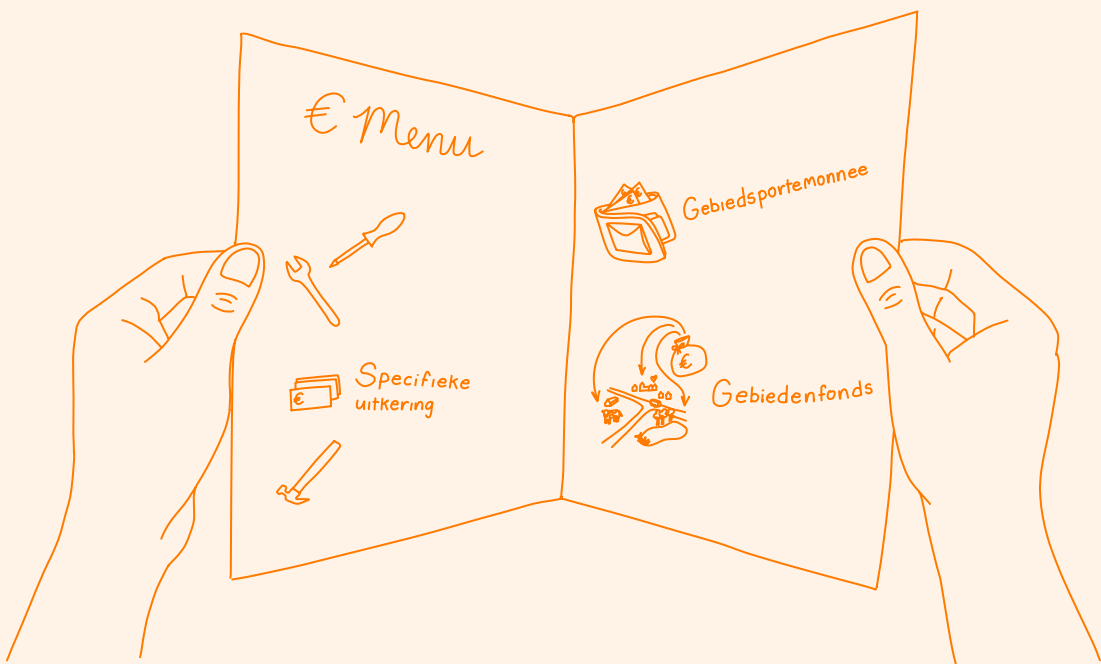
De decentrale overheden gaan dit keuzemenu uitwerken en voorleggen aan het Rijk (zie spoor 2).

1 Studiegroep interbestuurlijke verhoudingen, 'samen bouwen aan resultaten', 2025. (blz. 17)

FLEXIBELE FINANCIEN

Daarom spreken de decentrale overheden het volgende af:

- 1 Binnen drie maanden na aanbidding van deze aanpak werken de decentrale overheden een financieel keuzemenu uit. De koepels nemen hier het voortouw in;
- 2 Onderdeel van het keuzemenu is in ieder geval een gebiedsfonds voor gebiedsplannen, een voorstel voor een 'template' wordt binnen drie maanden, na de aanbidding van deze aanpak, uitgewerkt;
- 3 Per provincie gaan de decentrale overheden samen hun financiële regelingen voor het landelijk gebied doorlichten om knelpunten en daarvoor oplossingen te realiseren.

5 Intensiever samenwerken op het gebied van ruimtelijke ordening en grondbeleid

Alle overheden hebben taken op het gebied van de ruimtelijke ordening. Ook binnen deze taak is er sprake van te veel gestapeld beleid en te veel versnipperd beleid. Tegelijkertijd wordt ook steeds duidelijker dat de parallelle ontwikkeling van beleid over ruimtelijke ordening binnen de verschillende lagen van het 'huis van Thorbecke' niet productief is en de uitvoeringspraktijk niet helpt. De instructie-regels die een rijksoverheid geeft op een onderwerp als zonering rondom Natura 2000 gebieden is van invloed op de regels die een provincie wil stellen in haar Ruimtelijke Verordening. Het meer afstemmen op elkaars beleid zou daarvoor een oplossing kunnen zijn.

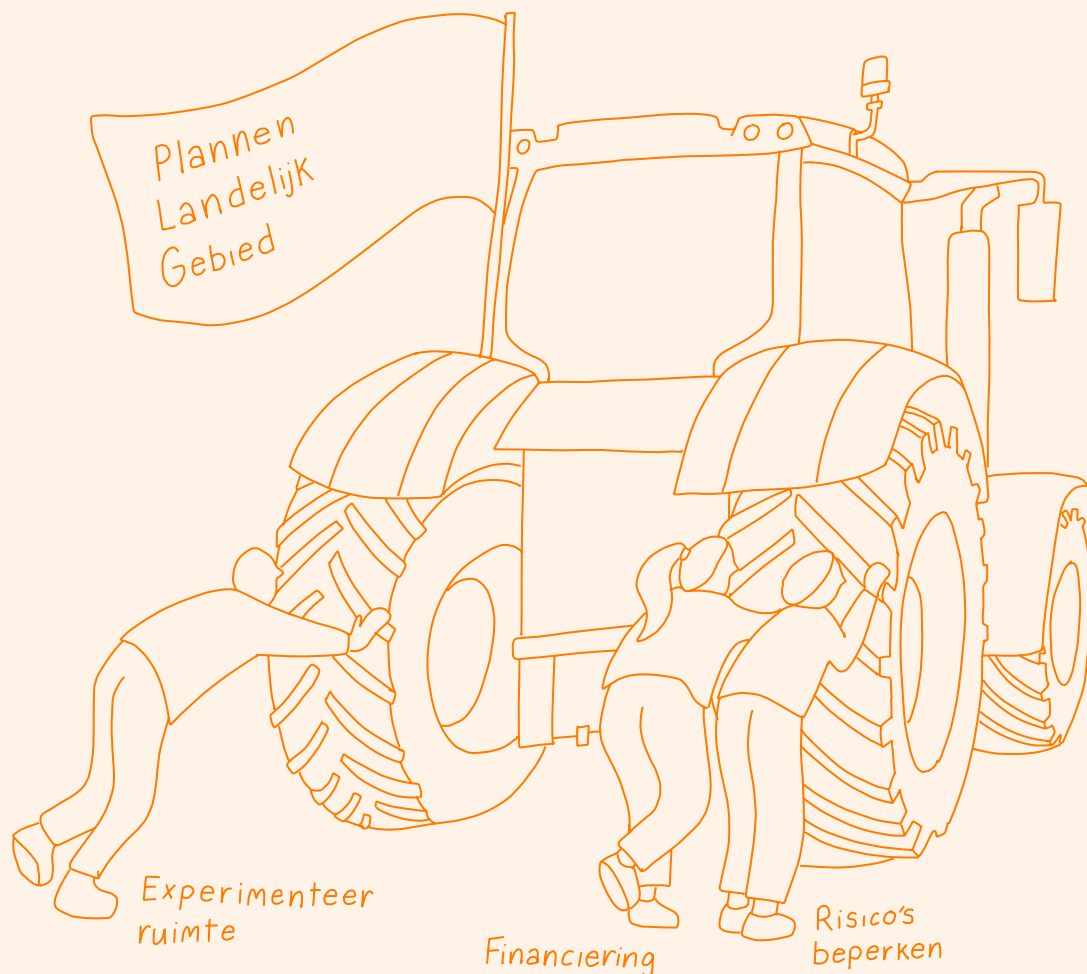
Naast de ruimtelijke ordening is het ook nodig om op het gebied van grond samen te werken ten behoeve van de uitvoering. Het grondbeleid en de grondstrategie moeten slimmer op elkaar afgestemd worden zodat het in ieder geval geen concurrentie vormt op de grondmarkt. Gedacht wordt aan bijvoorbeeld het opzetten van een innovatiewerkplaats (tussenruimte) voor gebiedsgericht grondinstrumentarium. Daarnaast kunnen overheden elkaar meer ondersteunen met de inzet van specifieke inzet van grondinstrumentarium.

INTENSIEVER SAMENWERKEN

Daarom spreken de decentrale overheden het volgende af:

- 1 Er wordt per gebiedsarrangement afgestemd hoe er via het ruimtelijk beleid gestuurd wordt op het behalen van wettelijke doelen op gebied van klimaat, natuur, stikstof en water omdat dit veelal communicerende vaten zijn;
- 2 Daarbij spreken overheden de onderlinge invulling van hun rol in de omgevingswet af;
- 3 Eventuele schadelijke effecten van beleidsvoornemens voor elkaar worden in beeld gebracht en wordt afgesproken hoe deze eventuele schade gecompenseerd wordt;
- 4 De koepels werken voorstellen uit om grondinstrumentarium meer in te kunnen zetten ten behoeve van actief grondbeleid.

6 Doorbraken forceren

Als overheden zijn we in sommige provincies bezig om provinciale plannen voor het landelijk gebied vast te stellen. Regio's maken plannen om bijvoorbeeld de stikstofdoelen gezamenlijk te behalen. Voorbeeld daarvan is de regio Foodvalley die een uitvoeringsplan gepresenteerd heeft als invulling van en bijdrage aan het ministeriele startpakket voor stikstof vanuit de regio. Deze initiatieven hebben soms een laatste zetje nodig.

Wat nodig is kan verschillen: soms door risico's af te dekken, soms door experimenteer ruimte te bieden of soms door het financieren van plannen die de financiële draagkracht van de samenwerkingspartners te boven gaat. Soms door een uitzondering op regelgeving te organiseren of soms door het financieren van plannen die de financiële draagkracht van de samenwerkingspartners te boven gaat. Stagnatie komt ook voor bij de talrijke regionale gebiedsaanpakken, die minder in de spotlights staan. Vanuit de gedachte 'elke regio telt' is het ook voor deze gebieden nodig om de vaart erin te houden.

DOORBRAKEN FORCEREN

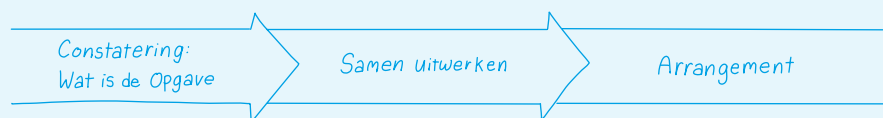
Daarom spreken de decentrale overheden het volgende af:

- 1 De koepels inventariseren gebiedsinitiatieven die een 'zetje nodig hebben' op het gebied van regelgeving, kennis, financiering of andere hulpbronnen;
- 2 De decentrale overheden beoordelen welke initiatieven zij zelf kunnen oplossen of die ze niet willen oplossen;
- 3 De gebiedsinitiatieven die dan overblijven agenderen we bij het rijk met een specifieke hulpvraag.

Naar een gezamenlijke aanpak met het Rijk en uitvoeringspartners

De decentrale overheden kunnen niet alleen de kar trekken om de opgaven in het landelijk gebied aan te pakken. Daarvoor is het ook nodig dat het Rijk zijn rol pakt en de decentrale overheden ondersteunt in de uitoefening van hun taken. Maar ook vice versa: dat decentrale overheden het Rijk uitnodigt aan de tafel van gebiedsarrangementen. Om bovenstaande interventies succesvol uit te werken programmeren wij deze waar nodig samen met het Rijk en andere uitvoeringspartners. Via een implementatieprogramma geven we de interventies gezamenlijk vorm, ieder binnen zijn eigen rol en verantwoordelijkheden.

De Raad voor Openbaar Bestuur constateert in haar advies over interbestuurlijke samenwerking dat het gebrek aan het expliciteren van wederzijdse verwachtingen (op het terrein van onder meer (financiële) inzet, ambitie, commitment, rollen en uitvoering bij aanvang van een samenwerking) een rol speelt in de haperende, onderlinge verhoudingen. Dat willen we aanpakken door het maken van wederkerige bestuurlijke afspraken over de uitvoering.

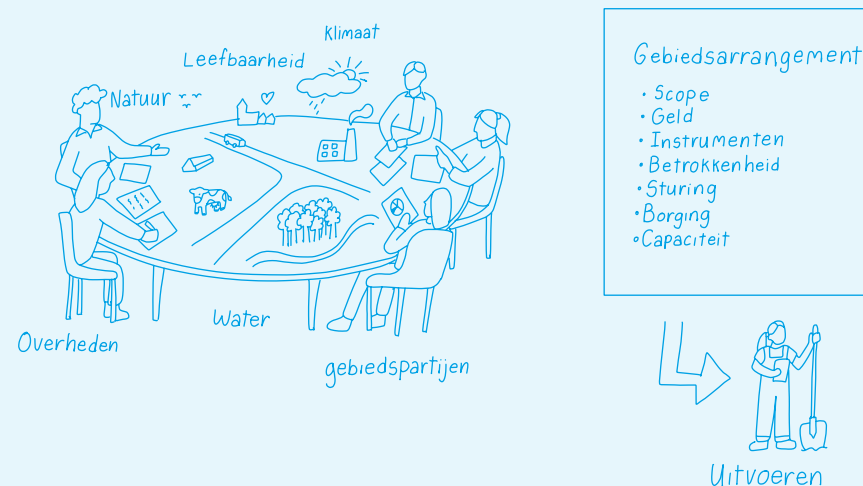

De bestuurlijke afspraken moeten ervoor zorgen dat we als overheid koersvast worden waardoor bestuurlijke rust komt wat weer vertrouwen op kan wekken. We willen en moeten ook als één overheid optrekken.

De studiegroep interbestuurlijke verhoudingen adviseert om de financieel bestuurlijke spelregels met elkaar te versimpelen en waar nodig te versoepelen. De decentrale overheden willen daarvoor met het Rijk kijken naar andere financiële constructies passend bij het vraagstuk en het gebiedsproces. Zo hopen decentrale overheden ook met het Rijk gebiedsspecifiek keuzes te kunnen maken voor verschillende typen instrumenten. Met de mogelijkheid dat het Rijk kan participeren in een specifiek gebiedsfonds.

Decentrale overheden zien de noodzaak om met elkaar en het Rijk de Ruimtelijke Ordening en het grondbeleid beter met elkaar af te stemmen. Denk aan het ontwerp Nota Ruimte waarin allerlei open einden nog benoemd zijn die relevant zijn voor de beoogde gebiedsarrangementen in het landelijk gebied.

Zo komen we tot een gezamenlijke aanpak als partners in de uitvoering.

Van: info@samenlevinglandbouwnatuur.nl
Aan: ministerlvvn@minlnv.nl; staslvvn@minlnv.nl; ek-secretariaat@eerstekamer.nl;
statengriffie@provinciegroningen.nl; statengriffie@fryslan.frl; Statengriffie@drentsparlement.nl;
statengriffie@overijssel.nl; griffie@gelderland.nl; statengriffie@provincie-utrecht.nl; griffie@flevoland.nl;
statengriffie@noord-holland.nl; statengriffie@pzh.nl; statengriffier@zeeland.nl; statengriffie@brabant.nl;
aoj.pregled@prvlimburg.nl; info@aaenmaas.nl; info@brabantsedelta.nl; info@dommel.nl; info@wdodelta.nl;
Info@wshd.nl; post@hdsr.nl; post@hhnk.nl; Loket; info@rijnland.net; info@hhsk.nl;
waterschap@hunzeenaas.nl; info@noorderzijvest.nl; info@wrij.nl; info@wsrl.nl; info@scheldestromen.nl;
info@vallei-veluwe.nl; info@vechtstromen.nl; info@waterschaplimburg.nl; info@wetterskipfryslan.nl;
waterschap@zuiderzeeland.nl; Griffier
Onderwerp: Open brief
Datum: dinsdag 30 juni 2026 13:17:20
Bijlagen: [Open brief 29 juni 2026.pdf](#)

Let op: Dit bericht is afkomstig van een persoon of partij buiten de organisatie. Let goed op bij het openen van bijlages en het aanklikken van snelkoppelingen. Als je de e-mail niet vertrouwt, klik dan op de button 'bericht rapporteren' in de menubalk.

Beste allen.

Omdat eerst gisteren de Bijlage IV uit de brief van de Minister van Essen van 26 juni over het nieuwe stikstofbeleid beschikbaar kwam, kunnen we u pas vandaag onze bevindingen meedelen.

Wij zijn van mening dat e.e.a. tot een andere opstelling uitnodigt.
Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald.

Namens de Stichting Samenleving Landbouw Natuur.

OPEN BRIEF: reactie n.a.v. Bijlage IV bij stikstofplan kabinet.

Ambtelijke staf initieert stikstofcrisis op 11 sept. 2003 en houdt deze sindsdien in stand.
Daarmee heeft Nederland haar eigen 9/11.

Beste leden van de Tweede Kamer, Eerste Kamer, Provinciebesturen, Waterschapsbesturen.

Dat het SLN-essay 'Van stikstof naar systeemfout' ([Van stikstof naar systeemfout - Samenlevinglandbouwnatuur](#)) onderdeel vormde van het informatiekader wat bij de totstandkoming van het nieuwe stikstofbeleid van het kabinet, was helder bij het lezen van de brief van Min. van Essen van 26 juni 2026.

(Weer ruimte voor boer, natuur en bouw: maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof. [Kenmerk: DGLGS / 106578599](#))

In Bijlage VI (moet zijn IV) werd immers naar de reactie van de minister op het essay verwezen.

Door de verwisseling van de bijlagenummering door het Ministerie van LNV, kon eerst vandaag kennis genomen worden van de inhoud van die reactie; zie email hieronder van de afdeling Publieksvoorlichting van de Tweede Kamer.

We zijn teleurgesteld over de inhoudelijke reactie omdat deze niet verder gaat dan de herhaling van het geldende narratief sinds de aanwijzing van stikstof als maatstaf voor de Staat van Instandhouding Natura2000 (SVI). Echter gezien de grote maatschappelijke en economische gevolgen van de toepassing van dit onwerkbaar narratief, wijzen we op enige ernstige fouten in de opstelling van de minister.

Immers, als naar de KDW wordt verwezen via de 'bekende' definitie:

"de KDW is de wetenschappelijk vastgestelde grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie", dan worden we een zeer storende fout gewaar.

De minister hanteert hier de milieukundige definitie van de 'Critical Load' die al sinds 1985 wordt gemeten zonder achtergronddepositie. Immers, de bepaling ervan voor chemische stoffen begint bij een aanvangsdosis van 0 mol/ha/jr. en vervolgens wordt de dosering verhoogd (met stappen van 5 mol in geval van stikstof) totdat waarneembare effecten optreden.

Stikstof is behalve een chemisch element, echter tevens een biologisch agens, het wordt gebruikt door, en geproduceerd in, de natuur: check op [KNMI - Onweerarchief](#) om te zien hoe op 27 en 28 juni 2026 ruim 400.000 blikseminslagen ca. 100.000.000 mol depositiestikstof boven Nederland genereerden!

Door dit aspect te negeren, worden de zaken op een wijze gecompliceerd die bijgedragen hebben tot het ontstaan van de stikstofcrisis.

De Critical Load van Stikstof 1-op-1 doorvertalen naar de KDW is een politiek besluit geweest uit 2003 op aangeven van toenmalige ambtelijke adviseurs. (brief aan 2Kamer 11 september 2003 van Minister Veerman LNV en Stas. Van Geel van milieu). Maar deze aanwijzing wordt niet ondersteund door adequaat wetenschappelijk bewijs

Er is namelijk geen enkele wetenschappelijke publicatie bekend die beschrijft hoe de Nederlandse onderzoekers erin geslaagd zijn de invloed van achtergronddepositie van soms meer dan 40 kg N/ha/jr. buiten de bepalingsmethode te houden om te kunnen vaststellen dat de natuur al bij 12 of 15 kg N/ha/jr. haar 'verzurende en/of vermestende werking' begint uit te oefenen en daardoor qua biodiversiteit verandert en dat de SVI daardoor significant wordt beïnvloed.

De wetenschappelijke protocollen waarin beschreven wordt hoe een dergelijke meting uitgevoerd wordt, bestaan niet en ook WOO-verzoeken terzake zijn derhalve zinloos. Een 'KDW' die geen rekening houdt met achtergronddepositie, kan hierom in Nederland dus geen accuraat beeld geven van hoe natuur op stikstof reageert. Zoals u terecht aangeeft is de KDW uitermate tijd en plaats gebonden. De afwijzingen van vergunningenbesluiten o.b.v. de KDW, en daarmee ook de verkeerd gerichte (dure) beheersplannen en de ingrijpende sociaal economische en fiscaal-budgettaire gevolgen, zijn naar ons oordeel volledig disproportioneel en daarmee onverantwoord om te op te volgen in het openbaar bestuur van rijk, provincie en waterschappen.

Ook kunnen we de vraag aan de Minister van LNV stellen, hoe het mogelijk is dat de KDW al sinds 1956, het eerste jaar met een depositieniveau van ca. >15 kg N/ha/jr., structureel en onafgebroken kan worden overschreden, inmiddels dus al 70 jaar. En dat AERIUS met toetsing aan de KDW, ons recentelijk pas vertelt dat de natuur vast en zeker binnenkort zal 'omvallen'. Bovendien bestond de nu omvallende natuur al in de periode van aanwijzing Natura2000 (2004-2012) terwijl deze natuur destijds door een 60% hogere stikstofdepositie is uitgeselecteerd. Graag krijgen we nog verduidelijking van uw visie op deze uitermate onlogische en zeer kosten-ondoelmatige situatie waarin het Nederlandse Natura2000-beleid terecht gekomen is.

Hoe waarschijnlijk is het dat in 2035, als de KDW voor de laatste maal, want wettelijk vastgelegd, na een 79-jaar durende overschrijding van die KDW, Nederland "de natuur en de kwaliteit van het habitat voor een significante aantasting door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie" zal hebben weten te behoeden. En dat we dus pas over tien jaar de natuur definitief zullen hebben 'gered'. Hierover geeft uw stikstof brief van 26 juni 2026 geen uitsluitsel. Het blikje wordt vooruit geschopt.

Tegen deze achtergrond stellen we de vraag: Kan de minister uitleggen waarop zijn vertrouwen in een dergelijke 'proxy' voor stikstofgevoeligheid; lees de huidige KDW, uit bestaat? En hebben we al een goed beeld van het prijskaartje wat aan dit vertrouwen vastzit? De beschreven besteding van de voorlopig begrote €20 miljard geeft geen enkele garantie dat uw KDW-target in doeljaar 2025, via modelbepaling of gemeten, de gewenste uitkomsten zal bieden.

In het derde essay uit het SLN-drieluik over stikstof ([Stuurloos stikstofbeleid dankzij modellen](#)) wordt een "StikstofGevoeligheidsIndicator" (SGI) gepresenteerd die wél rekening houdt met de achtergronddepositie. Een indicator die bovendien toont hoe 'stikstofgevoeligheid' verandert bij lagere depositiehoeveelheden. Immers naarmate de stikstofdepositie daalt zal de natuur steeds gevoeliger worden voor wijzigingen in de beschikbare hoeveelheid stikstof. De ultieme 'ongevoeligheid' voor stikstof blijft echter onbereikbaar. Neem hiertoe ook kennis van het recente betoog van statisticus Prof. Meester in de 2Kamer 25juni2026 .

Daarmee wordt ook duidelijk dat emissiereductie slechts leidt tot een toename van het areaal aan 'stikstofgevoelige natuur' en dat ons STIKSTOFMODEL daarmee het probleem in de tijd, administratief en juridisch gezien, steeds verder vergroot!

Let wel: Emissiereductie: meer dan 50% sinds de invoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn, in 1992, heeft volgens de 20 Flora en fauna databanken in Nederland en de meest recente Natuur Doel Analyses nauwelijks tot verbetering geleid in de natuur.

Via genoemde SGI wordt inzichtelijk hoe de natuur sindsdien in werkelijkheid omgaat met dalende depositiestikstofhoeveelheden. Door de KDW af te wijzen op basis van genoemde principieel foutieve bepalingsmethode en te kiezen voor de SGI wordt de stikstofcrisis daadwerkelijk beëindigd en kunnen alle onrechtvaardigheden en juridische dwalingen worden gecorrigeerd zonder dat de SVI er iets van merkt.

Kortom: Op 11 september 2003 'koos' de Tweede Kamer voor de KDW als graadmeter voor de VHR, en creëerde daarmee de basis van het huidige stikstofprobleem. In de jaren die daarop volgden is herhaalde malen door parlementaire commissies (Taskforce Trojan

2008, Adviesgroep Huys 2009) aangegeven dat de KDW niet een juridische basis zou mogen hebben, onder andere omdat “de natuur meer behelst dan stikstof”.

Desondanks werd stelselmatig de werkelijke natuurmonitoring verwaarloosd, zeker na het aanwijzen van het AERIUS-model als ‘best scientific tool’. Hiermee zijn de honderdduizenden praktijkdata van de SVI bij meer dan 20 NGO’s volledig ten onrechte buiten het beleidskader van Ministerie LNV en Parlement geplaatst. Bovendien kwijten de Provinciebesturen als bevoegd gezag zich niet van hun taak als toezichthouder op SVI, biodiversiteit en doelmatige besteding van alle fondsen die gerelateerd zijn aan het Natura2000-beleid.

Helaas geeft uw recente brief aan ons parlement, en uw reactie op het SLN-essay onvoldoende blijk van inzicht en urgentie om deze situatie aan te pakken als basis voor meer effectief natuurbeheer en rechtvaardig en evenwichtig sociaal-economisch beleid in het buitengebied. De stichting Samenleving Landbouw en Natuur zal zich desondanks blijven inzetten voor de goede zaak van effectief beheer van Natura2000 in een evenwichtig en vitaal buitengebied van Nederland.

Graag zijn we bereid uw ministerie hierbij te ondersteunen.

Het Nederlandse stikstofmodel gaat uit van de berekeningen van AERIUS met daarin opgesloten de KDW en heeft betrekking op de bovenste 30 centimeters van de bodem in natuurgebieden. Daarbij worden aan 15-25 kilogrammen depositiestikstof grote invloed toegedicht in een omgeving waarin zich ondergronds nog eens 6000 kg stikstof bevinden (in diezelfde 30 cm; en ca. 20.000 kg in 1 meter bodem) en bovengronds de atmosfeer voor 78% uit datzelfde stikstof bestaat.

Op 23 september 2003 ‘geloofde’ de toenmalige Minister het advies van de ambtelijke staf dat het een goed idee was de Kritische Depositie Waarde leidend te maken in het Nederlandse natuurbeleid en uit Bijlage IV van de brief van de Minister van Essen van 26 juni 2006 blijkt dat een dergelijk ‘geloof’ nog steeds ambtelijk draagvlak heeft.

Met beleid tot gevolg dat een gepeperde rekening neerlegt bij de **Samenleving**, dat een verwoestend effect heeft op de economie en vooral de **Landbouw**, en waar de **Natuur** niet mee gebaat is.

De natuur regelt immers haar stikstofzaken zelfstandig.

Een parlement die dat inziet, herstelt de ‘fout’ van 11 september 2003.

Van: Publieksvoorlichting <Publieksvoorlichting@tweedekamer.nl>

Verzonden: maandag 29 juni 2026 15:25

Aan:

Onderwerp: Re: Inzending contactformulier

Den Haag, 29 juni 2026

Betreft: uw e-mailbericht van 29 juni 2026 jl.

Kenmerk: 425429

Goedemiddag,

Uw e-mail is in goede orde ontvangen bij de Stafdienst Communicatie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2026Z14788&did=2026D33108

Hieronder de tekst:

Reactie essay 'Van stikstof naar systeemfout'

De vaste commissie voor Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur heeft mij verzocht om een reactie te geven op de brief van de Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur (SLN) te Deventer d.d. 27 maart 2026 ter aanbieding van het essay 'Van stikstof naar systeemfout'.

Ik vind het positief als burgers en belangenorganisaties hun kennis en denkracht in willen zetten om bij te dragen aan de maatschappelijke opgaven waar we voor staan, zoals de stikstofproblematiek.

In het essay wordt betoogd dat de kritische depositiewaarde (KDW) niet geschikt zou zijn als indicator omdat deze onder andere geen rekening houdt met de lokale context waarin stikstofgevoelige natuur zich bevindt en er bij vaststelling van de KDW's te veel voorzorg is ingebouwd. De KDW is daardoor volgens het essay slechts beperkt geschikt als directe indicator voor biodiversiteitsverandering. Door aanpassingen van deze indicator zou volgens de auteurs per direct aan de wettelijke stikstofreductiedoelstelling voor 2035 voldaan worden.

Mijn reactie hierop is als volgt. De KDW is de wetenschappelijk vastgestelde grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie. De KDW's worden getrapd vastgesteld: eerst op Europees niveau in de vorm van bandbreedtes in kg/ha/jaar en vervolgens specifiek voor de Nederlandse habitats, binnen deze bandbreedtes, in concrete KDW's in mol/ha/jaar. Dit wordt aangevuld

met Nederlandse kennis als er Europees nog geen bandbreedtes zijn vastgesteld. De rapporten waarin dit is vastgelegd zijn tot stand gekomen via een uitgebreid wetenschappelijk proces waar ook peer review een onderdeel van is. In de rapporten zelf is de totstandkoming gedetailleerd uiteengezet. In veel gevallen zitten de Nederlandse KDW's richting de bovenkant van de Europese bandbreedtes.

Naar hun aard zijn de nationaal vastgestelde KDW's landelijk geldig. De opstellers zijn zich ervan bewust dat er in beperkte mate lokale verschillen in gevoeligheid kunnen zijn, maar er bestaat (nog) geen methode om die verschillen tot uiting te laten komen in lokaal geldende indicatoren voor stikstofgevoeligheid (dit is op 12 november 2025 bevestigd door de Raad van State in een zaak waarin werd betoogd dat lokaal een strengere norm zou moeten gelden).

Wat betreft de kritiek dat er in de KDW's te veel voorzorg is ingebouwd, wil ik wijzen op de manier waarop KDW's worden vastgesteld, namelijk primair op basis van waargenomen verslechtering van natuurkwaliteit. Er wordt dus niet – uit voorzorg – uitgegaan van een beduidend lager niveau.

Dat effecten van stikstof niet overal worden waargenomen of niet onmiddellijk worden waargenomen, heeft andere oorzaken dan een vermeend voorzorgsbeginsel. Die oorzaken zijn ten eerste dat de KDW's zijn gebaseerd op langetermijneffecten (orde van grootte van circa 30 jaar). Dat is logisch, omdat de gevolgen van overbelasting een sluipend proces zijn. Ten tweede worden in het natuurbeheer al sinds lange tijd maatregelen genomen om de effecten tegen te gaan. Dat betekent dus niet dat de natuur minder gevoelig is dan op basis van de KDW verwacht zou mogen worden, maar dat de gevolgen bestreden (moeten) worden.

Ik zie in het essay dan ook geen aanleiding om te twijfelen aan de wetenschappelijke correctheid van de KDW's zoals opgenomen in de genoemde rapporten.

Dit alles neemt niet weg dat er wel keuzes te maken zijn over de rol die de KDW speelt in het beleid. De KDW's spelen als wetenschappelijk vastgestelde indicator een belangrijke rol bij toestemmingsverlening. Naar de mogelijkheden voor de nuancering en alternatieven voor de KDW voor generiek gebruik in het toetsingskader is in 2021 een verkenning uitgevoerd die ook gedeeld is met uw Kamer. De conclusie uit deze verkenning is dat er geen bruikbare alternatieven zijn voor het vervangen dan wel nuanceren van de KDW voor gebruik in het toetsingskader. Dit laat onverlet dat initiatiefnemers als onderdeel van reeds bestaande regelgeving de mogelijkheid hebben om in een passende beoordeling ecologisch te onderbouwen dat significante effecten op een specifieke locatie, vanwege specifieke omstandigheden, ondanks

overschrijding van de KDW, kunnen worden uitgesloten.

Daarnaast speelt de KDW een rol in de wettelijke omgevingswaarden voor stikstofreductie. In het coalitieakkoord is opgenomen dat de KDW, zo snel als mogelijk is, vervangen zal worden door een juridisch houdbaar alternatief. Momenteel worden daartoe stappen gezet om emissiedoelen voor de industrie, landbouw en mobiliteit wettelijk vast te leggen, zodra er een voldoende geborgd maatregelpakket ligt. Voor de landbouw gaat dit om een ammoniakreductie in 2035 van 42-46%, voor de industrie om 50% ammoniakreductie, en voor de mobiliteit een reductie van stikstofoxiden van 50% ten opzichte van 2019. Hiertoe werkt het kabinet verder aan het herziene wetsvoorstel "vervangen omgevingswaarde stikstof" dat reeds door de Raad van State van advies voorzien is.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met de Stafdienst Communicatie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Met vriendelijke groet,

Stafdienst Communicatie Tweede Kamer der Staten-Generaal

Aan:

Minister LVVN

Minister I&W

Leden van de Eerste en Tweede Kamer, Leden van de Vaste Commissie LNV

Leden van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten

Leden algemeen bestuur Waterschappen

Betreft: Kopie van in Brussel gedeponeerde klacht: FORMELE KLACHT EU-rechtelijke kennisgeving en verzoek tot herstel

Ons kenmerk: BAA03092026 Juridisch

AAN DE 1ste en 2de KAMER, PROVINCIAAL BESTUUR en STATEN, Waterschappen

Geachte bestuurders, leden van de Eerste en Tweede Kamer en van de Provinciale Staten en bestuurders van de Waterschappen,

Stichting Samenleving Landbouw Natuur (SLN) heeft op 31 augustus 2026 bij de Europese Commissie een formele klacht ingediend over de wijze waarop de Nederlandse overheid haar natuur-, stikstof- en delen van haar waterkwaliteitsbeleid voorbereidt en uitvoert.

Volgens SLN dreigt opnieuw een bekend bestuurlijk patroon: Onder grote politieke en juridische druk worden vergaande maatregelen voorbereid, terwijl essentiële vragen over de feitelijke toestand, oorzaken, causaliteit, effectiviteit, monitoring, financiering en uitvoerbaarheid nog onvoldoende zijn beantwoord.

De klacht richt zich nadrukkelijk niet tegen natuurherstel. SLN wil juist voorkomen dat burgers, agrarische ondernemers, regionale economie én natuur jarenlang de gevolgen ondervinden van maatregelen die achteraf onvoldoende doelmatig, effectief, disproportioneel of op een onjuiste diagnose gebaseerd blijken te zijn.

Lessen met falend beleid uit toeslagen affaire en Groningen mogen niet opnieuw worden genegeerd.

Nederland heeft de afgelopen jaren op verschillende terreinen ervaren hoe groot de schade kan worden wanneer een bestuurlijk systeem eenmaal vanuit onjuiste aannames, modellen of een te rigide herhalings-beleidslogica begint te functioneren.

De bijlage blijft toegankelijk via de link op de SLN-website:

<https://samenlevinglandbouwnatuur.nl/formele-klacht-eu-rechtelijke-kennisgeving-en-verzoek-tot-herstel/>

We verzoeken u in bescheidenheid, terdege kennis te nemen van de gerapporteerde tekortkomingen in de beleidsvoorbereiding en uitvoering op de genoemde beleidsterreinen Natura2000, stikstof en waterkwaliteit. De onderwerpen die verbetering behoeven zijn beschreven, deze informatie kan op gepaste wijze in het politieke proces gebruikt worden ter herstel van de huidige ontstane situatie zowel als toekomstige maatregelen.

Graag zijn we bereid toelichting te geven en mee te werken aan de toepassing van de nodige oplossingen.

Met vriendelijke groet,
Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur

Secretaris

info@samenlevinglandbouwnatuur.nl

De bijlage van dit mailbericht bevat:

- Samenvatting voor bestuurders en politici
- Volledige klacht gerapporteerd aan de Europese Commissie
- Overzicht van bewijsstukken; beleidsdocumenten en andere formele rapporten

P.S. Dit bericht is tevens verzonden aan een brede groep van media, natuur- en landbouworganisaties, wetenschappers en andere betrokken experts, zodat de inhoud ook in breder verband kan worden besproken.

FORMELE KLACHT, EU-RECHTELIJKE KENNISGEVING EN VERZOEK TOT HERSTEL

Betreft: Ontwerp-Natuurplan 2026 en de samenhangende aanpak landbouw, natuur en stikstof van 26 juni 2026: onvoldoende aangetoonde uitvoerbaarheid, ontbrekende causale en wetenschappelijke onderbouwing, tekortschietende monitoring en bestuurlijke borging en onevenredige afwenteling van publieke uitvoeringsproblemen op agrarische ondernemers

Aan:

De Minister van [REDACTED], Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
de heer J. van Essen
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Tevens per e-mail: [REDACTED]@minlnv.nl

Tevens gericht aan:

European Commission
Secretary-General
Directorate-General for Environment
Rue de la Loi / Wetstraat 200
1049 Brussels
Belgium

Geachte minister Van Essen,
Geachte Europese Commissie,

Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur (SLN) zet zich in voor een constructieve maatschappelijke dialoog over de toekomst van de landbouw, met natuur- en landschapsbeheer als een belangrijke activiteit met bijzondere aandacht voor de Natura2000 gebieden. Dit om een degelijke en duurzame besluitvorming ten aanzien van voedselproductie, natuur, milieu en landschap te bevorderen. www.samenlevinglandbouwnatuur.nl

info@samenlevinglandbouwnatuur.nl

IBAN [REDACTED]

SAMENVATTING Formele klacht

De Nederlandse regering is op 31 augustus 2026 in Brussel aangeklaagd vanwege onzorgvuldige werkwijze in Natura2000 beleid en Ontwerp-Natuurplan2026.

Samenvatting

1 september 2026, heeft de Stichting Samenleving Landbouw Natuur (SLN) een officiële klacht ingediend bij de Europese Commissie omdat de Nederlandse overheid zich onvoldoende aan het Unierecht houdt waar het gaat om zorgvuldig bestuur **Standard Complaint form ID 952850**. De klacht is tegelijkertijd aan LVVN bekend gemaakt. Bij het tot stand komen en de uitvoering van de stikstofplannen, in het Nationaal Programma Landelijk Gebied, het Ontwerp-Natuurplan2026 en de doorvertaling daarvan naar de Provinciale plannen worden wetenschappelijke standaarden met voeten getreden.

Het bezwaar betreft de wijze waarop het Rijk voornemens is ingrijpende verplichtingen en beperkingen voor burgers en in het bijzonder agrarische ondernemers te verbinden aan een herstelstrategie waarvan uit de eigen stukken van het Rijk blijkt dat essentiële onderdelen nog niet zijn vastgesteld, niet kunnen worden gemonitord, nog nader wetenschappelijk moeten worden onderzocht, financieel nog niet zijn uitgewerkt en bestuurlijk nog niet afdoende zijn belegd.

Voor zover de hierna beschreven handelwijze kwalificeert als een gedraging in de zin van hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht, wordt deze brief tevens als formele klacht ingediend. De klacht bevat tevens een formeel verzoek tot herstel van gebreken, een verzoek om opname in het Natuurplandossier en inhoudelijke inbreng in de voorbereiding van het nationale herstelplan van Nederland. Daarmee kan de inhoud van deze brief niet worden gepasseerd met uitsluitend de formele constatering dat tegen een beleidsvoornemen geen klacht in de zin van hoofdstuk 9 Awb open staat. De urgentie is evident.

SLN is een burgerinitiatief. De stichting hanteert daarbij als belangrijk uitgangspunt dat besluitvorming zoveel mogelijk moet berusten op feitelijke metingen, controleerbare gegevens, inzichtelijke causaliteitsanalyses en een reële vergelijking van beleidsalternatieven. SLN heeft daarnaast uitdrukkelijk tot doel bij te dragen aan beleidsopties die niet uitsluitend juridisch of modelmatig verdedigbaar zijn, maar voor de verschillende betrokken maatschappelijke groepen daadwerkelijk uitvoerbaar en werkbaar zijn en voor bewoners en ondernemers in en rond Natura 2000-gebieden een aanvaardbare leef- en werkomgeving behouden.

Uitwerking van de in Brussel aangemelde klacht

Op 26 juni 2026 heeft het kabinet de samenhangende aanpak landbouw, natuur en stikstof gepresenteerd.

Op 26 augustus 2026 volgde het Ontwerp-Natuurplan 2026. Volgens de eigen Nederlandse stukken zijn essentiële onderdelen nog niet afgerond: Aanvullende maatregelen en financiering zijn nog niet definitief, monitoring en effectevaluatie moeten worden verbeterd, gegevens over onder meer hydrologie en bodemchemie zijn onvolledig en verschillende uitvoerings- en borgingsinstrumenten moeten nog nader worden onderzocht. Dit betekent dat de causale analyse van drukfactoren op Natura2000-natuur te wensen over laat en inhoudelijk onderbouwing van voorgestelde maatregelen hoegenaamd niet aan wetenschappelijke standaards voldoen.

Tegelijk worden door de Nederlandse overheid reeds ingrijpende beleidsrichtingen voorbereid, waaronder zones van 500/1.000 meter rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, hydrologische werkingsgebieden, extensivering en bedrijfsspecifieke emissienormen. Deze aangekondigde maatregelen hebben grote impact op de rendabiliteit van agrarische bedrijven, de overige delen van het agri-businesscomplex en op de regionale sociaal-economische structuren.

De klacht is dat Nederland daarmee het risico loopt de Unierechtelijk vereisten in volgorde om te keren: eerst moeten namelijk feitelijke toestand, drukfactoren, bronnen en causaliteit voldoende betrouwbaar worden vastgesteld; vervolgens moeten effectieve maatregelen en redelijke alternatieven worden beoordeeld, inclusief uitvoerbaarheid, sociaal-economische gevolgen, financiering en monitoring; pas daarna kunnen ten slotte, indien noodzakelijk en evenredig, bindende gevolgen voor burgers en ondernemingen worden gerechtvaardigd.

Een tweede onderdeel betreft Richtlijn 2000/60/EG. Artikel 5 en bijlage II verlangen analyse van significante antropogene belastingen en bronnen; artikel 11 verlangt dat maatregelen met die analyse samenhangen. Ten aanzien van de implicaties die volgen uit de wijze waarop de Regering meent gedwongen zijn te moeten handelen naar de Kader Richtlijn Water worden eveneens vragen opgeroepen over de modelmatige benadering, de aannames die gebruikt worden, de grotendeels verouderde of compleet ontbrekende datasets die gehanteerd worden, naast het indirect verantwoordelijk stellen van de landbouw voor verontreinigingen die uit het buitenland, uit stedelijke gebieden of zelfs die uit overstorten van rioolwaterzuiveringsinstallaties afkomstig zijn. Nederlandse beleidsstukken noemen 65 beken met een aanzienlijke agrarische nutriëntenopgave. Voor 17 beken wordt een bufferzone van 250 meter met extensief agrarisch gebruik genoemd als maatregel die de relevante KRW-oordeelsklasse kan verbeteren. Voor de overige 48 moet nog gebiedsspecifiek worden onderzocht welke maatregel daadwerkelijk effectief is. Bij 46 andere beken wordt in de beleidsstukken erkend dat meer dan 50% van de nutriëntenopgave door andere bronnen kan worden veroorzaakt, waaronder buitenlandse belasting en rioolwaterzuiveringsinstallaties. Ook bestaan vragen over de herleidbaarheid en kwaliteitsborging van gebruikte waterkwaliteitsgegevens. Ook voor de maximering van de uitrijdhoeveelheid dierlijke mest zijn in de plannen onderbouwingen van geen of zeer beperkte waarheidsgetrouwe kwaliteit aangetroffen.

Daarnaast is Richtlijn 2001/42/EG (Strategische Milieu Beoordeling) relevant waar wezenlijke beleidsrichtingen worden ontwikkeld voordat de plan-MER, formele inspraak en uitvoerbaarheidsonderzoeken zijn afgerond.

SLN vraagt in de klacht aan de Europese Commissie om te beoordelen of alternatieven en publieksparticipatie nog vroegtijdig en effectief kunnen doorwerken.

De klacht betreft dus geen individuele vergunning, één boerderij of één schadeclaim. De klacht gaat over de handelswijze van de Nederlandse overheid: De nationale methodieken, bestuurlijke praktijken en structurele kennis-, causaliteits-, monitorings- en uitvoeringsleemten die grote aantallen agrarische ondernemingen, grondeigenaren, natuurgebieden en waterlichamen kunnen raken.

SLN dient dezelfde problematiek gelijktijdig als formele klacht en EU-rechtelijke kennisgeving in bij de Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) en verzoekt om herstel van de beleidsvoornemens vóór dat verdere besluitvorming plaats vindt.

Deze nationale procedure is bij indiening nog in behandeling/nog niet inhoudelijk afgedaan. Er is geen definitieve rechterlijke beoordeling van de structurele Unierechtelijke problematiek en, voor zover bekend, geen prejudiciële verwijzing die deze problematiek als geheel bestrijkt.

De nationale procedure heeft een andere functie dan deze klacht bij de Europese Commissie. In Nederland wordt herstel van de voorbereiding verlangd; Europees wordt verzocht te beoordelen of sprake is van structurele nietnaleving van Unierecht. Daarnaast wordt de Commissie verzocht de informatie zelfstandig te betrekken bij haar beoordeling van het Nederlandse herstelplan op grond van artikel 17 van Verordening (EU)2024/1991.III.

Voor zover relevante EU-financiering voor natuurherstel, landbouw-, water- of gebiedsmaatregelen wordt ingezet of voorzien, kan die financiering verband houden met het onderwerp van de klacht. Er is bij indiening geen eerder Commissie-/SOLVIT-dossiernummer vermeld.

Toelichting op het beroep op Unierecht:

Het respecteren van het Unierecht houdt in dat de Nederlandse ondernemer en burger beschermd wordt tegen ondeugdelijke overheidsplannen. SLN heeft vastgesteld, dat de gevolgde werkwijze van de overheid in haar huidige (stikstof-)plannen uit de volgende stappen bestaat: model -> depositie -> KDW-overschrijding -> verslechtering -> causaliteit -> herstelmaatregel.

SLN is van mening dat onder Unierecht de gehanteerde centrale bewijsketen moet worden ontkoppeld en opnieuw opgebouwd en wel als volgt: juridische vraag -> systeemafbakening -> empirische waarneming -> langjarige trend -> screening -> causale diagnose -> attributie -> onzekerheid -> juridische toestandstoets -> bereikbaarheid -> regelbaarheid -> maatregel -> toetsbare voorspelling -> effectmeting.

SLN hoopt te bereiken met haar klacht dat de Nederlandse overheid haar beleid baseert op praktijk analyses van causale verbanden in knelpunten van Natura2000-beheer en waterkwaliteit. Vervolgens de werking van voorgestelde maatregelen ook baseert op wetenschappelijk onderzoek en praktijk data. En tevens dat de onterechte eenzijdige druk op de landbouwsector en haar omgeving wordt verminderd, en dat voor de samenleving en belastingbetaler een doelmatiger overheidsbeleid wordt verkregen en een natuur ziet die zich toekomstgericht in haar kracht kan herstellen.

Voor meer informatie: Info@samenlevinglandbouwnatuur

Inleiding en aard van deze klacht:

Ondergetekende wendt zich hierbij tot u naar aanleiding van het Ontwerp-Natuurplan 2026 en de samenhangende kabinetsaanpak landbouw, natuur en stikstof van 26 juni 2026. De reden daarvoor is niet gelegen in het betwisten van het belang van natuurherstel van de werkelijke staat van de natuur. Dat belang staat buiten deze discussie. Het bezwaar betreft de wijze waarop het Rijk voornemens is ingrijpende verplichtingen en beperkingen voor burgers en in het bijzonder agrarische ondernemers te verbinden aan een herstelstrategie waarvan uit de eigen stukken van het Rijk blijkt dat essentiële onderdelen nog niet zijn vastgesteld, niet kunnen worden gemonitord, nog nader wetenschappelijk moeten worden onderzocht, financieel nog niet zijn uitgewerkt en bestuurlijk nog niet afdoende zijn belegd.

Voor zover de hierna beschreven handelwijze kwalificeert als een gedraging in de zin van hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht, wordt deze brief tevens als formele klacht ingediend. Indien en voor zover wordt geoordeeld dat hoofdstuk 9 Awb niet van toepassing is omdat bepaalde onderdelen betrekking hebben op inhoudelijke beleidsvorming, dient deze brief zelfstandig te worden aangemerkt als een EU-rechtelijke kennisgeving, een formeel verzoek tot herstel van gebreken, een verzoek om opname in het Natuurplandossier en inhoudelijke inbreng in de voorbereiding van het nationale herstelplan van Nederland. Daarmee kan de inhoud van deze brief niet worden gepasseerd met uitsluitend de formele constatering dat tegen een beleidsvoornemen geen klacht in de zin van hoofdstuk 9 Awb open staat.

De urgentie is evident. Nederland dient uiterlijk op 1 september 2026 het ontwerp van het nationale herstelplan bij de Europese Commissie in. Het definitieve plan volgt uiterlijk in 2027. Het kabinet erkent zelf dat het thans voorliggende Ontwerp-Natuurplan slechts de eerste stap vormt, nog geen definitieve keuzes over aanvullende maatregelen bevat en evenmin reeds de definitieve financiële onderbouwing kent. Concrete beleidskeuzes moeten eerst in het definitieve Natuurplan worden opgenomen.

Juist daarin ligt het fundamentele probleem dat in deze brief aan de orde wordt gesteld.

Hoedanigheid van klager:

Ondergetekende is Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur (SLN), ingeschreven in het Handelsregister onder nummer 88424448 en met RSIN 864619303.

SLN is een onafhankelijk maatschappelijk burgerinitiatief dat zich statutair en feitelijk inzet voor een welvarende en duurzame samenleving in stad en platteland, in samenhang met landbouw, voedselvoorziening, natuur, milieu en landschap. De stichting beoogt daarbij een evenwichtige en op controleerbare feiten gebaseerde besluitvorming te bevorderen waarin

de belangen van samenleving, landbouw en natuur in onderlinge samenhang worden beoordeeld.

De stichting heeft geen commercieel belang bij een bepaalde beleidsuitkomst en treedt niet op als vertegenwoordiger van een commerciële sector. Haar inzet is maatschappelijk, inhoudelijk en gericht op onafhankelijke waarheidsvinding, controleerbare beleidsvorming en het bevorderen van een rechtvaardige en duurzame verhouding tussen samenleving, landbouw en natuur.

Tot de feitelijke werkzaamheden van SLN behoren onder meer het verzamelen en analyseren van onderzoeksrapporten, het verrichten en initiëren van onderzoek, het stellen van vragen aan beleidsmakers, onderzoeksinstellingen en andere betrokken organisaties, het raadplegen van deskundigen en ervaringsdeskundigen, het informeren van een breed publiek en het onderzoeken en uitwerken van beleidsalternatieven.

Daarbij besteedt SLN in het bijzonder aandacht aan stikstofdepositie, waterkwaliteit, de feitelijke staat van de natuur in Natura 2000-gebieden en toekomstgericht natuur- en landschapsbeheer. De stichting hanteert daarbij als belangrijk uitgangspunt dat besluitvorming zoveel mogelijk moet berusten op feitelijke metingen, controleerbare gegevens, inzichtelijke causaliteitsanalyses en een reële vergelijking van beleidsalternatieven.

SLN heeft daarnaast uitdrukkelijk tot doel bij te dragen aan beleidsopties die niet uitsluitend juridisch of modelmatig verdedigbaar zijn, maar voor de verschillende betrokken maatschappelijke groepen daadwerkelijk uitvoerbaar en werkbaar zijn en voor bewoners en ondernemers in en rond Natura 2000-gebieden een aanvaardbare leef- en werkomgeving behouden.

Rechtstreeks verband met de onderhavige klacht:

Juist vanuit deze doelstelling en feitelijke werkzaamheden is SLN rechtstreeks betrokken bij de onderwerpen die in deze klacht aan de orde worden gesteld.

Het Ontwerp-Natuurplan 2026 en de daarmee samenhangende maatregelen raken immers precies de beleidsterreinen waarop SLN structureel onderzoek verricht en maatschappelijke tegenspraak organiseert: natuurkwaliteit, Natura 2000, stikstof, waterkwaliteit, landbouw, hydrologie, monitoring, de betrouwbaarheid van onderliggende onderzoeksgegevens en de vergelijking van mogelijke beleidsalternatieven.

De onderhavige klacht vormt daarmee geen incidentele of willekeurige reactie op overheidsbeleid, maar ligt rechtstreeks in het verlengde van de structurele maatschappelijke activiteiten, onderzoeksactiviteiten en doelstellingen van de stichting.

SLN brengt daarbij niet uitsluitend de mogelijke gevolgen voor agrarische ondernemers naar voren. Zij stelt een breder maatschappelijk belang aan de orde: dat ingrijpende overheidsmaatregelen die betrekking hebben op landbouw, natuur, water, eigendom en leefomgeving gebaseerd moeten zijn op voldoende betrouwbare gegevens, aantoonbare causaliteit, een deugdelijke analyse van alternatieven en een controleerbare beoordeling van effectiviteit en evenredigheid. De samenleving als zodanig is immers gediend bij een doelmatige besteding van het gezamenlijk opgebrachte belastinggeld.

Hoedanigheid onder hoofdstuk 9 Awb:

Voor zover deze brief wordt behandeld overeenkomstig hoofdstuk 9 Awb, treedt SLN derhalve op:

- uit eigen hoofde, als stichting die zich structureel bezighoudt met onderzoek, informatievoorziening en maatschappelijke participatie op precies de beleidsterreinen waarop de beklagde handelwijze betrekking heeft;
- vanuit haar feitelijke betrokkenheid bij de maatschappelijke en bestuurlijke discussie over stikstof, natuur, Natura 2000, waterkwaliteit en landbouw;
- als organisatie die onderzoeksbevindingen, vragen, alternatieven en signalen over de betrouwbaarheid en uitvoerbaarheid van het betreffende overheidsbeleid verzamelt en bij de verantwoordelijke autoriteiten onder de aandacht brengt; en
- mede vanuit haar statutaire en feitelijke doelstelling een rechtvaardige, feitelijk onderbouwde en duurzame besluitvorming over samenleving, landbouw, natuur, milieu en landschap te bevorderen.

Artikel 9:1, eerste lid, Awb bepaalt bovendien uitdrukkelijk dat eenieder het recht heeft een klacht in te dienen over de wijze waarop een bestuursorgaan zich in een bepaalde aangelegenheid jegens hem of een ander heeft gedragen. Voor zover de in deze klacht beschreven handelwijze niet uitsluitend als een gedraging jegens SLN zelf zou worden aangemerkt, wordt de klacht derhalve tevens ingediend over de wijze waarop die handelwijze uitwerkt jegens agrarische ondernemers, bewoners en andere rechtstreeks door de voorbereiding en uitvoering van het Natuurplan geraakte personen.

Voor toepassing van de formele waarborgen van artikel 9:4 en volgende Awb wordt daarnaast benadrukt dat de klacht mede betrekking heeft op de wijze waarop LVVN omgaat

met de door SLN zelf aangedragen informatie, onderzoeken, vragen, waarschuwingen, alternatieven en verzoeken om inhoudelijke participatie en verificatie. Voor zover LVVN meent dat een bepaalde in deze klacht beschreven gedraging desondanks niet als een gedraging jegens SLN kan worden aangemerkt, wordt verzocht dat per klachtonderdeel afzonderlijk en gemotiveerd kenbaar te maken en de overige onderdelen overeenkomstig hoofdstuk 9 Awb te behandelen.

Klager verklaart hierbij uitdrukkelijk gebruik te willen maken van het in artikel 9:10, eerste lid, Awb neergelegde recht om te worden gehoord.

Van dat recht wordt uitdrukkelijk geen afstand gedaan.

Klager verzoekt daarom voorafgaand aan de inhoudelijke afhandeling van deze klacht te worden uitgenodigd voor een hoorzitting, bij voorkeur ten overstaan van degene die met de onafhankelijke behandeling van de klacht is belast en met de mogelijkheid de in deze klacht aan de orde gestelde feitelijke, wetenschappelijke, juridische en uitvoeringsmatige punten mondeling nader toe te lichten.

Daarbij wordt verzocht voldoende tijd beschikbaar te stellen, nu de klacht niet één incidentele gedraging betreft, maar een onderling samenhangende keten van natuur-, water-, stikstof-, gegevens-, causaliteits- en uitvoeringsvraagstukken die uiteindelijk kunnen leiden tot aanzienlijke gevolgen voor individuele agrarische ondernemingen.

Overeenkomstig artikel 9:10, derde lid, Awb dient van het horen een verslag te worden gemaakt. Verzocht wordt een afschrift van dat verslag aan klager te verstrekken en klager in de gelegenheid te stellen eventuele feitelijke onjuistheden daarin vóór definitieve afhandeling van de klacht kenbaar te maken.

Vervolgens wordt overeenkomstig artikel 9:12 Awb verzocht klager schriftelijk en gemotiveerd in kennis te stellen van:

- a. de bevindingen van het onderzoek naar ieder van de in deze klacht onderscheiden hoofdpunten;
- b. het oordeel van de Minister daarover;
- c. de conclusies die daaraan worden verbonden;
- d. de concrete herstelmaatregelen die naar aanleiding van de klacht worden getroffen; en
- e. de wijze waarop deze klacht en het verslag van het horen aantoonbaar zijn betrokken bij de verdere voorbereiding van het Natuurplan.

Indien de Minister desondanks zou menen dat hoofdstuk 9 Awb geheel of gedeeltelijk niet toepasselijk is, wordt subsidiair verzocht klager niettemin vóór verdere onomkeerbare besluitvorming mondeling gelegenheid te bieden deze inhoudelijke kennisgeving en de daarin geïdentificeerde wetenschappelijke en juridische risico's toe te lichten.

Voorts verzoek ik overeenkomstig artikel 9:12 Awb om een afzonderlijke, schriftelijke en gemotiveerde klachtbeslissing waarin op de hiervoor onderscheiden gedragingen en hoofdpunten herkenbaar wordt ingegaan en waarin wordt vermeld welke conclusies de Minister aan de klacht verbindt.

Indien de Minister van oordeel is dat de brief geheel of gedeeltelijk niet onder hoofdstuk 9 Awb valt, verzoek ik dat oordeel per onderdeel juridisch te motiveren en verzoek ik subsidiair om een mondeling overleg voordat de hier aan de orde gestelde punten in verdere nationale besluitvorming als afgedaan worden beschouwd.

Welke gedraging:

De klacht is niet gericht tegen de enkele politieke wenselijkheid van natuurherstel of tegen het enkele bestaan van beleidsdoelstellingen. De klacht betreft uitdrukkelijk de wijze waarop het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur in deze concrete aangelegenheid handelt en de besluitvorming voorbereidt, ondanks de inmiddels kenbaar gemaakte en uit de eigen stukken van het Rijk blijkende wezenlijke onzekerheden ten aanzien van onder meer feitelijke natuurtoestand, causaliteit, bronattributie, hydrologie, gegevenskwaliteit, effectiviteit, uitvoerbaarheid, financiële dekking en evenredigheid.

Meer specifiek betreft de beklagde gedraging het vanaf 26 juni 2026, Ontwerp Natuurplan 2026 van 26 augustus 2026 en nadien in het algemeen verder voortzetten van de voorbereiding en verdere uitwerking van potentieel ingrijpende maatregelen voor agrarische ondernemers, terwijl:

- op essentiële onderdelen nog niet is vastgesteld welke concrete oorzaak welk natuur- of waterkwaliteitsprobleem veroorzaakt;
- nog niet voor alle relevante gebieden is vastgesteld welke concrete maatregel effectief is;
- essentiële onderdelen van monitoring, validatie en uitvoerbaarheid volgens de eigen overheidsstukken nog moeten worden ontwikkeld of onderzocht;
- desondanks reeds beleidsrichtingen worden voorbereid die kunnen leiden tot beperkingen van grondgebruik, emissieruimte, mestplaatsingsruimte, hydrologie, productierechten, bedrijfsvoering en verdienvermogen; en

– niet vooraf controleerbaar is verzekerd dat de thans uitdrukkelijk kenbaar gemaakte bezwaren, alternatieven en wetenschappelijke onzekerheden daadwerkelijk, afzonderlijk en inhoudelijk worden onderzocht voordat definitieve keuzes worden gemaakt.

Voor zover voorafgaand aan deze klacht reeds correspondentie, informatie, onderzoeken, bezwaren of waarschuwingen aan het Ministerie zijn toegezonden, wordt tevens geklaagd over de wijze waarop met die concrete informatie is dan wel wordt omgegaan indien deze niet herkenbaar en controleerbaar bij de verdere voorbereiding en besluitvorming wordt betrokken.

De gedraging is actueel en voortdurend. Zij betreft niet uitsluitend een in het verleden genomen politieke beslissing, maar de thans voortdurende wijze van voorbereiding, kennisvergaring, beoordeling van alternatieven, participatie en verdere concretisering van het Natuurplan.

Vier zelfstandige, maar onderling samenhangende functies:

Vooropgesteld moet worden dat deze brief niet op één enkele juridische route berust en evenmin de pretentie heeft dat met de enkele indiening daarvan het Ontwerp-Natuurplan of toekomstige nationale maatregelen reeds worden geschorst.

Deze brief heeft vier zelfstandige, maar onderling samenhangende functies.

In de eerste plaats vormt deze brief, voor zover sprake is van gedragingen als bedoeld in hoofdstuk 9 Awb, een formele klacht en daarnaast een uitdrukkelijke nationale kennisgeving en waarschuwing aan de Minister van LVVN. De minister wordt vóór verdere besluitvorming concreet gewezen op de in deze brief geïdentificeerde leemten in kennisvergaring, causaliteit, wetenschappelijke validatie, uitvoerbaarheid en evenredigheid en wordt verzocht deze gebreken te herstellen.

In de tweede plaats wordt deze brief aan de Europese Commissie voorgelegd als EU-rechtelijke klacht en kennisgeving betreffende de mogelijke gebrekkige toepassing van Verordening (EU) 2024/1991, Richtlijn 2000/60/EG en Richtlijn 2001/42/EG. Daarbij wordt niet miskend dat de Europese Commissie een nationale regeling of een individueel nationaal besluit niet op verzoek van ondergetekende kan vernietigen of schorsen en dat nationale rechtsmiddelen afzonderlijk moeten worden benut.

In de derde plaats vormt deze brief uitdrukkelijke inhoudelijke informatie ten behoeve van de beoordeling die de Europese Commissie op grond van artikel 17 van Verordening (EU) 2024/1991 zelf moet verrichten. De Commissie wordt daarom verzocht de hierna

geïdentificeerde informatie-, bewijs- en validatieleemten niet uitsluitend als algemene beleidskritiek te behandelen, maar deze concreet te betrekken bij de beoordeling of het Nederlandse herstelplan inhoudelijk voldoet aan de eisen van de Natuurherstelverordening.

In de vierde plaats strekt deze brief tot dossiervorming vóór verdere nationale besluitvorming. Daarmee wordt objectief en gedateerd vastgelegd welke feitelijke, wetenschappelijke, juridische en uitvoeringsmatige bezwaren vóór vaststelling van definitieve maatregelen aan de verantwoordelijke autoriteiten kenbaar zijn gemaakt. Alle nationale bestuursrechtelijke, civielrechtelijke en Unierechtelijke rechtsmiddelen blijven daarbij uitdrukkelijk voorbehouden.

De kern: een beleidsdoel is nog geen uitvoerbare herstelstrategie:

De centrale tekortkoming van het Ontwerp-Natuurplan is dat daarin op verschillende plaatsen een normatieve doelstelling wordt behandeld alsof daarmee tevens voldoende aannemelijk is gemaakt dat een effectieve en uitvoerbare route naar dat doel bestaat. Dat zijn juridisch en feitelijk twee verschillende zaken.

Dat de Europese Natuurherstelverordening Nederland hersteldoelen oplegt, zegt nog niets over de vraag welke concrete maatregel op welke locatie noodzakelijk, effectief en uitvoerbaar is. Evenmin volgt daaruit welk deel van een probleem aan een bepaalde economische sector kan worden toegerekend en al helemaal niet welk gedeelte daarvan vervolgens door een individuele ondernemer moet worden opgelost.

Het Rijk kan daarom niet enerzijds erkennen dat nog niet vaststaat welke aanvullende maatregelen nodig zijn, waar deze precies moeten worden uitgevoerd, hoe de effecten daarvan moeten worden gemeten, welke financiële middelen noodzakelijk zijn en welke overheid waarvoor verantwoordelijk is, en anderzijds het resterende uitvoeringsrisico via zones, extensivering, emissienormen, hydrologische ingrepen, beperkingen van mestplaatsingsruimte of zelfs toekomstige kortingen op productierechten bij individuele ondernemers neerleggen.

Dat zou de bewijsvolgorde omkeren.

De juiste volgorde is dat eerst wordt vastgesteld welk concreet ecologisch probleem bestaat, waardoor dat probleem wordt veroorzaakt, welk aandeel iedere afzonderlijke drukfactor daarin heeft, welke maatregel het probleem aantoonbaar oplost, welke minder belastende alternatieven bestaan, wie voor uitvoering verantwoordelijk is, hoe uitvoering wordt gefinancierd en hoe vervolgens kan worden vastgesteld dat het beoogde effect daadwerkelijk is bereikt.

Pas daarna kan de vraag aan de orde komen welke aanvullende verplichting redelijkerwijs aan een individuele agrarische ondernemer kan worden opgelegd.

De Natuurherstelverordening verlangt juist voorafgaand onderzoek:

Dit uitgangspunt volgt bovendien uit de systematiek van Verordening (EU) 2024/1991 zelf.

Artikel 14 verplicht de lidstaat niet uitsluitend om een herstelplan op papier te zetten.

Nederland moet de voorbereidende monitoring en onderzoeken verrichten die noodzakelijk zijn om vast te stellen welke herstelmaatregelen nodig zijn. Bij de bepaling van de opgave moet rekening worden gehouden met de actuele verspreiding en toestand van habitattypen, de gunstige referentieoppervlakte en de gebieden die daadwerkelijk het meest geschikt zijn voor herstel.

Daarmee verlangt de Europese wetgever een inhoudelijke tussenstap tussen Europese doelstelling en nationale maatregel.

Een theoretisch beschikbare hectare is niet hetzelfde als een ecologisch geschikte hectare. Een berekende restopgave is niet hetzelfde als een uitvoerbare maatregel. Een hersteldoel is niet hetzelfde als een rechtvaardiging voor het beperken van een concreet agrarisch bedrijf.

De Europese Commissie heeft bij dit alles op grond van artikel 17 NHV een zelfstandige beoordelingsfunctie. Zij dient niet slechts te controleren of Nederland tijdig een document heeft ingezonden, maar eveneens of het Nederlandse plan inhoudelijk toereikend is om de verplichtingen van de verordening daadwerkelijk te realiseren.

Juist daarom worden de hierna beschreven tekortkomingen tevens rechtstreeks onder de aandacht van de Europese Commissie gebracht.

Het Ontwerp-Natuurplan erkent zelf dat het noodzakelijke aanvullende beleid nog niet vaststaat:

Het kabinet vermeldt uitdrukkelijk dat het Ontwerp-Natuurplan nog geen definitieve keuzes bevat over aanvullende maatregelen en dat de financiële onderbouwing eveneens eerst in het definitieve Natuurplan volgt. Tegelijkertijd stelt het kabinet vast dat het bestaande beleid onvoldoende is om de doelen te bereiken.

Dat leidt tot een evidente tussenconclusie.

Het beleid waarvan reeds bekend is dat het onvoldoende is, kan het vereiste doel niet dragen. Het aanvullende beleid dat het tekort zou moeten oplossen, is tegelijkertijd nog niet definitief bepaald.

Daarmee ontbreekt op dit moment een controleerbare keten tussen de vastgestelde restopgave en de maatregelen waarmee die restopgave daadwerkelijk zal worden gerealiseerd.

Dit is des te relevanter omdat ook de plan-MER, de PBL-reflectie, verschillende onderzoeken en de beoordeling door de Europese Commissie nog moeten plaatsvinden. Het kabinet vermeldt zelf dat de concrete maatregelen, fasering en financiële onderbouwing pas daarna in het definitieve Natuurplan worden opgenomen.

Onder die omstandigheden kan niet reeds nu als vaststaand uitgangspunt worden gehanteerd dat de voorgestelde herstelstrategie uitvoerbaar is.

De officiële evaluatie van PBL, WUR en RIVM bevestigt dat het bestaande stelsel zijn eigen doelen niet haalt:

De twijfel over de uitvoerbaarheid is bovendien niet hypothetisch. Zij wordt bevestigd door het Syntheserapport 2026 van PBL, WUR en RIVM.

Het belang daarvan kan moeilijk worden overschat. Het betreft niet een rapport van een maatschappelijke of sectorale belangenorganisatie, maar een officiële monitoring en evaluatie van het Nederlandse stikstof- en natuurbeleid.

PBL, WUR en RIVM wijzen erop dat de wettelijke stikstofdoelstellingen resultaatsverplichtingen van de overheid zelf zijn.

Tegelijkertijd concluderen de kennisinstituten dat het met het vastgestelde en voorgenomen beleid zeer onwaarschijnlijk is dat de wettelijke doelen worden gehaald. De afstand tussen de wettelijke doelstelling voor 2030 en de actuele prognoses is aanzienlijk.

Ook de eerder geraamde werking van verschillende bronmaatregelen is sterk naar beneden bijgesteld.

Die bevinding raakt rechtstreeks aan het nieuwe Natuurplan. Wanneer de overheid een nieuwe herstelstrategie mede baseert op bestaand en voorgenomen beleid waarvan de officiële evaluatie inmiddels laat zien dat het ontoereikend is, kan niet worden volstaan met de abstracte mededeling dat het nieuwe plan later zal worden gemonitord en waar nodig zal worden aangescherpt.

Eerst moet worden verklaard waarom het nieuwe stelsel wel het doelbereik aannemelijk maakt dat onder het bestaande stelsel niet wordt bereikt en waarom het niet gaat om de werkelijke staat van de natuur.

Het Rijk erkent zelf dat de natuurmonitoring nog niet op orde is:

Dat de huidige natuurmonitoring ontoereikend is, volgt niet alleen uit de analyse van PBL, WUR en RIVM. Het kabinet erkent dit inmiddels zelf. In de Uitvoeringsrapportage Maatregelen stikstofreductie is € 12,5 miljoen uitgetrokken voor verbetering van de natuurmonitoring. Daarbij stelt het Rijk uitdrukkelijk dat verbetering en intensivering van die monitoring noodzakelijk zijn om beter op de natuuropgave te kunnen sturen, additionaliteit aan te tonen en te voldoen aan de monitoringsvereisten van de Natuurherstelverordening. Via het Verbeterprogramma VHR-monitoring moet bovendien nog worden gekomen tot betere, meer uniforme en gebiedsgerichte data en tot meer inzicht in systeemherstel en de effectiviteit van maatregelen.

Die erkenning verdraagt zich niet met een beleidsmatige benadering waarin reeds als vaststaand wordt aangenomen dat aanvullende beperkingen van agrarische ondernemingen noodzakelijk zijn zodra natuurherstel achterblijft. Als de Staat zelf nog onvoldoende kan vaststellen of zijn eigen herstelmaatregelen werken en waarom de natuur zich wel of niet herstelt, kan het uitblijven van herstel niet zonder nadere causale analyse aan de landbouw worden toegerekend.

Uit het rapport *Natuurmonitoring als alternatief voor het stikstofreductiebeleid* blijkt juist dat de toestand van een ecosysteem afhankelijk is van een samenstel van factoren, waaronder bodem, hydrologie, beheer en soortensamenstelling, en dat structurele monitoring nodig is om feitelijke verslechtering en herstel te kunnen onderscheiden. Het rapport beschrijft bovendien dat feitelijke habitatkwaliteit, vegetatie, abiotische omstandigheden en typische soorten als concrete indicatoren kunnen worden gevolgd. Dit is overeenkomstig de leidraad beoordeling natuurdoelen die de Nederlandse overheid in 2014 publiceerde.

De in bovengenoemd rapport gemaakte vergelijking met onder meer Frankrijk is in dit verband illustratief. Daar wordt een minder sterk op afzonderlijke modeluitkomsten gerichte benadering beschreven, waarbij feitelijke natuurkwaliteit en ecologische effecten een grotere rol spelen. Die vergelijking bewijst op zichzelf niet dat de Franse juridische systematiek zonder meer op Nederland kan worden overgezet, maar zij maakt wel duidelijk dat een zwaar modelgestuurde Nederlandse aanpak geen onvermijdelijk gevolg van Europees natuurrecht is.

Zolang de Staat zijn natuurmonitoring nog moet verbeteren om systeemherstel en de effectiviteit van zijn eigen maatregelen betrouwbaar te kunnen vaststellen, kan hij het ontbreken van gemeten natuurherstel niet als bewijs gebruiken dat de agrarische ondernemer meer moet reduceren. Eerst moet worden vastgesteld waarom herstel uitblijft. Pas daarna kan worden beoordeeld of een aanvullende landbouwmaatregel noodzakelijk, effectief en evenredig is.

Anders ontstaat een onaanvaardbare cirkelredenering: natuurherstel blijft uit, de oorzaak daarvan wordt onvoldoende gemeten, waarna juist dat uitblijvende herstel opnieuw wordt gebruikt om verdere lasten bij de landbouw neer te leggen.

Het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering toont bovendien aan dat “later bijsturen” geen voldoende waarborg is:

Dit klemmt temeer omdat Nederland reeds beschikt over het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering, hierna: het PSN.

Ook dat programma was gebaseerd op monitoring, evaluatie en cyclische bijsturing. De officiële evaluatie laat echter zien dat juist die cyclische bijsturing onvoldoende van de grond is gekomen, hoewel reeds duidelijk was dat de wettelijke doelstellingen niet zouden worden gehaald.

Het nieuwe Natuurplan mag daarom niet zonder verdere motivering dezelfde bestuurlijke logica opnieuw als waarborg presenteren.

Wanneer de Staat opnieuw stelt dat onzekerheden gedurende de uitvoering worden gemonitord en dat het beleid vervolgens wordt aangepast, moet eerst worden uitgelegd waarom die systematiek nu anders zal functioneren dan onder het PSN.

Een nieuwe planning is niet automatisch een nieuw uitvoeringsvermogen.

Juist de voor duurzaam herstel noodzakelijke systeemmaatregelen lopen achter:

De officiële evaluaties maken bovendien duidelijk dat natuurherstel niet kan worden gereduceerd tot stikstofdepositie.

De toestand van natuurgebieden wordt mede bepaald door verdroging, waterbeheer, versnippering, hydrologische ingrepen, beheer, omvang en verbinding van natuurgebieden en andere drukfactoren.

Juist de structurele systeemmaatregelen die dergelijke problemen moeten oplossen, blijken in de praktijk het moeilijkst uitvoerbaar.

PBL, WUR en RIVM constateren dat deze systeemgerichte maatregelen achterblijven.

Dat is niet verwonderlijk. Structureel hydrologisch herstel, grondverwerving, herverkaveling en herinrichting van complete landschappelijke systemen vergen doorgaans veel meer voorbereiding dan bijvoorbeeld maaien of plaggen.

Daarmee ontstaat een wezenlijke discrepantie tussen de herstelambities voor 2030 en de daadwerkelijke voorbereidingstijd van de maatregelen waarvan structureel herstel afhankelijk is.

Wanneer een essentieel gedeelte van de herstelstrategie in 2026 nog moet worden geconcretiseerd, kan niet zonder nadere planning worden aangenomen dat de daarvoor noodzakelijke fysieke systeemingrepen tijdig zijn voorbereid, uitgevoerd en ecologisch effectief zullen zijn.

De overheid kan het causale effect van haar eigen natuurherstelmaatregelen momenteel niet voldoende vaststellen:

De uitvoeringsproblematiek gaat zelfs verder.

PBL, WUR en RIVM stellen vast dat de huidige monitoring onvoldoende geschikt is om het effect van afzonderlijke natuurmaatregelen betrouwbaar te evalueren. Het bestaande systeem is met name ingericht op het volgen van trends en toestanden, maar niet op het causaal bepalen welk effect een concrete maatregel heeft gehad.

Deze kennisinstituten constateren daarnaast dat essentiële informatie over onder meer hydrologie en bodemchemie ontbreekt en dat evenmin reeds een uniforme beoordelingssystematiek beschikbaar is. Daardoor kan volgens de evaluatie momenteel niet voldoende worden vastgesteld of systeemherstelmaatregelen daadwerkelijk het beoogde effect bereiken.

Deze constatering is juridisch zeer relevant.

Het Rijk verlangt in toenemende mate dat een agrarische ondernemer zijn emissies meetbaar, geborgd en uiteindelijk afrekenbaar reduceert. Van die ondernemer wordt gevraagd dat hij kan aantonen wat zijn bedrijfsvoering doet.

Tegelijkertijd erkent de Staat dat hij voor zijn eigen natuurherstelmaatregelen nog onvoldoende kan vaststellen welk causaal effect deze hebben.

Dat verschil kan niet worden genegeerd wanneer vervolgens wordt gesteld dat aanvullende lasten voor de ondernemer noodzakelijk zijn omdat bestaande maatregelen onvoldoende natuurresultaat opleveren.

Voordat opnieuw naar de ondernemer wordt gekeken, moet eerst vaststaan of de publieke herstelmaatregelen zelf tijdig, volledig en effectief zijn uitgevoerd.

Ook de ruimtelijke samenhang tussen stikstofreductie en natuurherstel is onvoldoende:

PBL, WUR en RIVM constateren daarnaast dat bronmaatregelen en natuurherstel onvoldoende ruimtelijk op elkaar zijn afgestemd.

Daardoor kan zich de situatie voordoen dat in een gebied hydrologisch herstel wordt uitgevoerd, maar de stikstofbelasting onvoldoende afneemt. Omgekeerd kan stikstof worden gereduceerd terwijl andere drukfactoren zoals verdroging, versnippering of ecologische verdringing blijven bestaan.

Dit onderstreept een belangrijk juridisch onderscheid.

Een agrarische emissiereductie is geen doel op zichzelf. De relevantie daarvan ligt in het daarmee te bereiken natuurherstel.

Wanneer dat natuurherstel uitblijft doordat een andere drukfactor beslissend is, kan niet zonder meer worden geconcludeerd dat nog meer reductie bij dezelfde ondernemer noodzakelijk is.

Ook daarom behoort iedere belastende maatregel te worden gekoppeld aan een gebiedsspecifieke systeemanalyse.

De overheid erkent zelf dat verantwoordelijkheden voor natuur en hydrologie onvoldoende duidelijk zijn:

Ook bestuurlijk ontbreekt nog een belangrijk onderdeel van de vereiste uitvoeringsketen.

In de kabinetsreactie op het onderzoek naar het gedecentraliseerde natuurbeleid erkent het kabinet dat de huidige governance niet meer voldoende aansluit bij de opgaven van 2026. Er dreigt een disbalans tussen taken en beschikbare middelen en een nieuw bestuurlijk arrangement wordt noodzakelijk geacht.

Het kabinet erkent zelfs dat niet steeds duidelijk is wie voor welk onderdeel verantwoordelijk is en dat in het bijzonder verantwoordelijkheden voor drukfactoren zoals bijvoorbeeld stikstof en hydrologische condities onvoldoende concreet zijn belegd.

Dat gegeven kan niet zonder gevolgen blijven voor de lastenverdeling van de te nemen maatregelen.

Wanneer bijvoorbeeld hydrologisch herstel noodzakelijk is, maar de verantwoordelijkheden tussen Rijk, provincie, waterschap en terreinbeheerder onvoldoende duidelijk zijn belegd, kan het daardoor ontstane uitvoeringsgat niet worden opgelost door vervolgens het grondgebruik van de omliggende agrarische ondernemer verder te beperken.

De overheid moet eerst vaststellen welk gedeelte van het benodigde herstel tot haar eigen bestaande taak behoort.

Een publiek uitvoeringstekort mag niet worden omgezet in een private herstelverplichting.

Ook de financiering van het Natuurplan is nog niet aan de concrete maatregelen gekoppeld:

Hetzelfde geldt voor de financiering.

Het Ontwerp-Natuurplan erkent dat financiële steun nodig kan zijn voor ondernemers die nadeel ondervinden van extensivering, verplaatsing, uitkoop of waardedaling van grond. Tegelijkertijd wordt vermeld dat de daadwerkelijke financieringsbehoefte per artikel en maatregel eerst in het definitieve Natuurplan wordt uitgewerkt.

Daarmee ontbreekt op dit moment nog een volledige keten tussen voorgenomen maatregel, uitvoeringskosten, schade voor derden en beschikbare compensatie.

Dit is geen detail.

Wanneer maatregelen kunnen leiden tot structurele waardedaling van agrarische grond, verlies aan verdienvermogen of noodzaak tot omvangrijke investeringen, behoort vooraf duidelijk te zijn hoe dergelijke gevolgen worden opgevangen.

Een compensatieregeling kan niet uitsluitend achteraf worden gebruikt om een vooraf onvoldoende onderzochte maatregel alsnog evenredig te maken.

De aangekondigde zones rond Natura 2000 zijn geen bewijs van individuele causaliteit:

Een bijzonder duidelijk voorbeeld van de hiervoor beschreven problematiek betreft de voorgenomen zonering rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

Het kabinet kwalificeert deze aanpak zelf als ingrijpend en erkent dat daarvoor een gedegen onderbouwing en uitvoering nodig zijn.

Er wordt gewerkt met zones van 500 meter en, voor bepaalde gebieden, 1.000 meter. Tegelijkertijd blijkt uit de stukken dat de definitieve selectie van gebieden en de precieze afbakening nog niet vaststaan.

Dat is terecht, omdat een afstand van 500 of 1.000 meter op zichzelf geen ecologische causaliteit vertegenwoordigt.

Een agrarisch bedrijf op 499 meter afstand is niet uitsluitend vanwege die afstand causaal verantwoordelijk voor de toestand van een habitat. Een bedrijf op 1.001 meter afstand is evenmin uitsluitend vanwege die afstand ecologisch irrelevant.

Wanneer aan de ligging binnen een zone ingrijpende rechtsgevolgen worden verbonden, moet daarom per gebied worden vastgesteld welke habitat wordt beschermd, welke drukfactor speelt, welk gedeelte van de belasting afkomstig is van activiteiten binnen de zone en welk deel daarvan door de concrete maatregel daadwerkelijk kan worden gereduceerd.

De Staat weet zelfs nog niet welke precieze reductie per zone noodzakelijk is:

De stukken maken het probleem nog scherper.

Het kabinet wil dat gebieden uiterlijk op 1 januari 2028 een eigen geborgde aanpak ontwikkelen. Tegelijkertijd staat in dezelfde stukken dat de precieze noodzakelijke emissiereductie per zone nog later moet worden vastgesteld en dat ook de voorwaarden voor doelbereik en borging nog nader worden uitgewerkt.

Dat betekent dat ondernemers worden geconfronteerd met de aankondiging van een ingrijpend ruimtelijk regime voordat de overheid zelf exact heeft vastgesteld welke emissiereductie in het gebied noodzakelijk is.

Dat is de verkeerde volgorde.

De omvang van de maatregel kan pas zorgvuldig worden bepaald wanneer de omvang van het probleem en het causale aandeel van de betrokken bron bekend zijn.

De hydrologische werking kan bovendien aanzienlijk verder reiken dan de formele stikstofzone:

Daar komt bij dat de aangekondigde ingrepen niet beperkt blijven tot stikstof.

De stukken voorzien eveneens in werkingsgebieden voor hydrologie en waterkwaliteit. Die gebieden kunnen groter zijn dan de formele 500- of 1.000-meterzone en bepaalde systeemherstelmaatregelen kunnen ook daarbuiten noodzakelijk worden geacht.

Voor een landbouwbedrijf kan een hydrologische maatregel veel ingrijpender zijn dan een abstracte emissiereductie. Het grondwaterpeil kan lokaal bijvoorbeeld worden beïnvloed door geografische ingrepen en ruimtelijke ordening die op grote afstand worden uitgevoerd.

Een structurele verhoging van het grondwaterpeil kan leiden tot vermindering van draagkracht, opbrengstverlies, beperking van gewassen, wijziging van de bedrijfsvoering en waardedaling van de grond.

Juist daarom kan een algemene verwijzing naar “systeemherstel” niet volstaan.

Voor iedere hydrologische ingreep dient inzichtelijk te zijn wat de huidige hydrologische toestand is, welk probleem door welk handelen is veroorzaakt, welke peilwijziging

noodzakelijk is, welke alternatieven bestaan en welke gevolgen de maatregel heeft voor omliggende eigendommen.

De bedrijfsspecifieke emissienormen zijn zelf nog niet uitvoeringsrijp:

De stukken van 26 juni 2026 maken eveneens duidelijk dat de aangekondigde bedrijfsspecifieke emissienormen nog volop in ontwikkeling zijn.

Het kabinet noemt de invoering daarvan zelf een omvangrijke systeemwijziging.

Daarnaast wordt erkend dat het theoretisch technische reductiepotentieel in de praktijk niet steeds haalbaar is. Verschillen tussen bedrijven, dierwaardigheid, interacties tussen technieken, uitvoeringsbeperkingen, klimatologische en economische gevolgen spelen daarbij een rol.

Nog belangrijker is dat het kabinet de komende periode juist wil gebruiken om te onderzoeken wat de consequenties, haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de normen voor ondernemers zijn.

Daarmee staat vast dat de uitvoerbaarheid nog onderwerp van onderzoek is. De ervaringen met N-depositiebepalingen resulteerden in de conclusie dat betrouwbare en nauwkeurige bepalingen van N-depositie op locatie of bepaalde regio's niet haalbaar is gebleken

Een instrument waarvan de haalbaarheid nog moet worden vastgesteld, kan niet tegelijkertijd als bewijs worden gebruikt dat het Natuurplan reeds over voldoende geborgde uitvoeringsinstrumenten beschikt.

Voor 2030 bestaat bovendien nog geen afrekenbare doelsturingssystematiek:

Het kabinet erkent bovendien dat een geborgde en afrekenbare doelsturingssystematiek op individueel bedrijfsniveau in 2030 nog niet mogelijk wordt geacht.

Ook de methode waarmee emissies per bedrijf betrouwbaar en transparant moeten worden vastgesteld, moet nog verder worden ontwikkeld. Daarbij moet nog worden beoordeeld welke methode voldoende zekerheid biedt, welke methode uitvoerbaar is en hoe toezicht en handhaving moeten plaatsvinden.

Deze onzekerheden zijn niet verenigbaar met een voorstelling alsof het noodzakelijke instrumentarium reeds op korte termijn operationeel en juridisch geborgd beschikbaar zal zijn.

Zelfs de zwaarste borgingsmaatregel voor 2035 moet nog op juridische houdbaarheid worden onderzocht:

Het kabinet noemt voor 2035 als ultieme remedie de mogelijkheid om bij het niet halen van sectorale emissiedoelen te sturen via productierechten.

Dat kan uiteindelijk zelfs een korting van agrarische productierechten betekenen.

Maar dezelfde stukken erkennen uitdrukkelijk dat zowel de juridische houdbaarheid als de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van die gedachte nog nader moeten worden onderzocht.

Dat laat opnieuw zien dat een essentieel onderdeel van de toekomstige borging nog niet gereed is.

Het is daarom prematuur om het stelsel reeds thans als afdoende geborgd te presenteren.

Ook de stikstofrekenmethodiek kent erkende grenzen van individuele toerekening:

Daarbij komt de discussie over de wetenschappelijke betekenis van zeer kleine berekende depositiebijdragen.

De stukken rond de rekenkundige ondergrens van de gebruikte modellen voor bepaling van N-depositie in Nederland laten zien dat juist ten aanzien van zeer geringe individuele bijdragen discussie bestaat over de mate waarin deze met voldoende wetenschappelijke zekerheid aan één bron kunnen worden toegerekend.

Dat betekent niet dat iedere modelberekening onbruikbaar is.

Het betekent wel dat de overheid moet voorkomen dat een modeluitkomst wordt gepresenteerd met een mate van individuele precisie die wetenschappelijk niet kan worden verantwoord, terwijl uit diezelfde uitkomst vergaande rechtsgevolgen voor een individuele ondernemer worden afgeleid.

Het voorzorgsbeginsel kan niet worden veranderd in een beginsel van schijnprecisie.

Ook de habitatopgaven vereisen een ecologische geschiktheidsanalyse en geen louter hectareboekhouding:

Een vergelijkbare problematiek doet zich voor bij de herstelopgaven voor habitattypen.

De categorie “rotsachtige en duinhabitats” maakt voorts duidelijk dat een Europese habitatgroep zeer uiteenlopende Nederlandse ecosystemen kan omvatten.

Voor het specifieke habitatype H6110, pionierbegroeiingen op rotsbodem, geldt bovendien dat het Ontwerp-Natuurplan nog geen afzonderlijke concrete kwantitatieve uitbreidingsopgave vaststelt.

Daarmee kan een brede Europese hectareopgave niet zonder ecologische tussenanalyse worden vertaald naar een concrete nationale ruimtelijke claim voor een specifiek habitattype.

Waar daadwerkelijke rots- of mergelachtige standplaatscondities ontbreken, kan niet door beleidsmatige aanwijzing worden gecreëerd wat geologisch en ecologisch niet aanwezig is.

Ook hier geldt:

- een beschikbare hectare is niet automatisch een geschikte hectare.

De waterkwaliteitsaanpak illustreert dezelfde omkering van causaliteit:

Dezelfde fundamentele tekortkoming wordt zichtbaar in de aanpak van de beekdalen.

De verdiepingsbijlage vermeldt dat volgens een Deltares-analyse 111 beken niet voldoen aan de relevante KRW-oordeelsklasse voor nutriënten. Het kabinet erkent daarbij expliciet dat deze toestand wordt veroorzaakt door meerdere bronnen.

Vervolgens wordt gesteld dat voor 65 beken een aanzienlijke nutriëntenopgave voor de landbouw bestaat.

Die formulering moet met grote zorgvuldigheid worden gelezen.

Een “aanzienlijke nutriëntenopgave voor de landbouw” betekent niet dat landbouw de enige oorzaak is. Het betekent evenmin automatisch dat landbouw de dominante oorzaak is. En het betekent zeker niet dat iedere boer in het stroomgebied causaal verantwoordelijk is voor de geconstateerde toestand.

Een waterlichaam dat niet aan een norm voldoet, levert bewijs van een toestand.

Het levert nog geen bewijs van een specifieke bron.

En een vastgestelde bronbijdrage levert vervolgens nog geen bewijs dat iedere denkbare maatregel tegen die bron noodzakelijk en evenredig is.

Voor 48 van de 65 beken staat zelfs nog niet vast welke maatregel effectief is:

De eigen stukken van het kabinet relativeren de categorie van 65 beken vervolgens aanzienlijk.

Van deze 65 beken zou slechts bij 17 beken het instellen van een bufferzone van 250 meter met extensief agrarisch grondgebruik leiden tot verbetering van de KRW-oordeelsklasse voor nutriënten.

Voor de overige 48 beken zijn volgens dezelfde stukken nog gebiedsspecifieke analyses en maatregelen nodig om te bepalen welk type maatregel daadwerkelijk tot verbetering leidt.

Dat betekent dat voor bijna driekwart van de als agrarische opgave aangemerkte categorie nog niet is vastgesteld welke concrete maatregel effectief is.

Dit gegeven is juridisch buitengewoon belangrijk.

Wanneer nog onderzocht moet worden welke maatregel werkt, kan niet tegelijkertijd reeds worden aangenomen dat een generieke agrarische maatregel noodzakelijk is.

Het Rijk erkent daarmee feitelijk zelf dat gebiedsspecifieke causaliteit en maatregelonderzoek noodzakelijk zijn.

Dat uitgangspunt moet vervolgens ook consequent worden toegepast voordat aan individuele landbouwbedrijven rechtsgevolgen worden verbonden.

De overige 46 beken bewijzen bovendien hoe belangrijk brononderscheid is:

Het kabinet vermeldt daarnaast dat bij 46 andere beken meer dan 50% van de nutriëntenopgave door andere bronnen wordt veroorzaakt. Daarbij worden onder meer buitenlandse belasting en rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI) genoemd.

Dit bewijst dat brononderscheid niet alleen mogelijk is, maar noodzakelijk.

Het kan daarom niet zo zijn dat bij de ene categorie nauwkeurig wordt erkend dat RWZI's of buitenlandse belasting dominant zijn, maar dat bij de categorie van 65 beken wordt volstaan met de algemenere kwalificatie dat sprake is van een landbouwopgave zonder dat per beek inzichtelijk is hoe groot het agrarische aandeel precies is.

De relevante vraag is niet of landbouw in een gebied aanwezig is.

De relevante vraag is:

- welk aantoonbaar gedeelte van de normoverschrijding afkomstig is van welke bron en welke maatregel dat gedeelte daadwerkelijk en tegen de minste maatschappelijke belasting reduceert.

De IHW-disclaimer maakt een volledige controle van de onderliggende gegevensketen noodzakelijk:

De disclaimer bij de provinciale IHW-bestanden van toepassing van 7 november 2019 en te vinden op Informatiehuis Water geeft daarvoor nog een aanvullende en serieuze reden.

In die disclaimer wordt onder meer vermeld dat meetronde-informatie ontbreekt, putinformatie niet is gecontroleerd, het meetpuntenbestand onvolledig is, veldmetingen ontbreken, verschillende monsters moeilijk aan elkaar kunnen worden gekoppeld en niet alle provinciale gegevens in de betreffende levering zijn opgenomen.

Bijzonder relevant is dat de disclaimer specifiek melding maakt van mogelijke problemen bij verschillende hoedanigheden van N/stikstof en P/fosfor. Conversies kunnen volgens de disclaimer ten onrechte wel of niet zijn uitgevoerd of verkeerd in waarden zijn weergegeven. Ook wordt gewaarschuwd dat nog inconsistenties kunnen voorkomen.

Juist stikstof en fosfor vormen de basis van de onderhavige nutriëntenproblematiek.

Daarbij moet zorgvuldig worden geformuleerd wat deze disclaimer wel en niet bewijst.

De disclaimer bewijst op zichzelf niet dat het recente Deltares-onderzoek naar de 65 beken fout is. Daarvoor is eerst noodzakelijk vast te stellen welke actuele en historische databestanden in dat onderzoek daadwerkelijk zijn gebruikt.

Maar juist daarom moet het Rijk volledige openheid bieden over de data.

Indien direct of indirect gebruik is gemaakt van bestanden waarop deze disclaimer betrekking heeft, moet worden aangetoond welke kwaliteitsproblemen zijn hersteld, hoe de N- en P-gegevens zijn gevalideerd en welke onzekerheid vervolgens nog resteert.

Indien deze bestanden niet zijn gebruikt, behoort het Rijk dat eenvoudig te kunnen bevestigen en de daadwerkelijk gebruikte bronbestanden en kwaliteitsborging bekend te maken.

De volledige keten van primaire meting naar landbouwmaatregel moet controleerbaar zijn:

Wanneer aan waterkwaliteitsgegevens ingrijpende rechtsgevolgen voor landbouwbedrijven worden verbonden, moet de gehele gegevensketen reproduceerbaar zijn.

Dat betekent dat inzichtelijk moet zijn hoe men is gekomen van:

- de primaire meting, via kwaliteitscontrole, eventuele conversies en aggregatie, naar modelinvoer, bron- en causale analyse, maatregelscenario en uiteindelijk de beleidsconclusie dat sprake is van een agrarische opgave.

Per beek behoort daarom inzichtelijk te zijn welke meetlocaties zijn gebruikt, welke jaren zijn meegenomen, welke stikstof- en fosforfracties zijn gemeten, welke conversies zijn toegepast, welke gegevens zijn uitgesloten, welke onzekerheidsmarges bestaan en welk model voor de bronverdeling is gebruikt.

Zonder dergelijke informatie is de conclusie dat sprake is van een “aanzienlijke nutriëntenopgave voor de landbouw” onvoldoende controleerbaar om zelfstandig belastende voorschriften voor individuele agrarische ondernemers te dragen.

De Kaderrichtlijn Water vereist juist eerst een analyse van drukfactoren en bronnen:

Deze eis volgt niet alleen uit de Awb, maar eveneens uit de Kaderrichtlijn Water.

Artikel 5 KRW, gelezen in samenhang met bijlage II, vereist dat significante antropogene belastingen worden geïdentificeerd.

Artikel 11 verlangt vervolgens dat het maatregelenprogramma rekening houdt met de resultaten van die analyse.

De Europese wetgever heeft daarmee een logische volgorde voorgeschreven:

eerst moet de feitelijke toestand worden onderzocht, vervolgens moeten de significante drukfactoren en bronnen worden vastgesteld en daarna moeten maatregelen worden gekozen die bij die oorzaken aansluiten.

Dat verdraagt zich niet met een aanpak waarbij een normoverschrijding wordt geconstateerd, vervolgens landbouw als categorie wordt aangewezen en pas daarna wordt onderzocht welke maatregel in het betrokken beekdal eigenlijk effectief is.

Het arrest HvJ EU 1 juli 2015, C-461/13, ECLI:EU:C:2015:433 () onderstreept de bindende betekenis van de KRW-doelstellingen. Juist omdat die doelstellingen juridisch zwaar wegen, moet de feitelijke basis voor daarop gebaseerde maatregelen betrouwbaar zijn.

onderstreept dat de beoordeling moet aansluiten bij de toestand en relevante kwaliteitselementen van het concrete waterlichaam. In samenhang met art. 5 en 8 en Bijlagen II en V KRW brengt dit mee dat de voor bron- en maatregelconclusies gebruikte gegevens en modellen voldoende representatief, betrouwbaar en controleerbaar moeten zijn.

Een nutriëntenprobleem is bovendien niet hetzelfde als een volledig ecologisch bewijs die een oorzakelijkheidsverband aantoont:

Ook inhoudelijk moet een tweede onderscheid worden gemaakt.

Een slechte nutriëntentoestand betekent nog niet dat alle ecologische problemen van een beek door nutriënten worden veroorzaakt.

Het functioneren van een beek kan daarnaast worden beïnvloed door hydromorfologie, kanalisatie, verstuwings, droogval, temperatuur, piekafvoer, grondwateronttrekking, rioolwater en andere chemische, klimatologische of fysieke drukfactoren.

Een waterkwaliteitsnorm mag daarom niet fungeren als vervanging van een integrale systeemanalyse.

Wanneer een beek ecologisch slecht functioneert doordat deze is gekanaliseerd, verdroogd, opgestuwd of hydrologisch is ontregeld, kan niet worden aangenomen dat verdere agrarische extensivering automatisch het meest effectieve antwoord vormt.

Hetzelfde probleem doet zich voor bij de sociaal-economische gevolgen:

De voorgenomen maatregelen kunnen voor agrarische ondernemers zeer vergaande gevolgen hebben.

Zij kunnen leiden tot lagere opbrengsten, noodzakelijke aanvullende investeringen, verminderde veebezetting, beperking van mestplaatsingsruimte, wijziging van het grondwaterregime, beperkingen van grondgebruik, waardedaling, verminderde financierbaarheid of zelfs beëindiging van het bedrijf.

Het Ontwerp-Natuurplan erkent zelf dat boeren bij schade door extensivering, verplaatsing, uitkoop of waardedaling van grond moeten worden gecompenseerd of ondersteund.

Dat is terecht.

Maar juist daarom kan de compensatievraag niet worden doorgeschoven naar een later stadium alsof zij losstaat van de proportionaliteit van de maatregel zelf.

Bij een ingrijpende maatregel moet vooraf inzicht bestaan in de economische gevolgen voor de ondernemer en andere gebruikers van de betreffende ruimte en in de wijze waarop onevenredige schade wordt voorkomen of gecompenseerd.

Omschakeling naar biologisch of extensief kan evenmin als vanzelfsprekend alternatief worden gepresenteerd:

Het kabinet noemt omschakeling naar biologische, extensieve of natuurinclusieve landbouw als mogelijk toekomstperspectief.

De eigen stukken erkennen echter dat omschakeling gepaard kan gaan met lagere opbrengsten, investeringskosten, administratieve lasten, certificeringskosten en onzekerheid over het verdienmodel.

Daarmee is “omschakelen” geen antwoord op een evenredigheidsvraag.

Een alternatief is juridisch slechts een werkelijk alternatief indien het voor de betrokken onderneming feitelijk, technisch en bedrijfseconomisch realiseerbaar is.

Een ondernemer wiens bestaande bedrijfsmodel door overheidsingrijpen onrendabel wordt gemaakt, kan niet zonder meer worden tegengeworpen dat hij een ander bedrijfsmodel had kunnen kiezen wanneer de economische levensvatbaarheid daarvan niet is aangetoond.

Zelfs vrijwillige beëindiging garandeert geen integraal ecologisch resultaat:

Ook de stukken over vrijwillige beëindiging maken duidelijk dat de causaliteitsketen ingewikkelder is dan “minder vee is automatisch natuurherstel”.

Het kabinet erkent zelf dat beëindiging kan leiden tot verandering van grondgebruik, waaronder omzetting van grasland in bouwland, met mogelijk grotere risico's voor nutriëntenuitspoeling en toename in het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Daarmee staat vast dat zelfs beëindiging van een veehouderij niet automatisch gelijkstaat aan integraal natuur- of waterherstel.

Het uiteindelijke ecologische effect moet daarom centraal staan en niet uitsluitend de administratieve reductie van één emissiebron.

De Europese herstelverplichting rust primair op Nederland en niet rechtstreeks op de individuele boer:

Ook principieel moet het onderscheid worden bewaakt tussen de verplichting van de lidstaat en de positie van de individuele ondernemer.

De Natuurherstelverordening legt de verplichting om hersteldoelen te bereiken primair bij Nederland.

Dat sluit nationale regelgeving voor burgers of bedrijven niet uit. Maar iedere dergelijke verplichting vereist een eigen wettelijke grondslag en een zelfstandige toets op causaliteit, noodzakelijkheid en evenredigheid.

De Staat kan daarom niet volstaan met de mededeling dat “Europa dit voorschrijft” wanneer het in werkelijkheid de Nederlandse overheid is die moet kiezen welke nationale maatregelen worden getroffen om een Europees resultaat te bereiken.

Juist die nationale keuze moet juridisch worden verantwoord.

Het centrale rechtsstatelijke bezwaar:

Uit het voorgaande volgt uiteindelijk één centrale rechtsstatelijke conclusie.

De Staat mag zijn eigen kennis-, beheer- en uitvoeringstekorten niet transformeren in een veronderstelde tekortkoming van de agrarische ondernemer.

- Een kennislacune is geen agrarische emissie.
- Een modelonzekerheid is geen landbouwbijdrage.
- Een normoverschrijding is geen bewijs van individuele causaliteit.
- Een beschikbare hectare is niet automatisch een ecologisch geschikte hectare.
- Een suboptimale habitat kan niet altijd met menselijk ingrijpen worden gecorrigeerd.
- Een beleidsmatig getrokken zone is geen bewijs dat iedere hectare binnen die zone moet worden beperkt.

En het uitblijven van natuurherstel is geen bewijs dat de oplossing automatisch bij dezelfde agrarische bron moet worden gezocht wanneer hydrologie, beheer, waterkwaliteit, versnippering of andere drukfactoren nog niet op orde zijn of niet doelmatig beïnvloed kunnen worden.

De overheid moet daarom eerst aantonen wat het probleem precies is, waardoor het wordt veroorzaakt, welk gedeelte daarvan tot de verantwoordelijkheid van publieke instanties behoort, welk aandeel daadwerkelijk aan de betrokken agrarische activiteit kan worden toegerekend, welke maatregel daartegen effectief is, welke minder belastende alternatieven bestaan en welk nadeel daardoor voor de ondernemer ontstaat.

Pas als die keten deugdelijk is doorlopen, kan een concrete private verplichting worden gerechtvaardigd.

Conclusie:

De thans beschikbare stukken maken niet aannemelijk dat reeds sprake is van een volledig geanalyseerde, uitvoerbare, meetbare, financieel gedekte en juridisch geborgde herstelstrategie.

De stukken tonen juist dat essentiële onderdelen nog in ontwikkeling zijn.

Het kabinet moet de precieze maatregelen verder uitwerken. De uitvoerbaarheid van bedrijfsspecifieke emissienormen wordt nog onderzocht. De precieze reductie per zone staat nog niet overal vast. De juridische borgingsinstrumenten zijn deels nog in voorbereiding. De financiële verdeling moet verder worden uitgewerkt. PBL, WUR en RIVM constateren tekortkomingen in monitoring en effect-evaluatie. Essentiële hydrologische en bodemchemische gegevens ontbreken. De bestuurlijke taakverdeling is onderwerp van een nog te ontwikkelen nieuw Natuurpact. En bij 48 van de 65 als agrarische waterkwaliteitsopgave aangeduide beken moet zelfs nog worden bepaald welke concrete maatregel daadwerkelijk tot verbetering leidt.

Onder deze omstandigheden is het niet gerechtvaardigd om onzekerheid aan de zijde van de overheid te converteren in zekerheid ten nadele van de agrarische ondernemer.

De juiste volgorde moet worden hersteld.

Eerst moet worden gemeten en onderzocht. Vervolgens moeten oorzaak en verantwoordelijkheid worden vastgesteld. Daarna moeten effectieve maatregelen haalbare effecten, directe en indirecte schade en reële alternatieven worden vergeleken. Vervolgens moeten uitvoering, financiering, monitoring en compensatie worden geborgd. Pas daarna kan, indien dat nog noodzakelijk is, worden vastgesteld welke concrete en evenredige verplichting aan een individuele ondernemer kan worden opgelegd.

BESTUURLIJKE NOODREM: wie na uitdrukkelijke waarschuwingen doorgaat, kan zich niet meer achter het systeem verschuilen:

De betekenis van het voorgaande gaat verder dan een inhoudelijk verschil van inzicht over natuur- of landbouwbeleid. Met deze klacht wordt de Staat vóór verdere besluitvorming uitdrukkelijk gewezen op concrete onzekerheden ten aanzien van onder meer de feitelijke natuurtoestand, causaliteit, bronattributie, effectiviteit van maatregelen, hydrologie, monitoring, uitvoerbaarheid en evenredigheid.

Daarmee liggen deze onzekerheden vanaf dit moment aantoonbaar voor.

Dat betekent niet dat reeds thans vaststaat dat toekomstige regelgeving onrechtmatig zal zijn of dat reeds een aanspraak op schadevergoeding bestaat. Het betekent wél dat bij verdere besluitvorming niet kan worden gehandeld alsof de hier geïdentificeerde risico's en bewijsleemten onbekend zijn.

Dat is mede relevant in het licht van artikel 6:162 BW. Indien later een nationale regeling of concreet besluit in strijd blijkt met hoger recht en daardoor causaal vermogensschade ontstaat, kan overheidsaansprakelijkheid aan de orde komen.

Voor het onderhavige dossier is daarbij in het bijzonder relevant Gerechtshof 's-Hertogenbosch 17 februari 2026, ECLI:NL:GHSHE:2026:364. Die uitspraak laat concreet zien dat een door de Staat gecreëerd stikstofrechtelijk regime dat strijdig blijkt met rechtstreeks werkend Unierecht tot schadevergoedingsvragen van agrarische ondernemers kan leiden.

De betekenis daarvan voor het Natuurplan is niet dat iedere huidige onzekerheid reeds tot aansprakelijkheid leidt. De betekenis is dat de Staat juist na de ervaringen met het PAS bijzondere reden heeft om vóór invoering van een nieuw omvangrijk stelsel te verzekeren dat

de empirische grondslag, causaliteitsketen, juridische houdbaarheid en uitvoerbaarheid voldoende zijn onderzocht en geborgd.

Deze brief heeft daarom mede de functie van een gedateerde waarschuwing vooraf. Verzocht wordt vast te leggen dat deze bezwaren vóór verdere besluitvorming bekend waren en kenbaar te maken op welke wijze zij inhoudelijk bij die besluitvorming zijn betrokken.

Institutionele waarschuwing: bekende signalen moeten vóór besluitvorming worden onderzocht

De lessen uit onder meer de toeslagenaffaire worden in deze brief niet aangehaald omdat het onderhavige natuurbeleid daarmee feitelijk of juridisch gelijk zou kunnen worden gesteld. Dat is niet het geval.

De relevante overeenkomst is uitsluitend institutioneel.

De parlementaire onderzoeken hebben laten zien welk risico ontstaat wanneer een juridisch en administratief consistent ogend systeem wordt voortgezet terwijl relevante signalen beschikbaar zijn dat de feitelijke werking daarvan voor burgers onevenredig kan uitpakken.

De voor het Natuurplan relevante les is daarom beperkt, maar belangrijk: inhoudelijke tegenspraak moet vóór onomkeerbare besluitvorming worden onderzocht en niet achteraf worden gereduceerd tot weerstand tegen beleid.

Dat geldt temeer wanneer de kritiek niet uitsluitend afkomstig is van direct belanghebbenden, maar mede aansluit bij bevindingen van officiële kennisinstellingen over tekortkomingen in monitoring, causaliteitsanalyse, systeemherstel en uitvoerbaarheid.

De spanning die voormalig Nationale ombudsman Alex Brenninkmeijer beschreef tussen systeemwereld en leefwereld is daarbij relevant. Een agrarische onderneming kan beleidsmatig worden weergegeven als emissiebron, bedrijfsnummer, locatie binnen een zone of berekende bijdrage. Juridisch mag daardoor echter niet uit beeld raken dat de daaruit afgeleide maatregel een concrete onderneming, eigendom, investeringen en verdienvermogen raakt.

Dat is precies waarom zorgvuldigheid en evenredigheid niet pas aan het einde van de beleidsketen behoren te worden getoetst.

Deze klacht vormt in dat verband uitdrukkelijk georganiseerde tegenspraak vóór verdere besluitvorming. Van het bestuur mag daarom worden verlangd dat controleerbaar wordt vastgelegd welke bezwaren zijn beoordeeld, welke wetenschappelijke informatie daarbij is betrokken en waarom de gekozen maatregel ondanks eventuele resterende onzekerheden noodzakelijk en evenredig wordt geacht.

De kernvraag is daarmee eenvoudig:

wat wist het bestuur vóór de besluitvorming, welke onzekerheden waren bekend en wat heeft het bestuur aantoonbaar gedaan om die onzekerheden weg te nemen?

De overheid kan haar eigen systeemfalen niet afwentelen op de boeren, het gerelateerde agri-business-complex en de leefgemeenschappen op het platteland:

Uit het voorgaande kan naar ons oordeel geen andere conclusie worden getrokken dan dat het op dit moment juridisch, feitelijk en bestuurlijk niet aanvaardbaar is om agrarische ondernemers op te zadelen met de gevolgen van tekortkomingen die in belangrijke mate binnen het publieke beleids-, kennis- en uitvoeringsstelsel zelf liggen.

Tekortkomingen in het publieke kennis-, beleids- en uitvoeringsstelsel:

Dat is uiteindelijk de rode draad door het gehele dossier; Natura2000, stikstof en water.

Het Rijk constateert natuur- en waterkwaliteitsproblemen, vertaalt die problemen vervolgens in hectareopgaven, zones, emissiereducties, extensivering en beperkingen van agrarisch grondgebruik, maar erkent tegelijkertijd in zijn eigen stukken dat op essentiële onderdelen nog niet vaststaat welke maatregel waar noodzakelijk is, welk effect daarvan kan worden verwacht, hoe dat effect betrouwbaar kan worden vastgesteld, hoe groot de bijdrage van afzonderlijke bronnen is, welke overheid voor welk onderdeel verantwoordelijk is, welke financiële middelen noodzakelijk zijn en of de gekozen instrumenten technisch, juridisch en praktisch uitvoerbaar zijn.

Dat is geen marginale onzekerheid aan de rand van het systeem. Het raakt het fundament ervan.

Het bestuur kan de werkelijkheid niet dwingen zich aan het model aan te passen. Het model, de norm, de monitoring en de juridische systematiek behoren juist voldoende betrouwbaar te zijn om de werkelijkheid verantwoord te kunnen reguleren.

Waar relevante onzekerheid resteert, mag deze niet zonder nadere motivering worden omgezet in feitelijke of causale zekerheid ten nadele van de gereguleerde burger.

Dat geldt in dit dossier in het bijzonder voor de agrarische ondernemer.

Het enkele feit dat de landbouw in een gebied aanwezig is, maakt de landbouw nog niet verantwoordelijk voor de gehele ecologische of restopgaven zoals waterkwaliteit.

Het enkele feit dat een bedrijf binnen 500 of 1.000 meter van Natura 2000 ligt, bewijst niet dat juist dat bedrijf verantwoordelijk is voor de slechte toestand van een habitat.

Het enkele feit dat een beek niet voldoet aan een KRW-oordeelsklasse, bewijst niet dat die normoverschrijding door de landbouw wordt veroorzaakt.

En het enkele feit dat in een rapport wordt gesproken over een “aanzienlijke nutriëntenopgave voor de landbouw” bewijst evenmin welk aandeel van die opgave daadwerkelijk aan landbouw is toe te rekenen, laat staan welke individuele agrarische onderneming daarvoor verantwoordelijk kan worden gehouden.

Juist de eigen kabinetsstukken maken dat duidelijk. Van de 65 beken waarvoor een agrarische nutriëntenopgave wordt genoemd, staat slechts voor 17 beken dat een bufferzone van 250 meter met extensief agrarisch gebruik tot verbetering van de KRW-oordeelsklasse leidt. Voor maar liefst 48 beken moet eerst nog gebiedsspecifiek worden onderzocht welke maatregel überhaupt werkt. Bij 46 andere beken wordt bovendien erkend dat meer dan de helft van de belasting wordt veroorzaakt door andere bronnen, waaronder het buitenland en rioolwaterzuiveringsinstallaties.

Daarmee wordt het centrale probleem door het Rijk zelf blootgelegd.

Wanneer voor bijna driekwart van de 65 beken nog moet worden onderzocht welke maatregel effectief is, kan niet tegelijkertijd als vaststaand uitgangspunt worden gehanteerd dat een generieke agrarische beperking noodzakelijk is.

Een beleidsmatige classificatie is geen causaliteitsbewijs.

Een overheid mag haar eigen onzekerheid niet omzetten in zekerheid jegens de boer

Dat geldt des te meer nu ook vragen bestaan over de onderliggende gegevensketen.

De overgelegde IHW-disclaimer vermeldt niet alleen onvolledigheden in historische gegevensbestanden, maar waarschuwt specifiek voor mogelijke problemen bij de verwerking en conversie van N/stikstof en P/fosfor.

Daarmee is nog niet bewezen dat de actuele Deltares-analyse onjuist is. Maar het omgekeerde geldt precies zo: zonder volledige inzage in de gebruikte databronnen, validaties, conversies, modellen en onzekerheidsmarges mag evenmin eenvoudig worden verondersteld dat de gehele bewijs- en bronketen foutloos is.

Dat is precies waarom de tweede recentelijk gevoerde discussie over “drijfzand” onder de KRW serieus moet worden genomen. Met name in Provinciale Staten van Overijssel is in 2026 formeel een motie onder de titel “Drijfzand in de Kaderrichtlijn Water” aan de orde geweest. Daarmee is uiteraard niet bewezen dat de KRW als Europese richtlijn ondeugdelijk is; het illustreert wél dat de nationale gegevensbasis en wijze waarop uit

waterkwaliteitsgegevens verstrekken de beleidsconclusies worden getrokken bestuurlijk ter discussie staan.

Het juridische antwoord daarop kan niet zijn:

“Wij weten het niet precies, dus moet de boer reduceren.”

Dat keert de bewijslast om.

De overheid moet eerst aantonen wat zij beweert.

Ook het falen van natuurbeheer kan niet aan de boer worden toegerekend

Hetzelfde geldt voor natuurherstel.

De vermeende slechte toestand van een Natura 2000-gebied kan mede samenhangen met stikstof, maar eveneens met hydrologie, verdroging, onvoldoende waterkwaliteit, versnippering, historisch beheer, omvang van leefgebieden, invasieve soorten en andere factoren.

Wanneer hydrologisch herstel nog niet is uitgevoerd, systeemmaatregelen achterlopen, beheerverantwoordelijkheden onvoldoende duidelijk zijn verdeeld en de effecten van uitgevoerde natuurmaatregelen volgens officiële kennisinstituten nog niet betrouwbaar kunnen worden vastgesteld, kan het uitblijven van natuurherstel niet vervolgens als bewijs worden gebruikt dat nog meer lasten bij omliggende boeren moeten worden neergelegd.

Anders ontstaat een circulair systeem:

- de overheid voert haar eigen herstelmaatregelen niet volledig of niet aantoonbaar effectief uit; de natuur herstelt daardoor onvoldoende; of de overheid is onvoldoende geïnformeerd en stelt uit voorzorg dat natuurherstel nodig is, en dat onvoldoende herstel wordt vervolgens gebruikt als argument dat de externe druk verder moet worden verminderd; en de agrarische ondernemer krijgt vervolgens opnieuw een extra beperking opgelegd.

Een dergelijke redenering kan zichzelf eindeloos in stand houden en is daarom zonder een effectieve monitoring en een controleerbare causaliteitsanalyse principieel onaanvaardbaar.

“De wet is stuk” is juridisch vertaald: middel en doel zijn uit elkaar geraakt.

De wezenlijke boodschap daarachter is een andere en veel relevantere: wanneer de juridische systeemwereld zodanig losraakt van de feitelijke werkelijkheid dat ondernemingen worden beperkt op grond van instrumenten die onvoldoende aansluiten bij daadwerkelijke ecologische oorzaken en effecten, ontstaat een legitimiteitsprobleem.

In de betreffende publicatie wordt juist gepleit voor het ontvlechten van het milieukundige, ecologische en juridische probleem en voor een systeem waarin ondernemers juridische en financiële zekerheid krijgen en daadwerkelijke bronreductie en natuurbeheer centraal staan.

Dat raakt exact aan het onderhavige Natuurplan.

De doelstelling: natuurherstel kan juist zijn, terwijl de gekozen juridische vertaling daarvan ondeugdelijk, onnodig belastend of onvoldoende effectief kan zijn.

De wettelijke doelstelling ontslaat de overheid niet van de verplichting het juiste middel te kiezen en correct te implementeren.

De boer is geen sluitpost van falend overheidsbeleid

Daar ligt uiteindelijk het beslissende punt.

- Een agrarische ondernemer kan niet worden behandeld als sluitpost van ieder probleem dat de overheid zelf niet volledig kan verklaren.
- Wanneer de precieze bron onbekend is, is de restpost niet automatisch landbouw.
- Wanneer de hydrologie niet op orde is, is de oplossing niet automatisch minder vee.
- Wanneer natuurbeheer tekortschiet, is de oplossing niet automatisch een ruimere landbouwzone.
- Wanneer een RWZI een relevante bijdrage levert, kan dat aandeel niet worden doorgeschoven naar de boer omdat landbouw eenvoudiger ruimtelijk te reguleren is.
- Wanneer buitenlandse belasting substantieel is, kan niet van Nederlandse agrarische bedrijven worden verlangd dat zij het buitenlandse aandeel compenseren zonder dat daarvoor een specifieke juridische grondslag en evenredigheidsanalyse bestaat.
- Wanneer de Staat niet kan vaststellen of zijn eigen natuurmaatregelen het beoogde effect hebben, kan hij het uitblijven van dat effect niet zonder meer aan private ondernemers tegenwerpen.
- En wanneer de Staat nog onderzoek moet verrichten naar de technische haalbaarheid, betaalbaarheid en uitvoerbaarheid van emissienormen, kan hij een ondernemer niet verwijten dat deze nog niet voldoet aan een systeem dat de overheid zelf nog moet ontwerpen.

Dat is geen evenwichtige verdeling van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dat is het afwentelen van bestuurlijke onzekerheid.

De overheid heeft een eigen resultaats- en systeemverantwoordelijkheid

Daarbij mag niet uit beeld verdwijnen dat veel van de verplichtingen waarop het beleid is gebaseerd juist verplichtingen van de Nederlandse Staat zijn.

Het Rijk moet voldoen aan de Europese natuur- en waterverplichtingen.

Het Rijk moet zorgen voor een juridisch deugdelijk stelsel.

Het Rijk moet adequate monitoring organiseren.

Het Rijk moet zorgen voor analyse en onderzoek volgens actuele wetenschappelijke inzichten en methoden

Het Rijk moet verantwoordelijkheden tussen bestuursorganen verdelen.

Het Rijk moet zorgen dat natuurbeheer en systeemherstel daadwerkelijk kunnen worden uitgevoerd.

Het Rijk moet een betrouwbare gegevensbasis organiseren.

En het Rijk moet de noodzakelijke financiële middelen beschikbaar stellen.

De Nederlandse boer is niet de adressaat van de Europese verplichting om een nationaal herstelplan op te stellen.

De Nederlandse boer is evenmin verantwoordelijk voor een tekortschietende Nederlandse monitoring, voor onduidelijke bestuurlijke taakverdeling of voor het feit dat structurele natuurmaatregelen jarenlang niet of onvoldoende zijn uitgevoerd.

De Staat dient zijn eigen verantwoordelijkheden en tekortkomingen herkenbaar in de analyse te betrekken. Een aanvullende verplichting voor een individuele ondernemer vereist vervolgens een zelfstandige grondslag en een deugdelijke onderbouwing van geschiktheid, noodzakelijkheid en evenredigheid, mede in het licht van de bijdrage van andere drukfactoren en publieke herstelmaatregelen.

Dat is tevens wat het evenredigheidsbeginsel verlangt

Artikel 3:2 Awb verlangt dat de overheid eerst voldoende kennis verzamelt.

Artikel 3:46 Awb verlangt dat zij vervolgens deugdelijk motiveert waarom juist deze maatregel noodzakelijk is.

Artikel 3:4, tweede lid, Awb verlangt tenslotte dat het nadeel dat de maatregel veroorzaakt niet onevenredig is in verhouding tot het daarmee te bereiken doel.

Dat betekent dat een agrarische onderneming niet kan worden beperkt uitsluitend omdat het bestuur een probleem moet oplossen.

De concrete beperking moet ook aantoonbaar geschikt zijn om dat probleem op te lossen, noodzakelijk zijn omdat een minder belastende maatregel ontbreekt en evenwichtig zijn ten opzichte van de gevolgen voor degene die wordt getroffen.

Waar de Staat die drie stappen nog niet kan aantonen, ontbreekt de rechtvaardiging voor het doorschuiven van de rekening.

De onvermijdelijke conclusie

Daarmee resteert uiteindelijk een conclusie die niet kan worden verzacht.

De overheid kan de boeren niet opzadelen met de rekening van een natuur- en waterbeleid waarvan zij zelf erkent dat essentiële gegevens ontbreken, oorzaken niet volledig zijn vastgesteld, maatregelen niet overal op effect kunnen worden beoordeeld, systeemherstel achterloopt, verantwoordelijkheden niet goed zijn verdeeld, financiële dekking nog moet worden uitgewerkt en voor grote delen van de opgave zelfs nog moet worden onderzocht welke maatregel daadwerkelijk werkt.

PETITUM I: AAN DE MINISTER VAN LVVN:

Gelet op het voorgaande verzoek ik u allereerst deze brief integraal aan het dossier van het Ontwerp-Natuurplan toe te voegen en, voor zover het ontwerp reeds aan de Europese Commissie is of wordt toegezonden, deze klacht en de daarin opgenomen feitelijke informatie eveneens aan de Commissie beschikbaar te stellen.

Voorts verzoek ik u in de verdere voorbereiding van het Natuurplan niet als uitgangspunt te hanteren dat de uitvoerbaarheid reeds vaststaat, maar expliciet inzichtelijk te maken welke onzekerheden nog bestaan ten aanzien van monitoring, hydrologie, systeemherstel, financiering, uitvoeringscapaciteit, wetgeving en doelbereik.

Ik verzoek u daarnaast om voor ieder relevant natuur- en watergebied voor definitieve besluitvorming een controleerbare drukfactoren-, causaliteits- en verantwoordelijkhedenanalyse op te stellen. Daarin dient inzichtelijk te worden gemaakt welke drukfactoren spelen, welke bronnen daaraan bijdragen, hoe groot die bijdragen zijn, welke publieke actor voor welke bestaande herstel- of beheerstaak verantwoordelijk is, welke aanvullende maatregel noodzakelijk wordt geacht, welk effect daarvan wordt verwacht, binnen welke termijn dat effect wordt bereikt en welke wetenschappelijke onzekerheidsmarge daarbij bestaat.

Daarbij verzoek ik u uitdrukkelijk te voorkomen dat bestaande tekortkomingen in publiek natuurbeheer, hydrologisch herstel, waterbeheer of bestuurlijke taakverdeling worden verwerkt als aanvullende opgave voor private grondgebruikers.

Ten aanzien van de voorgenomen Natura 2000-zones verzoek ik u geen juridisch bindende consequenties uitsluitend te baseren op een afstand van 500 of 1.000 meter. Per betrokken gebied moet worden gemotiveerd waarom juist de betreffende zone noodzakelijk is, welk aandeel van de relevante drukfactor op de betreffende habitat uit die zone afkomstig is, welk effect de voorgestelde maatregelen hebben en waarom minder belastende alternatieven onvoldoende zijn.

Voor hydrologische maatregelen verzoek ik u bovendien te waarborgen dat deze niet ten nadele van agrarische grond worden uitgevoerd voordat een volledige gebieds- en grondsoort-specifieke hydrologische systeemanalyse, effectbeoordeling, alternatievenonderzoek en schadetoets zijn uitgevoerd.

Ten aanzien van de bedrijfsspecifieke emissienormen verzoek ik u deze niet afrekenbaar te maken voordat de technische haalbaarheid, betaalbaarheid, meetbaarheid, juridische houdbaarheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid daadwerkelijk zijn gevalideerd. Daarbij dient afzonderlijk te worden onderzocht hoe het systeem uitwerkt voor biologische, extensieve, natuurinclusieve en andere bedrijven die reeds bovengemiddelde milieuprestaties leveren.

Voorts verzoek ik u het Syntheserapport 2026 van PBL, WUR en RIVM integraal te betrekken bij de uitvoerbaarheidsbeoordeling en concreet uiteen te zetten waarom het nieuwe stelsel ondanks de tekortkomingen van het bestaande PSN wél voldoende zekerheid biedt over tijdige uitvoering en doelbereik.

Ten aanzien van waterkwaliteit verzoek ik u de volledige onderliggende gegevens en methodiek beschikbaar te stellen waarop de indeling van de 111, 65, 48, 17 en 46 beken berust. Per beek dient inzichtelijk te worden gemaakt welke meetlocaties, meetjaren, parameters, kwaliteitscodes, stroombeelden, klimaatinvloeden, modellen en bronverdelingsmethoden zijn gebruikt en welke onzekerheidsmarges gelden.

Tevens verzoek ik u per beek een kwantitatieve bronanalyse te verstrekken waarin in ieder geval landbouw, rioolwaterzuiveringsinstallaties, industriële lozing, invloed van vuilstort en bergingslocaties zoals van asbest en andere materialen, gronddepots, buitenlandse belasting, stedelijke bronnen, natuurlijke achtergrondbelasting en overige relevante bronnen afzonderlijk worden weergegeven.

Voorts verzoek ik u te motiveren op basis van welke concrete maatstaf is geconcludeerd dat voor 65 beken een “aanzienlijke nutriëntenopgave voor de landbouw” bestaat. Daarbij moet worden aangegeven welk absoluut of relatief aandeel aan landbouw wordt toegerekend en hoe de kwalificatie “aanzienlijk” methodologisch is gedefinieerd.

In verband met de overgelegde disclaimer bij de IHW-bestanden van 7 november 2019 verzoek ik u expliciet kenbaar te maken of deze bestanden, of daarvan afgeleide datasets, direct of indirect zijn gebruikt bij de huidige bron- of waterkwaliteitsanalyses. Indien dat het geval is, verzoek ik u uiteen te zetten hoe de daarin genoemde tekortkomingen, waaronder mogelijke onjuiste conversies van N/stikstof en P/fosfor, zijn gecorrigeerd en gevalideerd. Indien deze bestanden niet zijn gebruikt, verzoek ik u de daadwerkelijk gebruikte vervangende datasets en de daarop toegepaste kwaliteitsborging te noemen.

Voorts verzoek ik u te verklaren hoe reeds van een beleidsmatig relevante landbouwopgave voor 65 beken kan worden gesproken wanneer voor 48 daarvan nog nader gebiedsspecifiek moet worden vastgesteld welke maatregel überhaupt tot verbetering van de KRW-oordeelsklasse leidt.

Ik verzoek u geen bufferzone, extensiveringsverplichting of andere beperking van agrarisch grondgebruik juridisch bindend te maken voordat voor het betrokken gebied de geschiktheid, noodzakelijkheid en evenredigheid van de maatregel concreet zijn aangetoond.

Daarnaast verzoek ik u te waarborgen dat een ontbrekende bronanalyse, onbekende restpost of wetenschappelijke onzekerheid niet automatisch ten nadele van de landbouw wordt geïnterpreteerd.

Ik verzoek u in dit kader de analyse van de sociaal-economische gevolgen uit te voeren met daarin de directe en indirecte gevolgen lokaal, regionaal en nationaal zoals gerelateerd zijn met de uitvoering van het Natuurherstelplan. Deze analyse ontbreekt in het Plan zowel als in uw brief met de beleidsvoornemens van 26 juni 2026.

Ten slotte verzoek ik u ervoor zorg te dragen dat het plan-MER reële alternatieven onderzoekt en dat de formele inspraakprocedure plaatsvindt op een moment waarop fundamentele keuzes nog daadwerkelijk kunnen worden gewijzigd. Ook verzoek ik voorafgaand aan definitieve maatregelen een deugdelijk schade- en compensatiekader vast te stellen voor gevallen waarin agrarische ondernemers worden geconfronteerd met extensivering, hydrologische beperkingen, waardedaling, investeringsverliezen, verplaatsing of aantoonbaar verlies van verdienvermogen.

Ik verzoek u op ieder van deze hoofdpunten afzonderlijk en gemotiveerd te reageren.

NATIONALE EN EUROPESE PROCEDURES SLUITEN ELKAAR NIET UIT EN HEBBEN EEN VERSCHILLENDE FUNCTIE

Voor de goede orde benadrukt SLN uitdrukkelijk dat het gelijktijdig aanhangig maken van de onderhavige problematiek bij de Nederlandse autoriteiten en bij de Europese Commissie juridisch geen tegenstrijdigheid oplevert.

De nationale en Europese trajecten hebben ieder een eigen rechtsgrondslag, eigen beoordelingskader, eigen bevoegde instantie en eigen rechtsgevolg.

De nationale klacht bij de Minister van LVVN is gericht op de wijze waarop het Nederlandse bestuursorgaan in deze aangelegenheid handelt, informatie verzamelt en beoordeelt, maatschappelijke en wetenschappelijke signalen behandelt en de verdere nationale besluitvorming voorbereidt.

De klacht bij de Europese Commissie heeft een andere functie. Daarin staat centraal of Nederland als lidstaat zijn verplichtingen uit het Unierecht correct nakomt en of de beschreven wettelijke, bestuurlijke en feitelijke praktijk aanleiding geeft voor optreden van de Commissie ter verzekering van een juiste toepassing van het Unierecht.

Daarmee is geen sprake van twee procedures waarin aan twee verschillende instanties wordt gevraagd om exact dezelfde beslissing te nemen.

De Minister van LVVN kan een nationale klacht behandelen, gedragingen onderzoeken, de nationale voorbereiding aanpassen, informatie alsnog betrekken en gebreken herstellen.

De Europese Commissie kan daarentegen niet in de plaats treden van de Nederlandse minister of rechter en kan geen individueel Nederlands besluit op verzoek van SLN vernietigen. Haar taak is van een andere orde: beoordelen of Nederland het Unierecht in algemene en structurele zin correct toepast en, indien daarvoor aanleiding bestaat, Nederland tot naleving bewegen dan wel gebruikmaken van de bevoegdheden die het Unierecht aan de Commissie toekent.

De procedures vullen elkaar derhalve aan; zij vervangen elkaar niet.

Dat wordt bevestigd door de eigen informatie van de Europese Commissie. De Commissie wijst erop dat nationale autoriteiten en nationale rechters in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor de correcte toepassing van het Unierecht in individuele gevallen, maar vermeldt

tegelijkertijd uitdrukkelijk dat een mogelijke schending van het Unierecht door een nationale autoriteit daarnaast door middel van een klacht bij de Commissie kan worden gemeld.

Het benutten van nationale rechtsbescherming en het indienen van een Commissieklacht zijn dus naar hun aard geen elkaar uitsluitende keuzes.

Dit geldt in de onderhavige zaak temeer omdat SLN met de twee trajecten verschillende, maar onderling samenhangende doelen nastreeft.

Nationaal wordt verlangd dat de Nederlandse overheid vóór verdere besluitvorming haar eigen onderzoek-, kennis-, causaliteits-, monitoring-, uitvoerings- en participatieverplichtingen deugdelijk vervult en de in deze klacht geïdentificeerde tekortkomingen herstelt.

Europees wordt de Commissie gevraagd te beoordelen of de wijze waarop Nederland zijn natuurherstel-, water-, milieu- en participatieverplichtingen vormgeeft verenigbaar is met het toepasselijke Unierecht en of de geconstateerde tekortkomingen een structurele of systemische onjuiste toepassing daarvan opleveren.

Daar komt in dit dossier nog een derde, eveneens zelfstandige Europese functie bij.

De informatie wordt niet uitsluitend aan de Commissie verstrekt als klacht over een mogelijke schending van het Unierecht, maar tevens als inhoudelijke informatie die relevant is voor de zelfstandige beoordeling die de Europese Commissie moet verrichten van het Nederlandse nationale herstelplan op grond van Verordening (EU) 2024/1991.

Ook die beoordeling heeft een andere functie dan de nationale klachtenprocedure.

Het zou daarom onjuist zijn de nationale klacht bij LVVN enerzijds en de Europese klacht en informatieverstrekking anderzijds als concurrerende of elkaar uitsluitende rechtsgangen aan te merken.

Geen litispending of keuze voor één rechtsgang

Voor zover relevant wijst SLN erop dat het indienen van een klacht bij de Minister van LVVN geen procedure creëert waardoor de Europese Commissie haar bevoegdheden ten aanzien van de toepassing van het Unierecht verliest.

Evenmin betekent het indienen van een klacht bij de Europese Commissie dat SLN daardoor afstand doet van nationale klacht-, inspraak-, bezwaar-, beroeps- of andere rechtsbeschermingsmogelijkheden.

Er bestaat in deze verhouding geen keuze waarbij het benutten van het ene spoor automatisch tot verval van het andere spoor leidt.

Integendeel: juist doordat de Commissie geen individuele Nederlandse besluiten kan vernietigen en geen individuele schadevergoeding kan toekennen, moeten nationale rechtsbeschermingsmogelijkheden zo nodig afzonderlijk worden benut.

Omgekeerd kan een Nederlandse nationale procedure niet de institutionele taak van de Europese Commissie overnemen om toe te zien op de algemene en structurele naleving van het Unierecht door Nederland.

Nationale rechtsbescherming moet daarom zo nodig parallel worden voortgezet.

SLN onderkent in dit verband uitdrukkelijk dat het indienen van een klacht bij de Europese Commissie nationale bezwaar-, beroeps-, verval- of verjaringstermijnen niet opschort. Het indienen van deze Commissieklacht mag daarom niet worden opgevat als vervanging van enig nationaal rechtsmiddel.

Dat is echter iets wezenlijk anders dan de vraag of beide procedures naast elkaar mogen bestaan.

Dat nationale rechtsmiddelen afzonderlijk moeten worden benut, bevestigt juist dat het nationale en Europese traject ieder een eigen functie hebben.

Beleidsmatige prioritering door de Commissie is iets anders dan procedurele onverenigbaarheid

SLN onderkent eveneens dat de Europese Commissie binnen haar handhavingsbeleid beoordelingsruimte heeft bij de vraag welke klachten zij verder onderzoekt en aan welke mogelijke inbreuken zij prioriteit geeft.

De Commissie kan in het bijzonder besluiten een louter individueel geval niet verder te onderzoeken wanneer effectieve nationale rechtsbescherming beschikbaar is of wanneer precies dezelfde kwestie reeds afdoende door de bevoegde nationale instanties wordt behandeld.

Daaruit volgt echter niet dat een parallelle nationale procedure als zodanig juridisch onverenigbaar is met een Commissieklacht.

Er moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen:

1. de mogelijkheid een nationale en Europese procedure naast elkaar te voeren; en
2. de discretionaire beslissing van de Commissie of zij, gelet op haar handhavingsprioriteiten, naar aanleiding van een geregistreerde klacht verdere stappen zet.

Het eerste is in beginsel mogelijk.

Het tweede vergt een zelfstandige beoordeling door de Commissie.

De enkele mededeling dat SLN eveneens een klacht bij LVVN heeft ingediend kan daarom niet zonder meer de conclusie dragen dat de Europese klacht daarmee haar zelfstandige betekenis heeft verloren.

Juist geen louter individueel geschil

Bovendien betreft deze klacht uitdrukkelijk geen geschil over één individuele vergunning, één concrete boerderij of één afzonderlijk besluit.

SLN stelt mogelijke tekortkomingen aan de orde in de nationale inrichting en uitvoering van het Nederlandse natuur-, water-, stikstof- en landbouwbeleid, waaronder de gebruikte monitoringssystematiek, bronattributie, gegevenskwaliteit, voorbereiding van herstelmaatregelen, zonering, hydrologische maatregelen, bedrijfsspecifieke emissienormen, KRW-bronanalyse, milieubeoordeling en publieksparticipatie.

De mogelijke gevolgen daarvan beperken zich niet tot één individu, maar kunnen zich voordoen bij grote aantallen agrarische ondernemers, grondeigenaren, burgers, waterlichamen en natuurgebieden.

Daarmee wordt juist een mogelijke wijdverbreide, structurele en systemische problematiek aan de Commissie voorgelegd.

Dat onderscheid is van belang, omdat de beschikbaarheid van effectieve nationale rechtsbescherming vooral reden kan vormen om een louter individueel geval aan de nationale instanties over te laten. De onderhavige klacht vraagt daarentegen om beoordeling van de algemene wijze waarop Nederland zijn Unierechtelijke verplichtingen toepast.

Geen dubbele beoordeling, maar complementaire controle

De parallelle procedures kunnen bovendien tot herstel op verschillende niveaus leiden.

Indien LVVN de klacht gegrond acht en vóór verdere besluitvorming de beschreven tekortkomingen herstelt, kan dat tevens relevant zijn voor de Europese beoordeling omdat Nederland daarmee mogelijk alsnog aan zijn Unierechtelijke verplichtingen voldoet.

Omgekeerd kunnen bevindingen van de Europese Commissie aanleiding vormen voor Nederland om de nationale voorbereiding, monitoring, onderbouwing of regelgeving aan te passen.

Dat is geen ongewenste dubbele behandeling, maar juist het gevolg van het gedecentraliseerde stelsel van handhaving van het Unierecht, waarin nationale autoriteiten en rechters enerzijds en de Europese Commissie anderzijds ieder een eigen verantwoordelijkheid hebben.

Conclusie ten aanzien van samenloop:

SLN verzoekt daarom uitdrukkelijk vast te stellen dat:

- de nationale klacht bij LVVN en de klacht bij de Europese Commissie naast elkaar kunnen bestaan;
- het indienen van de ene klacht geen afstand of intrekking van de andere inhoudt;
- het Europese traject de nationale rechtsbescherming niet vervangt en nationale termijnen niet opschort;
- het nationale traject de zelfstandige verantwoordelijkheid van de Europese Commissie voor de naleving van het Unierecht door Nederland niet vervangt;
- de nationale klacht ziet op nationale gedragingen en herstel, terwijl de Europese klacht ziet op mogelijke structurele niet-naleving van Unierecht door Nederland;
- de zelfstandige beoordeling van het Nederlandse herstelplan door de Commissie daarnaast nog een afzonderlijke functie vervult;
- het bestaan van een parallelle nationale procedure daarom niet zonder meer een grond vormt om de Europese klacht als procedureel onverenigbaar of zonder zelfstandige betekenis te beschouwen; en
- een eventuele beslissing van de Commissie om vanwege haar handhavingsprioriteiten geen verder onderzoek te verrichten, moet worden onderscheiden van de principiële mogelijkheid nationale en Europese trajecten gelijktijdig te benutten.

Indien de Commissie niettemin meent dat een concrete nationale procedure eraan in de weg staat dat een bepaald onderdeel van deze klacht verder wordt onderzocht, verzoekt SLN dit per klachtonderdeel afzonderlijk te motiveren en daarbij aan te geven welke nationale procedure precies dezelfde structurele Unierechtelijke kwestie behandelt en op welke wijze die procedure daadwerkelijk kan leiden tot herstel van de gestelde systemische tekortkoming.

Een algemene verwijzing naar het enkele bestaan van nationale rechtsbeschermingsmogelijkheden kan in dat verband niet zonder meer volstaan.

AANVULLENDE FORMELE GEGEVENS TEN BEHOEVE VAN REGISTRATIE DOOR DE EUROPESE COMMISSIE

Deze klacht heeft betrekking op:

Lidstaat: Nederland.

Beklaagde nationale autoriteit: de Nederlandse Staat, in het bijzonder de Minister en het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, voor zover relevant in samenhang met overige bij de voorbereiding en uitvoering betrokken Nederlandse bestuursorganen.

Aard van de gestelde schending: handelen, nalaten, bestuurlijke praktijk en voorbereiding van nationale maatregelen die mogelijk onvoldoende uitvoering geven aan de uit Verordening (EU) 2024/1991, Richtlijn 2000/60/EG, Richtlijn 2001/42/EG en het Verdrag van Aarhus voortvloeiende verplichtingen.

Unierechtelijke bepalingen waarop de klacht in het bijzonder betrekking heeft: de in deze klacht nader uitgewerkte bepalingen van Verordening (EU) 2024/1991, waaronder in het bijzonder de artikelen 14 en 17, de artikelen 5 en 11 en de relevante bijlagen van Richtlijn 2000/60/EG, alsmede de relevante verplichtingen van Richtlijn 2001/42/EG inzake milieubeoordeling en alternatieven en de verplichtingen inzake daadwerkelijke publieksparticipatie.

Aard van het probleem: deze klacht betreft niet uitsluitend een individuele situatie. De gestelde tekortkomingen hebben een structureel en potentieel landelijk karakter en kunnen gevolgen hebben voor een groot aantal agrarische ondernemingen, grondgebruikers, natuur- en watergebieden en de wijze waarop Nederland uitvoering geeft aan verschillende Unierechtelijke verplichtingen.

Daarmee betreft de klacht een mogelijk systemisch probleem bij de toepassing en uitvoering van Unierecht en niet uitsluitend een verzoek om individueel rechtsherstel.

Nationale stappen: de onderhavige problematiek wordt gelijktijdig uitdrukkelijk onder de aandacht gebracht van de bevoegde Nederlandse autoriteiten. Voor zover nationale inspraak-, bezwaar-, beroeps- of andere rechtsmiddelen tegen toekomstige concrete besluiten of regelgeving beschikbaar komen, worden deze door deze klacht niet

prijsgegeven. Deze klacht bij de Commissie strekt niet tot vervanging van nationale rechtsbescherming.

Bewijsstukken: de bij deze klacht genoemde Nederlandse overheidsstukken, wetenschappelijke rapportages, gegevensbestanden, disclaimers en overige documenten worden aangemerkt als bewijsstukken ter onderbouwing van de klacht. Voor zover een document vanwege omvang niet rechtstreeks kan worden bijgevoegd, wordt de precieze vindplaats daarvan vermeld en wordt aangeboden het document op eerste verzoek alsnog integraal te verstrekken.

Deze brief wordt tevens als inhoudelijke bijlage gevoegd bij het **officiële standaardformulier** van de Europese Commissie voor klachten over schendingen van Unierecht door een lidstaat.

De Commissie wordt uitdrukkelijk verzocht deze klacht overeenkomstig de bijlage bij Mededeling 2017/C 18/02 in het bijzondere klachtenregister te registreren en het registratienummer aan klager mede te delen.

Indien volgens de Commissie enig formeel gegeven, onderdeel van **het standaardformulier** of noodzakelijk bewijsstuk ontbreekt, wordt uitdrukkelijk verzocht klager overeenkomstig punt 5 van die bijlage in de gelegenheid te stellen dit gebrek binnen de door de Commissie gestelde termijn te herstellen en de klacht niet zonder voorafgaande herstelmogelijkheid als ingetrokken of niet-registrabel te behandelen.

Klager verzoekt tevens gebruik te mogen maken van de in punt 7 van diezelfde bijlage neergelegde mogelijkheid om de gronden van de klacht mondeling bij de Commissie toe te lichten of te verduidelijken.

Indien de Commissie voornemens is de klacht te sluiten zonder verdere actie, wordt uitdrukkelijk verzocht de procedure van punt 10 toe te passen en klager vooraf de gronden van de voorgenomen sluiting mee te delen en hem de daarin voorziene termijn van vier weken te bieden voor nadere opmerkingen.

HOEDANIGHEID VAN KLAGER, SYSTEMISCH KARAKTER VAN DE KLACHT EN SAMENLOOP MET NATIONALE PROCEDURES

Hoedanigheid van klager:

Klager is Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur (SLN), KvK-nummer 88424448, RSIN [REDACTED], statutair en feitelijk actief op het terrein van landbouw, natuur, milieu, landschap, voedselvoorziening, stikstof, waterkwaliteit en Natura 2000.

SLN is een onafhankelijk maatschappelijk burgerinitiatief dat zich inzet voor een constructieve maatschappelijke dialoog over de toekomst van de landbouw en voor een degelijke en duurzame besluitvorming ten aanzien van voedselproductie, natuur, milieu en landschap.

Tot haar feitelijke werkzaamheden behoren onder meer het verzamelen en analyseren van onderzoeksrapporten, het stellen van vragen aan beleidsmakers en onderzoeksinstituten, het raadplegen van professionals uit landbouw en natuur, het informeren van publiek, media en maatschappelijke organisaties en het onderzoeken en uitwerken van beleidsalternatieven.

SLN richt zich daarbij in het bijzonder op controleerbare informatie en onafhankelijke waarheidsvinding ten aanzien van stikstofdepositie, waterkwaliteit, de feitelijke staat van Natura 2000-gebieden en toekomstgericht natuur- en landschapsbeheer.

De stichting streeft ernaar dat de samenleving beschikt over correcte en relevante informatie en over een daadwerkelijk overzicht van mogelijke beleidsalternatieven, zodat maatregelen niet uitsluitend juridisch of modelmatig worden ontworpen, maar eveneens feitelijk effectief, maatschappelijk evenwichtig en uitvoerbaar zijn.

De onderhavige klacht vloeit rechtstreeks voort uit deze doelstelling en feitelijke werkzaamheden.

Geen vereiste van individueel of rechtstreeks belang:

Voor de onderhavige klacht bij de Europese Commissie is niet vereist dat SLN aantoont individueel, rechtstreeks of persoonlijk door iedere bestreden maatregel te worden geraakt.

Punt 2 van de bijlage bij Mededeling van de Commissie 2017/C 18/02 bepaalt uitdrukkelijk dat iedere persoon of organisatie kosteloos een klacht tegen een lidstaat kan indienen over een wettelijke regeling, bestuursrechtelijke maatregel, bestuurlijk handelen, nalaten of praktijk die naar het oordeel van de klager onverenigbaar is met het Unierecht.

Diezelfde procedure bepaalt uitdrukkelijk dat een klager geen formeel procesbelang hoeft aan te tonen en evenmin hoeft te bewijzen dat hij hoofdzakelijk en rechtstreeks door de bestreden maatregel, het nalaten of de praktijk wordt geraakt.

SLN dient deze klacht derhalve uit eigen hoofde in als maatschappelijke organisatie die structureel onderzoek verricht naar en participeert in precies de onderwerpen waarop de gestelde Unierechtelijke tekortkomingen betrekking hebben.

De klacht betreft geen individuele rechtsstrijd maar een structureel en systemisch vraagstuk:

SLN benadrukt dat de onderhavige klacht niet strekt tot vernietiging van één individueel Nederlands besluit, schadevergoeding aan één ondernemer of oplossing van één individuele bestuursrechtelijke procedure.

De klacht betreft de wijze waarop Nederland als lidstaat uitvoering geeft en voornemens is verder uitvoering te geven aan verschillende Unierechtelijke verplichtingen op het terrein van natuurherstel, waterkwaliteit, milieubeoordeling en publieksparticipatie.

De klacht betreft onder meer:

- de nationale methodiek waarmee herstelopgaven worden bepaald en ruimtelijk worden vertaald;
- de vraag of de overeenkomstig Verordening (EU) 2024/1991 vereiste voorbereidende monitoring en onderzoeken voldoende zijn uitgevoerd;
- de kwaliteit en volledigheid van de Nederlandse natuurmonitoring;
- de wijze waarop oorzaken, drukfactoren en bronbijdragen worden vastgesteld;
- de wijze waarop Natura 2000-zones en hydrologische werkingsgebieden worden ontwikkeld;
- de voorbereiding van bedrijfsspecifieke emissienormen;
- de betrouwbaarheid en herleidbaarheid van waterkwaliteitsgegevens;
- de identificatie van punt- en diffuse bronnen overeenkomstig de Kaderrichtlijn Water;
- de wijze waarop alternatieven worden onderzocht;
- de verhouding tussen reeds gekozen beleidsrichtingen, de plan-MER en daadwerkelijke publieksparticipatie; en

– de vraag of Nederland voldoende waarborgt dat bekende kennis-, causaliteits-, monitorings- en uitvoeringsleemten worden hersteld voordat daaruit voor burgers en ondernemingen bindende gevolgen worden afgeleid.

De gestelde tekortkomingen kunnen daarmee naar hun aard niet slechts één individuele onderneming raken. Zij hebben betrekking op de opzet, voorbereiding en toepassing van een nationaal stelsel en kunnen gevolgen hebben voor grote aantallen agrarische ondernemers, grondeigenaren, bewoners, natuurgebieden, waterlichamen en bestuursorganen in Nederland.

De klacht wijst derhalve uitdrukkelijk op een mogelijk structureel en systemisch probleem bij de toepassing van het Unierecht.

Nationale en Europese rechtsbescherming hebben verschillende functies:

SLN brengt dezelfde problematiek eveneens onder de aandacht van de Nederlandse autoriteiten.

Bij de Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur wordt een formele klacht ingediend en wordt daarnaast verzocht de in deze brief vervatte wetenschappelijke, feitelijke en juridische informatie bij de verdere voorbereiding van het nationale Natuurplan te betrekken.

Die nationale procedure en de onderhavige Commissieklacht hebben echter verschillende functies.

De nationale klacht ziet mede op de wijze waarop LVVN handelt, onderzoek verricht, participeert, informatie beoordeelt en de verdere nationale besluitvorming voorbereidt.

De onderhavige Europese klacht ziet daarentegen op de zelfstandige vraag of de daaruit blijkende Nederlandse maatregelen, nalatigheden en bestuurlijke praktijken verenigbaar zijn met de op Nederland als lidstaat rustende verplichtingen uit het Unierecht en of aanleiding bestaat voor optreden van de Commissie in haar hoedanigheid van hoedster van de Verdragen.

Met de Europese klacht wordt geen individuele vernietiging of schadevergoeding verlangd. SLN verzoekt de Commissie juist te beoordelen of sprake is van een structurele tekortkoming in de Nederlandse toepassing van het Unierecht.

Geen verzoek tot dubbele individuele geschilbeslechting:

SLN verzoekt de Commissie uitdrukkelijk niet om in de plaats te treden van de Nederlandse rechter of het Nederlandse bestuursorgaan.

De Commissie wordt evenmin gevraagd een Nederlands individueel besluit te vernietigen, een vergunning te verlenen, schadevergoeding toe te kennen of een individuele rechtsbetrekking vast te stellen.

De aan de Commissie voorgelegde vraag is van een andere orde.

De vraag is of Nederland bij de voorbereiding en toepassing van zijn nationale natuur-, water- en landbouwbeleid voldoet aan de eisen die het Unierecht stelt aan onder meer monitoring, onderzoek, bronidentificatie, ecologische geschiktheid, milieubeoordeling, alternatievenonderzoek, publieksparticipatie en effectieve uitvoering.

Dat zijn vragen die de correcte toepassing van het Unierecht in algemene en structurele zin betreffen.

Nationale procedures worden uitdrukkelijk gemeld:

Voor zover het officiële klachtenformulier vraagt naar reeds ondernomen nationale stappen, wordt daarom vermeld:

Ja, nationale stappen zijn ondernomen.

SLN heeft de hiervoor beschreven problematiek bij de bevoegde Nederlandse autoriteiten aan de orde gesteld dan wel stelt deze gelijktijdig met deze Europese klacht aan de orde.

Daaronder valt in ieder geval de onderhavige formele klacht en kennisgeving aan de Minister van LVVN en het verzoek deze informatie bij de verdere voorbereiding en besluitvorming over het nationale Natuurplan te betrekken.

Deze nationale procedure is [nog in behandeling / bij indiening nog niet inhoudelijk afgedaan].

De nationale procedure heeft niet geleid tot een definitieve rechterlijke beoordeling van de in deze Commissieklacht aan de orde gestelde structurele Unierechtelijke problematiek.

De Europese Commissie wordt verzocht de nationale procedure derhalve niet als een met deze klacht concurrerende individuele rechtsgang te beschouwen, maar als een parallelle nationale poging de gestelde tekortkomingen tijdig te laten onderzoeken en herstellen.

Bijzondere situatie van een eventuele prejudiciële procedure:

SLN onderkent dat een andere situatie kan ontstaan wanneer een nationale rechter precies dezelfde Unierechtelijke rechtsvraag reeds overeenkomstig artikel 267 VWEU aan het Hof van Justitie heeft voorgelegd.

Voor zover van een dergelijke prejudiciële verwijzing ten aanzien van de in deze klacht aan de orde gestelde structurele problematiek geen sprake is, bestaat die specifieke situatie hier niet.

Indien gedurende de behandeling van deze klacht alsnog een relevante prejudiciële verwijzing plaatsvindt, zal SLN de Commissie daarvan informeren, zodat kan worden beoordeeld welke onderdelen daadwerkelijk dezelfde rechtsvraag betreffen en welke structurele onderdelen van deze klacht daarvan te onderscheiden blijven.

Een eventuele prejudiciële procedure over één specifieke rechtsvraag behoort naar het oordeel van SLN niet zonder nadere beoordeling te worden gelijkgesteld met een volledige beoordeling van alle in deze klacht beschreven structurele tekortkomingen.

Uitdrukkelijk verzoek bij voorgenomen niet-behandeling wegens nationale samenloop:

Indien de Commissie niettemin voornemens is de klacht geheel of gedeeltelijk niet verder te onderzoeken vanwege het bestaan of de beschikbaarheid van nationale procedures, wordt verzocht dat oordeel niet in algemene termen te formuleren.

SLN verzoekt de Commissie in dat geval concreet uiteen te zetten:

- welke in deze klacht beschreven tekortkoming volgens de Commissie reeds daadwerkelijk door een nationale autoriteit of rechter wordt onderzocht;
- in welke nationale procedure dat gebeurt;
- of die procedure dezelfde structurele Unierechtelijke vraag bestrijkt;
- waarom die nationale procedure volgens de Commissie een effectieve oplossing kan bieden voor de gestelde landelijke of systemische tekortkoming; en
- waarom ondanks het mogelijke algemene karakter en de gevolgen voor grote aantallen burgers en ondernemingen geen aanleiding bestaat de zaak binnen het handhavingsbeleid van de Commissie verder te onderzoeken.

Daarbij wordt uitdrukkelijk verzocht rekening te houden met het onderscheid tussen een incidentele onjuiste toepassing van Unierecht in één individueel geval en een klacht die aanwijzingen bevat voor een algemene bestuurlijke praktijk of systemische tekortkoming.

Geen afstand van nationale of Europese rechtsmiddelen:

De indiening van deze klacht betekent uitdrukkelijk niet dat SLN of andere belanghebbenden afstand doen van enig nationaal of Europees rechtsmiddel.

Alle mogelijkheden om gedurende de voorbereiding van het Natuurplan zienswijzen in te dienen, nadere informatie te verstrekken, tegen toekomstige concrete besluiten bestuursrechtelijke rechtsmiddelen aan te wenden, Unierechtelijke bepalingen voor de nationale rechter in te roepen en waar nodig om een prejudiciële verwijzing op grond van artikel 267 VWEU te verzoeken, blijven volledig voorbehouden.

Omgekeerd wordt de Commissie verzocht de omstandigheid dat die nationale rechtsbeschermingsmogelijkheden bestaan niet zonder meer gelijk te stellen met de conclusie dat een mogelijke structurele niet-naleving van het Unierecht door Nederland uitsluitend binnen individuele nationale procedures behoort te worden onderzocht.

Verzoek om registratie en inhoudelijke beoordeling:

Gelet op het voorgaande verzoekt SLN de Europese Commissie:

- a. Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur als klager te registreren;
- b. Nederland als beklaagde lidstaat aan te merken;
- c. deze brief en het officiële klachtenformulier gezamenlijk als één klacht over de toepassing van het Unierecht te behandelen;
- d. de klacht in het bijzondere klachtenregister op te nemen en het registratienummer aan SLN mede te delen;
- e. bij de screening uitdrukkelijk rekening te houden met het landelijke, structurele en systemische karakter van de gestelde tekortkomingen;
- f. de parallelle nationale klacht- en participatietrajecten niet zonder afzonderlijke beoordeling als grond te gebruiken om de Europese klacht niet te onderzoeken;
- g. de in deze klacht verstrekte informatie daarnaast zelfstandig te betrekken bij de beoordeling van het Nederlandse nationale herstelplan op grond van artikel 17 van Verordening (EU) 2024/1991;
- h. SLN overeenkomstig punt 7 van de bijlage bij Mededeling 2017/C 18/02 gelegenheid te bieden de gronden van de klacht mondeling toe te lichten en te verduidelijken; en
- i. indien de Commissie voornemens is de zaak zonder verdere actie te sluiten, vooraf overeenkomstig punt 10 van genoemde bijlage de redenen daarvan kenbaar te maken en SLN gedurende de daarvoor voorziene termijn gelegenheid te bieden daarop gemotiveerd te reageren.

PETITUM II: AAN DE EUROPESE COMMISSIE:

Aan de Europese Commissie wordt verzocht deze brief te registreren als formele klacht over een mogelijke structurele en systemische onjuiste toepassing van Unierecht door Nederland, tevens inhoudelijke informatie voor de beoordeling ex artikel 17 NHV bij de toepassing van Verordening (EU) 2024/1991, Richtlijn 2001/42/EG en Richtlijn 2000/60/EG en deze informatie uitdrukkelijk te betrekken bij de beoordeling van het Nederlandse ontwerp-herstelplan op grond van artikel 17 van de Natuurherstelverordening.

De Commissie wordt verzocht in het bijzonder te onderzoeken of Nederland voor de kwantificering en ruimtelijke vertaling van herstelopgaven de voorbereidende monitoring en onderzoeken heeft verricht die artikel 14 NHV verlangt en of de geselecteerde herstelgebieden daadwerkelijk zijn gebaseerd op recente wetenschappelijke kennis en ecologische geschiktheid.

Voorts wordt de Commissie verzocht Nederland te laten toelichten hoe het plan reeds als toereikend kan worden aangemerkt terwijl officiële Nederlandse kennisinstituten constateren dat essentiële gegevens over onder meer hydrologie, bodemchemie en effectmonitoring ontbreken en de bestaande wettelijke stikstofdoelen met het vastgestelde en voorgenomen beleid naar verwachting niet worden bereikt.

Vanwege een speciaal, en reeds 23 jaar verborgen, artefact in de Nederlandse interpretatie van EU-Richtlijnen, wordt de Commissie verzocht Nederland te informeren over de vraag of de gegevens uit het UNECE programma, die in 2003 in het European Nature Information Systeem (ENIS) werden ingevoerd, een doelbewuste en EU-bindende stikstof-gerelateerde richtwaarde inhouden voor de in 1992 van kracht geworden Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). De Nederlandse interpretatie is namelijk dat er een Europese harmonisatie plaats vindt van de Europese Natura2000 natuur onder de VHR met een streven naar onderschrijding van de stikstofdepositie-waarden ter grootte van de Critical Loads per habitatype zoals ingevoerd in het ENIS.

Omdat zulks volgens SLN niet het geval is, wordt het huidige Natuurherstelplan gebaseerd op een niet-relevante dataset die vele van de in deze klachtenbrief geschetste beperkingen oplevert voor talloze economische, sociale en culturele activiteiten. Het wordt zelfs niet ondenkbaar geacht, dat het Natuurherstelplan en de beleidsvoornemens van de minister van 26 juni 2026, mogelijk gebruikt worden als breekijzer om te komen tot de gewenste herinrichting van de Nederlandse openbare ruimte. De reden dat de Nederlandse Overheid de Commissie daar zelf niet om heeft gevraagd, versterkt dit vermoeden slechts.

Daarnaast wordt verzocht te onderzoeken of de Nederlandse zoneringsaanpak rond Natura 2000-gebieden voldoende gebiedsspecifiek en wetenschappelijk is onderbouwd en of de voorgenomen bedrijfsspecifieke emissienormen reeds voldoende technisch, juridisch en uitvoeringsmatig zijn ontwikkeld om als geborgde herstelmaatregel te kunnen functioneren.

De Commissie wordt tevens verzocht bijzondere aandacht te besteden aan de publieksparticipatie. Zij dient te beoordelen of artikel 14, twintigste lid, NHV, Richtlijn 2001/42/EG en het Verdrag van Aarhus daadwerkelijk worden nageleefd wanneer belangrijke beleidsrichtingen reeds worden geformuleerd voordat de plan-MER, de formele inspraak en verschillende uitvoerbaarheidsonderzoeken zijn afgerond.

Ten aanzien van de Kaderrichtlijn Water wordt de Commissie verzocht te onderzoeken of Nederland voldoet aan artikel 5 en bijlage II KRW wat betreft de identificatie van significante punt- en diffuse bronnen en of de voorgenomen maatregelen overeenkomstig artikel 11 daadwerkelijk aansluiten op die bronanalyse.

In dat verband wordt de Commissie uitdrukkelijk verzocht aandacht te besteden aan de categorie van 65 beken waarvoor Nederland een aanzienlijke agrarische nutriëntenopgave noemt, terwijl volgens de eigen Nederlandse stukken bij 48 van deze beken nog gebiedsspecifiek moet worden onderzocht welke maatregel daadwerkelijk tot verbetering leidt.

De Commissie wordt tevens verzocht Nederland te laten aantonen dat de gebruikte waterkwaliteitsgegevens voldoende betrouwbaar, representatief en herleidbaar zijn en dat eventuele historische datakwaliteitsproblemen niet doorwerken in de huidige beleidsconclusies.

Indien de Commissie vaststelt dat op deze onderdelen nog onvoldoende informatie beschikbaar is, wordt haar verzocht bij de beoordeling ex artikel 17 NHV uitdrukkelijk van Nederland te verlangen dat deze leemten voor vaststelling van het definitieve Natuurplan worden hersteld.

Verzocht wordt deze informatieleemten afzonderlijk en gemotiveerd te betrekken bij de beoordeling ex artikel 17 NHV en, waar relevant, kenbaar te maken op grond van welke Nederlandse gegevens, validaties en onzekerheidsanalyses de Commissie deze punten voldoende ondervangen acht

Formele waarborgen klachtbehandeling

Ondergetekende verzoekt LVVN:

1. de ontvangst van het klaagschrift overeenkomstig artikel 9:6 Awb schriftelijk te bevestigen;
2. de klacht overeenkomstig artikel 9:7 Awb te laten behandelen door een persoon die niet betrokken is geweest bij de beklagde gedraging;
3. ondergetekende overeenkomstig artikel 9:10 Awb te horen, waarbij uitdrukkelijk wordt verklaard dat ondergetekende gebruik wenst te maken van het recht te worden gehoord en daarvan geen afstand doet;
4. van het horen overeenkomstig artikel 9:10, derde lid, Awb een verslag op te maken;
5. de wettelijke afhandelingstermijn van artikel 9:11 Awb in acht te nemen; en
6. overeenkomstig artikel 9:12 Awb schriftelijk en gemotiveerd kennis te geven van de bevindingen van het onderzoek, het oordeel over ieder wezenlijk klachtonderdeel en de conclusies die daaraan worden verbonden, met vermelding van de bevoegde ombudsman en de daarvoor geldende termijn.

Ondergetekende verzoekt daarnaast uitdrukkelijk dat niet wordt volstaan met een algemene beleidsreactie. De aard en omvang van deze klacht verlangen dat herkenbaar wordt vastgesteld welke feitelijke en wetenschappelijke bezwaren zijn onderzocht, welke gegevens daarbij zijn gebruikt, welke onderdelen gegrond dan wel ongegrond worden geacht en welke consequenties LVVN daaraan voor de verdere voorbereiding van het Natuurplan verbindt.

Tijdige registratie:

Gelet op de datum van 1 september 2026 verzoek ik de minister deze brief onverwijld te registreren en aan het Natuurplandossier toe te voegen.

Indien het praktisch niet mogelijk is voor 1 september inhoudelijk te reageren, verzoek ik ten minste te bevestigen dat deze brief is ontvangen, aan het dossier is toegevoegd en bij het verdere nationale en Europese traject zal worden betrokken.

Voorbehoud van rechten:

Deze klacht en EU-rechtelijke kennisgeving zijn niet uitputtend.

Ondergetekende behoudt zich uitdrukkelijk het recht voor deze brief nader aan te vullen na kennisneming van het daadwerkelijk bij de Europese Commissie ingediende Ontwerp-Natuurplan, het plan-MER, de PBL-reflectie, de uitvoerbaarheidstoetsen, de reactie van de Europese Commissie, nadere wetenschappelijke informatie en de aangekondigde wet- en regelgeving.

Evenmin kan deze klacht worden aangemerkt als vervanging van de formele zienswijze die tijdens de aangekondigde Nederlandse terinzagelegging kan worden ingediend.

Alle nationale en Europese rechtsmiddelen blijven uitdrukkelijk voorbehouden.

Hoogachtend,

Stichting Samenleving Landbouw en Natuur

Postbus 69 7400AB Deventer Nederland

info@samenlevinglandbouwnatuur.nl

Ir. [REDACTED] (secr.)

[REDACTED]

BIJLAGE: Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur (SLN) verklaart dat de onderstaande stukken voorafgaand aan en ten behoeve van de onderhavige klachten inhoudelijk zijn bestudeerd en bij de formulering daarvan zijn betrokken. De stukken dienen ter feitelijke onderbouwing van zowel (i) de nationale klacht en het verzoek tot herstel aan de Minister van LVVN als (ii) de parallel ingediende EU-rechtelijke klacht/kennisgeving aan de Europese Commissie. Waar een stuk slechts een deelonderwerp ondersteunt, moet de verwijzing vanzelfsprekend in die beperkte betekenis worden gelezen.

1. Bijlage 01 - Ontwerp-Natuurplan 2026, Ministerie van LVVN. Dit vormt het primaire voorwerp van beide klachten. Het plan behandelt onder meer de staat van de Nederlandse natuur, drukfactoren, de verschillende ecosystemen, uitvoering, wetgeving, governance en vervolgproces. Het plan vermeldt bovendien zelf dat het ontwerp de eerste stap richting het definitieve Natuurplan vormt.

<https://open.overheid.nl/overheid/openbaarmakingen/api/v0/attachment/1047eb14-8e96-4ac8-abcf-a561dbf598a8>

2. Bijlage 02 - PBL, WUR en RIVM, Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering - Syntheserapport 2026, versie 12 maart 2026. Dit rapport is bestudeerd voor de onderdelen van de klachten betreffende doelbereik, uitvoering van maatregelen, de werking van het stelsel en met name de beschikbaarheid van monitoringsgegevens. Het betreft een gezamenlijk rapport van PBL, RIVM en WUR, opgesteld binnen het op verzoek van LVVN uitgevoerde monitorings- en evaluatieprogramma.

<https://open.overheid.nl/documenten/7e0d58d7-97d5-486b-ace8-427d4b4980ea/file>

3. Bijlage 03 - Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 1 - Emissiereductie in de landbouw, industrie en mobiliteit. Deze bijlage is bestudeerd in verband met de klachtpunten over bedrijfsspecifieke emissienormen, veldemissies, grondgebondenheid, vrijwillige beëindiging en uitbreiding van het stelsel. Daarbij is onder meer betrokken dat de emissienormen pas in 2035 afrekenbaar worden en dat de uitwerking een omvangrijke systeemwijziging vergt.

<https://open.overheid.nl/overheid/openbaarmakingen/api/v0/attachment/a9d0451b-1a6f-4086-aaaa-bf403dad741e>

4. Bijlage 04 - Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 2 – Samen met boer, keten en regio vooruit. Dit stuk is bestudeerd voor de onderdelen over extensivering, biologische landbouw, verdienvermogen en alternatieve landbouwkundige maatregelen. Relevant is onder meer dat het kabinet zelf biologische landbouw verbindt aan stikstofreductie, bodem- en waterkwaliteit en biodiversiteit en verwijst naar onderzoek waaruit lagere ammoniakemissies per hectare en vermindering van stikstofuitspoeling door organische meststoffen naar voren komen.

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2026D33110&did=2026D33110>

5. Bijlage 05 - Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 3 - Inzet in en rond kwetsbare natuur- en watergebieden. Dit is een van de centrale bewijsstukken voor de klachten over zonering, causaliteit, hydrologie, waterkwaliteit en gebiedsspecifieke onderbouwing. Het kabinet kwalificeert de gebiedsgerichte aanpak zelf als impactvol en erkent dat deze een gedegen onderbouwing en uitvoering vereist. Ook blijkt dat de selectie en begrenzing nog verder met medeoverheden en maatschappelijke partners moet worden geconcretiseerd. De bijlage vermeldt bovendien dat een definitieve selectie een zorgvuldig proces vergt en dat lokale ecologische en agrarische omstandigheden relevant zijn.

<https://open.overheid.nl/details/2e734a5f-b020-4557-b563-c477649de62c>

6. Bijlage 06 - Verdiepingsbijlage Hoofdlijn 4 - Aan de slag met natuurherstel. Dit stuk is bestudeerd voor de verhouding tussen het Ontwerp-Natuurplan, de Natuurherstelverordening en het definitieve Natuurplan. Het kabinet bevestigt daarin dat de NHV rechtstreeks werkt en bindend is, dat het ontwerp uiterlijk 1 september 2026 wordt ingediend en het definitieve plan in 2027 volgt. Tevens staat daarin uitdrukkelijk dat het Ontwerp-Natuurplan nog geen definitieve keuzes over aanvullende maatregelen en nog geen definitieve financiële onderbouwing bevat.

<https://open.overheid.nl/details/1e44d718-dff1-4f7c-a3ce-edec417246a0>

7. Bijlage 07 - Wetgevingsagenda LVVN samenhangende aanpak landbouw, natuur en stikstof.

Deze agenda is bestudeerd om vast te stellen welke onderdelen van de aanpak nog in toekomstige wet- en regelgeving moeten worden omgezet. Daaruit blijkt onder meer dat voor bedrijfsspecifieke emissienormen, grondgebondenheid, uitvoering van de NHV en vervanging van de bestaande stikstofomgevingswaarden nog wetgevings- en consultatietrajecten zijn voorzien. Ook productierechten, AMvB's en zonerings maken deel uit van nog uit te werken regelgeving.

<https://open.overheid.nl/documenten/614b20a0-3e61-49f3-8067-69d1a2cdfad9/>

8. Bijlage 08 - Uitvoeringsrapportage Maatregelen stikstofreductie, Rapportage 2026-1. Dit stuk is bestudeerd voor de feitelijke uitvoeringsstand van de aangekondigde maatregelen.

De rapportage heeft juist tot doel de procesmatige en inhoudelijke voortgang van stikstofreductiemaatregelen binnen landbouw, mobiliteit, bouw en industrie weer te geven en verwijst voor het daadwerkelijke doelbereik naar afzonderlijke monitoringsrapportages. De daarin weergegeven planning laat bovendien zien dat diverse regelingen en evaluatietrajecten zich nog in uitvoering of ontwikkeling bevinden.

<https://open.overheid.nl/details/0805f2a7-2886-49bf-83f2-eece00ba5acd>

9. Bijlage 09 - Natuurmonitoring als alternatief voor het stikstofreductiebeleid, [REDACTED] en [REDACTED], 8 mei 2025. Dit door SLN gebruikte inhoudelijke stuk is bestudeerd als uitwerking van een mogelijk alternatief beleidsconcept. Het bepleit dat de daadwerkelijke ecologische toestand en feitelijke natuurmonitoring een centralere rol krijgen in plaats van uitsluitend modelmatige stikstofberekeningen. Het rapport werkt daarbij directe ecologische indicatoren en een gebiedsspecifieke, adaptieve monitoringsbenadering uit. Deze bijlage wordt in de klachten niet gepresenteerd als een zelfstandig oordeel van een overheidskennisinstituut, maar als een concreet aangedragen alternatief dat inhoudelijk behoort te worden beoordeeld.

<https://samenlevinglandbouwnatuur.nl/natuurmonitoring-als-alternatief-voor-het-stikstofreductiebeleid/>

10. Bijlage 10 - Disclaimer bij de opgeleverde IHW-bestanden per provincie, 7 november 2019.

De disclaimer zelf is bestudeerd voor het klachtpunt over de controleerbaarheid en betrouwbaarheid van de gegevensketen achter waterkwaliteitsbeoordelingen. Daarin worden

expliciete beperkingen en aandachtspunten vermeld met betrekking tot onder meer meetronde-informatie, putinformatie, volledigheid van meetpunten en veldmetingen, koppeling van monsters en mogelijke onjuiste conversies bij verschillende hoedanigheden van N/stikstof en P/fosfor. De klacht leidt daaruit nadrukkelijk niet zonder meer af dat actuele analyses onjuist zijn; het stuk vormt wel concrete aanleiding om de herkomst, correctie, validatie en verdere verwerking van gebruikte gegevens controleerbaar te maken.

<https://www.waterkwaliteitsportaal.nl/disclaimer-en-bronvermelding>

11. Bijlage 11 - Waterkwaliteitsportaal/Informatiehuis Water - vermelding en vindplaats disclaimer.

Dit stuk is bestudeerd en opgenomen om ook de herkomst en officiële context van Bijlage 10 vast te leggen. De weergegeven pagina van het Waterkwaliteitsportaal vermeldt dat de provinciale meetgegevens als open data beschikbaar zijn en dat daarop een specifieke disclaimer van toepassing is; tevens is daar de documentatie/verwijzing naar DISCLAIMER_20191107 zichtbaar. Hiermee wordt voorkomen dat Bijlage 10 als een los of niet-herleidbaar document wordt gepresenteerd.

De hiervoor genoemde stukken vormen gezamenlijk de feitelijke documentbasis van de nationale en Europese klacht. Zij zijn door SLN niet uitsluitend verzameld, maar inhoudelijk bestudeerd en onderling gezien. De nationale klacht richt zich in het bijzonder op de wijze waarop LVVN, ondanks de uit deze stukken blijkende onzekerheden, openstaande onderzoeken en nog te ontwikkelen uitvoerings- en monitoringssystemen, de verdere beleidsvorming voorbereidt en met de door SLN naar voren gebrachte informatie omgaat. De Europese klacht ziet op de daarvan te onderscheiden vraag of de aldus blijkende Nederlandse wettelijke, bestuurlijke en feitelijke praktijk voldoet aan de uit het Unierecht voortvloeiende verplichtingen. De documenten dienen tevens als informatie voor de

zelfstandige beoordeling door de Europese Commissie van het Nederlandse herstelplan. De nationale en Europese klacht hebben daarmee een verschillend voorwerp en beoordelingskader, maar berusten op dezelfde gecontroleerde feitelijke documentbasis en vullen elkaar aan. De hoofdklacht zelf onderscheidt deze nationale en Europese functies reeds uitdrukkelijk.

Strategie Zoetwater Delfland

“Watervraag en -aanbod in balans”

Hoogheemraadschap van Delfland

DMS 2458507

Hieronder vindt u op hoofdlijnen een overzicht van de wijzigingen die in de nu voorliggende Strategie Zoetwater zijn verwerkt ten opzichte van de eerdere versie. Gezien de substantiële inhoudelijke doorontwikkeling adviseren wij u het document opnieuw in zijn geheel te beschouwen.

T.o.v. de versie zoals besproken in de Cie WKK van 11 november 2025 is het volgende aangepast:

- 1) De opmerkingen vanuit de Cie WKK van 11 november jl. zijn verwerkt
- 2) Resultaten van het verziltingsonderzoek zijn verwerkt
- 3) Resultaten onderzoeksprogramma Brielse Meer zijn verwerkt
- 4) Uitvoeringsagenda met organisatorische en financiële impact is toegevoegd
- 5) Redactionele wijzigingen zijn doorgevoerd.

T.o.v. de versie augustus 2026, n.a.v. droogtecrisis:

- 6) Urgentie is naar voren gebracht.
- 7) De structuur is aangepast naar wateraanvoer, watervraag en buffercapaciteit.
- 8) Hergebruik van effluent is opgenomen.
- 9) Naar aanleiding van de extreme droogte in de zomer van 2026 zijn de nu bekende geleerde lessen en de opvolging daarvan opgenomen.

Samenvatting

Delfland heeft voldoende zoet oppervlaktewater nodig om de kerntaken uit te voeren: waterveiligheid borgen, peilbeheer op orde houden, achteruitgang van de waterkwaliteit voorkomen en schade aan onderwaternatuur voorkomen. Door klimaatverandering, droge en warme perioden, hogere verdamping, lage rivierafvoeren, verzilting en groeiende watervraag komt deze beschikbaarheid steeds sterker onder druk te staan. De droogtecrisis van 2026 heeft duidelijk gemaakt dat Delfland zich niet alleen richting 2050, maar ook op korte termijn beter moet voorbereiden op extreme droogte, onzekerheid in de aanvoer en mogelijke tekorten.

Doelstellingen

Wateraanvoer: Delfland zet in op het in stand houden van de zoetwateraanvoermogelijkheden vanuit het Brielse Meer en de Klimaatbestendige Wateraanvoer en verkent uitbreiding van de aanvoermogelijkheden.

Watervraag: In tijden van droogte voorzien alle zoetwatervragers in hun eigen zoetwatervoorziening.

Buffercapaciteit: Delfland benut actief koppelkansen tussen zoetwater en wateroverlast om hemelwater beter vast te houden in het beheergebied, zodat overlast en droogte worden beperkt.

Wateraanvoer

Delfland heeft geen eigen zoetwaterbronnen en is in droge perioden afhankelijk van aanvoer van buiten het beheergebied. De aanvoer vanuit het Brielse Meer en wanneer nodig, de KWA, blijft daarom de basis van de zoetwatervoorziening. Delfland blijft investeren in de robuustheid van deze routes, brengt zijn belangen in bij landelijke en regionale trajecten en verkent aanvullende mogelijkheden voor extreme situaties, zoals redundantie in de aanvoer, tijdelijke inzet van effluent, toelating van lokaal hogere zoutgehalten en andere alternatieve bronnen.

Delfland loost al haar effluent op het hoofdwatersysteem (Nieuwe Waterweg en de Noordzee). Een lozing op het regionale watersysteem wordt beoordeeld als een nieuwe lozing. Uit de immissietoets voor lozing vanuit Waterzuivering de Vergulde Hand op het regionale systeem blijkt dat het effluent op enkele stoffen niet kan voldoen aan de KRW-eis van geen achteruitgang. (Aanvullende zuiveringstappen voor levering aan de Krabbeplas en de daarmee gemoeide kosten worden momenteel onderzocht.)

We denken voor effluent in eerste instantie primair aan beschikbaar stellen als waterbron voor de categorieën 2, 3 en 4, aanvullend voor het op peil houden van ons watersysteem in categorie 1 in extreme situaties (zie verdringingsreeks, figuur 1).

Watervraag

Omdat het aanbod in droge perioden onzeker kan worden, moet de watervraag beter worden beheerst. Delfland faciliteert gebruik van zoet oppervlaktewater binnen de grenzen van het watersysteem, maar is geen bron of garantiehouders voor individuele gebruikers. Gebruikers hebben een eigen verantwoordelijkheid om zich voor te bereiden op perioden van droogte en mogelijke beperkingen.

Als de watervraag boven het aanbod uitstijgt, treedt de verdringingsreeks in werking. In Delfland betekent dit als eerste schutbeperkingen om zoutindringing te beperken; bij verdere tekorten kunnen onttrekkingsverboden volgen. Delfland werkt daarom met provincie en buurwaterschappen aan een protocol voor toepassing van de verdringingsreeks, heldere communicatie richting gebruikers en regulering van nieuwe of toenemende onttrekkingen volgens het uitgangspunt 'nee, tenzij'.

Delfland blijft vooralsnog uitgaan van een zoet watersysteem. Verzilting wordt zoveel mogelijk beperkt, omdat onderzoek laat zien dat structureel hogere zoutgehalten schade veroorzaken aan de onderwaternatuur en het behalen van KRW-doelen bemoeilijken. Tegelijkertijd onderzoekt Delfland of tijdelijk en lokaal hogere zoutconcentraties in extreme situaties toelaatbaar zijn.

Buffercapaciteit

Naast wateraanvoer en het beheersen van de watervraag vergroot Delfland de buffercapaciteit. Waterbergingen krijgen waar mogelijk een dubbelfunctie tijdens droogte, en ook het poldersysteem kan beperkt bijdragen aan tijdelijke opslag. Delfland werkt hiervoor protocollen uit en onderzoekt aanvullende buffermogelijkheden, waaronder ondergrondse opslag en verruiming van infiltratiemogelijkheden.

De bufferopgave wordt verbonden met wateroverlast, ruimtelijke inrichting en waterbewust ontwerpen. Hemelwater moet beter worden vastgehouden wanneer het beschikbaar is, zodat het later kan bijdragen aan het beperken van droogte. Dat vraagt om samenwerking met gemeenten, bedrijven, inwoners en andere overheden, en om duidelijke keuzes over kosten, baten en verantwoordelijkheden.

Vervolg en uitvoering

De uitvoeringsagenda vertaalt deze koers naar maatregelen, planning, bestuurlijke keuzes, organisatorische en financiële impact en monitoring. Daarin worden ook de lessen uit de droogtecrisis van 2026, de verdere uitwerking van communicatie en bewustwording en de afwegingen rond aanvoer, vraag en buffer meegenomen.

Kernboodschap

Delfland kiest voor een houdbare koers: bestaande aanvoer robuust houden, aanvullende opties verkennen, de watervraag begrenzen en meer water vasthouden waar dat kan. We moeten leven binnen de hydrologische grenzen van het watersysteem. Dat vraagt om duidelijke keuzes van Delfland én om meer eigen verantwoordelijkheid van gebruikers van zoet oppervlaktewater.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2
Inhoudsopgave	4
1 Inleiding.....	5
1.1 Leeswijzer.....	5
1.2 Aanleiding en urgentie: toenemende druk op voldoende zoetwater	5
2 Strategie Zoetwater	7
2.1 Uitgangspunten en reikwijdte	7
2.1.1 Uitgangspunten.....	7
2.1.2 Reikwijdte	8
2.2 Doelstellingen	10
2.2.1 Doelstelling 1 Wateraanvoer.....	10
2.2.2 Doelstelling 2 Watervraag.....	11
2.2.3 Doelstelling 3 Buffercapaciteit	12
2.3 Aanpak op hoofdlijnen	13
2.3.1 Inleiding	13
2.3.2 Wateraanvoer	14
2.3.3 Watervraag	15
2.3.4 Buffercapaciteit.....	16
3 Vervolg	18
3.1 Uitwerking van de strategie zoetwater	18
3.2 Monitoring doelbereik.....	19
4 Bijlagen bij de Strategie Zoetwater	20
4.1 Het watersysteem van Delfland	20
4.1.1 Watersturing in een normale zomer.....	20
4.1.2 Situatie in een droge zomer	21
4.1.3 Waterakkoorden bij Delfland.....	22
4.2 Verdelen van zoetwater bij tekorten.....	24
4.3 Beleidskaders	25
4.3.1 Deltaprogramma Zoetwater (DPZW)	25
4.3.2 Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP)	26
4.3.3 Waterbeheerprogramma Delfland 2022 - 2027	27
4.3.4 Coalitieakkoord Delfland 2023 - 2027	28
4.4 Wettelijke kaders	28
4.4.1 Voorkomen en beperken waterschaarste	28
4.4.2 Voldoen aan onze wettelijke taken	29
4.5 Verkennen effluent als bron voor zoetwater.....	29
4.6 Begrippenlijst:	31

1 Inleiding

1.1 Leeswijzer

Deze strategie bestaat uit een samenvatting, drie hoofdstukken, een begrippenlijst en bijlagen. Hieronder lees je wat je in elk deel kunt verwachten:

- In hoofdstuk 1 worden de aanleiding en urgentie toegelicht.
- In hoofdstuk 2 komen de uitgangspunten, reikwijdte en de drie doelstellingen aan bod. Elke doelstelling beschrijft wat Delfland daarvoor gaat doen en wat het gewenste resultaat is. Dit hoofdstuk beschrijft de aanpak op hoofdlijnen.
- Hoe Delfland de strategie verder uitwerkt is beschreven in hoofdstuk 3.
- De bijlagen bevatten achtergrondinformatie en verdieping op onderwerpen, zoals de werking van het watersysteem van Delfland in normale en droge zomers, informatie over de verdringingsreeks en de toepassing van beleidskaders, wettelijke kaders en een begrippenlijst.

1.2 Aanleiding en urgentie: toenemende druk op voldoende zoetwater

Afgelopen periode is heel Nederland geconfronteerd met extreme droogte. Voor Delfland specifiek was de neerslag en toevoer zo beperkt, dat zich een scenario ontvouwde dat zich niet eerder voordeed. De toevoer van zoetwater is dermate onder druk komen te staan dat extreme maatregelen genomen moesten worden om waterveiligheid te blijven waarborgen.

Tot nu toe is het steeds mogelijk geweest om met verschillende maatregelen te voldoen aan de vraag naar zoetwater. Zo konden we het waterpeil op niveau houden voor de stabiliteit van de waterkeringen (waterveiligheid) en belangrijke functies goed ondersteunen. De extreme droogteperiode waar we deze zomer in zijn geraakt, onderschrijft de grilligheid van het klimaat, en de daarbij behorende onvoorspelbaarheid bekrachtigt de urgentie van deze zoetwaterstrategie.

De nieuwste klimaatscenario's¹ laten zien dat de kans op droogte verder toeneemt. Daarbij moeten we in ogenschouw nemen dat naast droogte, tegelijkertijd ook gebruikers een grotere vraag naar oppervlaktewater op tafel leggen, bijvoorbeeld door meer bedrijvigheid, een stijgend aantal inwoners. De beschikbaarheid van zoet oppervlaktewater in onze regio staat daarmee zwaar onder druk. Dat maakt dat de urgentie om zuiniger met water om te gaan, voor iedereen noodzakelijk. Dit betekent dat de vraag naar oppervlaktewater omlaag moet.

Met deze strategie zoetwater bereiden we ons zo goed mogelijk voor op de gevolgen van klimaatverandering. Klimaatverandering zorgt voor onzekerheid: we weten niet precies hoe snel het gaat en wat de gevolgen zijn. Deze strategie zoetwater beschrijft welke doelstellingen Delfland nastreeft om de beschikbaarheid van voldoende zoetwater in ons beheergebied te borgen en welke maatregelen daarvoor nodig zijn. De ervaringen die we afgelopen extreme droogteperiode hebben opgedaan leveren waardevolle inzichten en input op die we hebben verwerkt in deze strategie en bijbehorend uitvoeringsagenda.

Deze strategie helpt mensen en organisaties die zoet oppervlaktewater gebruiken, zoals boeren, glastuinbouw, bedrijven, scheepvaart, gemeenten en natuurbeheerders. Zij krijgen duidelijkheid over wat ze kunnen verwachten. Zo kunnen ze zich op tijd voorbereiden op perioden waarin er minder zoet oppervlaktewater beschikbaar is.

¹ [KNMI - KNMI'23-klimaatscenario's](#)

Algemeen kunnen we zeggen dat:

Door toenemende weersextremen en de complexiteit van het dichtbebouwde beheergebied grenzend aan de zee en de Rijn-Maasmonding nemen de uitdagingen toe. De nieuwste klimaatscenario's en Deltascenario's² voorspellen vaker zoetwatertekorten in de zomer. Dit komt doordat het aanbod van zoetwater daalt door minder neerslag en lagere rivierafvoeren, terwijl de vraag stijgt door verdamping, verziltingbestrijding (doorspoelen), bevolkingsgroei, economische ontwikkeling en veranderend landgebruik (bijvoorbeeld vernatting van veenweidegebieden). Hierdoor wordt de zoetwateropgave in de zomer steeds groter. Niet alle functies kunnen dan van voldoende water worden voorzien, waardoor inzet van de zogenoemde verdringingsreeks³ vaker nodig zal zijn.

Waterveiligheid

Het doel van deze strategie is om binnen ons beheergebied, weerbaar te zijn tegen zoetwatertekorten nu en in de toekomst om onze primaire taak waterveiligheid te borgen.

Waterkwaliteit

We hebben de taak te voorkomen dat de kwaliteit van ons water achteruitgaat. Delfland streeft naar het behouden van een zoet watersysteem. Dat is van belang voor de eigen taken van Delfland, namelijk het voorkomen van schade aan de onderwaternatuur. Als doel wordt voor de chloride-concentratie een grenswaarde van 300 mg/l gehanteerd. Dit is in overeenstemming met de vastgestelde KRW-doelen⁴ in het vigerende stroomgebiedsbeheerplan (SGBP). Dat doen we samen met alle gebruikers van oppervlaktewater in ons gebied.

N.b. in het Brielse Meer wordt een lagere grenswaarde van 150-200 mg/l gehanteerd ten behoeve van andere gebruikers (Evides/Havenbedrijf).

Faciliteren van overig gebruik

Voor zover mogelijk faciliteert Delfland het gebruik van oppervlaktewater door derden. Dit gebeurt binnen de grenzen van het watersysteem en zolang dit niet ten koste gaat van de kerntaken voor waterveiligheid en waterkwaliteit.

² [Deltascenarios-2024 Zicht op water in Nederland | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

³ [Verdeling water bij droogte](#)

⁴ [bijlage 2_krw-programma_delfland_2022-2027.pdf](#)

2 Strategie Zoetwater

Delfland werkt continu aan de klimaatrobuustheid van ons gebied. Daarom zetten we ons dagelijks in om ons aan te passen aan en voor te bereiden op klimaatverandering. We zorgen ervoor dat ons gebied leefbaar is én blijft.

Op basis van het hoofddoel van de strategie en de uitgangspunten hebben we drie uitgewerkte doelstellingen geformuleerd. Hiermee geven we richting aan de inspanningen die nodig zijn om het hoofddoel “weerbaar tegen zoetwatertekorten in 2050” te bereiken.

2.1 Uitgangspunten en reikwijdte

Om het doel “weerbaar tegen zoetwatertekorten” te behalen, hanteren we uitgangspunten. We sluiten ons aan bij nationale kaders. Deze nationale kaders bieden handvatten voor specifieke uitgangspunten die we in deze strategie hanteren.

We sluiten aan bij de uitgangspunten zoals benoemd in de nationale kaders van de NOVI⁵ en de brief aan de Tweede Kamer over ‘Water en Bodem Sturend (WBS)’⁶.

2.1.1 Uitgangspunten

Delfland blijft inzetten op een zoetwatersysteem om waterveiligheid nu en in de toekomst te borgen en om schade aan de onderwaternatuur te voorkomen. Delfland geeft in de zoetwatervoorziening voorrang aan onze eigen directe taken die afhankelijk zijn van zoetwater. Voor zoetwatergebruikers in het gebied spannen we ons in binnen de mogelijkheden van het watersysteem. Gebruiksfuncties kunnen onder normale omstandigheden gebruik maken van het oppervlaktewater. Er is voor functies geen garantie op beschikbaarheid van zoetwater in droge perioden, daar ligt een eigen verantwoordelijkheid om hier mee om te gaan. Delfland zet indien nodig de verdringingsreeks in.

Toepassing van de verdringingsreeks

Bij (zoet)watertekorten wordt de landelijke verdringingsreeks toegepast (zie Figuur 1) Dit is een wettelijk bepaalde volgorde die bepaalt welke functies als eerste minder water krijgen. Voor Delfland betekent dit als eerste dat de sluizen langs de Nieuwe Waterweg/Nieuwe Maas minder vaak opengaan. Bij verdere tekorten volgt een onttrekkingsverbod voor watervragers. In het kader van bewustwording en tijdige voorbereiding bij watervragers om gesteld te staan voor een onttrekkingsverbod is een verder uitwerking binnen de categorieën van de verdringingsreeks noodzakelijk is op gebruikersniveau. We geven hier invulling aan in de uitvoeringsagenda.

We wentelen niet af in ruimte, tijd en van privaat naar publiek

We schuiven de gevolgen van droogte niet door in ruimte, tijd of verantwoordelijkheid. We accepteren dat droogte en een tekort aan zoet oppervlaktewater steeds vaker zullen voorkomen. Daarom gaan we zorgvuldig en spaarzaam om met het beschikbare zoetwater. We maken keuzes die toekomstbestendig zijn, in samenhang met andere opgaven zoals bodemdaling en veranderend land- en watergebruik. Daarbij houden we rekening met zowel de huidige als de toekomstige kosten en verantwoordelijkheden.

Rekening houden met watertekorten

De KNMI klimaatscenario's van 2023 en de daaruit afgeleide afvoerscenario's laten zien dat Nederland kwetsbaar is voor (extreme) droogte en (zoet)watertekorten. Droogte, lage rivierafvoeren

⁵ [Nationale Omgevingsvisie \(NOVI\) | Informatiepunt Leefomgeving](#)

⁶ [Waterbeleid | Tweede Kamer der Staten-Gen eraal](#)

en toenemende verzilting: we zullen er steeds vaker mee geconfronteerd worden. Afgelopen zomer heeft nog een bekrachtigd dat we ons op korte termijn zullen moeten voorbereiden op deze nieuwe realiteit. Daarom is het belangrijk dat we in ons beleid en onze aanpak (meer) rekening houden met zoetwatertekorten en verziltende omstandigheden en oplossingen bedenken vanuit een scenario “zwart”: bij extreme langdurige droogte. De eerste stappen hiertoe zijn al gezet vanuit de Beleidstafel Droogte⁷.

Water en bodem sturend bij ruimtelijke inrichting

Wateroverlast⁸: de andere kant van de medaille. Omgaan met wateroverlast én droogte vraagt een samenhangende aanpak. Jaarrond is voldoende zoet(hemel)water beschikbaar, maar tijdens perioden van droogte en lage rivierafvoeren telt elke druppel. Nederland moet daarom op zoek naar een nieuw evenwicht tussen water afvoeren en vasthouden, dit geldt ook voor het gebied van Delfland. Daarom hanteren we de reeks:

De oproep aan derden is de sponswerking te vergroten door zo min mogelijk te verharden. Zo gaat de bodem weer gaat functioneren als een veerkrachtige spons. Daarnaast zullen alle belanghebbende stakeholders in de regio zich moeten richten op het realiseren van voldoende buffercapaciteit om perioden van droogte te kunnen overbruggen.

Realistische kosten en baten in verhouding

Het waarborgen of vergroten van het zoetwateraanbod vraagt om ingrijpende en vaak complexe maatregelen, die gepaard gaan met aanzienlijke investeringen – variërend van enkele tot vele miljoenen euro's. Daarom maken we niet alleen keuzes over wat prioriteit krijgt, maar ook over wat we bewust níét (meer) doen. We richten onze inzet op maatregelen die bijdragen aan een weerbaar watersysteem. Tegelijkertijd zoeken we actief naar mogelijkheden om opgaven doelgericht en efficiënt te combineren, en bewaken we dat investeringen binnen maatschappelijk verantwoorde en haalbare grenzen blijven.

2.1.2 Reikwijdte

Deze strategie is bedoeld voor het beheergebied van Delfland en alle gebruikers van het oppervlaktewater.

Voorkomen achteruitgang waterkwaliteit

Het huidige watersysteem binnen Delfland is zoet. Delfland blijft zich inzetten voor het behoud van dit zoete ecosysteem. Uit het recent uitgevoerde verziltingsonderzoek⁹ blijkt dat de Delflandse onderwaternatuur gevoelig is voor verzilting¹⁰. De schade bij te hoge zoutgehalten bestaat uit afsterven van soorten, toename van de voedselrijkdom en de kans op omslag naar een troebel systeem. Hoe hoger de zoutconcentraties en hoe langer deze aanhouden, hoe groter het risico op schade en op het niet kunnen halen van de KRW-doelen.

⁷ [Adviezen van de Beleidstafel Droogte goed geïmplementeerd - Klimaatadaptatie](#)

⁸ [bijlage_1_dms2147255_langetermijnstrategie_wateroverlast_wapenen_tegen_extreme_neerslag.pdf](#)

⁹ Rapportage verzilting boezem Delfland 2025 DSM 2472822

¹⁰ Effecten verzilting onderwaternatuur Delfland 2026, Witteveen en Bos.

(zie voor beide documenten IBABS: 14 april 2026 Antwoorden technische vragen zoetwaterstrategie naar aanleiding van commissie WKK 24 maart 2026)

Ook is uit het onderzoek gebleken dat in geen van de doorgerekende scenario's sprake is van een stabiele brakke toestand, omdat het oppervlaktewater in de winter weer verzoet. Delfland blijft daarom uitgaan van een zoet watersysteem en zet zich in om verzilting in het beheergebied zoveel mogelijk te beperken.

Klimaatontwikkelingen

Binnen de Strategie Zoetwater hanteren we het zichtjaar 2050 en een uitvoeringsagenda voor de komende 10 jaar en gaan we uit van een KNMI'23-klimaatscenario met hoge broeikasgasemissies en een droog klimaatbeeld. De KNMI'23-klimaatscenario's zijn gebaseerd op de meest recente internationale klimaatwetenschappelijke inzichten, waaronder de IPCC-rapportages en vertalen deze naar de Nederlandse situatie. Dit scenario beschrijft een extreme ontwikkeling wat betreft droogte en hitte en gebruiken wij bewust als uitgangspunt om het waterbeheer hierop voor te bereiden en robuuste maatregelen te kunnen treffen. Nieuwe ontwikkelingen of uitgangspunten worden uiteraard gemonitord en zonodig vertaald in deze strategie.

Relatie met wateroverlast

Klimaatverandering verhoogt niet alleen het risico op langere perioden van droogte maar ook op hevige neerslag. Daarom legt de strategie nadrukkelijk de relatie tussen enerzijds het beperken en voorkomen van wateroverlast en anderzijds de impact van droogte op het watersysteem. Delfland onderzoekt actief hoe oplossingen die zijn gericht op het beperken en voorkomen van wateroverlast ook kunnen bijdragen aan het tijdelijk opslaan en benutten van hemelwater. Daarbij nemen we maatregelen die het systeem flexibeler maken en die water vasthouden op momenten dat het beschikbaar is. Deze vormen van buffering maken het mogelijk om neerslag vast te houden en later te benutten, zonder dat dit leidt tot extra risico's voor waterveiligheid of waterkwaliteit.

Relatie met waterkwaliteit

Het huidige watersysteem binnen Delfland is zoet. Echter, de kans dat een deel van het watersysteem in de toekomst verzilt als hier niet gericht op wordt gestuurd is reëel. Delfland heeft hier onderzoek naar laten uitvoeren (zie voetnoot 12). Daaruit blijkt dat de Delflandse onderwaternatuur gevoelig is voor verzilting (zie voetnoot 13). De schade bij te hoge zoutgehalten bestaat uit afsterven van soorten, toename van de voedselrijkdom en de kans op omslag naar een troebel systeem. Hoe hoger de zoutconcentraties en hoe langer deze aanhouden, hoe groter het risico op schade en op het niet kunnen halen van de KRW-doelen. Het is daarom wenselijk om verzilting in het beheergebied van Delfland zoveel mogelijk te beperken. Uit het onderzoek gebleken dat er geen stabiele toestand van het water ontstaat. In de zomer is het oppervlaktewater brak en in de winter zal het water weer verzoeten. Deze instabiliteit heeft impact op de ontwikkeling van een ecosysteem. En zal leiden tot een armoedig ecosysteem met weinig soorten die kunnen overleven.

Relatie met grondwater

De strategie zoetwater gaat over het oppervlaktewater, niet over grondwater. De zoetwaterstrategie en het grondwaterbeleid versterken elkaar. De zoetwaterstrategie richt zich op het beschikbaar houden van voldoende zoet oppervlaktewater. Het grondwaterbeleid zorgt voor een duurzaam gebruik en een goede bescherming van het grondwatersysteem. Beide beleidslijnen dragen bij aan het beperken van verzilting, het omgaan met droogte en het vergroten van de klimaatbestendigheid van Delfland. Delfland zet in de grondwateronttrekkingen af te bouwen om (verdere) maatschappelijke schade door (verdere) bodemdaling te voorkomen. Bodemdaling kan ook leiden tot een grotere watervraag vanuit oppervlaktewater.

Calamiteiten

Calamiteiten worden niet meegenomen in deze strategie. Zoals eerder beschreven nemen we geleerde lessen en ontwikkelvraagstukken van de droogtecrisis 2026 mee in deze strategie en de bijbehorende uitvoeringsagenda.

KRW-opgaven

We erkennen dat voldoende zoetwater van belang is voor de opgave van de Kaderrichtlijn Water (KRW), maar uitwerking van de KRW-doelen vindt plaats in het programma Waterkwaliteit.

Meebewegen

Deze strategie is adaptief. Dit past bij de aanpak van het Deltaprogramma Zoetwater. Elke zes jaar, of eerder bij nieuwe inzichten of ontwikkelingen, bekijken we of de strategie moet worden aangepast.

2.2 Doelstellingen

2.2.1 Doelstelling 1 Wateraanvoer

Delfland zet in op het in standhouden van de zoetwateraanvoermogelijkheden vanuit het Brielse Meer en de Klimaatbestendige Water Aanvoervoorziening en verkent de mogelijkheid van uitbreiding van aanvoermogelijkheden.

Wat gaan we hiervoor doen?

Activiteit	Termijn
1. Delfland verkent de mogelijkheden voor aanvoer van water via andere aanvoerbronnen in tijden van extreme droogte.	2026/2027
2. Verdere verkenning en uitwerking van de mogelijkheden van inzet van effluent en de impact op de waternatuur.	2026/2027
3. Voorwaarden en beprijzing uitwerken hoe we hergebruik effluent door derden mogelijk kunnen maken vanuit een faciliterende rol (ophalen effluent bij zuiveringen).	2026/2027
4. Verdere verkenning en uitwerking van de mogelijkheden voor het inlaten van brak water in het watersysteem.	2026/2027
5. De aanbevelingen en/of activiteiten van de te verwachten evaluatie van de droogtecrisis 2026 worden opgenomen bij deze doelstelling.	2026/2027
6. Samen met partners blijven wij investeren in maatregelen die de robuustheid van de KWA-aanvoer in standhouden	Doorlopend
7. Delfland brengt zijn belangen in bij het Deltaprogramma Zoetwater en bij andere ontwikkelingen die impact hebben op de zoetwateraanvoermogelijkheden van Delfland.	Doorlopend
8. Samen met partners investeren we in maatregelen die de robuustheid van het Brielse Meer in stand houden, bijvoorbeeld door de inlaatcapaciteit bij de Bernisse te vergroten.	2028-2033
9. Delfland verbindt de bestuurlijke keuzes over wateraanvoer, watervraag, buffercapaciteit en effluent met de inzet richting het Deltaplan Zoetwater	2028-2029

10. Delfland verkent de mogelijkheid voor redundantie van aanvoer van het Brielse meer. 2028-2029

11. Delfland volgt nieuwe onderzoeken, klimaatscenario's en ontwikkelingen binnen het Deltaprogramma Zoetwater en andere relevante trajecten nauwgezet. Zo nodig passen we de strategie aan. Doorlopend

Gewenste resultaat

Het Brielse Meer en de Klimaatbestendige Wateraanvoer (KWA) blijven de komende 25 jaar functioneren als stabiele en betrouwbare zoetwaterbronnen voor de regio. Delfland draagt hier actief aan bij, samen met andere betrokken organisaties. Waar mogelijk zijn andere zoetwaterbronnen beschikbaar in tijden van extreme droogte.

2.2.2 Doelstelling 2 Watervraag

Delfland benut actief koppelkansen tussen de opgaven zoetwater en wateroverlast om hemelwater beter vast te houden in het beheergebied zodat overlast en droogte worden beperkt.

Wat gaan we hiervoor doen?

Activiteit

Termijn

1. We ontwikkelen een protocol voor gebruikers binnen de verdringingsreeks. Het protocol moet mogelijk maken dat onttrekkingsverboden tijdig en zorgvuldig worden ingezet, met transparantie per subcategorie en passende betrokkenheid van deze partijen. Dit doen we samen met de buurwaterschappen en de provincie, analoog aan de werkwijze voor de afschaling bij de binnenvaart zie bijlage figuur 5. Uiteraard vraagt dit ook een vertaling naar de afspraken in de KWA en Brielse meer. 2026/2027
2. We vergroten de bewustwording en stimuleren gedrag van het nemen van eigen verantwoordelijkheid bij stakeholders over de noodzaak om zelf tijdig maatregelen te treffen tegen zoetwatertekorten en verzilting. Dat doen we door actief informatie te delen over zoetwaterbeschikbaarheid met mogelijke handelingsperspectieven. We informeren betrokken partijen tijdig, helder en voorspelbaar wanneer droogte wordt verwacht of wanneer omstandigheden veranderen. Daarnaast versterken we onze adviserende rol richting andere organisaties bij vragen en afwegingen rond zoetwater, zodat zij goed geïnformeerd en zelf handelingsbekwaam zijn. 2026/2027 - doorlopend
3. We sturen actief op het verminderen van de vraag naar zoet oppervlaktewater tijdens perioden van droogte. Daarbij hanteren we bij nieuwe aanvragen en bij toenemende onttrekkingen (bijvoorbeeld datacenters, (farmaceutische) industrie) door bestaande gebruikers het uitgangspunt 'nee, tenzij'. Extra gebruik is alleen mogelijk als de gebruiker kan aantonen dat er maatregelen zijn genomen om die periode te overbruggen en in de eigen watervraag te voorzien. 2026/2027 - 2030

We geven hier invulling aan door de vraag naar oppervlaktewater te reguleren via heldere beleidsregels en de waterschapsverordening.

We zien toe op de naleving daarvan.

Tekort aan oppervlaktewater mag niet leiden tot meer gebruik van grondwater. We blijven stringent omgaan met het gebruik van grondwater en verkennen (extra) reguleringsmogelijkheden.

4.	We dragen met onderzoek, kennis en advies bij aan het beperken van de zoutindringing bij onze sluizen (bijvoorbeeld bij Parksluizen waar zoutwater lekt).	2026/2027
5.	Verkenning van mogelijkheden die watervraag verkleinen, zoals bijvoorbeeld omgekeerde drainage (middels peilopzet).	2028
6.	Samen met partners zetten we opgedane kennis en ervaring in om gerichte maatregelen te nemen, met als doel het watersysteem effectief en efficiënt door te spoelen voor de waterkwaliteit. We onderzoeken hoe we het beschikbare aanbod van zoetwater, via aanvoer of hemelwater, zo lang mogelijk kunnen vasthouden in het gebied. Daarbij blijven we leren en ontwikkelen, zodat we het systeem steeds beter kunnen afstemmen op veranderende omstandigheden.	doorlopend

Gewenst resultaat

De vraag naar zoet oppervlaktewater neemt niet toe ten opzichte van de huidige situatie. Daarom stimuleren we maatregelen die helpen bij droogte, zorgen we voor zuiniger watergebruik en werken we samen met watergebruikers.

2.2.3 Doelstelling 3 Buffercapaciteit

Delfland benut actief koppelkansen tussen de opgaven zoetwater en wateroverlast om hemelwater beter vast te houden in het beheergebied zodat overlast en droogte worden beperkt.

Wat gaan we hiervoor doen?

Activiteit	Termijn
1. Waterbergingen krijgen een dubbelfunctie in tijden van droogte. Hiervoor ontwikkelen we een protocol dat eenduidig vastlegt welke piekwaterbergingen hoe en wanneer kunnen worden ingezet.	2026/2027
2. We onderzoeken hoe verplichtende elementen voor buffercapaciteit kunnen worden opgenomen, bijvoorbeeld via regelgeving of beleidsregels (van de gemeenten). Daarbij houden we rekening met verschillen in waterbehoefte tussen gebruiksfuncties en teelten.	2026/2027
3. We verkennen de mogelijkheid om de beleidsregel infiltratie te verruimen.	2026/2027

4. Naast de inzet van waterbergingen tijdens extreme droogte onderzoekt Delfland hoe andere oplossingen voor het beperken en voorkomen van wateroverlast positief kunnen bijdragen aan tijdelijke opslag en benutting van hemelwater in perioden van extreme droogte. Hierbij denken we aan inzet van buffers in ons poldersysteem en het bewust droogleggen van delen van het poldersysteem.	2028-2030
5. Stimuleren van medeoverheden, bedrijven en inwoners in het waterbewust ontwerpen van hun terreinen en het zelfvoorzienend zijn in tijden van extreme droogte, door bijvoorbeeld het aanleggen/ vergroten van (kleinschalige) waterbuffers.	Doorlopend
6. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen of herinrichting stimuleren wij een inrichting die oplossingen biedt bij weersextremen zoals extreme neerslag en langdurige droogte. We concretiseren hiervoor ons beleid en verwerken dat in de Handreiking Weging van het waterbelang voor gemeenten ¹¹ en passen overige relevante Delflandse instrumenten aan.	2028

Gewenst resultaat

Het uitwerken van deze buffermogelijkheden draagt bij aan een robuust (zoet)watersysteem in ons beheergebied.

2.3 Aanpak op hoofdlijnen

2.3.1 Inleiding

We blijven de huidige aanvoer van zoetwater behouden en zorgen dat de totale vraag naar de wateronttrekking aan ons oppervlaktewater niet verder groeit. We moeten ons voorbereiden op het vaker voorkomen van perioden van extreme droogte en lage wateraanvoer. We sluiten aan bij de nationale zoetwaterambitie¹². Dit betekent dat de toekomstige zoetwatervraag in evenwicht moet worden gebracht met het wateraanbod. Als een onbalans in de vraag en het aanbod leidt tot een zoetwatertekort, dan treedt de verdringingsreeks in werking.

De extreme droogte waar we deze zomer mee werden geconfronteerd heeft ons naast vele inzichten ook veel ontwikkelvragen en oplossingsrichtingen gebracht. Deze ervaringen, inzichten en de getroffen maatregelen gaan ons helpen beter gesteld te staan in de (nabije) toekomst. Uiteraard nemen we die mee in deze voorliggende strategie. We bereiden ons nu voor op het meest extreme droogtescenario, om zowel op de korte termijn als lange termijn (2050) waterveiligheid te kunnen blijven waarborgen en onomkeerbare schade aan de natuur te voorkomen.

Concreet gaan we werken langs drie lijnen:

- Op peil houden van de wateraanvoer (2.3.2)
- Betere regulering van de watervraag (2.3.3)
- Vergroting van de buffercapaciteit (2.3.4)

¹¹ [Weging waterbelang in plannen fysieke leefomgeving - Delfland](#)

¹² [Deltaplan Zoetwater | Drie thema's | Deltaprogramma](#)

2.3.2 Wateraanvoer

Delfland heeft geen eigen zoetwaterbronnen en is geheel afhankelijk van aanvoer van buiten het beheergebied. In de huidige situatie zijn er drie bronnen die bijdragen aan wateraanvoer en nodig zijn om voldoende zoetwater in het systeem te behouden. Naast uiteraard neerslag, wordt tijdens perioden van droogte water aangevoerd vanuit het Brielse Meer (4 m³ per seconde, wateraanvoer via de Spui en Bernisse) en waar nodig via de zogenoemde Klimaatbestendige Wateraanvoer (KWA), aanvoer 1,8 m³ per seconde. Zie voor een verdere toelichting bijlage 4.1 en 4.2.

Om ons voor te bereiden op vaker voorkomende extreme droogte moeten andere bronnen zoals alternatieve aanvoerroutes van zoetwater of bijvoorbeeld hergebruik effluent en toelating van hogere zoutgehaltes worden uitgewerkt.

Wateraanvoer robuust maken

Het is vanuit onze primaire taak waterveiligheid fundamenteel dat er voldoende water in ons watersysteem aanwezig is. Omdat Delfland geen eigen zoetwaterbronnen heeft, zijn we in tijden van droogte sterk afhankelijk van het Brielse Meer en de KWA. Het is daarbij belangrijk dat we blijvend investeren in de verzekerde aanvoer vanuit het Brielse Meer en de KWA.

De beschikbaarheid van zoet oppervlaktewater bij de inlaatpunten hangt naast de klimatologische ontwikkelingen ook af van de waterverdeling in het hoofdwatersysteem (grote rivieren) en van toekomstige ontwikkelingen daarin. Dit wordt vastgelegd in de deltabeslissingen. Daarom houden we in de strategie zoetwater rekening met landelijke plannen en proberen we dit zoveel mogelijk te beïnvloeden, waarbij de nadruk ligt op het helder krijgen van een lange termijn toekomstperspectief.

Wateraanvoer vergroten

In tijden van extreme droogte kan het zijn dat we onze waterbalans niet op orde krijgen met het inzetten van de verdringingsreeks. Hiervoor gaan we kansen voor alternatieve waterbronnen verkennen buiten ons beheergebied. Samenwerking met andere waterschappen, Rijkswaterstaat, provincie en nutsbedrijven is daarom cruciaal. Daarnaast gaan we verder onderzoeken hoe en wanneer hergebruik van effluent kan worden toegepast en hoe en wanneer verzilt water toegelaten kan worden in het systeem.

Effluent

Op basis van eerder uitgevoerde onderzoeken en de verwachte ontwikkelingen (klimaatverandering en watervraag) leek de inzet van effluent tot minstens 2050 niet nodig voor peilhandhaving voor de waterveiligheid en de waterkwaliteit. De droogtecrisis van afgelopen zomer heeft echter geleid tot het inzicht dat inzet van effluent bij extreme droogte noodzakelijk kan zijn; als aanvullende bron om de peilhandhaving voor waterveiligheid voldoende te borgen en om onaanvaardbare risico's voor de stabiliteit van de waterkeringen te borgen.

Verdere verkenning en uitwerking van de mogelijkheden bij de verschillende AWZI's en de impact op de waternatuur is noodzakelijk. Daarbij denken we voor effluent in eerste instantie primair aan beschikbaar stellen als waterbron voor de categorieën 2, 3 en 4, aanvullend voor het op peil houden van ons watersysteem in categorie 1 in extreme situaties.

Delfland blijft open staan voor initiatieven van externe partijen die effluent willen inzetten en is benaderbaar voor samenwerking op dat vlak. De voorwaarden en beprijzing worden nader uitgewerkt.

Zout

Delfland blijft vooralsnog uitgaan van het behouden van een zoet watersysteem en zet in op het beperken van zoutindringing. Aanvullend bereiden we ons voor om in extreme situaties de afweging te kunnen maken om tijdelijk en lokaal zout water in te laten (n.b. uit onderzoek is gebleken dat een stabiele brakke toestand in ons watersysteem niet mogelijk is, zie ook 2.1.2 relatie waterkwaliteit).

2.3.3 Watervraag

Door klimaatverandering neemt de druk op het beschikbare zoetwater toe. Langere perioden van droogte, hogere verdamping en lagere waterstanden in de grote rivieren laten zien dat het watersysteem zijn grenzen heeft bereikt¹³. In zulke situaties is zoetwater schaars en telt iedere druppel. Spaarzaam en zorgvuldig omgaan met zoetwater is daarom geen vrijblijvende keuze meer, maar een gezamenlijke noodzaak voor Delfland en alle watergebruikers.

Delfland zet in op zo efficiënt mogelijk gebruik van het beschikbare zoetwater, in lijn met de nationale zoetwaterstrategie¹⁴. Tegelijkertijd kunnen we niet garanderen dat er altijd voldoende zoetwater beschikbaar is. Juist daarom is het belangrijk dat gebruikers tijdig anticiperen en zelf maatregelen treffen om kwetsbaarheden te verkleinen.

Watervraag beperken

Naast de aanvoer van water is er nog een mogelijkheid om het watersysteem voldoende op peil te houden door een *watervraagbeperking* aan gebruikers op te leggen. Wanneer er sprake is van aanhoudende droogte en een tekort aan zoetwater dreigt, treedt de zogenoemde verdringingsreeks (zie Figuur 1) in werking. Dit is een landelijke volgorde in het Besluit Kwaliteit Leefomgeving die bepaalt welke functies als eerste minder water krijgen (zie bijlage 4.2).

Verdringingsreeks schutbeperkingen (vasthouden zoetwater, voorkomen zoutindringing)

In Delfland betekent dit als eerste het instellen van schutbeperkingen voor de beroeps- en recreatievaart. Sluizen gaan dan minder vaak open, waardoor schepen moeten wachten of tijdelijk geen doorgang hebben.

Verdringingsreeks onttrekking beperkingen (toenemende watervraag beperken)

Een volgende stap in de verdringingsreeks is het beperken van de watervraag door onttrekkingsverboden op te leggen.

¹³ [Kamerbrief over nieuwe inzichten zoetwaterbeschikbaarheid | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

¹⁴ [Nationaal Water Programma 2022–2027 | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

Figuur 1: landelijke wettelijke verdringingsreeks

Om in de toekomst gesteld te staan, omdat extreme droogte frequenter voorkomt, gaan we onderstaande activiteiten oppakken.

- Samen met de provincie en de buurwaterschappen werken we een verfijning van de verdringingsreeks uit, met kleurcodes per doelgroep.
- We onderzoeken hoe nieuwe watervragen of andere onttrekkingen zich verhouden tot bestaande gebruikers en welke gevolgen dit heeft binnen de verdringingsreeks.
- We sturen actief op het verminderen van de vraag naar zoet oppervlaktewater tijdens perioden van droogte. Daarbij hanteren we bij nieuwe aanvragen en bij toenemende onttrekkingen door bestaande gebruikers het uitgangspunt 'nee, tenzij'. We zetten in op eigen verantwoordelijkheid en aanleggen van eigen buffercapaciteit, zo ook voor de bestaande vraag.
- Onttrekking van oppervlaktewater is geen vanzelfsprekendheid. Bij een significante disbalans tussen watervraag en wateraanbod kan een onttrekkingsverbod worden opgelegd. Alle watervragers dienen daarom zelfvoorzienend te worden bij extreme droogte, bijvoorbeeld door eigen waterbuffers te creëren. De beleidsregel infiltratie moet opnieuw tegen het licht worden gehouden, mede op basis van de ervaringen van afgelopen zomer.

2.3.4 Buffercapaciteit

Om een situatie van (extreme) droogte het hoofd te kunnen bieden is het belangrijk te anticiperen en voldoende ruimte te hebben om overtollig (regen)water te bufferen. Dit water moet altijd beschikbaar zijn om bij een onverwacht stagnerende aanvoer van andere bronnen (denk aan Brielse Meer, KWA, etc.) in te kunnen zetten om de veiligheid van onze waterkeringen te garanderen.

Voor deze bufferfunctie werken we een protocol uit, dat eenduidig vastlegt welke van onze piekwaterbergingen hoe en wanneer kunnen worden ingezet. Datzelfde doen we ook voor ons poldersysteem, aangezien ook poldersloten mogelijk benut kunnen worden voor een (relatief bescheiden) buffer.

Tot slot verkennen we aanvullende buffermogelijkheden, zoals ondergrondse opslag van zoetwater door derden. Waar dergelijke initiatieven al een zeker momentum hebben spannen we ons extra in om die te faciliteren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een mogelijke verruiming van de mogelijkheden voor infiltratie in de ondergrond.

Afhankelijk van de zekerheid waarmee we de waterveiligheid kunnen garanderen, is het ook te overwegen (een deel van) dit water in te zetten voor andere gebruiksfuncties (categorie 2, 3 en 4). Dit kan gedurende een crisissituatie worden afgewogen met het actuele weerbeeld.

Samenvattend:

De Strategie Zoetwater speelt in op toenemende kans en op (extreme) droogte en onzekerheden door klimaatverandering. Delfland wil samen met alle watergebruikers in het beheergebied weerbaar zijn tegen zoetwatertekorten, door het behoud van huidige en verkenning van mogelijke uitbreiding van aanvoermogelijkheden van zoet oppervlaktewater, voorkomen dat de oppervlaktewatervraag toeneemt en zoetwater vasthouden waar dat kan. We streven daarbij naar een zoet watersysteem. Als er niet genoeg zoetwater is, treedt de verdringingsreeks in werking. De strategie betekent een extra opgave en ook eigen verantwoordelijkheid voor gebruikers van (zoet) oppervlaktewater om zelf weerbaar te zijn in perioden van droogte en (zoet)watertekorten. Bijstelling van de strategie vindt plaats naar aanleiding van ontwikkelingen en zal waar nodig worden aangevuld op basis van de evaluatie van de droogtecrisis.

3 Vervolg

Met deze Strategie Zoetwater kiezen we een richting voor de komende jaren. De strategie bevat een hoofddoel en drie uitgewerkte doelstellingen en schetst de hoofdlijnen van hoe Delfland wil omgaan met de beschikbaarheid en het gebruik van zoetwater in een veranderend klimaat. De strategie is een basis voor nieuw beleid en voor het uitvoeren van plannen.

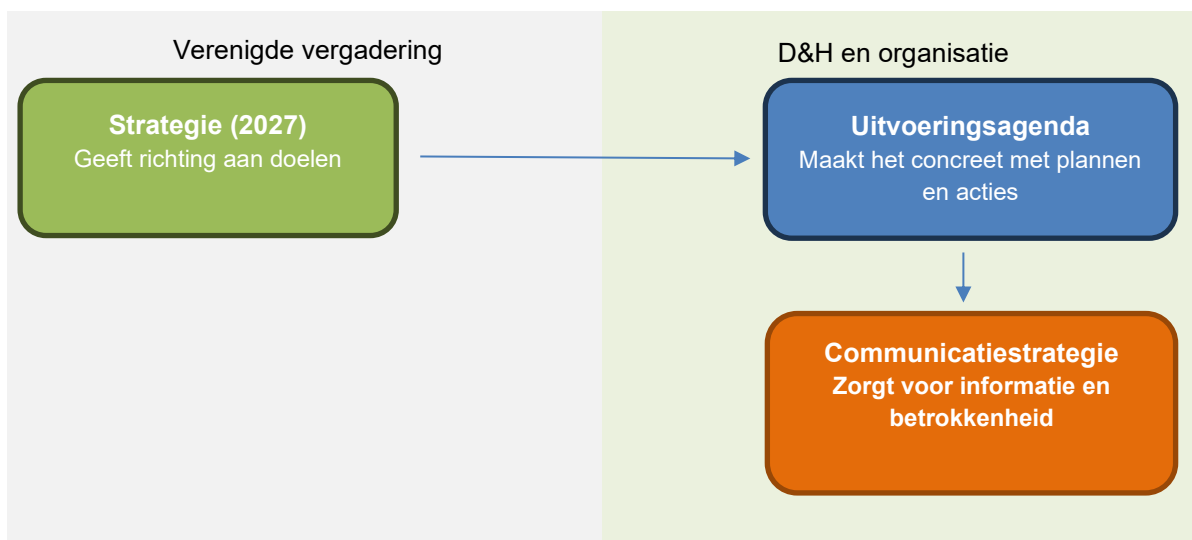
Bij deze strategie horen bijlagen (zie hoofdstuk 4). Hierin staat meer uitleg en achtergrondinformatie over bijvoorbeeld de werking van het Delflandse watersysteem, hoe het werkt in normale en droge zomers, wat de verdringingsreeks is en hoe deze wordt toegepast.

3.1 Uitwerking van de strategie zoetwater

Ter ondersteuning van de uitvoering van de strategie, is een uitvoeringsagenda opgesteld. Dit plan maakt inzichtelijk wat de vastgestelde strategie betekent voor de organisatie en het bestuur, zonder vooruit te lopen op uitvoeringskeuzes die pas later, op basis van nieuwe informatie, gemaakt kunnen worden.

Daarin worden de hoofdlijnen van de strategie vertaald naar keuzes in aanpak, maatregelen en hulpmiddelen, afgewogen naar belangen, haalbaarheid en wat het oplevert. Deze uitwerking vormt de schakel tussen de strategie en de uitvoering. Het is de basis voor projecten en investeringen in de komende jaren.

Naast de uitvoeringsagenda wordt een communicatiestrategie gehanteerd. Hierin zijn verschillende stakeholders benoemd met bijbehorende kernboodschappen. Met deze kernboodschappen creëren we bewustwording van de noodzaak om zelf maatregelen te treffen tegen zoetwatertekorten of verziltende omstandigheden.

3.2 Monitoring doelbereik

Om te kunnen beoordelen of de strategie daadwerkelijk bijdraagt aan de gestelde doelstellingen, is structurele monitoring essentieel. Door periodiek te volgen hoe de uitvoering verloopt, ontstaat inzicht in de voortgang, de effectiviteit van maatregelen en eventuele knelpunten. Deze informatie vormt de basis voor tijdige bijsturing en transparante verantwoording.

De voortgang op de doelen wordt meegenomen in de reguliere bestuursrapportages binnen de planning- en control cyclus. Wanneer blijkt dat de doelstellingen met de beschikbare middelen en capaciteit niet of slechts gedeeltelijk haalbaar zijn, wordt bezien welke aanpassingen nodig zijn. Dit kan leiden tot het inzetten van aanvullende middelen of capaciteit, maar ook tot het heroverwegen van onderdelen van de strategie of de gestelde doelen. Op deze manier behoudt de Verenigde Vergadering regie op de hoofdlijnen, terwijl de organisatie binnen heldere kaders wendbaar kan handelen.

Delfland kiest daarmee expliciet voor een adaptieve uitvoeringsstrategie. De strategie is gebaseerd op duidelijke uitgangspunten en wordt gefaseerd uitgevoerd, waarbij periodiek wordt getoetst of de gekozen koers nog passend is. Adaptiviteit is hierbij geen vorm van uitstel, maar een structureel onderdeel van de aanpak dat ervoor zorgt dat tijdig kan worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen en inzichten. In dergelijke situaties wordt het bestuur tijdig geïnformeerd en wordt expliciet gemaakt welke onderdelen van de strategie ter discussie staan. Eventuele voorstellen voor bijstelling worden afzonderlijk ter besluitvorming voorgelegd aan de Verenigde Vergadering.

De strategie zoetwater is gebaseerd op actuele kennis en biedt stabiliteit in haar uitgangspunten, terwijl zij tegelijkertijd bewust ruimte laat voor bijstelling. Daarmee kiest Delfland voor bestuurlijke helderheid zonder schijnzekerheid, passend bij de aard van een langjarige opgave in een dynamische en onzekere omgeving.

4 Bijlagen bij de Strategie Zoetwater

4.1 Het watersysteem van Delfland

4.1.1 Watersturing in een normale zomer

Een goede watervoorziening is belangrijk voor Delfland én voor functies die afhankelijk zijn van zoet water, zoals landbouw, natuur, glastuinbouw en bedrijven die afhankelijk zijn van transport over water. Ook in de zomer moet er genoeg water zijn om aan de vraag te voldoen. In een normale zomer ontstaat er watertekort als het langere tijd niet regent. Om dit tekort aan te vullen, haalt Delfland water van buiten het eigen beheergebied (zie figuur 2).

Figuur 2: Laat zien hoe de aanvoer en vraag naar water er in een normale zomer uitzien.

Delfland haalt het meeste water uit het Brielse Meer. Via een leiding en gemaal Winsemius wordt het water over een afstand van vier kilometer onder de Nieuwe Waterweg door naar het gebied van Delfland gepompt. Soms komt er ook water uit de Nieuwe Maas (via het Schiegemal) of uit Rijnland (bij gemaal Dolk in Leidschendam), als het Brielse Meer niet genoeg water levert.

De meeste vraag naar water komt door:

- het op peil houden van het water in de sloten (bijvoorbeeld voor dijken die gevoelig zijn voor droogte);
- het doorspoelen van sloten en kanalen om tijdens droogte de waterkwaliteit goed te houden;
- het ondersteunen van functies zoals glastuinbouw, natuur en landbouw.

Het water moet hiervoor wel zoet genoeg zijn. Bij de sluizen aan de Nieuwe Maas/Nieuwe Waterweg komt door het schutten van schepen steeds zoutwater binnen, vooral bij de Parksluizen in Rotterdam. In droge periodes wordt een deel van het zoete water gebruikt om dit zoute water weg te pompen.

In een normaal jaar is het water uit het Brielse Meer voldoende voor het zomerseizoen. Maar omdat Delfland afhankelijk is van dit meer, is het systeem kwetsbaar.

4.1.2 Situatie in een droge zomer

In extreem droge zomer zoals in 2026, zijn er twee grote problemen voor de zoetwatervoorziening in Delfland en de rest van West-Nederland:

- Als het lang warm en droog is verdampt er meer water én gebruiken mensen en bedrijven meer water;
- De rivieren voeren minder water aan. Hierdoor kan de zee verder landinwaarts komen.

Een extra probleem ontstaat bij het schutten van boten door de sluisen vanaf de Nieuwe Maas/Nieuwe Waterweg naar het gebied van Delfland. Daarbij komt zoutwater het gebied binnen. Om dat zout weg te spoelen, is veel zoetwater nodig. In tijden van droogte is dat niet altijd beschikbaar. Het wordt dan steeds moeilijker om het water zoet genoeg te houden en de waterkwaliteit op peil te houden voor de onderwaternatuur.

Delfland heeft geen eigen bronnen van zoetwater (zie figuur 3). In de zomer komt het zoetwater via rivieren en regionale watersystemen van omliggende waterschappen. Tijdens droogte zijn we volledig afhankelijk van dit regionale systeem. We voeren dan water aan, maar soms ook door naar het aangrenzende waterschap (Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard). In noodgevallen kan extra water worden aangevoerd via de Klimaatbestendige Wateraanvoer (KWA). Dit gebeurde bijvoorbeeld in de jaren 2018, 2022 en 2023. Het water komt dan uit het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek (zie figuur 4).

Figuur 3: Laat zien hoe de aanvoer en vraag naar water er in een droge zomer uitzien.

Een belangrijke bron voor zoetwater is het Brielse Meer. Maar ook deze aanvoer kan in de knel komen bij extreme droogte. De inlaat bij Bernisse werkt alleen als het water vanzelf naar binnen kan stromen. Dat hangt af van de waterstand en het zoutgehalte (chloride) van het water in het Spui. Bij een lage rivierafvoer is het water in het Spui soms te zout of staat het te laag. Dan kan er minder of zelfs geen water via de Bernisse in het Brielse Meer worden ingelaten. Soms wordt er dan toch water met een hoger zoutgehalte toegelaten.

Uit studies blijkt het Brielse Meer minder robuust dan eerder gedacht. Samen met Waterschap Hollandse Delta en het Havenbedrijf Rotterdam/Evides wordt onderzocht wat nodig is om de levering van zoetwater te verbeteren. Dit hangt af van keuzes in het hoofdwatersysteem en van klimaatverandering, zoals zeespiegelstijging. Een eerste inschatting laat zien dat dit veel geld kost. Op

basis van de resultaten van het onderzoek beslissen de betrokken partijen samen over mogelijke maatregelen, de kosten en wie wat betaalt.

De huidige inlaatgrens voor chloride bij Bernisse is 150 mg/l. Als deze norm wordt verhoogd naar 200 mg/l, is de kans op een inlaatstop kleiner. Deze hogere waarde is volgens de milieunormen (KRW) nog niet schadelijk voor de (onderwater)natuur. Maar het kan wel problemen geven voor gebruikers, zoals de bedrijven in het havengebied of de glastuinbouwsector.

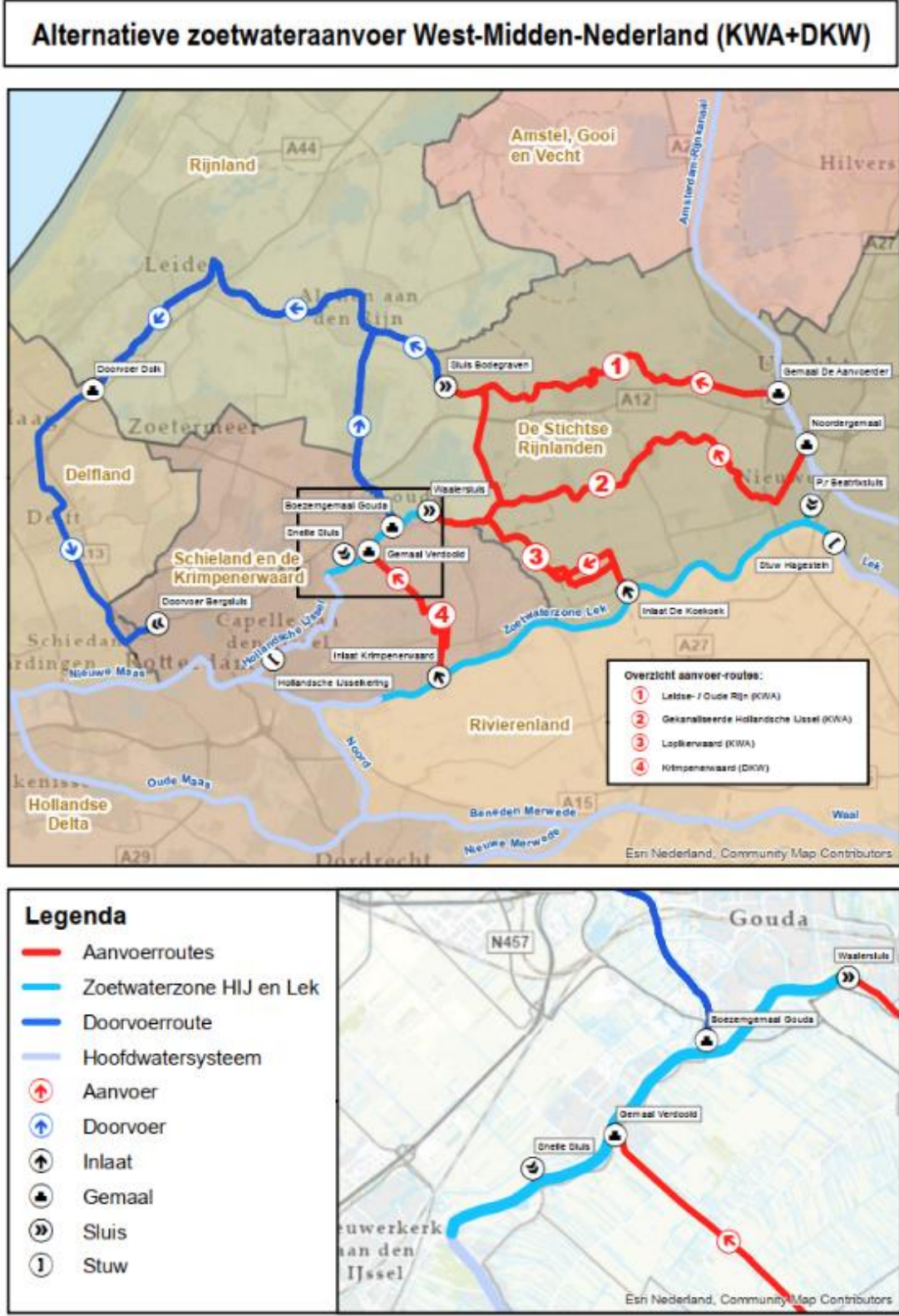
4.1.3 Waterakkoorden bij Delfland

Zoals hierboven al genoemd gebruikt Delfland voor de zoetwatervoorziening vooral water uit het Brielse Meer. Soms is er extra water nodig, bijvoorbeeld bij bijzondere omstandigheden. Dan komt er ook zoetwater uit het gebied van het Hoogheemraadschap van Rijnland viaemaal Dolk. In perioden van droogte is deze aanvoer niet mogelijk omdat het Hoogheemraadschap van Rijnland dat water zelf nodig heeft. Dan kan Delfland gebruik maken van het Waterakkoord KWA-DKW. Hierbij komt het water ook viaemaal Dolk binnen, maar vanuit een andere bron: het wordt aangevoerd vanuit het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek, via het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden en het Hoogheemraadschap van Rijnland naar Delfland en het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard.

In de toekomst kan Delfland ook zoetwater binnenlaten (maximaal 2 m³/s) vanuit het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard via de Bergsluis (in Rotterdam). Dat is alleen mogelijk bij regulier droge omstandigheden, niet in geval van extreme droogte. Want die betreffende aanvoer is alleen bruikbaar als de inlaatpunten van Schieland niet verzilt zijn. Als dat wel het geval wordt (in geval van extreme droogte) voert Delfland via de KWA water door naar Schieland.

Afspraken over de aan-, door- of afvoer van water tussen Delfland en andere waterschappen worden vastgelegd in zogeheten waterakkoorden. Delfland heeft de volgende waterakkoorden:

- **Waterakkoord KWA-DKW** (geactualiseerd in 2025)
- **Waterakkoord Rijnland-Delfland** (geactualiseerd in 2025)
- **Waterakkoord Delfland-Schieland en de Krimpenerwaard** (sinds 2016, wordt herzien in 2026 vanwege de nieuwe aanvoer via de Bergsluis)
- **Overeenkomst zoetwaterleverantie Brielse Meer / Bernisse** (sinds 2018, met Havenbedrijf Rotterdam, Hoogheemraadschap van Delfland en Waterschap Hollandse Delta)

Figuur 4: Laat zien hoe de routes van de Klimaatbestendige Wateraanvoer (KWA) en de Doorvoer Krimpenerwaard (DKW) lopen. De KWA en DKW zijn alternatieve zoetwateraanvoerroutes die worden ingezet tijdens lange perioden van droogte. Beide routes zijn onderdeel van het Deltaprogramma Zoetwater en worden steeds vaker ingezet door klimaatverandering en toenemende waterbehoefte.

4.2 Verdelen van zoetwater bij tekorten

Als er te weinig zoetwater is, volgt Delfland de regels van de verdringingsreeks, figuur 1¹⁵. Deze reeks is wettelijk vastgelegd en geldt alleen voor oppervlaktewater. De verdringingsreeks helpt om eerlijk te bepalen wie water krijgt als er een tekort is. Er is een watertekort als er meer vraag is naar water dan aanbod, en het beschikbare water niet van goede kwaliteit is voor alle functies. De verdringingsreeks geeft geen recht aan burgers of bedrijven op een vaste hoeveelheid water.

De verdringingsreeks heeft vier categorieën (zie figuur 1). Categorie 1 krijgt de hoogste prioriteit, categorie 4 de laagste. Bij een tekort wordt eerst minder (of geen) water aan categorie 4 gegeven, daarna categorie 3, dan 2 en als laatste 1. Voor categorieën 1 en 2 is de volgorde van verdeling vastgelegd in de wet (artikel 3.14 van het Besluit kwaliteit Leefomgeving). Voor categorieën 3 en 4 mag Delfland zelf bepalen wie binnen die groep als eerste water krijgt. Daarbij probeert Delfland de economische en maatschappelijke schade zo beperkt mogelijk te houden.

Binnen Delfland wordt de scheepvaart als eerste beperkt bij een tekort aan zoetwater. Dit komt doordat het tegengaan van verzilting bij de sluizen veel zoetwater kost. Bij het schutten van boten komt zoutwater het gebied binnen. Om dat weg te spoelen, is veel zoetwater nodig. In tijden van droogte is dat niet altijd beschikbaar. Daarom is het beperken van het schutten van scheepvaart bij de sluizen de eerste stap in de verdringingsreeks.

De beperkingen voor scheepvaart worden stapsgewijs ingevoerd: eerst wordt er minder vaak geschut, daarna nog minder. Hierover zijn afspraken gemaakt met betrokken partijen met zogenaamde kleurcodes, zie figuur 5. Deze afspraken staan in het Droogteprotocol Schutten Beheergebied Delfland 2023¹⁶.

Droogtesituatie	Kleurcodering	Benaming schutprotocol
Normaal	Groen	Regulier schutten
Dreigend watertekort	Geel	Aangepast schutten
Feitelijk watertekort	Oranje	Schutbeperkingen
Dreigende crisis watertekort	Rood	Aangescherpte schutbeperkingen
Crisis watertekort	Zwart	Volledige stremming

Figuur 5 Afspraken Droogteprotocol Schutten Beheergebied Delfland 2023

De gevolgen voor bedrijven die afhankelijk zijn van vervoer over water, zoals die langs de Schie, zijn groot. Zij kunnen dan bijvoorbeeld tijdelijk geen of minder grondstoffen ontvangen of het afval van de regio kan niet worden afgevoerd. Deze bedrijven moeten zelf gaan nadenken over alternatieven voor perioden van droogte.

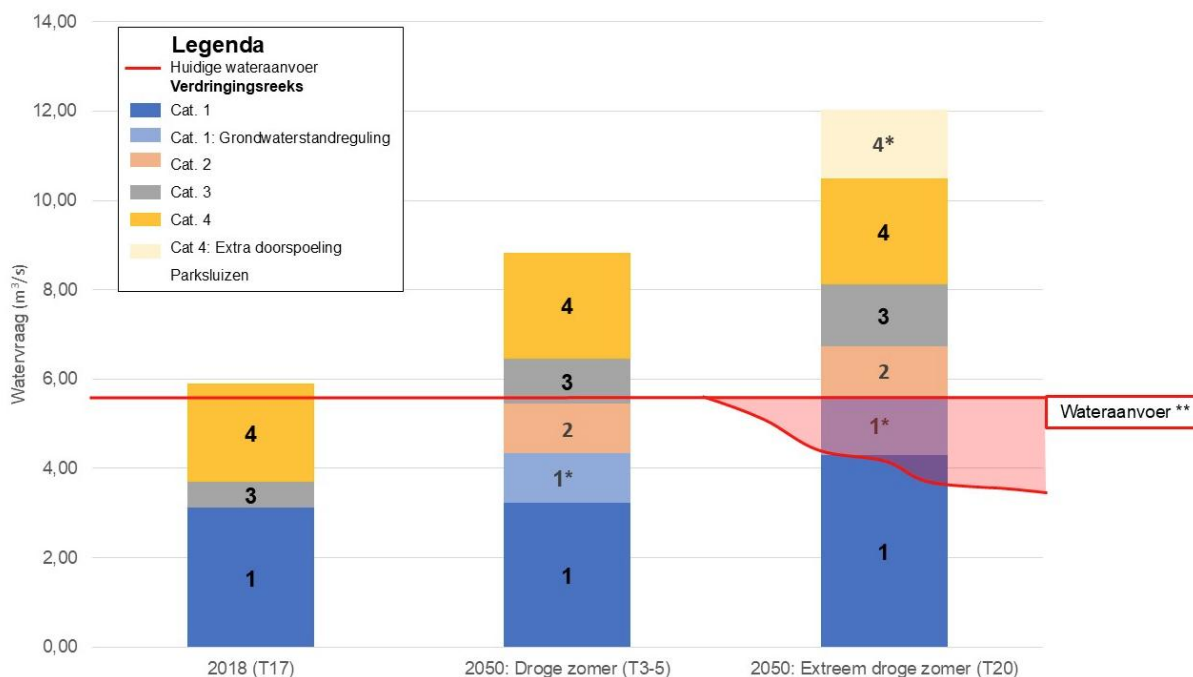
Naast schutbeperkingen kunnen er ook onttrekkingsverboden worden opgelegd. Eerst voor gebruikers uit categorie 4, zoals het beregenen van openbaar en niet-openbaar groen, sportvelden en agrarische percelen. Als dat niet genoeg is, kan ook voor gebruikers uit categorie 3, zoals de glastuinbouw, een verbod komen op het onttrekken van oppervlaktewater. Hoe vaak komt een tekort voor?

¹⁵ [Verdeling water bij droogte](#)

¹⁶ [Droogteprotocol schutten beheergebied Delfland 2023 | Lokale wet- en regelgeving](#)

Ook al proberen we de vraag naar water te verminderen, er blijven momenten waarop er te weinig zoetwater is. Hoe vaak dit gebeurt, hangt af van hoe goed we de vraag naar zoetwater kunnen afvlakken én van het klimaat.

In het klimaatscenario HD¹⁷ verwachten we dat er elke 3 tot 5 jaar een tekort is (zie figuur 6). Dat betekent dat de verdringingsreeks richting 2050 ongeveer eens in de 3 tot 5 jaar nodig zal zijn. Het klimaatscenario HD is één van de vier klimaatscenario's die het KNMI heeft opgesteld om te laten zien hoe het klimaat in Nederland zich mogelijk ontwikkelt richting 2050 en verder. In dit scenario neemt de kans op droogte en watertekorten toe, vooral in de zomer. Dit scenario wordt vaak gebruikt om te onderzoeken hoe we ons kunnen voorbereiden op een toekomst met meer verdroging en grotere druk op de zoetwatervoorziening.

Figuur 6: Potentiële watervraag per categorie in de verdringingsreeks in 2050 in vergelijking tot 2018.

* De toename van de watervraag is onzeker. Voor categorie 4 wordt deze sterk beïnvloed door de doorspoelbehoefte bij de Parksluizen. Deze is afhankelijk van zeespiegelstijging en afnemende rivierafvoeren. In categorie 1 wordt de toename grotendeels veroorzaakt door de potentiële aanleg van grondwaterstandregulering.

** De beschikbare wateraanvoer wordt onzekerder bij een extreem droge zomer in 2050 door lage rivierafvoeren, zeespiegelstijging en nationale waterverdelingsvraagstukken. Deze kunnen alle leiden tot een toename van de verzilting bij de innamepunten.

*** n.b. dit figuur is nog niet aangepast met de inzichten van de droge zomer 2026.

4.3 Beleidskaders

4.3.1 Deltaprogramma Zoetwater (DPZW)

Het Deltaprogramma Zoetwater is een van de drie thema's in het Deltaprogramma. Aan de basis van het Deltaprogramma Zoetwater (DPZW) staat de Deltabeslissing Zoetwater¹⁸. De maatregelen uit deze Deltabeslissing hebben als doel om Nederland in 2050 weerbaar te maken tegen zoetwatertekorten. In zogeheten zoetwaterregio's worden maatregelen uitgedacht en uitgewerkt, om

¹⁷ <https://klimaatsscenarios-data.knmi.nl/>

¹⁸ [Deltabeslissing Zoetwater | Drie thema's | Deltaprogramma](#)

vervolgens opgenomen te worden in het Deltaplan Zoetwater. Op dit moment is sprake van fase 2 van het Deltaplan Zoetwater¹⁹ (2022-2027). Er wordt gewerkt aan fase 3 van het Deltaplan (2028-2033).

Zoetwaterregio West-Nederland

Het Hoogheemraadschap van Delfland valt geheel binnen één van de zes zoetwaterregio's in Nederland: West-Nederland. De provincie Zuid-Holland²⁰ fungeert als voorzitter van deze zoetwaterregio, waarin ook de provincies Noord-Holland en Utrecht, zes waterschappen, Rijkswaterstaat en maatschappelijke organisaties deelnemen. In samenwerking en in bestuurlijk overleg wordt bepaald welke maatregelen en onderzoeken gewenst zijn. In een gezamenlijke strategie²¹ wordt vervolgens het definitieve maatregelenpakket geformuleerd, welke opgenomen worden (en zo mogelijk mede gefinancierd vanuit) het Deltaplan als onderdeel van het Deltaprogramma.

Belangrijke maatregelen die in deze zoetwaterregio tot nu toe zijn uitgevoerd of in uitvoering zijn, hebben betrekking op een optimalisering van de wateraanvoer uit de grote rivieren, zoals:

- De vergroting van de KWA en een verbetering van de doorvoer van water door de Krimpenerwaard (zie figuur 4);
- Het vergroten van de robuustheid van het regionale systeem door aanleg van extra gemalen zoals de Bergsluis voor Delfland (zie figuur 2 en 3);
- Het benutten van de ondergrond zoals het uitvoeren van een pilot waarin een zoetwaterbel voor de gietwatervoorziening van een coöperatie van tuinders wordt gerealiseerd (bijvoorbeeld Coastar);
- Een onderzoek naar ontzilting van brak grondwater voor gebruik als drinkwater²².

4.3.2 Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP)

Het Nationaal Water Programma²³ bevat het nationale waterbeleid en de uitvoering in de rijkswateren. De opgaven die erin centraal staan zijn:

- *Nederland moet zich aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering.*
- *We moeten blijven werken aan een goede bescherming tegen overstromingen en een klimaat robuuste zoetwatervoorziening tegen toenemende droogte.*
- *Ook de zorg voor goede waterkwaliteit en duurzame drinkwatervoorziening verdient aandacht.*

Het NWP bevat de hoofdlijnen van het nationale waterbeleid: waterveiligheid, waterkwaliteit en klimaatadaptatie en vormt daarmee een belangrijke basis voor de uitvoering de komende jaren.

Klimaatbestendige Zoetwatervoorziening Hoofdwatersysteem (KZH)

Binnen het NWP is een strategie opgenomen voor het hoofdwatersysteem van Nederland. Deze strategie heet de 'Klimaatbestendige Zoetwatervoorziening Hoofdwatersysteem²⁴'. Binnen de KZH worden adviezen opgesteld over aanpassingen in de waterverdeling, een andere inrichting van het systeem (nieuwe aanvoertroute naar het Markermeer via het Amsterdam-Rijnkanaal) en het instellen van zoetwaterzones om de zoetwater efficiënt te verdelen. Zo zijn in de KZH het Brielse Meer en de Hollandse IJssel als zoetwaterzones aangewezen die zoet moeten worden gehouden tijdens een droogte.

¹⁹ [Deltaplan Zoetwater 2022-2027 | Publicatie | Deltaprogramma](#)

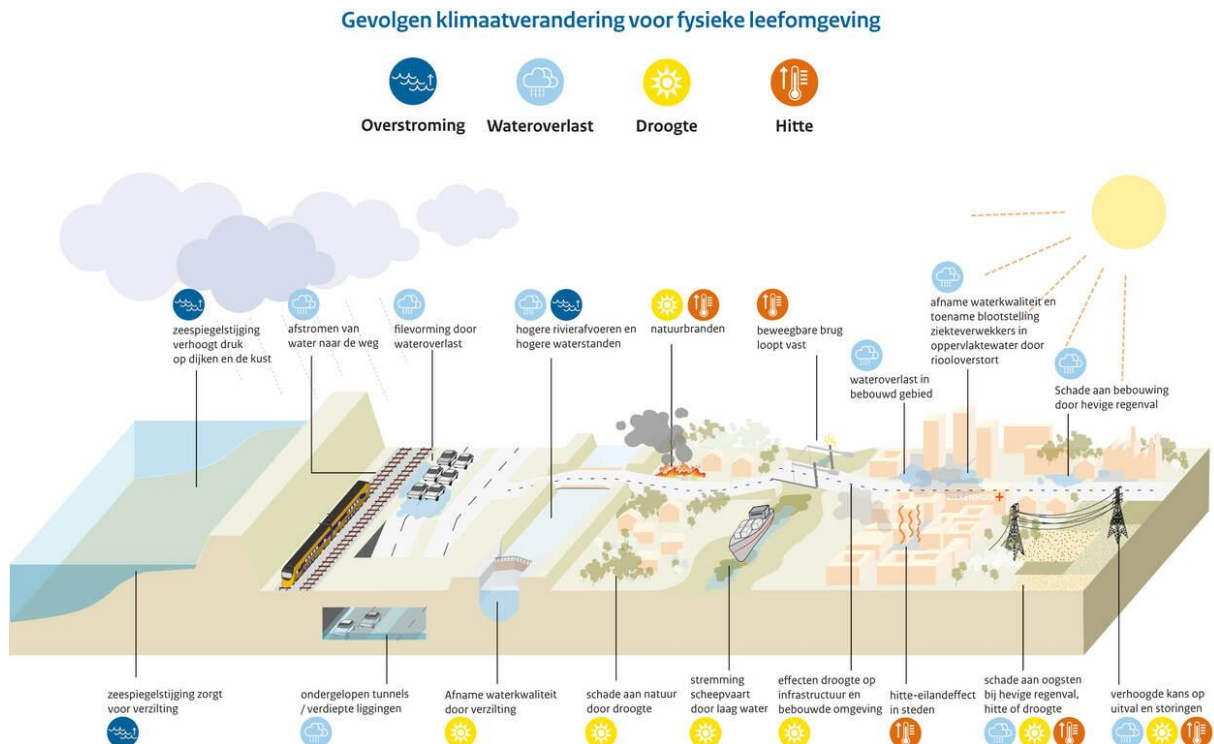
²⁰ [Samenwerken in het Deltaprogramma Zoetwater - Omgevingsbeleid Provincie Zuid-Holland](#)

²¹ [Strategiedocument Zoetwater - West-Nederland 2022-2027 | Publicatie | Deltaprogramma](#)

²² [Deltaplan Zoetwater | Drie thema's | Deltaprogramma](#)

²³ [Nationaal Water Programma 2022-2027 | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

²⁴ [Klimaatbestendige Zoetwatervoorziening Hoofdwatersysteem \(KZH\) | Drie thema's | Deltaprogramma](#)

Figuur 7 Gevolgen klimaatverandering voor de fysieke leefomgeving. Bron: Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2022). Nationaal Water Programma 2022–2027: Het nationale waterbeleid en de uitvoering in de rijkswateren.

Ruimte voor de rivier 2.0

Ruimte voor de rivier 2.0 (voorheen Integraal Rivierenmanagement²⁵ (IRM)) kan beschouwd worden als een vervolg op programma's als 'Ruimte voor de Rivier (RvR)' en 'Maaswerken'. RvR 2.0 is een aanvulling op het Hoogwaterbeschermingsprogramma²⁶ (HWBP), waarin de waterveiligheidsopgave centraal staat. In RvR 2.0 komen thema's als waterveiligheid, natuur en waterkwaliteit, zoetwaterbeschikbaarheid en bevaarbaarheid samen. Door deze thema's in samenhang te behandelen, wordt geborgd dat het riviersysteem duurzaam ontwikkeld wordt voor de uiteenlopende functies. Binnen het programma wordt breed samengewerkt tussen verschillende overheden. Eind 2023 is het rapport 'Naar een toekomstbestendig rivierengebied'²⁷ met daarin een ontwerp voor het vervolgprogramma gepubliceerd.

4.3.3 Waterbeheerprogramma Delfland 2022 - 2027

Het Waterbeheerprogramma 6 (WBP6²⁸) geeft een integraal overzicht van het werk dat Delfland in de periode tussen 2022 en 2027 gaat uitvoeren. Voor het thema Zoetwatervoorziening en droogte is de ambitie opgenomen dat Delfland streeft naar een regio die in 2050 weerbaar is tegen zoetwatertekort. Dit betekent dat er ook tijdens perioden van langdurige droogte voldoende water van voldoende kwaliteit is om watervraag en wateraanbod in balans te houden.

²⁵ [Wat is het Programma Integraal Riviermanagement \(IRM\)? | Deltaprogramma](#)

²⁶ [Home | Hoogwaterbeschermingsprogramma](#)

²⁷ [Naar een toekomstbestendig rivierengebied Ontwerp Programma Integraal Riviermanagement | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

²⁸ [WBP6 online: maatregelen Delfland 2022 - 2027 - Delfland](#)

4.3.4 Coalitieakkoord Delfland 2023 - 2027

In het coalitieakkoord van Delfland²⁹ is het volgende opgenomen: “We werken de strategie ‘zoetwater Delfland 2050’ verder uit. Deze zet in op het behouden en verbeteren van de bestaande aanvoer van zoetwater naar ons gebied, het vergroten van het wateraanbod in ons gebied, het verkleinen van de afhankelijkheid van maatschappelijke en economische functies (zoals tuin- en landbouw of bedrijven) van zoetwater en het beperken van de vraag naar water”.

4.4 Wettelijke kaders

4.4.1 Voorkomen en beperken waterschaarste

Voor de waterschappen is het zorgen voor voldoende (zoet)water één van de kerntaken, maar er bestaan geen ‘harde’ normen zoals bij de thema’s waterveiligheid, wateroverlast of waterkwaliteit. Zo staan in de relevante wetgeving voor de waterschappen, zoals de Omgevingswet³⁰ en de Waterschapswet³¹, geen normen of verplichte procedures die van toepassing zijn op de taak om te zorgen voor (voldoende) zoetwater in het beheergebied. Reden daarvoor is het feit dat we afhankelijk zijn van het aanbod van zoetwater over de grote rivieren. Zoetwater is wel een cruciale factor voor het behalen van andere doelen, zoals een goede waterkwaliteit, peilbeheer, waterveiligheid, natuurdoelen en economische doelen. Is de zoetwatervoorziening niet op orde, dan neemt het doelbereik van deze doelen en onze taken af of worden mogelijk zelfs niet gehaald.

In de Omgevingswet staat dat het beheer onder meer is gericht op het voorkomen en beperken van waterschaarste in algemene zin. Als er sprake is van watertekort, dan is de verdringingsreeks het wettelijke instrument dat moet worden toegepast. De verdringingsreeks geeft een rangorde voor de verdeling van water bij waterschaarste. Een waterschap dient deze verdringingsreeks toe te passen.

De taakomschrijving voor de zoetwatervoorziening komt voort uit de algemene taakomschrijving van het waterschap³², waar het waterbeheer op gericht is vanuit de juridische basis (artikel 2.1 van de Waterwet) namelijk:

1. het voorkomen en waar nodig beperken van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste, in samenhang met;
2. het beschermen en verbeteren van de chemische en ecologische kwaliteit van die watersystemen en;
3. de vervulling van de aan die watersystemen toegekende maatschappelijke functies.

De maatschappelijke functies die een watersysteem vervult, zijn functies die belangrijk zijn voor de samenleving en economie. Volgens de Omgevingswet en de taakomschrijving van het waterschap vallen hieronder onder andere:

1. Veiligheid – bescherming tegen overstromingen.
2. Waterbeschikbaarheid – voldoende water voor landbouw, natuur, industrie, drinkwater en recreatie.
3. Waterkwaliteit – schoon water voor mens en natuur.
4. Vaarwegen – het mogelijk maken van scheepvaart.
5. Ecologie – behoud en herstel van natuur en biodiversiteit in en rond het water.
6. Recreatie – gebruik van water voor ontspanning, zoals zwemmen, varen en vissen.

²⁹ [Delfland bereikt coalitieakkoord: schoon water staat voorop - Delfland](#)

³⁰ [De Omgevingswet | Rijksoverheid.nl](#)

³¹ [Waterschapswet | Informatiepunt Leefomgeving](#)

³² [Beheer van watersystemen | Informatiepunt Leefomgeving](#)

7. Economie – ondersteuning van economische activiteiten zoals glastuinbouw, landbouw, industrie en transport.

Deze functies worden in samenhang beheerd, waarbij het waterschap keuzes maakt afhankelijk van de situatie, zoals bij droogte of wateroverlast.

Door in te zetten op een goede zoetwatervoorziening en beheer daarvan vullen waterschappen bovenstaande taken in. Bescherming tegen overstromingen, het voorkomen van wateroverlast en het halen van de Kader Richtlijn Water (KRW)-doelen kennen een genormeerde resultaatverplichting. Daarom wegen we deze expliciet mee in de besluitvorming rondom zoetwatervraagstukken. Natuurlijk kunnen waterkwantiteit en waterkwaliteit niet los van elkaar worden gezien. Verminderde doorspoeling en hoge watertemperaturen zijn een katalysator voor blauwalg en botulisme. Daarnaast is gebleken dat zoutindringing kan optreden als droge periodes samenvallen met lage rivierafvoeren. In zeer extreme gevallen zou Delfland zelfs verzilt water moeten inlaten ten behoeve van peilbeheer voor het beschermen van droogtegevoelige keringen. Risico's voor de waterveiligheid onomkeerbare schade aan de (onderwater)natuur³³ moet zoveel mogelijk voorkomen worden. Vanuit de KRW is achteruitgang van de waterkwaliteit juridisch gezien niet toegestaan en is Delfland verplicht er alles aan te doen om de waterkwaliteitsnormen te halen. Ook binnen de verdringsreeks staat onomkeerbare natuurschade, ook door verzilting, hoog (categorie 1) in de belangenafweging.

4.4.2 Voldoen aan onze wettelijke taken

Om te blijven voldoen aan onze wettelijke taken zorgen we ervoor dat we kunnen voorzien in onze eigen watervraag voor peilhandhaving voor de stabiliteit van de waterkeringen en het voorkomen van achteruitgang van de waterkwaliteit. Hier kunnen wij aan voldoen door te investeren in de robuustheid van de zoetwataanvoer vanuit het Brielse Meer, Klimaatbestendige Wataanvoer (KWA) en reguliere aanvoer via gemaal Dolk aan de Vliet in Leidschendam. Ook willen we de Bergsluis in het Noorderkanaal in Rotterdam beter benutten. We beschouwen robuustheid hier zowel in de fysieke zin via inspanningen in beheer en onderhoud alsook in de juridische zin via onder andere waterakkoorden³⁴.

4.5 Verkennen effluent als bron voor zoetwater

Inzet van effluent blijft ook een toekomstige beleidsoptie die kan bijdragen aan het vergroten van de zelfvoorzienendheid en het verkleinen van het risico op watertekorten bij gebruikers. Delfland blijft open staan voor initiatieven van externe partijen die effluent willen inzetten en is benaderbaar voor samenwerking op dat vlak.

Delfland loost het effluent van haar afvalwaterzuiveringsinstallaties momenteel op het buitenwater (Nieuwe Waterweg en Noordzee). De afgelopen jaren is onderzocht of (een deel van) dit effluent kan worden hergebruikt als zoetwaterbron binnen het regionale watersysteem, onder meer via lozing op de Krabbeplass. Uit deze verkenningen blijkt dat dit gepaard gaat met aanzienlijke complexiteit, hoge kosten en – recent gebleken – aanzienlijke juridische beperkingen. Uit de immissietoets voor lozing vanuit Waterzuivering de Vergulde Hand op het regionale systeem blijkt dat het effluent op enkele stoffen niet kan voldoen aan de KRW-eis van geen achteruitgang. Een lozing op het regionale watersysteem wordt beoordeeld als een nieuwe lozing. De lozing op het regionale watersysteem is vanuit de AWZI's van Delfland is in reguliere situaties niet noodzakelijk.

³³ <https://www.infomil.nl/onderwerpen/lucht-water/handboek-water/thema-s/watertekort/verdringsreeks/>

³⁴ Een waterakkoord regelt de aan- en afvoer van water tussen verschillende waterbeheerders (tussen waterschappen onderling, maar ook tussen waterschappen en het Rijk). In zo'n akkoord zijn zowel afspraken voor de normale situatie als voor extreme omstandigheden vastgelegd. Ook de waterkwaliteit en procedurele afspraken (bijvoorbeeld over naleving, evaluatie of wijziging) komen in een waterakkoord aan de orde.

Delfland kan immers altijd lozen via de gebruikelijke routes op het hoofdwatersysteem. Er zijn geen dringende andere belangen die tot een uitzondering op deze KRW-regels leiden. Met andere woorden: er is geen goede reden om de achteruitgang van de waterkwaliteit wel toe te staan, tenzij in uitzonderlijke situaties van extreme droogte. Aanvullende zuiveringstappen (om te voldoen aan de KRW) en de daarmee gemoeide kosten voor levering aan de Krabbepas worden momenteel onderzocht.

Effluent is geen *reguliere* alternatieve zoetwaterbron voor het regionale oppervlaktewatersysteem. We denken voor effluent in eerste instantie primair aan beschikbaar stellen als waterbron voor de categorieën 2, 3 en 4, aanvullend voor het op peil houden van ons watersysteem in categorie 1 in *extreme* situaties.

4.5.1 Strengere en bindende waterkwaliteitseisen

Voor oppervlaktewaterlichamen gelden de eisen van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Voor aangewezen KRW-waterlichamen geldt een resultaatsverplichting: nieuwe activiteiten mogen niet leiden tot achteruitgang van de waterkwaliteit en mogen het behalen van de KRW-doelen niet in gevaar brengen. Delfland heeft bovendien met de provincie Zuid-Holland afgesproken om deze chemische normen ook toe te passen op niet-aangewezen regionale wateren. Recent uitgevoerde immissietoetsen in het kader van het project Waterzuivering Vergulde Hand laten zien dat lozing van effluent op het regionale watersysteem, via onder meer de Krabbepas, naar verwachting leidt tot achteruitgang van de waterkwaliteit voor meerdere stoffen. Daarmee kan op dit moment juridisch geen vergunning worden verleend voor dergelijke lozingen. De uitzonderingsmogelijkheden die de KRW biedt, zijn in deze situatie niet toepasbaar, mede omdat er een alternatief lozingspunt beschikbaar is op het buitenwater. Aanvullende zuiveringstappen (om te voldoen aan de KRW) en de daarmee gemoeide kosten voor levering aan de Krabbepas vanuit project Waterzuivering Vergulde Hand worden momenteel onderzocht.

4.5.2 Hoge kosten en ruimtelijke impact van aanvullende zuivering

Om effluent geschikt te maken voor hergebruik als zoetwater zou aanvullende zuivering nodig zijn om te voldoen aan de steeds strengere waterkwaliteitseisen, waaronder de verwijdering van microverontreinigingen. Dit vraagt om extra installaties, ruimte en energie, en brengt substantiële investerings- en beheerkosten met zich mee. Het merendeel van de huidige zuiveringsinstallaties van Delfland is hier niet op ontworpen. De benodigde aanpassingen zijn ingrijpend en worden eind dit jaar toegelicht.

4.5.3 Noodzaak, bij extreme droogte voor de uitvoering van de eigen taken

Op basis van de extreme droogte (zomer 2026) is gebleken dat de inzet van effluent onder extreme omstandigheden weldegelijk nodig kan zijn om te kunnen blijven voldoen aan de eigen taken van Delfland.

4.5.4 Conclusie en doorkijk

Reguliere inzet van effluent is gelet op het ontbreken van een actuele juridische grondslag voor lozing op het regionale watersysteem, de hoge kosten en complexiteit van aanvullende zuivering vooralsnog niet het vertrekpunt. Delfland kiest er bewust voor om effluent vooralsnog niet in te zetten als bron voor zoetwater in het eigen watersysteem, als reguliere zoetwaterbron. Tegelijkertijd blijft inzet van effluent een toekomstige optie, met name als aanvullende bron in extreme droogtesituaties of als waterbron voor derden wanneer hoogwaardiger gebruik mogelijk is. Eventuele inzet van effluent gedurende extreme droogte, als zoetwaterbron vergt aanvullend onderzoek, een

(her)beoordeling van de juridische, financiële en ecologische haalbaarheid. De voorwaarden en beprijzing voor het beschikbaar stellen van effluent aan derden worden nader uitgewerkt.

4.6 Begrippenlijst:

DPRA:	Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie is één van de drie nationale deelprogramma's binnen het Nationaal Deltaprogramma, naast DPWV (Waterveiligheid) en DPZW (Zoetwater) waarin overheden samenwerken om Nederland voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering, zoals wateroverlast, droogte, hittestress en overstromingen.
DPZW:	Deltaprogramma Zoetwater richt zich op het waarborgen van de beschikbaarheid van voldoende zoetwater, nu en in de toekomst. Dit is belangrijk vanwege droogte, laagwaterafvoer van rivieren, toenemende vraag naar zoetwater voor landbouw, natuur, drinkwater en industrie.
Droge perioden:	Perioden waarin het niet regent, de zon veel schijnt en de watervraag toeneemt. Als Delfland merken we dit doordat het waterpeil in de sloten en de boezem langzaam uitzakt. Dit is voor Delfland het moment waarop we besluiten extra zoetwater aan te gaan voeren vanuit het Brielse Meer. Voor Delfland als waterbeheerder is dit een reguliere, normale situatie die meerdere keren per jaar voorkomt. Als een droge periode lang aanhoudt, dan kan deze overgaan in een periode van droogte (zie definitie van 'droogte').
Droogte:	Periode die afwijkt van een normale situatie die zolang duurt of zo intens is, dat het normale evenwicht verstoord raakt.
Effluent:	Gezuiverd afvalwater.
HD:	Het klimaatscenario HD is één van de vier klimaatscenario's die het KNMI heeft opgesteld om te laten zien hoe het klimaat in Nederland zich mogelijk ontwikkelt richting 2050 en verder. In dit scenario neemt de kans op droogte en watertekorten toe, vooral in de zomer. Dit scenario wordt vaak gebruikt om te onderzoeken hoe we ons kunnen voorbereiden op een toekomst met meer verdroging en grotere druk op de zoetwatervoorziening.
Hoofdwatersysteem:	Het hoofdwatersysteem is het netwerk van grote, met elkaar verbonden wateren in Nederland dat door Rijkswaterstaat wordt beheerd. Het omvat rivieren, kanalen, meren, beken en estuaria (riviermondingen), maar ook waterkeringen en kunstwerken.
IPCC:	Intergovernmental Panel on Climate Change, het klimaatpanel van de Verenigde Naties dat de internationale stand van de klimaatwetenschap beoordeelt.
KRW:	Kaderrichtlijn Water, een Europese richtlijn die sinds 2000 van kracht is. Het doel van de KRW is om de kwaliteit van alle grond- en oppervlaktewateren in Europa te beschermen en te verbeteren.
KWA-DKW:	De KWA (Klimaatbestendige Wateraanvoer en DKW (Doorvoer Krimpenerwaard) zijn aanvoerroutes in West-Nederland zoals vastgelegd in het Waterakkoord KWA-DKW 2025. De KWA is een stelsel van stuwen, watergangen en gemalen dat in tijden van watertekort zoetwater aanvoert vanuit de Lek en het Amsterdam-Rijnkanaal; twee inlaatpunten waarop de zee minder invloed heeft. De waterschappen De Stichtse Rijnlanden, Delfland, Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard en RWS Midden-Nederland realiseren samen de KWA. Rijkswaterstaat regelt de verdeling van water over Nederland en stelt het water beschikbaar voor de KWA.

	Met de DKW (Doorvoer Krimpenerwaard) wordt water vanuit de rivier de Lek via de Krimpenerwaard doorgevoerd naar de Hollandsche IJssel. Dit is nodig om verzilting van de Hollandse IJssel ter hoogte van het inlaatpunt bij Gouda tegen te gaan, vooral in perioden van droogte.
KZH:	Klimaatbestendige Zoetwatervoorziening Hoofdwatersysteem is een nationale strategie binnen het Deltaprogramma die zich richt op het slim en flexibel verdelen van zoetwater in Nederland, vooral tijdens perioden van droogte.
Veerkrachtig:	Het vermogen van een watersysteem om snel te herstellen na een verstoring of extreme gebeurtenis. Het gaat om adaptief vermogen: hoe goed en hoe snel het systeem terugkeert naar een acceptabel niveau van functioneren. Kenmerk: - Focus op herstel en aanpassingsvermogen; - Veerkracht betekent dat tijdelijke schade of verstoring niet leidt tot langdurige problemen.
Verzilting:	Met de term verzilting bedoelen we dat we de chloridegehaltes zullen oplopen. Of dit tot schade leidt is afhankelijk van de watervrager. De glastuinbouw wil het liefst water met een maximaal chloride gehalte van 150 mg/l, terwijl gras een waarde van 1000 mg/l kan hebben. Voor de onderwaternatuur wordt binnen Delfland voor de KRW een grenswaarde van 300 mg chloride/l gehanteerd.
Waterakkoord:	Regelt de aan- en afvoer van water tussen verschillende waterbeheerders (tussen waterschappen onderling, maar ook tussen waterschappen en het Rijk). In zo'n akkoord zijn zowel afspraken voor de normale situatie als voor extreme omstandigheden vastgelegd. Ook de waterkwaliteit en procedurele afspraken (bijvoorbeeld over naleving, evaluatie of wijziging) komen in een waterakkoord aan de orde.
Waterrobuust:	Een watersysteem dat structureel bestand is tegen extreme omstandigheden zoals hevige neerslag, droogte of hoge waterstanden, zonder dat er grote ingrepen nodig zijn. Het systeem is ontworpen om onder normale én extreme omstandigheden goed te functioneren. Kenmerk: - Focus op preventie en ontwerpqualiteit. - Robuustheid betekent dat het systeem weinig kwetsbaar is en stabiel blijft bij variaties in belasting.
WBS:	Water en Bodem Sturend is een beleidsprincipe waarbij waterveiligheid, waterbeschikbaarheid en bodemgezondheid leidend zijn bij ruimtelijke keuzes in Nederland. Het idee is dat we ons land niet langer inrichten tegen de natuurlijke kenmerken van water en bodem, maar mee met deze systemen.
Weerbaar:	De mate waarin een organisatie of systeem in staat is om dreigingen en verstoringen te weerstaan en te blijven functioneren, inclusief organisatorische en technische maatregelen. Het gaat niet alleen om fysieke infrastructuur, maar ook om processen, mensen en informatie. Kenmerk: - Focus op continuïteit en risicobeheersing. - Weerbaarheid betekent dat er voorbereiding en redundantie is om kritieke functies te behouden.

Uitvoeringsagenda strategie zoetwater

Hoogheemraadschap van Delfland, DMS nummer: 2514716

Samenvatting

Met de vaststelling van de strategie zoetwater (DMS 2458507) kiest Delfland voor een houdbare koers: bestaande aanvoer robuust houden, aanvullende opties verkennen, de watervraag begrenzen en meer water vasthouden waar dat kan. De strategie is opgebouwd langs drie samenhangende lijnen: wateraanvoer, watervraag en buffercapaciteit. Door klimaatverandering, extreme droogte, lage rivierafvoeren, verzilting en een groeiende watervraag komt de beschikbaarheid van voldoende zoet oppervlaktewater sterker onder druk te staan. Deze uitvoeringsagenda laat zien hoe Delfland deze koers de komende jaren in praktijk brengt, wat daarvoor nodig is en welke consequenties daarbij horen.

Deze uitvoeringsagenda is nadrukkelijk geen uitvoeringsprogramma. Het beschrijft op hoofdlijnen wat Delfland gaat doen om de strategie zoetwater te realiseren, met een grove planning en grove inschatting van inzet en middelen.

Voor de korte termijn richten we een taskforce opvolging droogte in met concrete inspanningen. In deze periode worden de acties genomen die Delfland gereed wil hebben voor een volgende periode van extreme droogte. Daarna volgen de acties voor de komende jaren. Deze richten zich op het versterken van bestaande actielijnen zoals het sturen op de zoetwatervraag, het in stand houden van aanwezige aanvoerroute, het vergroten van buffercapaciteit en het benutten van koppelkansen met wateroverlast.

Voor de lange termijn richting 2050 werkt Delfland adaptief. De omvang en aard van toekomstige maatregelen zijn mede afhankelijk van ontwikkelingen in klimaat, watervraag, landelijke beleidskeuzes en nieuwe kennis. Deze uitvoeringsagenda benoemt daarom expliciet momenten waarop herijking en bestuurlijke besluitvorming aan de orde zijn.

Met deze uitvoeringsagenda wordt inzichtelijk wat de vastgestelde strategie betekent voor de organisatie en het bestuur, zonder vooruit te lopen op uitvoeringskeuzes die pas later, op basis van nieuwe informatie, gemaakt kunnen worden.

Inhoud

Samenvatting.....	1
Inhoud	2
1. Doel en positionering van de uitvoeringsagenda.....	3
2. Hoofdpijnen van de uitvoeringsagenda.....	3
3. Uitwerking per doelstelling	4
3.1 Huidige aanvoer robuust maken en verkennen extra aanvoer	4
3.2 Sturen op eigen verantwoordelijkheid in tijden van droogte.....	5
3.3 Buffercapaciteit.....	6
4. Monitoring en sturing op voortgang.....	7
5. Overzicht acties, planning en consequenties	7
5.1 Taskforce opvolging droogte	8
5.2 Acties komende jaren.....	9
6. Inschatting benodigde capaciteit en middelen voor uitvoering	10

1. Doel en positionering van de uitvoeringsagenda

Deze uitvoeringsagenda beschrijft op hoofdlijnen welke actielijnen Delfland inzet, wanneer herijking nodig is en welke consequenties dit kan hebben. De uitvoeringsagenda geeft richting en kader en is geen dichtgetimmerd actieoverzicht. Voor de periode 2027–2033 zijn de belangrijkste acties uitgewerkt inclusief concrete resultaten en oplevermomenten, zodat bestuurlijke sturing en besluitvorming mogelijk is. Voor de lange termijn (richting 2050) worden bandbreedtes en herijkingsmomenten benoemd. Acties en inzet worden later, indien nodig, (gedetailleerd) uitgewerkt in aparte trajecten/projecten en, zo nodig, (bestuurlijk) ter besluitvorming voorgelegd. Voor de zoetwateropgave is een volledig uitgewerkt meerjarig uitvoeringsprogramma op dit moment niet realistisch en niet wenselijk vanwege grote onzekerheden (o.a. landelijke beleidskeuzes, klimaatontwikkeling, watervraagontwikkeling).

2. Hoofdlijnen van de uitvoeringsagenda

De uitvoering van de Strategie Zoetwater vindt plaats langs drie samenhangende doelstellingen: wateraanvoer, watervraag en buffercapaciteit. Daarbij houdt Delfland vast aan een zoet watersysteem als uitgangspunt, maar bereidt zich tegelijk beter voor op extreme droogte, onzekerheid in de aanvoer en mogelijke tekorten. De lessen uit de droogtecrisis 2026, de verdere verkenning van inzet van effluent, het beperken van verzilting, het toepassen van de verdringsreeks en het vergroten van de eigen verantwoordelijkheid van watergebruikers worden expliciet meegenomen.

Doelstelling 1: Delfland zet in op het in standhouden van de zoetwateraanvoermogelijkheden vanuit het Brielse Meer en de Klimaatbestendige Water Aanvoervoorziening en verkent de mogelijkheid uitbreiding van aanvoermogelijkheden.

Doelstelling 2: In tijden van droogte voorzien alle zoetwatervragers in hun eigen zoetwatervoorziening.

Doelstelling 3: Delfland benut actief koppelkansen tussen de opgaven zoetwater en wateroverlast om hemelwater beter vast te houden in het beheergebied zodat overlast en droogte worden beperkt.

3. Uitwerking per doelstelling

3.1 Huidige aanvoer robuust maken en verkennen extra aanvoer

Delfland heeft geen eigen zoetwaterbronnen en blijft in droge perioden afhankelijk van aanvoer van buiten het beheergebied. Daarom blijven het Brielse Meer en de Klimaatbestendige Wateraanvoerroute (KWA) de basis van de zoetwatervoorziening. Tegelijkertijd verkent Delfland aanvullende mogelijkheden voor extreme situaties, zoals redundantie in de aanvoer, tijdelijke inzet van effluent, toelating van lokaal hogere zoutgehalten en andere alternatieve bronnen.

Doel

Tot 2050 blijft de zoetwateraanvoer vanuit het Brielse Meer en de KWA voldoende robuust om zoetwatertekorten op te vangen.

Wat gaan we doen (op hoofdlijnen)

1. Behoud en optimalisatie van de huidige aanvoer

- In 2026–2027 werkt Delfland samen met partners een concreet maatregelpakket uit om de aanvoer vanuit het Brielse Meer robuust te maken., door de inlaatcapaciteit te vergroten bij de Bernisse inlaat.
- Dit pakket bevat een technische uitwerking, kostenraming, voorstel voor kostenverdeling en de subsidieaanvraag bij het Deltafonds.
- **Resultaat:** bestuurlijke besluitvorming over maatregelen uiterlijk in 2027.
- Uitvoering verwacht 2028-2033

2. Robuustheidsmaatregelen Brielse Meer

- In 2028–2033 werkt Delfland samen met partners aan een verkenning van robuustheidsmogelijkheden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het (tijdelijk) toelaten van een hoger zoutgehalte (300mg per liter) op het Brielse Meer. Ook verkennen we een structurele mogelijkheid om een aanvoerroute vanuit het Haringvliet naar het Brielse Meer mogelijk te maken.
- **Resultaat:** bestuurlijke besluitvorming over robuustheidsmaatregelen. Verwachting 2028-2029

3. Aanvullende te verkennen aanvoermogelijkheden in geval van extreme droogte (vanaf 2027)

- Delfland verkent de mogelijkheid voor aanvoer van water via andere aanvoerbronnen in tijden van extreme droogte, bijvoorbeeld dooreen verkenning van een aanvoerleiding vanuit de Lek. Hierin zoeken we actief de samenwerking met buurwaterschappen, nutsbedrijven en Rijkswaterstaat.
- Delfland werkt de voorwaarden en beprijzing, hoe we hergebruik effluent door derden mogelijk kunnen maken vanuit een faciliterende rol (ophalen effluent bij zuiveringen), uit.
- Delfland verkent de mogelijkheden van (tijdelijke) inzet van effluent en de impact op de waternatuur en werken we dit uit.
- Verdere verkenning en uitwerking van de mogelijkheden voor het inlaten van brak water in het watersysteem.
- Verdere verkenning naar een mogelijke compartimentering (het gebied opdelen in kleine vakken zodat water, zout of schade zich niet meteen overal verspreid). Denk bijvoorbeeld aan bufferen, lokaal droogleggen en of specifieke gebieden beschermen.

- We verkennen de mogelijkheid voor redundantie van aanvoer van het Brielse Meer (2028/2029).
- **Resultaat:** Delfland heeft handelingsperspectief in geval van extreme droogte.

4. Kennisontwikkeling

- Delfland volgt nieuwe onderzoeken, klimaatscenario's en ontwikkelingen binnen het Deltaprogramma Zoetwater en andere relevante trajecten nauwgezet. Zo nodig passen we de strategie aan.
- **Resultaat:** effectief doorvertalen van ontwikkelingen naar concrete maatregelen.

5. Regionale en nationale beïnvloeding

- Delfland brengt structureel haar belangen in bij het Deltaprogramma Zoetwater en andere relevante trajecten.
- **Resultaat:** periodieke bestuurlijke terugkoppeling over voortgang en keuzes.

3.2 Sturen op eigen verantwoordelijkheid in tijden van droogte

Delfland faciliteert het gebruik van zoet oppervlaktewater binnen de grenzen van het watersysteem, maar is geen bron of garantiehouders voor individuele gebruikers. Nieuwe of toenemende vraag wordt alleen toegestaan wanneer gebruikers zelf maatregelen treffen om droge perioden te overbruggen en hun kwetsbaarheid te verkleinen (nee, tenzij).

Doel

Het totale debiet van zoetwateronttrekkingen voor toepassingen in categorie 3 en 4 blijft in droge perioden in 2050 minimaal gelijk aan het referentiejaar 2026.

Wat gaan we doen (op hoofdlijnen)

Delfland zet in op de bewustwording van de zoetwatervragers op het nemen van verantwoordelijkheid.

1. Communicatie en sturen op eigen verantwoordelijkheid

- In 2027 ontwikkelt en implementeert Delfland een structurele communicatielijn over zoetwaterschaarste, gericht op de belangrijkste watergebruikers en watervragers (scheepvaart en industrie, gemeenten, terrein behorende organisaties, glastuinbouw).
- Jaarlijks worden gerichte communicatiemomenten georganiseerd (bijv. aankondiging start van het droogte seizoen).
- **Resultaat:** in 2027 is het merendeel van de (grote) watergebruikers aantoonbaar geïnformeerd over droogte en zich bewust van protocollen op basis van de (verder te ontwikkelen) verdringingsreeks en hun eigen verantwoordelijkheid daarin.

2. Kennis en monitoring

- In 2027–2028 ontwikkelt Delfland een actueel inzicht in de omvang en verdeling van de zoetwatervraag (op basis van bestaande data en aanvullend onderzoek).
- **Resultaat:** een geactualiseerd overzicht van de grootste onttrekkers en gebruikspatronen.

3. Regulering ('nee, tenzij')

- In 2027 -2028 werkt Delfland het 'nee, tenzij'-principe uit in beleidsregels voor vergunningverlening en verankert dit in de waterschapsverordening.
- Vanaf 2028 wordt dit principe toegepast bij alle nieuwe en uitbreidende onttrekkingen (bijvoorbeeld (farmaceutische) industrie) van zoet oppervlaktewater.
- **Resultaat:** alle nieuwe of groeiende watervragen worden getoetst.

4. Verfijning van de verdringingsreeks

- In 2027 -2028 werkt Delfland droogtebeheermaatregelen verder uit, inclusief inzet van instrumenten zoals onttrekkingsverboden en schutbeperkingen.
- In 2027 – 2028 ontwikkelen we een protocol voor gebruikers binnen de verdringingsreeks, samen met buurtwaterschappen en provincie Zuid-Holland en actieve betrokkenheid van alle stakeholders.
- **Resultaat:** actuele en toepasbare draaiboeken die tot stand zijn gekomen met participatie van alle stakeholders.

5. Zoutindringing

- We dragen met onderzoek, kennis en advies bij aan het beperken van de zoutindringing bij onze sluizen (bijvoorbeeld bij Parksluizen waar zoutwater lekt).
- **Resultaat:** we beperken zoutindringen en/of verminderen zoetwaterverbruik bij het schutten.

6. Relatie met Waterkwaliteit

- Samen met partners zetten we opgedane kennis en ervaring in om gerichte maatregelen te nemen, met als doel het watersysteem effectief en efficiënt door te spoelen voor de waterkwaliteit.

3.3 Buffercapaciteit

Delfland vergroot de buffercapaciteit door koppelkansen tussen zoetwater, wateroverlast en ruimtelijke inrichting actief te benutten. Hemelwater moet beter worden vastgehouden wanneer het beschikbaar is, zodat het later kan bijdragen aan het beperken van droogte, zonder dat dit leidt tot extra risico's voor waterveiligheid of waterkwaliteit.

Doel

Hemelwater beter vasthouden zodat zowel wateroverlast als droogte wordt beperkt.

Wat gaan we doen (op hoofdlijnen)

1. Waterbergingen krijgen een dubbelfunctie in tijden van droogte.

- We ontwikkelen een protocol dat eenduidig vastlegt welke piekwaterbergingen hoe, wanneer en onder welke voorwaarden kunnen worden ingezet. (2027-2028)
- We ontwikkelen een protocol om waterbuffers snel te kunnen ledigen met minimale impact op het watersysteem en waterkwaliteit.

2. Onderzoek en verkenning

- In 2028–2030 onderzoekt Delfland verdere concrete maatregelen waarmee wateroverlastmaatregelen ook bijdragen aan waterbeschikbaarheid.
- In 2027 en 2028 onderzoeken we of en hoe verplichtende elementen voor buffercapaciteit bij watervragers kunnen worden opgenomen.
- We verkennen de mogelijkheid om de beleidsregel infiltratie te verruimen (2027-2028).
- **Resultaat:** overzicht van kansrijke maatregelen en toepassingsgebieden en beperking watervraag bij droogte

3. Beïnvloeding en samenwerking met partners

- Vanaf 2027 worden koppelkansen expliciet meegenomen in ruimtelijke ontwikkelingen en gebiedsprocessen.
- We stimuleren doorlopend medeoverheden, bedrijven en inwoners in het waterbewust ontwerpen van hun terreinen en het zelfvoorzienend zijn in tijden van extreme droogte, door bijvoorbeeld het aanleggen/ vergroten van (kleinschalige) waterbuffers.
- **Resultaat:** aantoonbare toepassing in projecten (bijv. gebiedsontwikkeling / herinrichting).

4. Beleidsmatige verankering

- Uiterlijk 2030 verwerkt Delfland de uitkomsten in:
 - Beleid en beleidsregels
 - Handreiking Weging waterbelang
 - Andere relevante instrumenten
- **Resultaat:** aangepaste beleidskaders voor gemeenten en gebiedspartijen.

4. Monitoring en sturing op voortgang

Om de voortgang van de uitvoering inzichtelijk te maken, monitort Delfland periodiek de uitvoering van de strategie. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de realisatie van acties, maar ook of de strategie het gewenste effect bereikt.

Over de voortgang wordt periodiek gerapporteerd binnen de planning- en controlcyclus. Indien nodig leidt dit tot bijsturing van de strategie of de uitvoering.

5. Overzicht acties, planning en consequenties

Zie onderstaande tabellen voor een overzicht op hoofdlijnen van wat Delfland gaat doen in de taskforce opvolging droogte (deze wordt aangevuld met acties die volgen uit de evaluatie droogte 2026) en acties voor de komende jaren. De acties zijn geordend langs de drie strategische lijnen uit de strategie zoetwater: wateraanvoer, watervraag en buffercapaciteit. Daarmee wordt zichtbaar welke acties direct bijdragen aan het robuust houden van bestaande aanvoer, het begrenzen en sturen van de watervraag en het vergroten van het vasthouden van water.

5.1 Taskforce opvolging droogte

Strategische lijn	Actie	Wanneer	Resultaat / aandachtspunt
WATERAANVOER	Bestaande aanvoer via Brielse Meer en KWA borgen en optimaliseren.	2026- 2027 doorlopend	Aanvoorzekerheid actief bewaken; knelpunten tijdig bestuurlijk agenderen
WATERAANVOER	Maatregelpakket Brielse Meer uitwerken, inclusief kostenraming, risico's en kostenverdeling.	2026-2027	Bestuurlijk besluit over vervolg en eventuele investering.
WATERAANVOER	Aanvullende aanvoer, tijdelijke inzet van effluent en brakwateropties verkennen.	2026–2027	Handelingsperspectief voor extreme droogte.
WATERVRAAG	Grootste onttrekkers en gebruikspatronen actualiseren indien nodig.	2026-2027	Basis voor sturing, vergunningverlening en voortgangsmonitoring.
WATERVRAAG	'Nee, tenzij'-principe uitwerken in beleid, vergunningverlening en toezicht.	2026-2027	Nieuwe of groeiende aanvragen worden getoetst op alternatieven en eigen maatregelen.
WATERVRAAG	Communicatielijnen over droogte, schaarste, verdringingsreeks en handelingsperspectief uitvoeren.	2026-2027	Gebruikers weten eerder en beter wat van hen wordt verwacht.
WATERVRAAG	Draaiboeken voor verdringingsreeks, onttrekkingsverboden en schutbeperkingen actualiseren. Vertaling naar Bernisse commissie en KWA beraad.	2026-2027	Heldere en uitlegbare stappen bij droogte.
WATERVRAAG	Maatregelen en afspraken voor beperking van zoutindringing uitwerken.	2026-2027	Minder zoetwater nodig voor doorspoelen en beter onderbouwde keuzes bij schutten.
BUFFERCAPACITEIT	Protocol opstellen voor inzet en ledigen van piekwaterbergingen bij droogte.	2026-2027	Duidelijkheid over waar, wanneer en onder welke voorwaarden bergingen inzetbaar zijn.

5.2 Acties komende jaren

Strategische lijn	Actie	Wanneer	Resultaat / aandachtspunt
WATERAANVOER	Bestaande aanvoer via Brielse Meer en KWA borgen en optimaliseren.	2026- 2027 doorlopend	Aanvoorzekerheid actief bewaken; knelpunten tijdig bestuurlijk agenderen.
WATERAANVOER	Robuustheidsmaatregelen Brielse Meer uitvoeren, afhankelijk van besluitvorming.	2028–2033	Bestaande aanvoer robuuster; uitvoering vraagt separate programmering en middelen.
WATERAANVOER	Aanvullende aanvoer door bijvoorbeeld redundantie, verkennen.	2027–2029	Handelingsperspectief voor extreme droogte.
WATERVRAAG	Draaiboeken voor verdringingsreeks, onttrekkingsverboden en schutbeperkingen actualiseren. Vertaling naar Bernisse commissie en KWA beraad.	Doorlopend	Heldere en uitlegbare stappen bij droogte.
BUFFERCAPACITEIT	Kansrijke maatregelen voor vasthouden van hemelwater en poldersysteem onderzoeken (ook tbv wateroverlast).	2028–2030	Overzicht van kansrijke maatregelen en toepassingsgebieden.
BUFFERCAPACITEIT	Meekoppelkansen in gebiedsontwikkelingen, herinrichting en waterbewust ontwerpen structureel meenemen (ook tbv wateroverlast).	Vanaf 2027; verankering 2028–2030	Buffercapaciteit wordt onderdeel van beleid, Handreiking Weging waterbelang en projectwerkwijze.
MONITORING EN STURING	Voortgang monitoren op acties, zoetwatervraag, vergunningen, communicatiebereik en inzet verdringingsreeks.	Vanaf 2027 periodiek via P&C-cyclus	Bestuur en organisatie kunnen tijdig bijsturen.

6. Inschatting benodigde capaciteit en middelen voor uitvoering

De uitwerking van de Strategie Zoetwater vraagt inzet van de organisatie. We werken binnen duidelijke strategische kaders en accepteren daarmee dat niet alles vooraf vastligt. De nu beschreven inspanningen zijn veelal gericht op onderzoek en ontwikkeling, waarna (bestuurlijke) keuzes volgen, o.a. investeringsvoorstellen. Daarom is het erg prematuur een goede inschatting te maken van de benodigde capaciteit en vereiste middelen. Hieronder wordt een eerste grove inschatting weergegeven.

	Geschatte benodigde capaciteit				Geschatte extra benodigde middelen (mogelijke investeringen)
	Incidenteel		Structureel		
	Fte	Periode	Fte	Vanaf	
Totaal	~10,7	2027-2030	~1-5	2028	6 mln

Notabene: we passen voor de inzet “nieuw voor oud” toe, waarbij de uitvoeringsagenda helder richting en focus geeft voor de uitvoering van maatregelen.

Commissie WKK | Opgave klimaatverandering
22 september 2026

Opgave Klimaatverandering

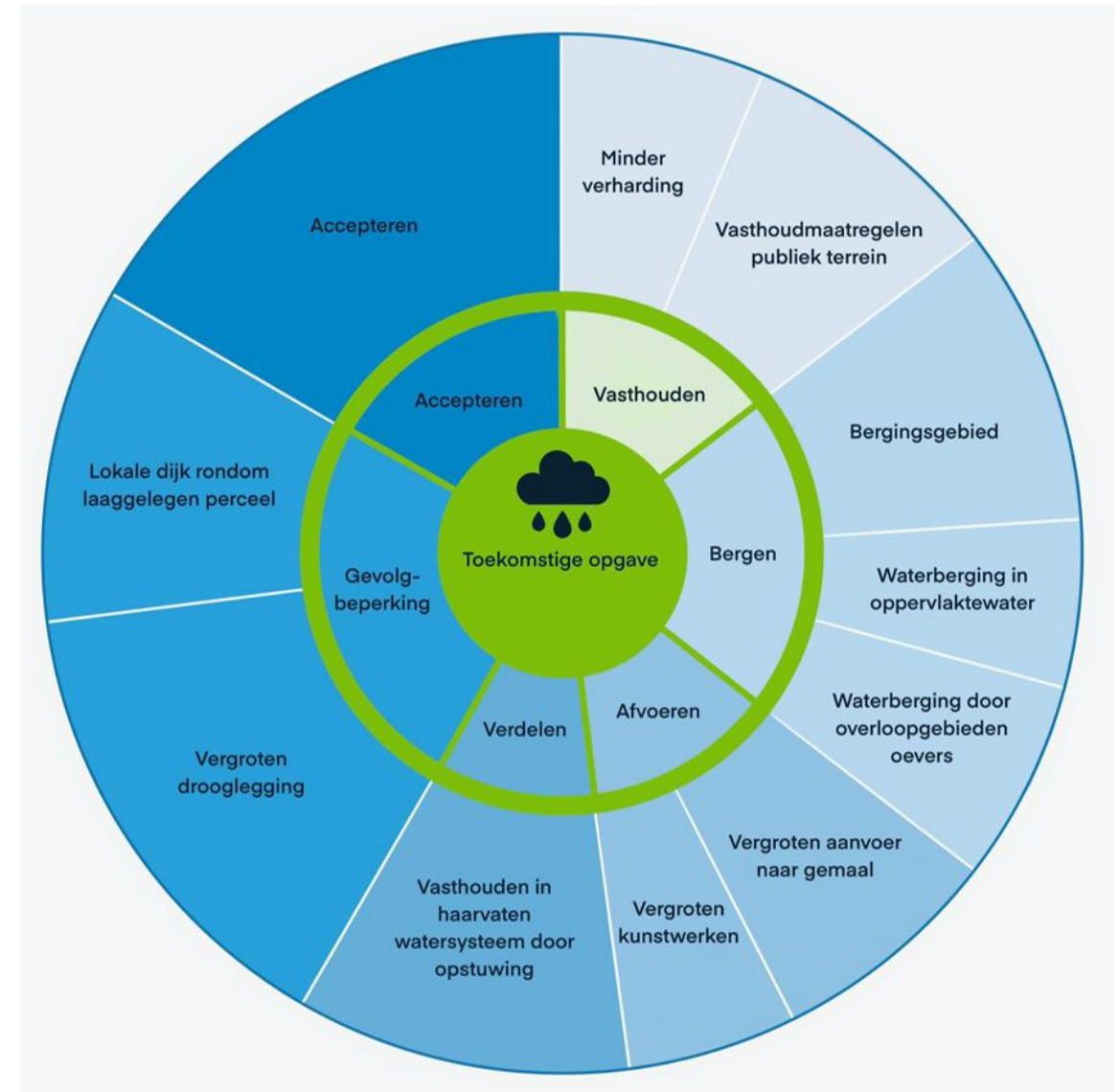
Lange termijn doelstelling

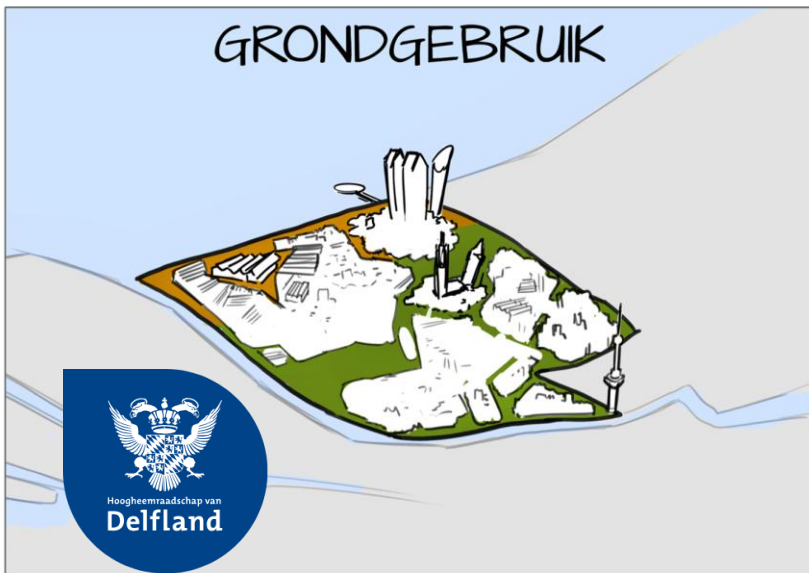
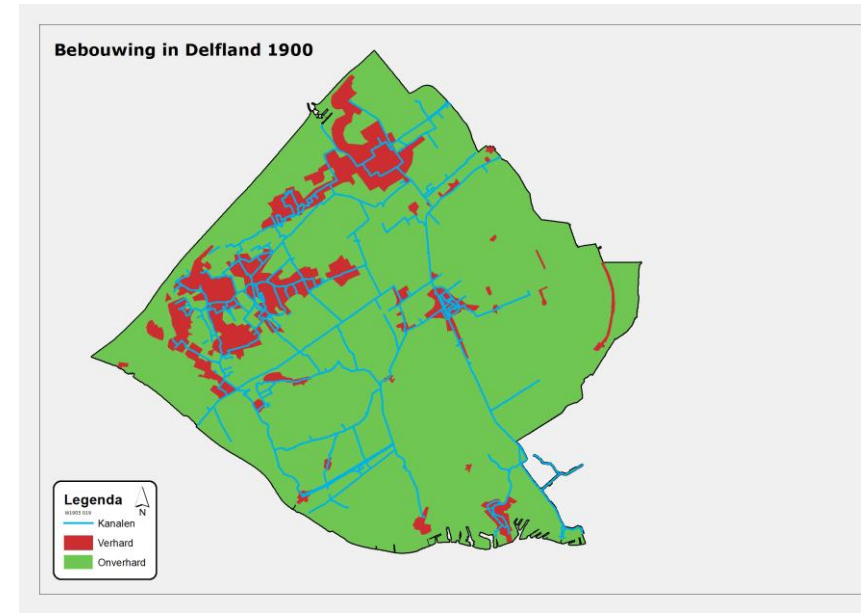
***Ook in de toekomst
samen veilig wonen, werken en recreëren.***

Inhoud van de presentatie

1. Gebiedsgebruik
2. Klimaatverandering
3. Urgentie: OVV rapport
4. Ons watersysteem
5. De uitdagingen
6. Handelingsperspectieven
7. We kunnen het niet alleen
8. Grootste uitdaging
9. Maatregelen

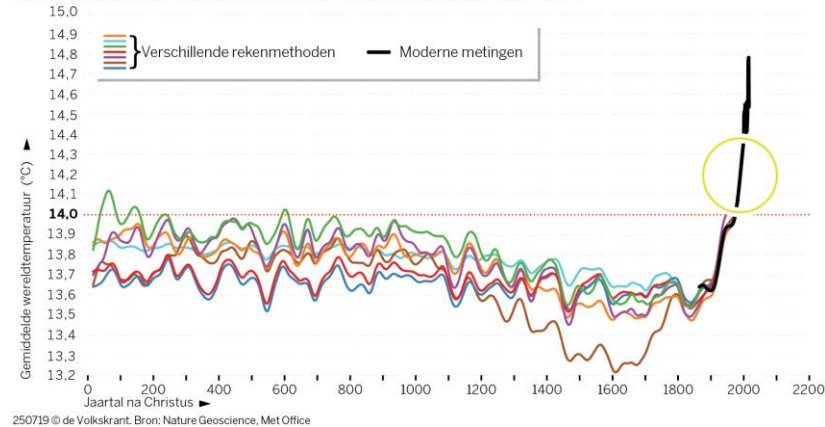

1. Gebiedsgebruik; wonen, werken en recreëren

2. Klimaatverandering - toenemende hevige regenval/piekbuien

DE WERELDTEMPERATUUR SINDS HET BEGIN VAN DE JAARTELLING

Vier scenario's voor klimaatverandering in Nederland rond 2100

KNMI, 2023

In alle scenario's neemt de kans op extreem veel neerslag toe

In de zomer ontstaan intensere piekbuien.

In de winter gaat het vaker langdurig regenen.

Het water stroomt moeilijk weg naar grote watersystemen en de zee (ook daar hoger water).

Door verstedelijking en meer industrieterreinen kan meer schade ontstaan.

Door meer verhard oppervlak raken waterlopen en riolering sneller overbelast.

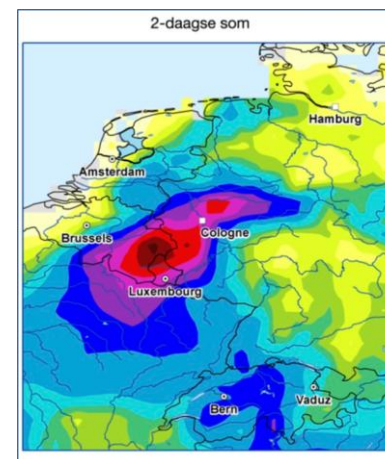
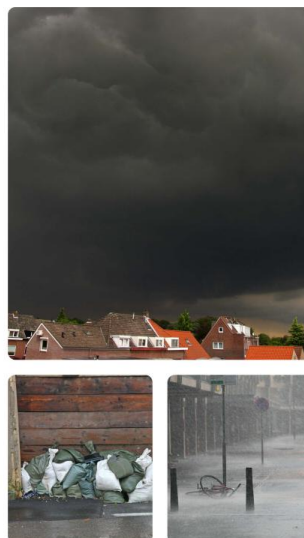
Grotere druk op de ruimte maakt waterberging moeilijker.

De gevolgen van wateroverlast worden in alle scenario's groter

Hoogheemraadschap van Delfland

3. Urgentie: OVV rapport

De toename van hevige neerslag gaat sneller dan de uitvoering van maatregelen. Daardoor ontstaan onveilige situaties voor burgers, vitale infrastructuur en de leefomgeving. We moeten zorgen dat wateroverlast door extreme neerslag niet omslaat in onveiligheid. (bron: OVV)

DANMARK 7. nov. 2011 - 16:47 | Opdateret 20. sep. 2012 - 16:17

2. juli 2011: Dagen hvor København druknede

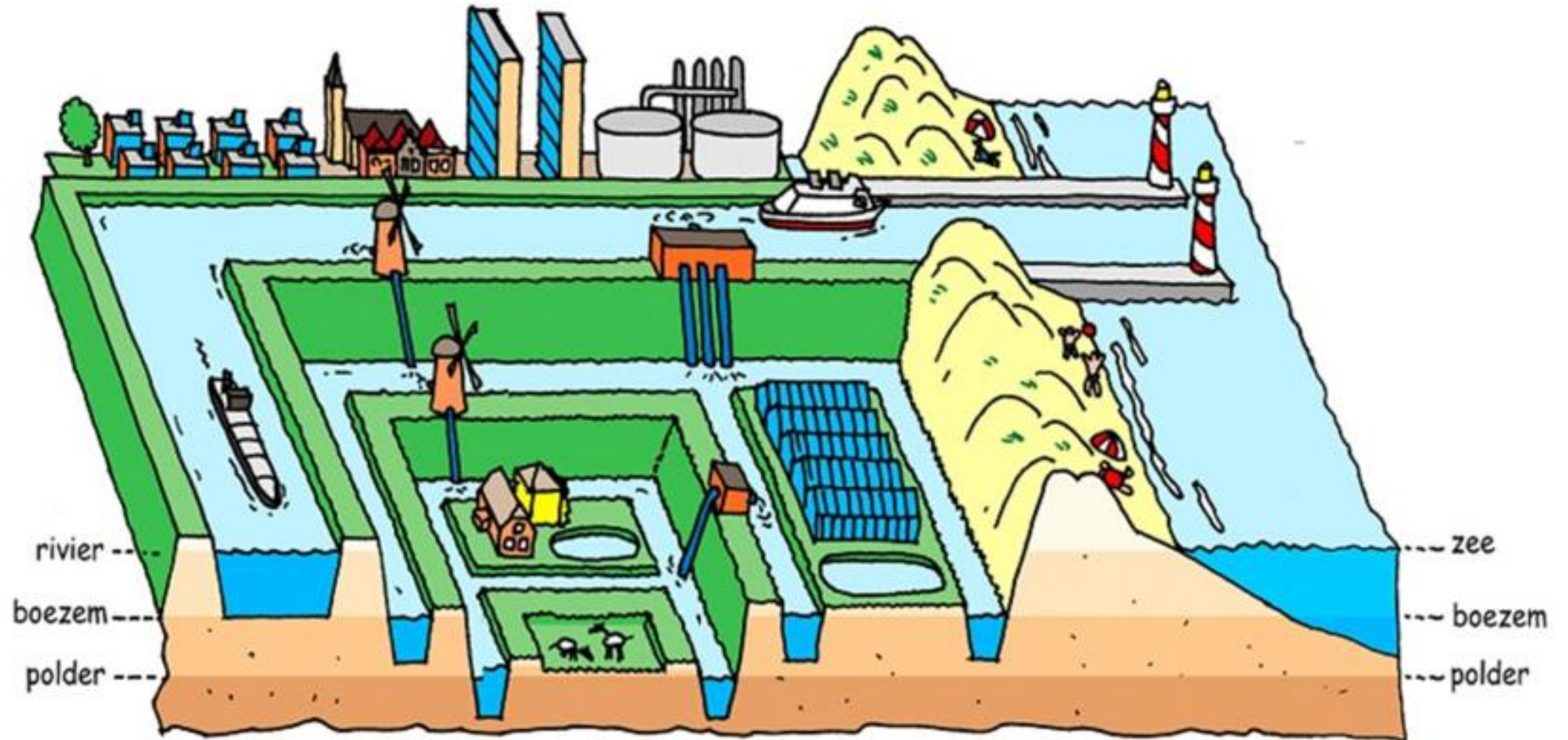
På et døgn faldt der officielt 135,4 mm nedbør fra omkring kl. 19 til næste morgen kl. 6. Foto: Bjar Lindhardt

Hoogheemraadschap: 'Waterschade is niet te overzien bij buien zoals die in Limburg vielen'

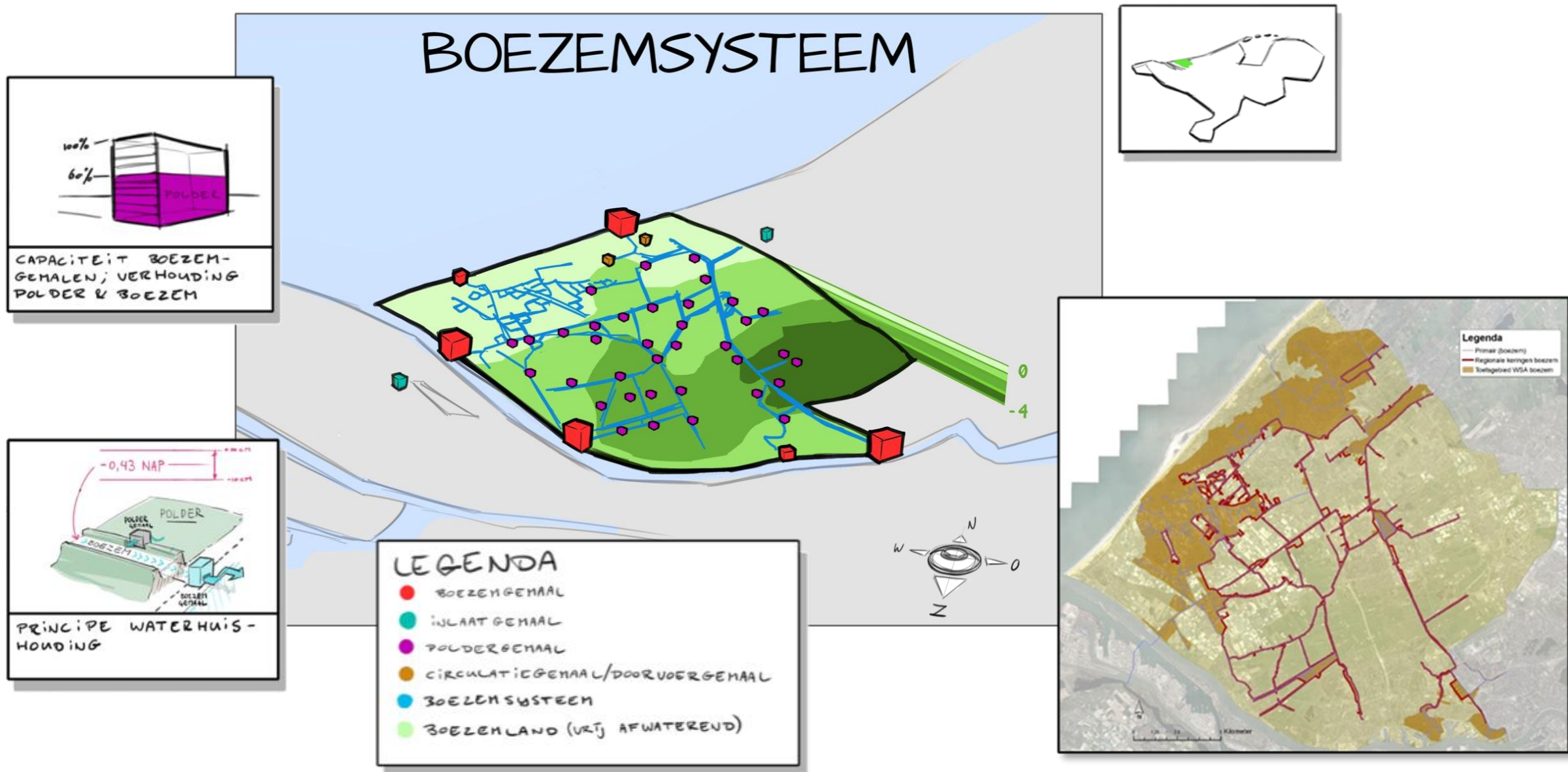
Westland en Midden-Delfland lopen grotendeels onder water als deze regio te maken krijgt met uitzonderlijk zware en grootschalige neerslag zoals in juli 2021 in Zuid-Limburg. Dat blijkt uit een analyse die het gezaghebbende technologisch instituut Deltares uit Delft heeft gedaan. De schade zou in de miljarden euro's lopen. Het onderzoek ondersteunt volgens hoogheemraadschap Delfland dat we ons beter moeten wapenen tegen wateroverlast.

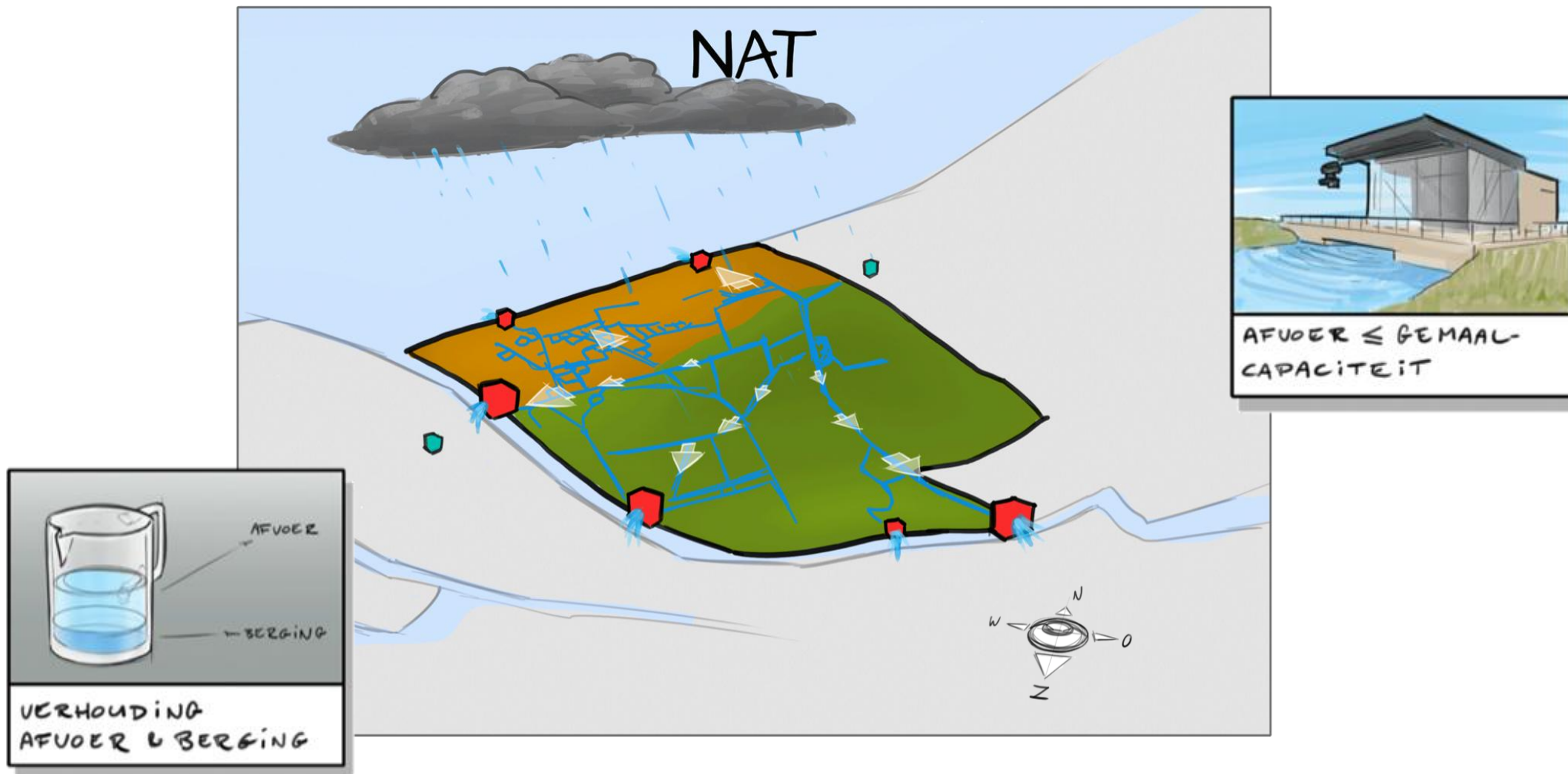
4. Ons watersysteem – Polder-boezemsysteem

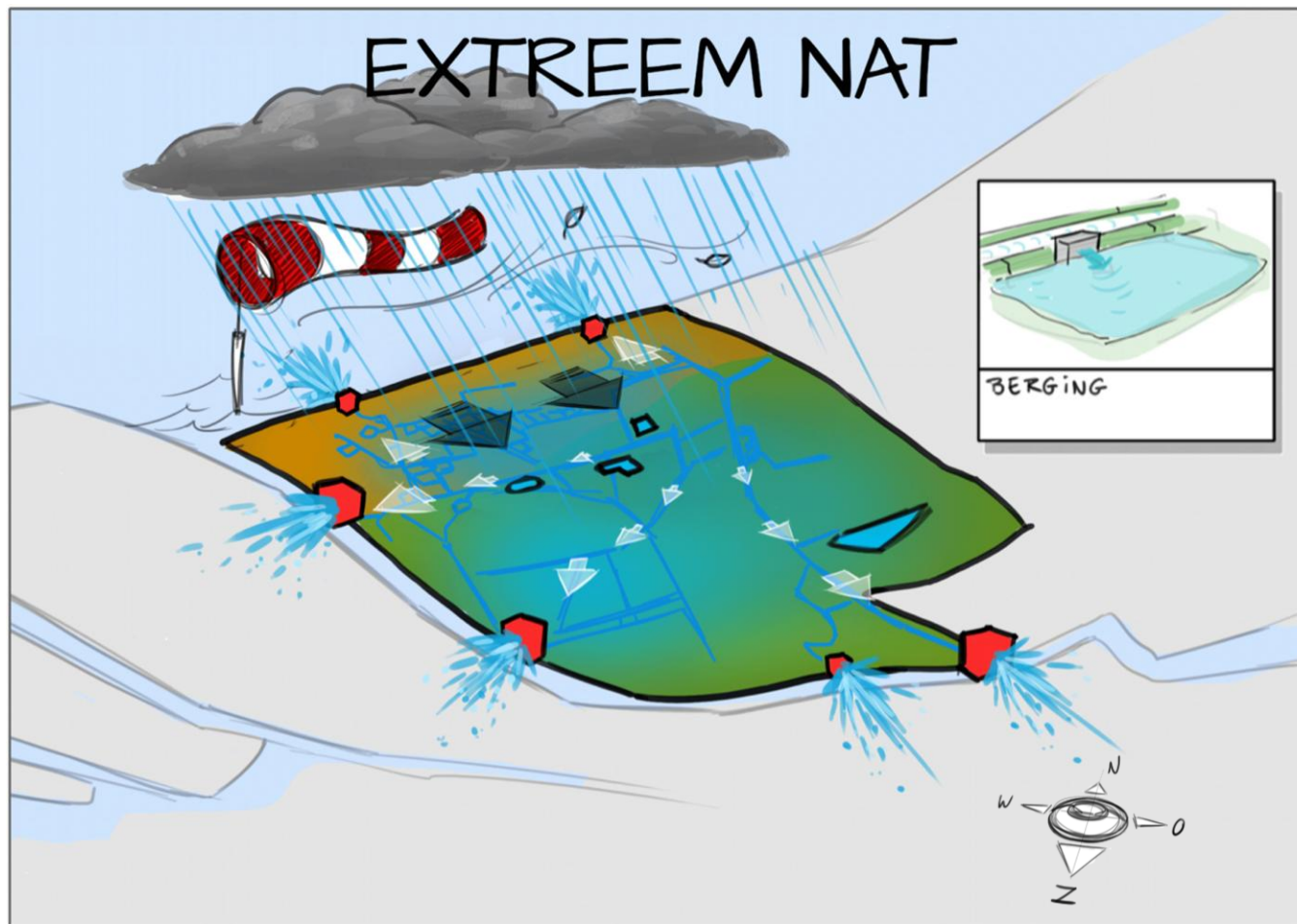
4. Ons watersysteem – Boezem

4. Ons watersysteem – Situatie 1: wateroverlast

4. Ons watersysteem – Situatie 2: waterveiligheid

ROBUUST BIJ EXTREMEN

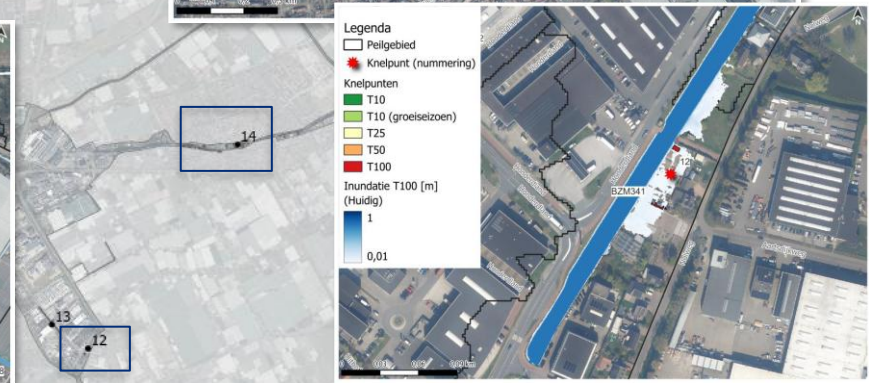
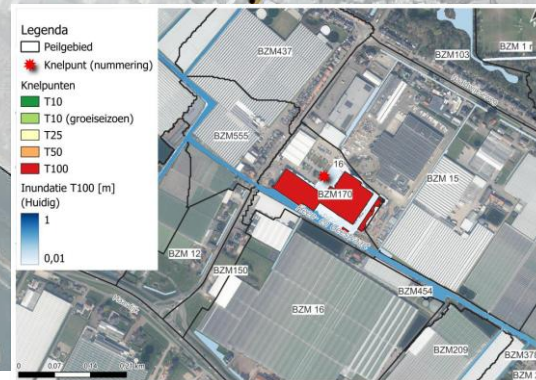
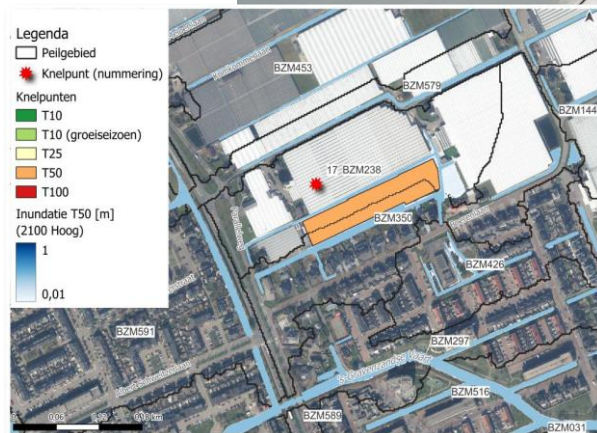
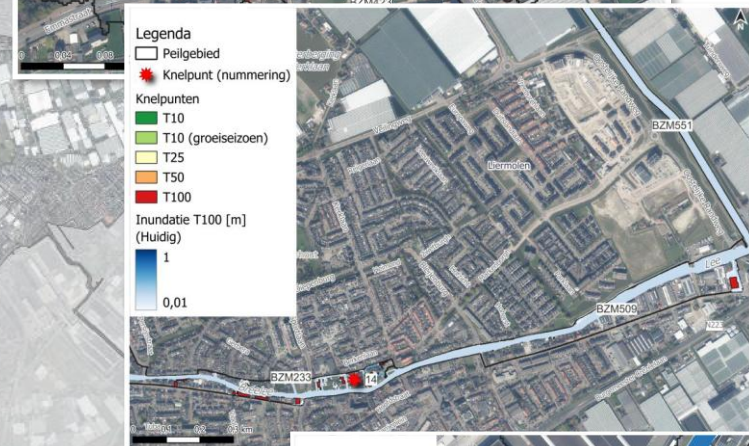
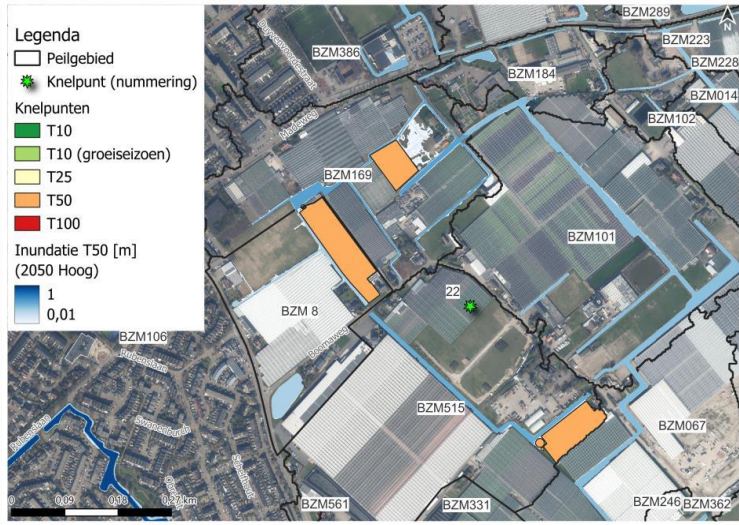
5. De uitdagingen – Situatie 1: wateroverlast

23 locaties waar
inundatie
optreedt

(Normen vanuit de
provincie voor
wateroverlast)

5. De uitdagingen – Situatie 1: wateroverlast

5. De uitdagingen – Situatie 1: wateroverlast

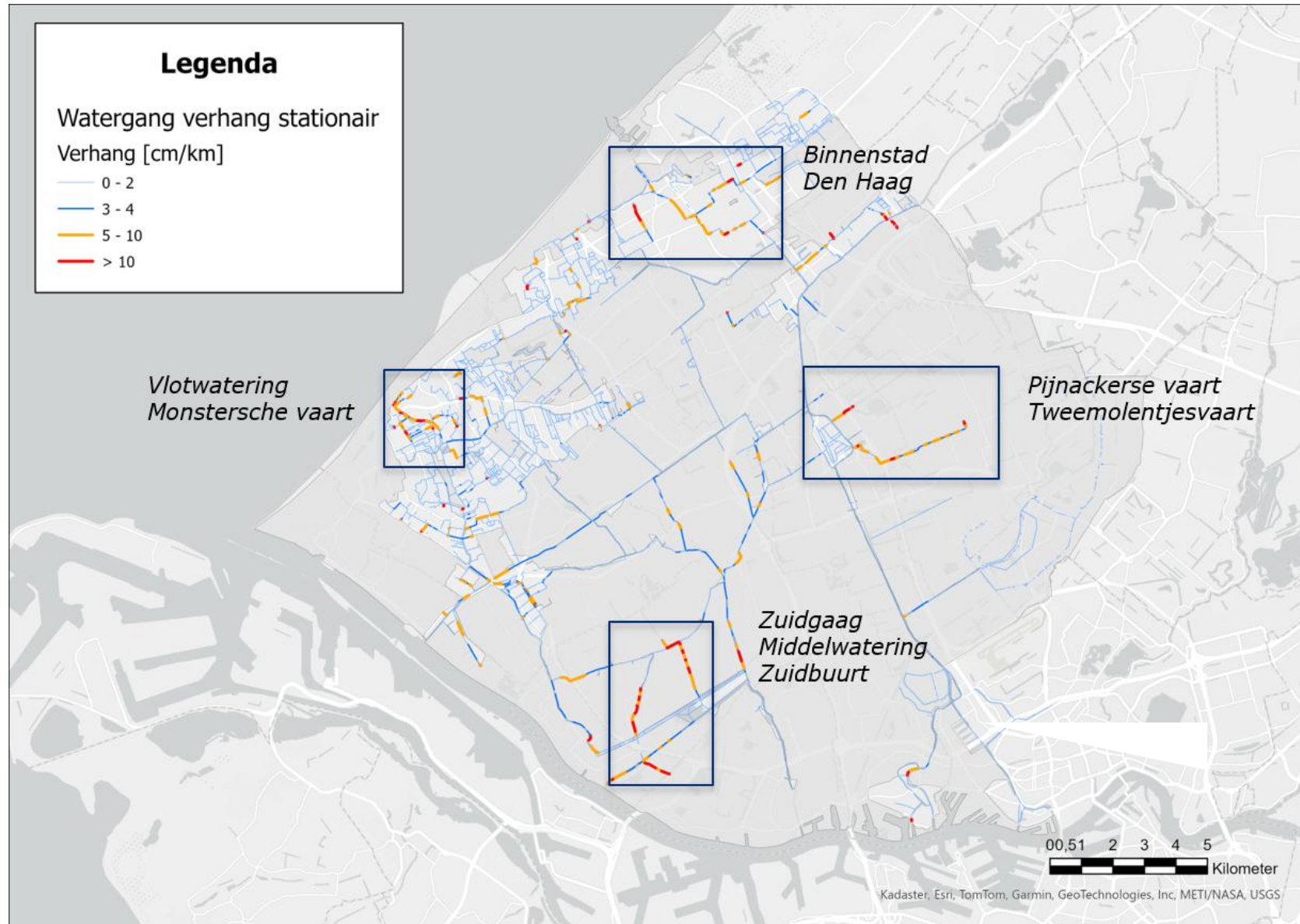
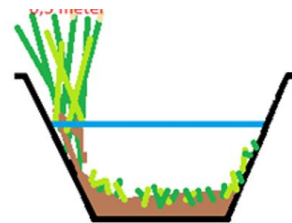
Aandachts- punten voor de afvoer

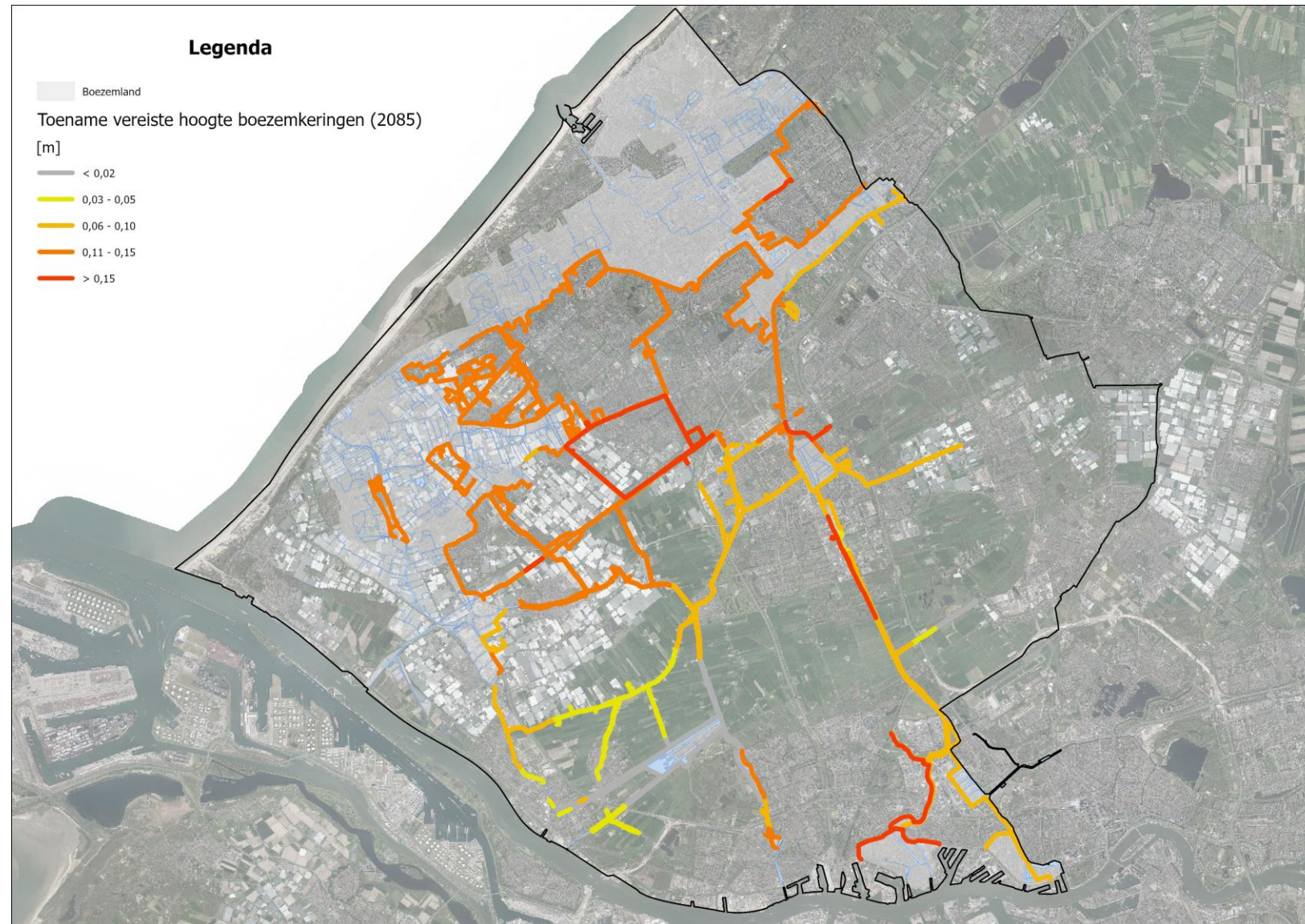
Veel
weerstand,
water wordt
veel
opgehouden
dus groot
verhang

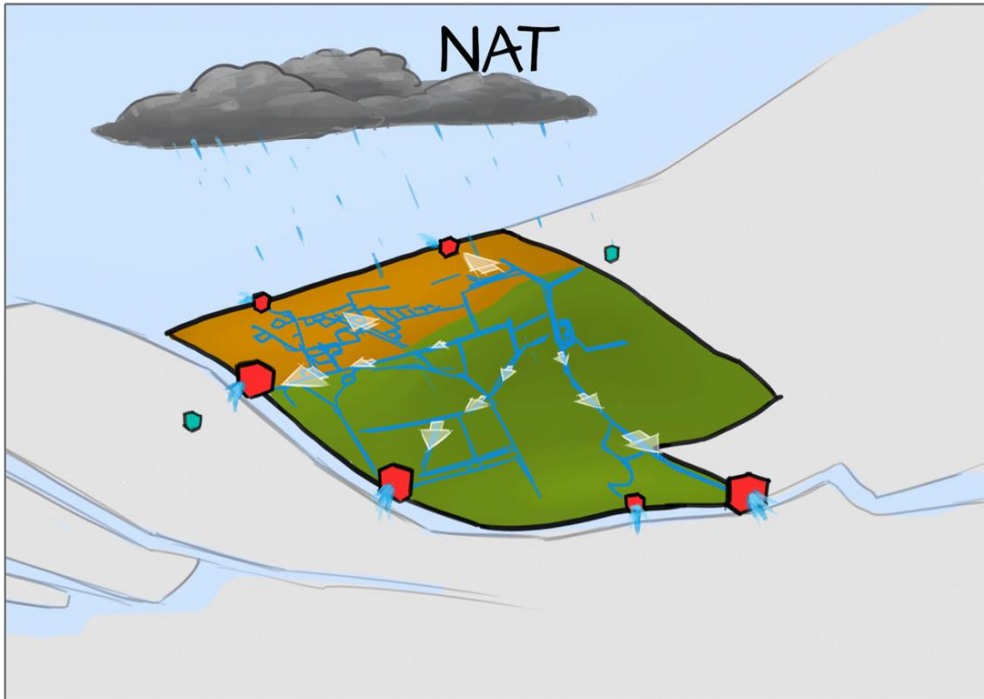
Minder
weerstand,
water wordt
minder
opgehouden
dus klein
verhang

5. De uitdagingen – Situatie 2: waterveiligheid

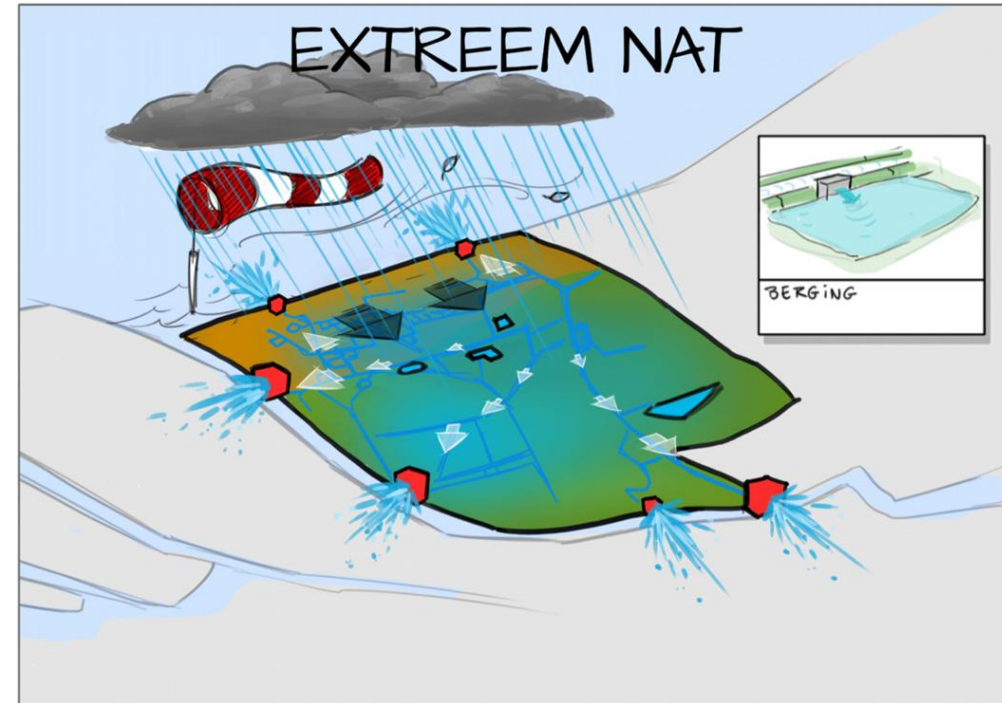

5. De uitdagingen – Conclusie

Situatie 1: wateroverlast

- $T=10/25/50/100$
- Kleine uitdagingen

Situatie 2: waterveiligheid

- $T=100/300/1000$
- Grote uitdagingen

Focus op waterveiligheid, op de keringen, want zodra het misgaat functioneert het polder-boezem-systeem niet meer.

6. Handelingsperspectieven

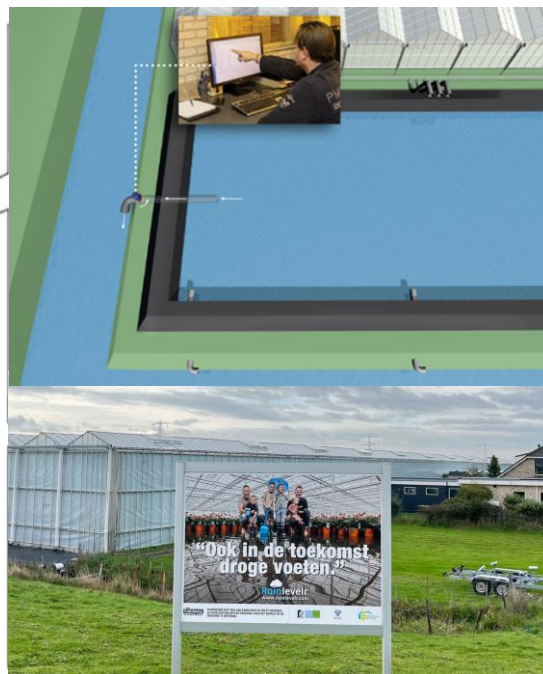
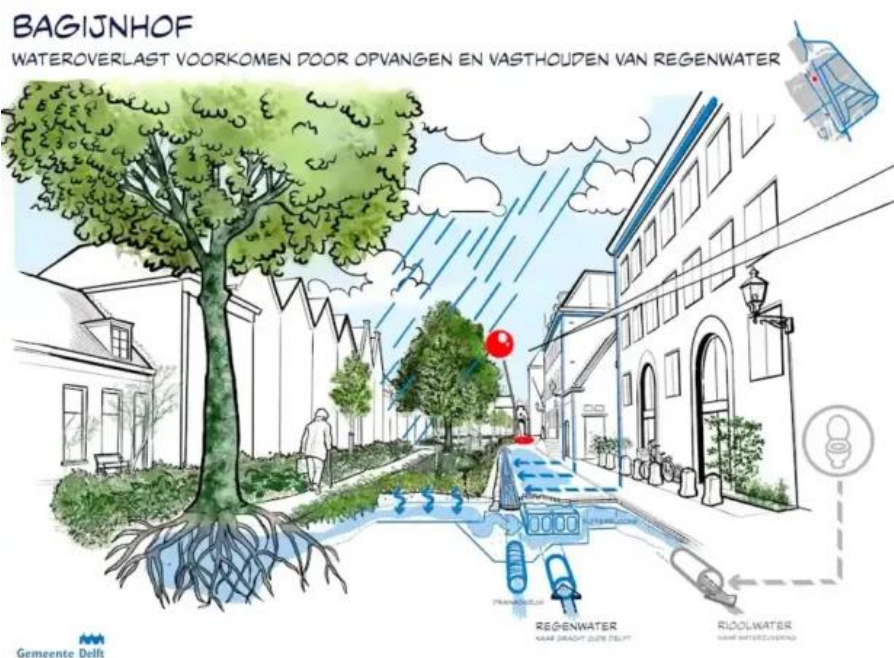
Langetermijnstrategie wateroverlast
– Wapenen tegen extreme neerslag

Voorkomen wateroverlast &
gevolgbeperking

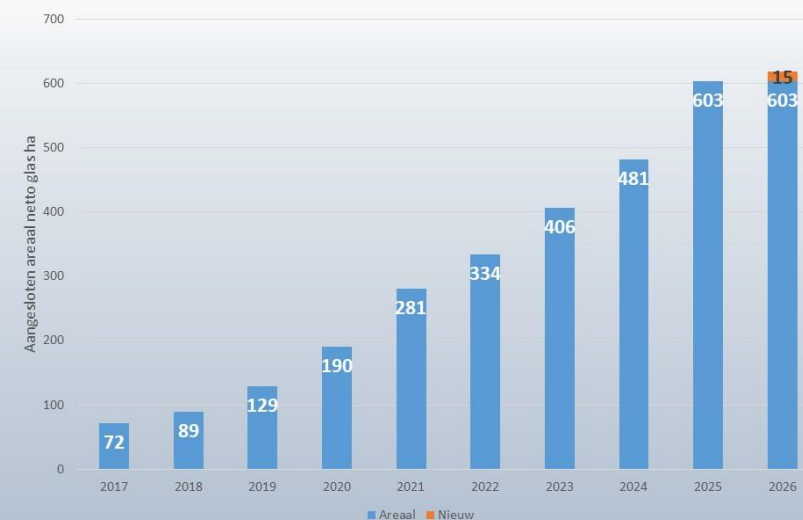
- A. Sponswerking / vasthouden
- B. Onderhoud
- C. Bergen en afvoeren
- D. Accepteren

NB We kunnen het niet alleen

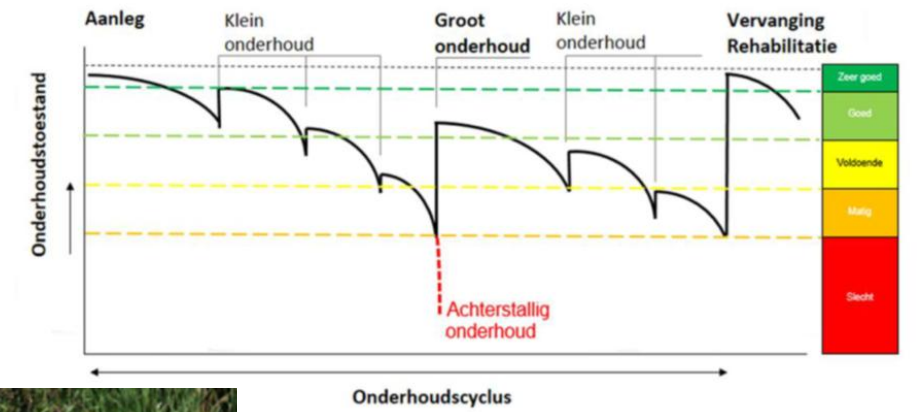
A. Sponswerking / vasthouden

Aangesloten areaal netto glas per 1 april 2026

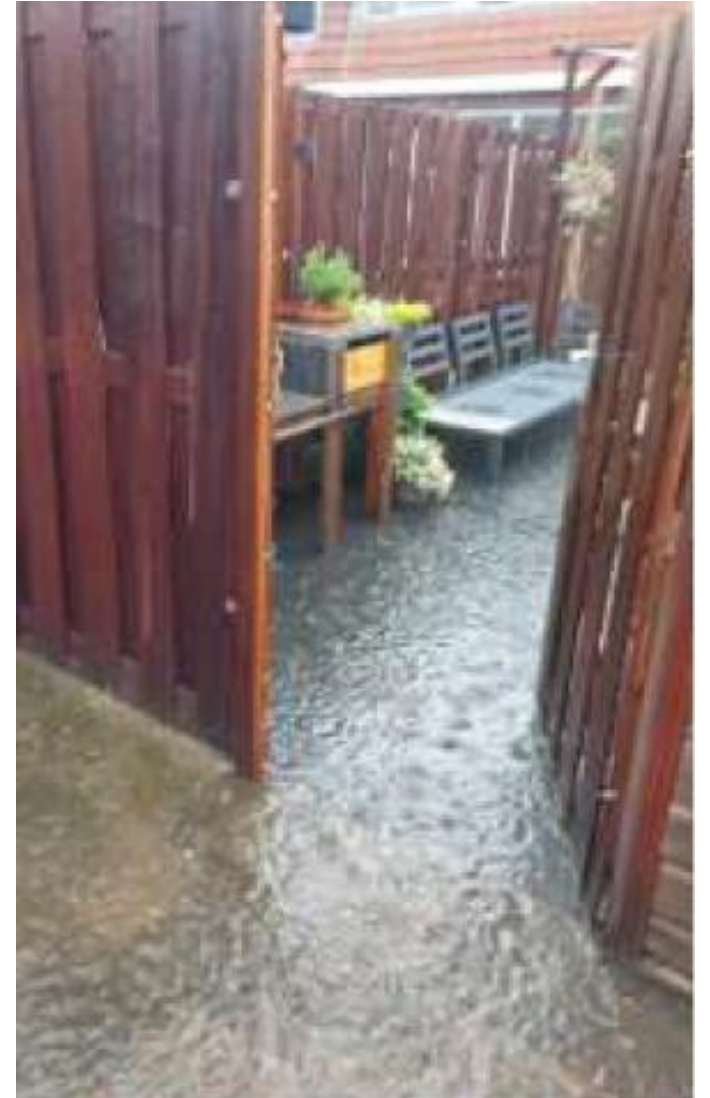
B. Onderhoud

C. Berging en afvoeren

D. Accepteren

7. We kunnen het niet alleen

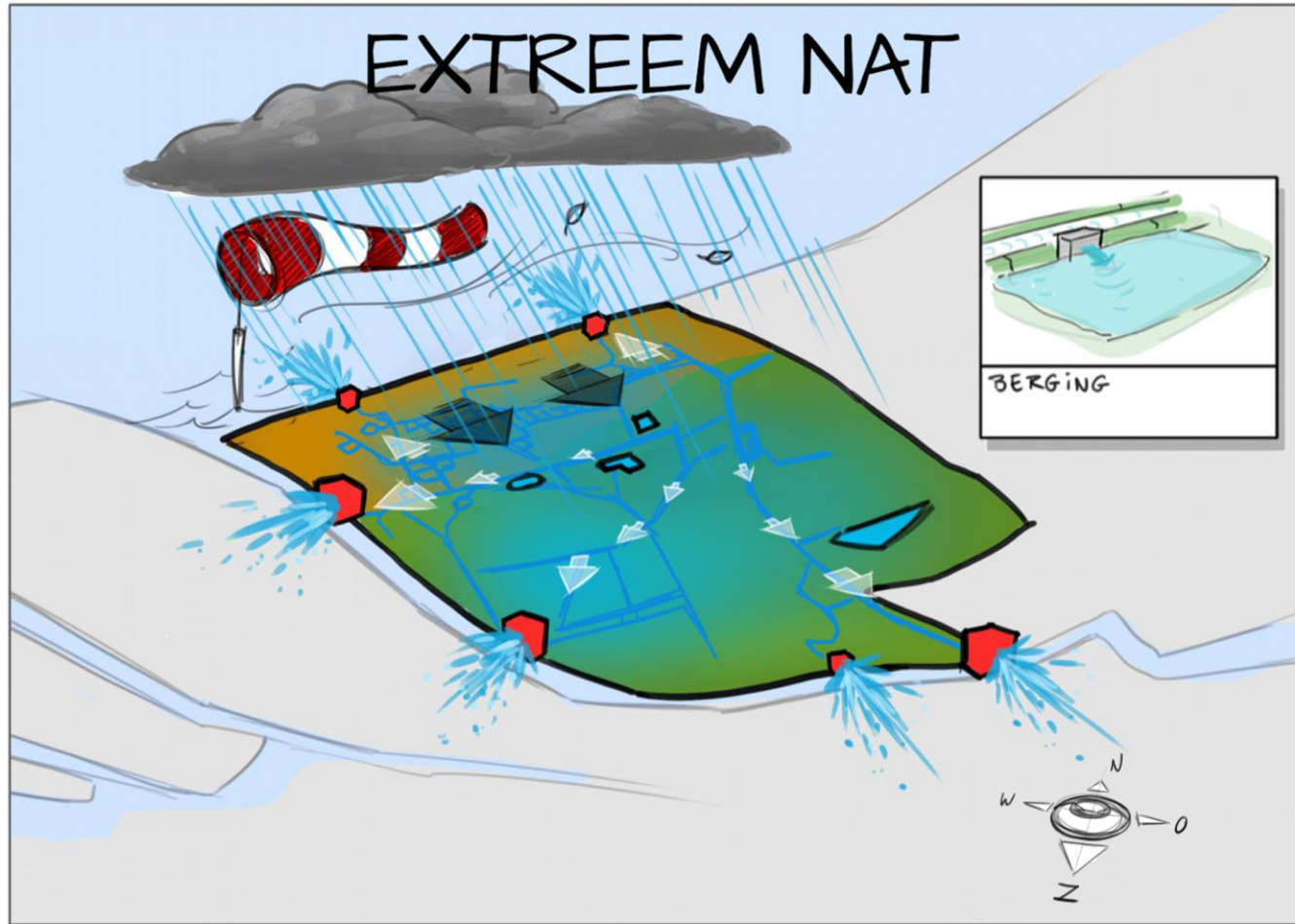

Ontwikkeling van Toekomstgericht wateroverlastplannen (TWP)

We verkennen bij voorkeur samen met de gemeente en gebiedspartijen, de combinatie met hun toekomstige opgaven.

8. Grootste uitdaging – Situatie 2: waterveiligheid

ROBUUST BIJ EXTREMEN

9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

Langetermijnstrategie wateroverlast
– Wapenen tegen extreme neerslag

Handelingsperspectieven

- A. Aanleg bergingsgebieden
- B. Vergroten gemaalcapaciteit
- C. Ophogen en versterken waterkeringen
- D. Vasthouden in watersysteem
- E. Gevolgbeperking (maalstop)

NB We kunnen het niet alleen

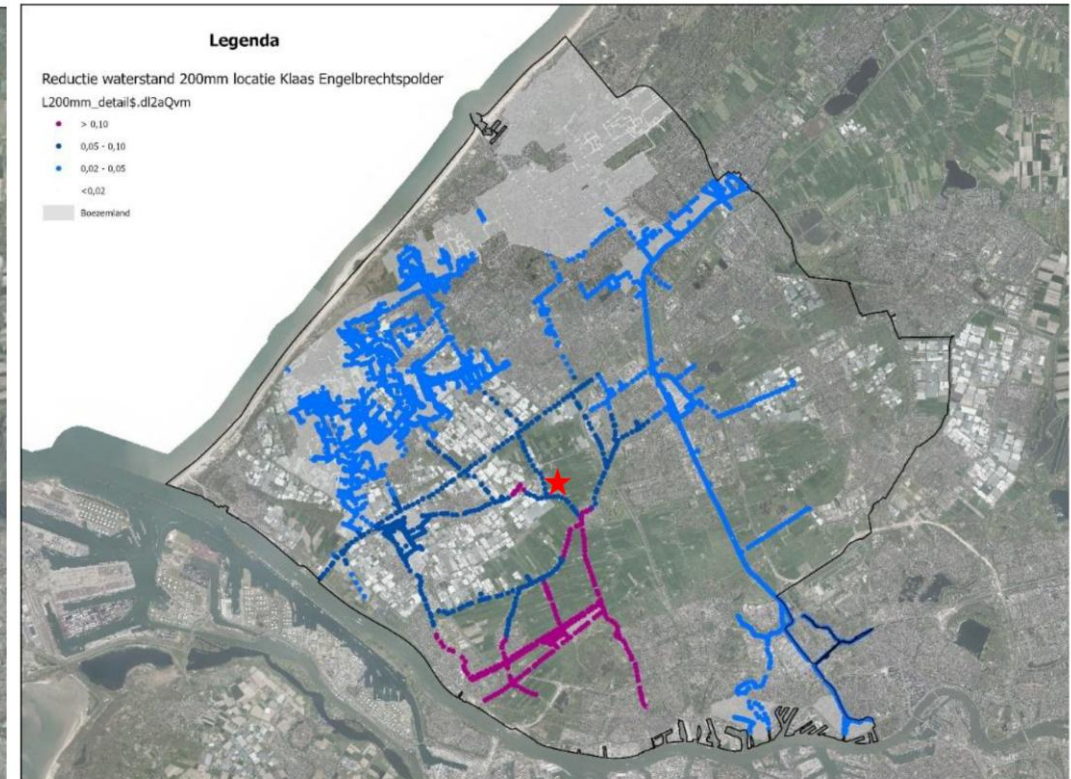
9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

A. Bergingsgebieden aanleggen

Bergingsgebied Klaas Engelbrecht polder - peilverlaging

Figuur 17 Reductie peilstijging T100 2085H

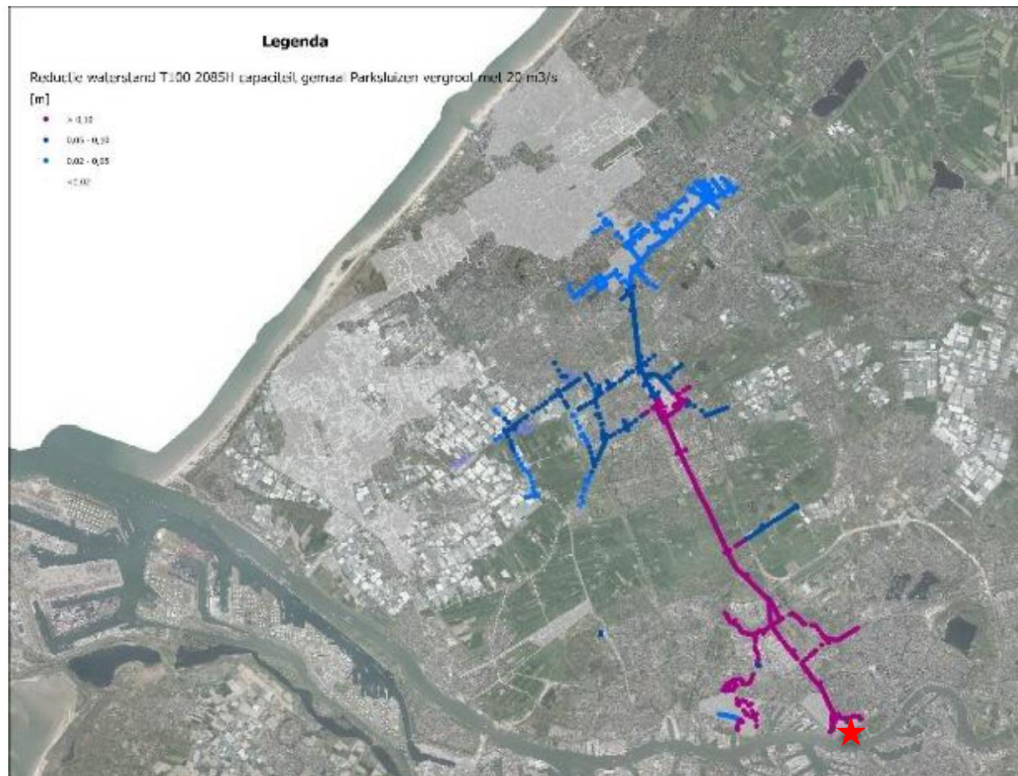

Figuur 18 Reductie peilstijging Limburgbui

9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

B. Vergroten gemaalcapaciteit

Opstelplaats - Extra bemalingscapaciteit Delfshaven

Figuur 23 Effect vergroten gemaalcapaciteit

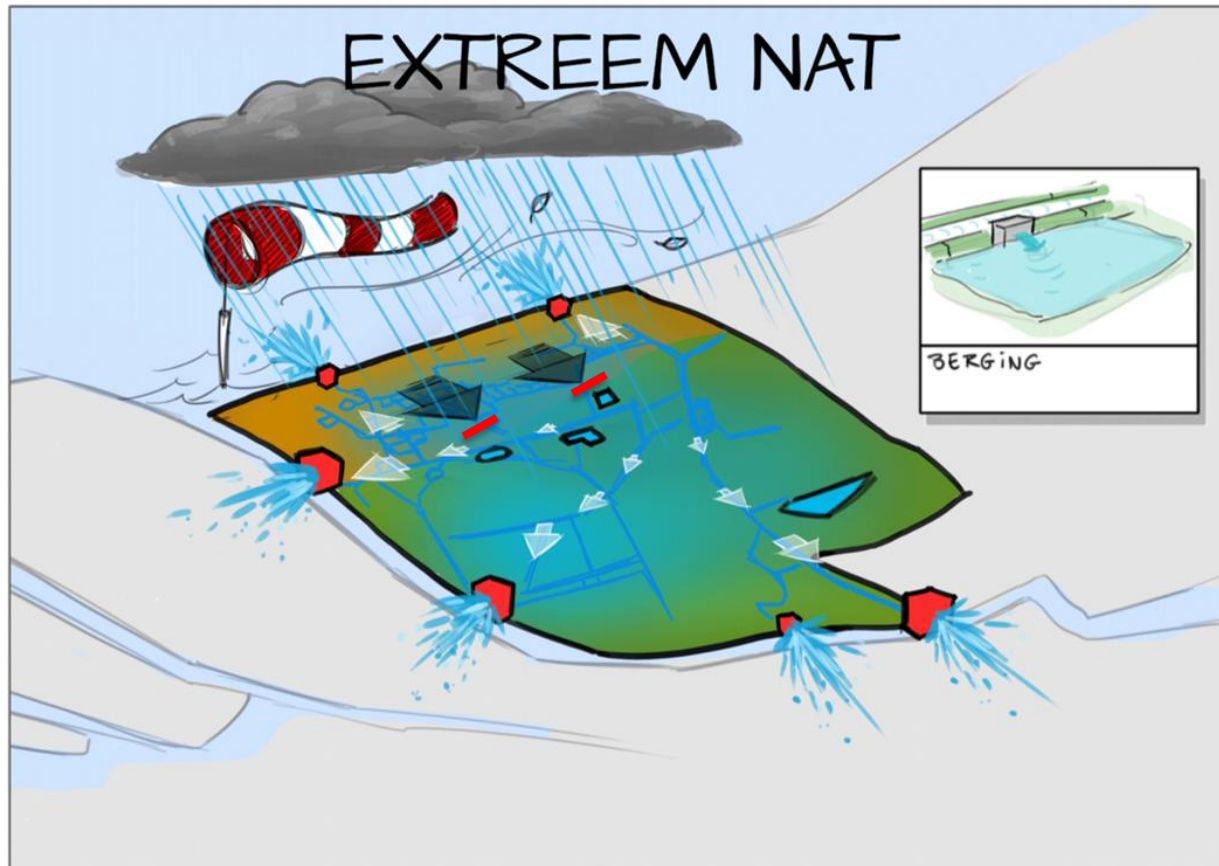
9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

C. Ophogen en versterken waterkeringen

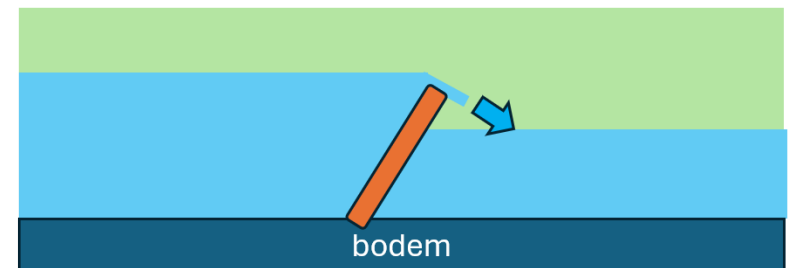
9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

D. Water vasthouden

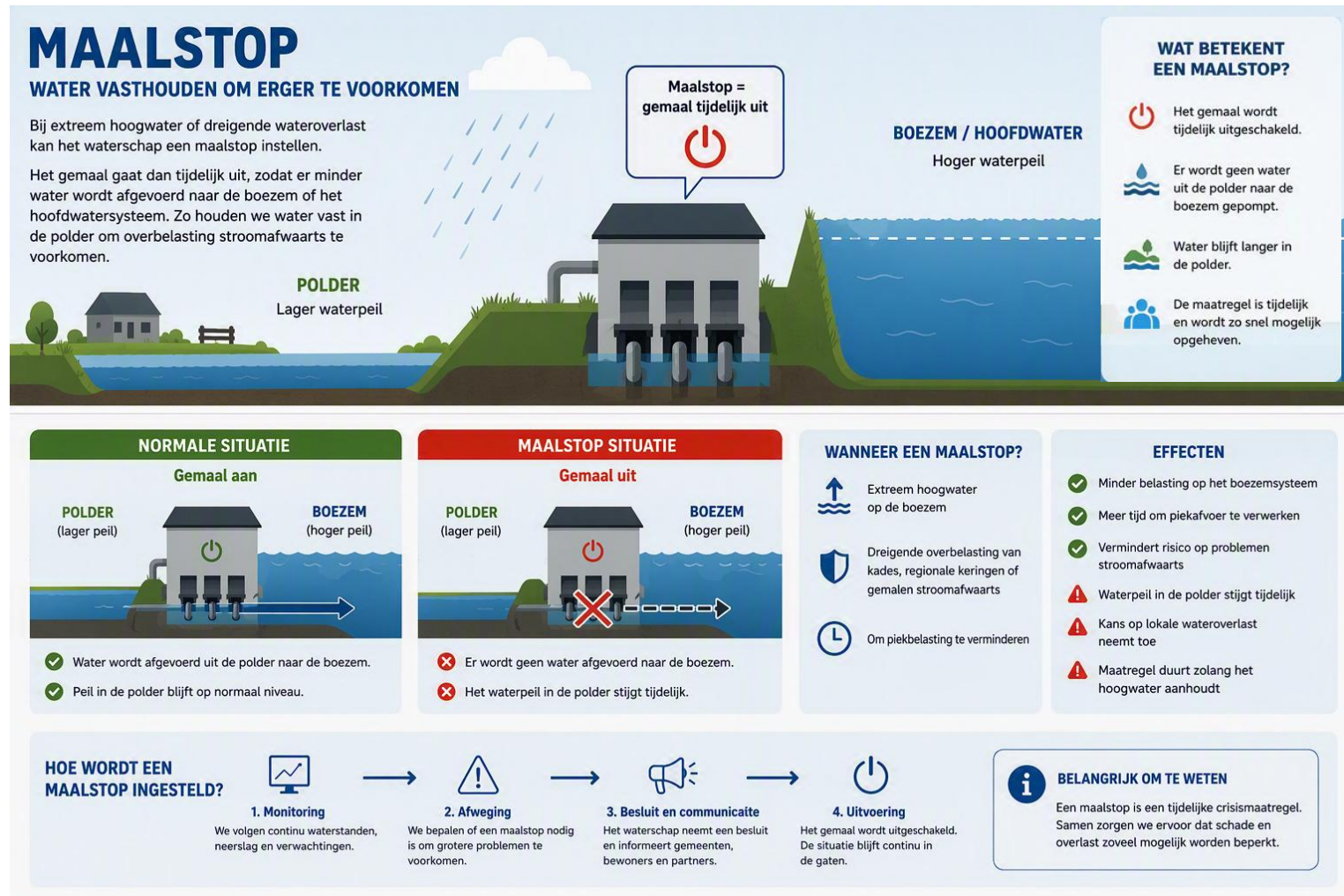
Deel
boezemland

Deel
polderland

9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

E. Gevolgbeperking

AI GENERATED

Opgave Klimaatverandering

VRAGEN?

Dia 1

De aanleiding is de vraag vanuit de commissie om aan te geven wat we als Delfland allemaal doen om gesteld te staan tegen klimaatverandering.

Opgave Klimaatverandering

Lange termijn doelstelling

***Ook in de toekomst
samen veilig wonen, werken en recreëren.***

Scope:

- Doel: blijven wonen, werken en recreëren
- Taakveld: Waterkwantiteit en waterveiligheid

-> In stand houden van de boezem

- Klimaatverandering: Neerslag

-> En niet droogte, met de zoetwaterstrategie wordt de verbinding tussen het teveel en te weinig aan water gelegd; (nog) niet in deze presentatie.

Inhoud van de presentatie

1. Gebiedsgebruik
2. Klimaatverandering
3. Urgentie: OVV rapport
4. Ons watersysteem
5. De uitdagingen
6. Handelingsperspectieven
7. We kunnen het niet alleen
8. Grootste uitdaging
9. Maatregelen

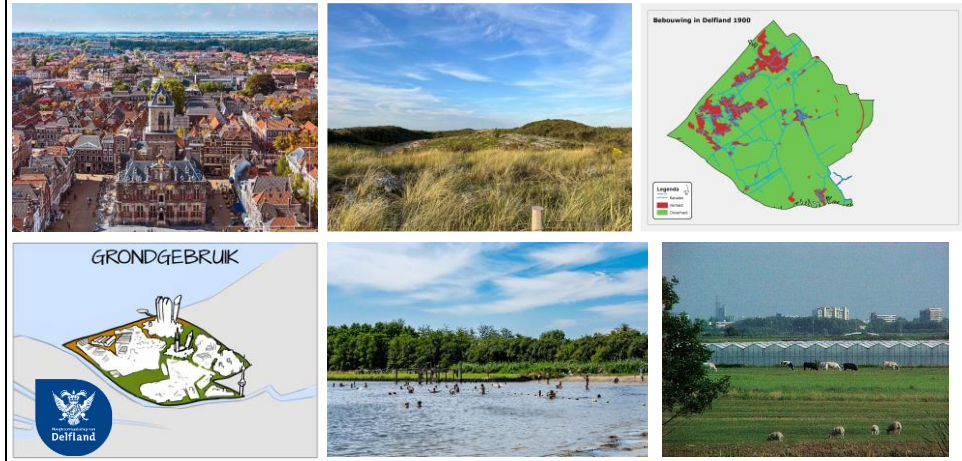
In de langetermijnstrategie wateroverlast is de taart opgenomen. Deze staat centraal. In deze taart zijn de handelingsperspectieven aangegeven:

- Vasthouden
- Bergen
- Afvoeren
- Verdelen
- Gevolgbepijking
- Accepteren

Deze geldt als leidraad voor alles waar we op dit moment aan werken. In deze presentatie komen deze aan bod.

Maar eerst wat inleidende sheets over waar we het voor doen en wat ons bedreigt.

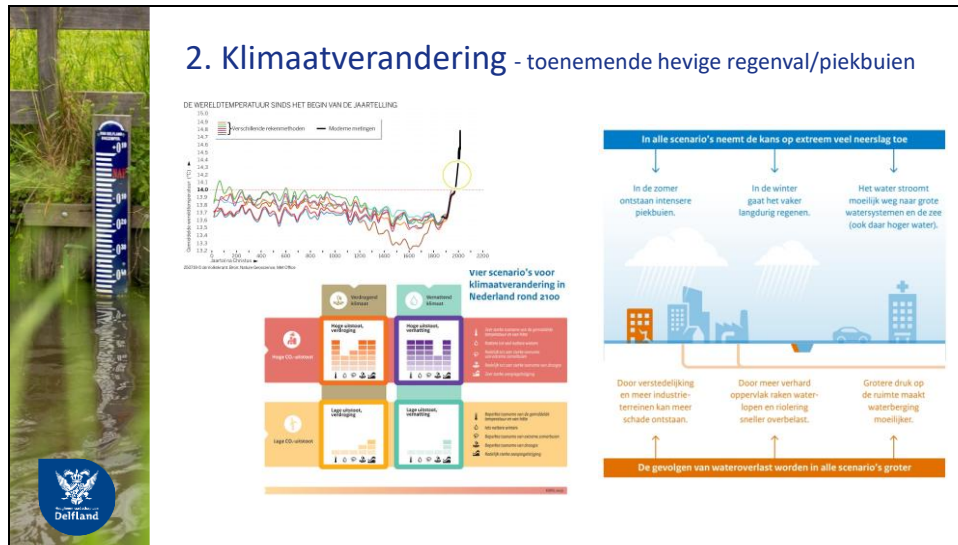
1. Gebiedsgebruik; wonen, werken en recreëren

Gebruik:

- Wonen: Stad
- Werken: Agrarisch, glastuinbouw, kantoren
- Recreëren: Kust en zwemmen

Door vooral het wonen en werken is het verhard oppervlak flink toegenomen

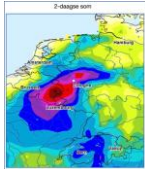
- Temperaturen stijgen de laatste decennia veel t.o.v. het jaar 0
- KNMI stelt steeds de klimaatscenario's bij. Laatste vier verschillen in verwachtingen voor:
 - CO2-uitstoot: wordt lager of juist hoger
 - Verdrogend klimaat of juist vernattend
- Maar bij alle vier neemt de kans op extreem veel neerslag toe:
 - In de zomer intensere piekbuien
 - In de winter langdurig regenen
- Met als gevolg:
 - Meer schade door verstedelijking van de afgelopen jaren
 - Meer verhard oppervlak betekent meer afvoer naar riolering die sneller overbelast is
 - Voor de oplossing is waterberging lastiger door te weinig ruimte door dezelfde verstedelijking

3. Urgentie: OVV rapport

De toename van hevige neerslag gaat sneller dan de uitvoering van maatregelen. Daardoor ontstaan onveilige situaties voor burgers, vitale infrastructuur en de leefomgeving. We moeten zorgen dat wateroverlast door extreme neerslag niet omslaat in onveiligheid. (bron: OVV)

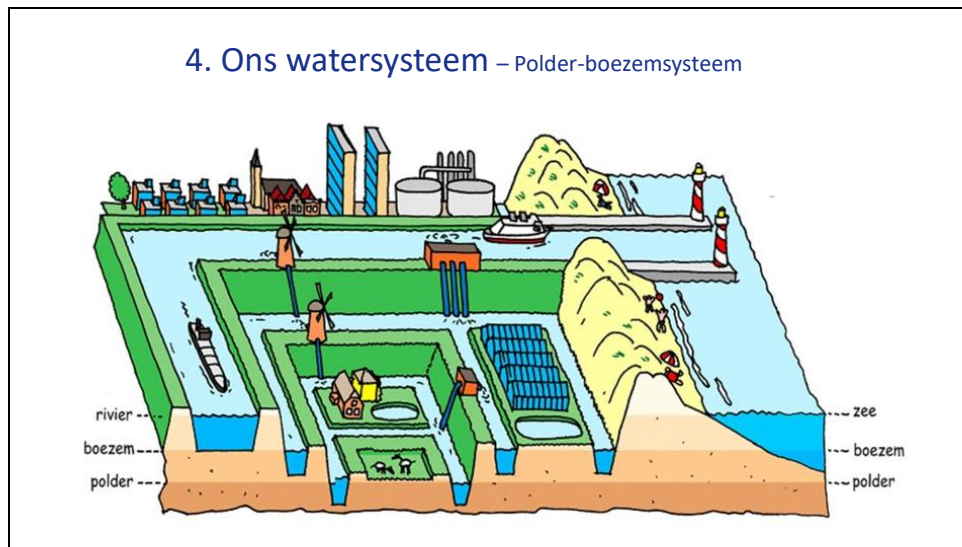
Hoogheemraadschap: 'Waterschade is niet te overzien bij buien zoals die in Limburg vielen'

Westland en Midden-Delfland lopen grootschalig onder water als deze regio te maken krijgt met uitzonderlijk zware en plotselinge neerslag zoals in juli 2011 in Zuid-Limburg. Dat blijkt uit een analyse die het gezamenlijke technische bureau met Delfland uit Delft heeft gedaan. De schade zou in de volgende weken lopen. Het onderzoek ondersteunt volgens hoogheemraadschap Delfland dat we ons beter moeten wapenen tegen wateroverlast.

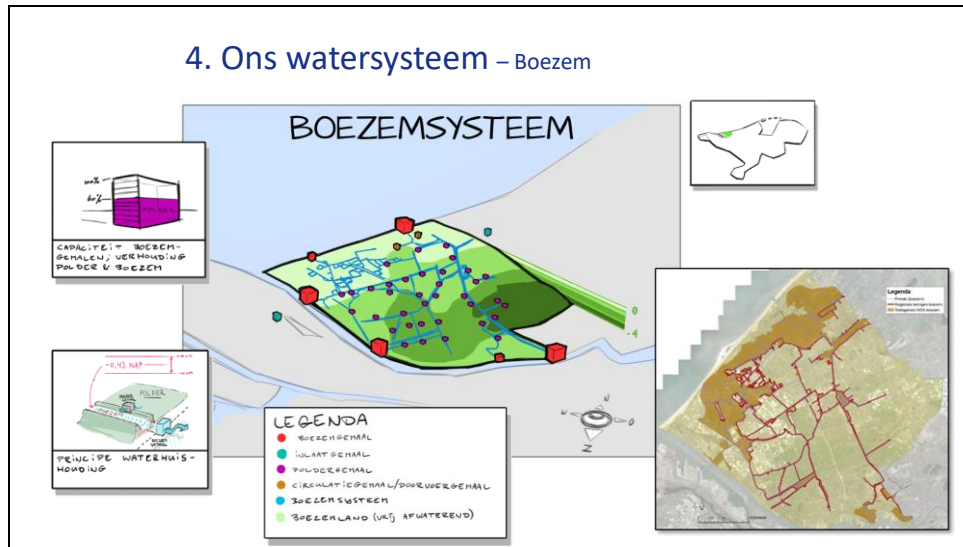
2. juli 2011: Dagen hvor København druknede

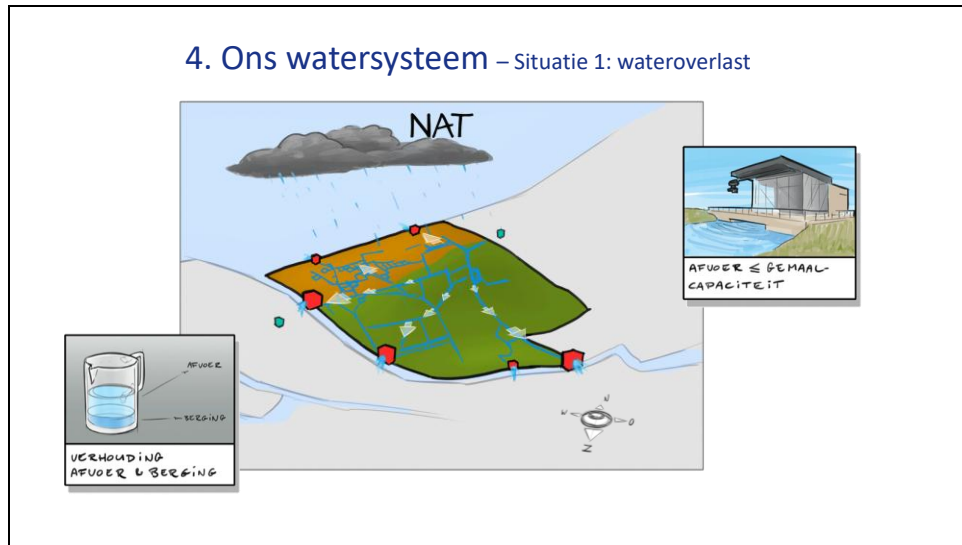

- Vorige keer ook al gezien.
- Onderzoeksraad voor Veiligheid zegt het na onze langetermijnstrategie wateroverlast ook: We moeten zorgen dat wateroverlast door extreme neerslag niet omslaat in onveiligheid.
- Voor Limburg zit dat in de afvoer van de riviertjes zoals de Geul die naast de oevers treedt met hele hoge stroomsnelheden van het water
- Bij ons zit de onveiligheid in het mogelijk overstromen of zelfs doorbreken van boezemkeringen.
- Want het doel van ons is het blijven functioneren van de boezem bij extreme neerslag, zodat er geen onveilige situaties ontstaan.

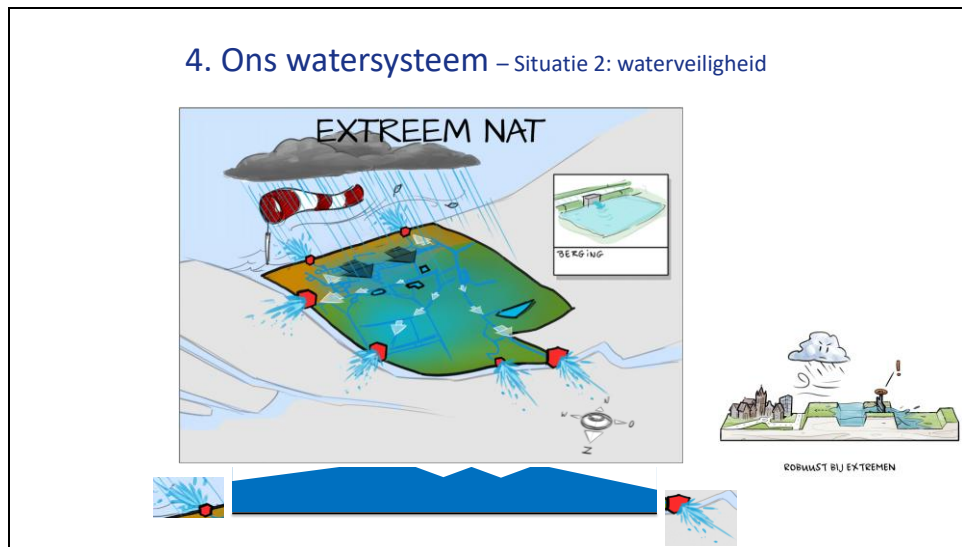
- Polder-boezem-systeem
- Water valt op het maaiveld;
 - In de polder (diepste deel)
 - Op boezemland (iets hogere deel)
- Kenmerk van polders is de regionale kering die er omheen staat, bij boezemland is dat niet.
- Het water dat valt in de polder stroomt vanzelf in de polderwatergangen en wordt door een polder gemaal in de boezem gepompt.
- De boezem ligt nl. hoger en water stroomt niet vanzelf van laag naar hoog.
- Het water dat op boezemlang valt stroom wel vanzelf in de boezem, het maaiveld waar het water op valt, ligt hoger dan de boezem.
- Het water in de boezem wordt door boezemgemalen op zee en in de waterweg gepompt.
- Het teveel aan water dat valt in de polders dat niet weggepompt kan worden, kan in de polderbergingen stromen zodat het geen overlast veroorzaakt.
- Hetzelfde geldt voor het water dat niet weggepompt kan worden door de boezemgemalen, dat kan in boezembergingen stromen.

- Hier het boezemsysteem van Delfland met:
 - Grote rode blokjes aan de uiteinden de boezemgemaal
 - Kleine rode blokjes in het gebied de poldergemaal
- Wat opvalt is dat in het lichtgroene gebied langs de Noordzee bijna geen kleine blokjes staan.
- Dat komt omdat dat boezemland is. Het water stroomt daar vanzelf de boezem in. Daar is geen gemaal voor nodig zoals bij de polders.
- Zie ook het plaatje rechts waar het hogere boezemland donkerder gekleurd is.

- We onderscheiden 2 situaties. Dit is de eerste, het regent flink.
- Het watersysteem is voor het overgrote deel zo ontstaan, maar door ons mensen hier en daar een beetje aangepast met vooral gemalen en wat bergingen.
- We hebben dit aangepast zodat het watersysteem bij flinke buien het water afvoert en bergt zodat er geen wateroverlast ontstaat.
- Wateroverlast als dat de watergangen niet overstroomen, dus de waterpeilen wel stijgen maar niet zodanig dat de watergang overstroomt

- We hebben ook steeds vaker te maken met situatie 2, een extreme neerslagsituatie
- Zoals we net gezien hebben, komt dit steeds vaker voor, zoals in 2021 in Limburg
- Zoals de onderzoeksraad voor veiligheid ook aangeeft, bij dit soort buien valt er veel meer water dan we kunnen wegpompen of bergen.
- De boezemgemalen staan vol aan, maar er komt teveel water op de boezem:
 - Door de poldergemalen die vol aanstaan
 - Maar vooral van het boezemland, waar ongelimiteerd water op de boezem stroomt.
 - De poldergemalen hebben een maximale capaciteit, dus wat uit de polders op de boezem komt is gemaximaliseerd.
 - Maar dat geldt niet voor het water dat van het boezemland af komt, dat stroomt maar door.
 - En als je dat ruimtelijk bekijkt dan komt er bij het boezemland veel meer water op de boezem dan waar de polders liggen.
 - Water verspreidt zich makkelijk waardoor er een stroom op gang komt in de boezem van het deel van het boezemland naar het deel van de polders.
 - De donkere peilen
- En het water in de boezem stijgt tot boven het maaiveld.
- Waar je in het boezemland zou kunnen zeggen dat het daar niet tot onveilige situaties leidt, want daar staan geen keringen.
- Is dat voor het deel waar polders liggen wel een kans op onveilige situaties omdat de keringen daar kunnen overstromen of zelfs doorbreken.
- En dat leidt in de polders tot veel leed en schade
- En bovendien functioneert het hele systeem van de boezem niet meer. Waardoor er mogelijk een cascade-effect op gaat treden.

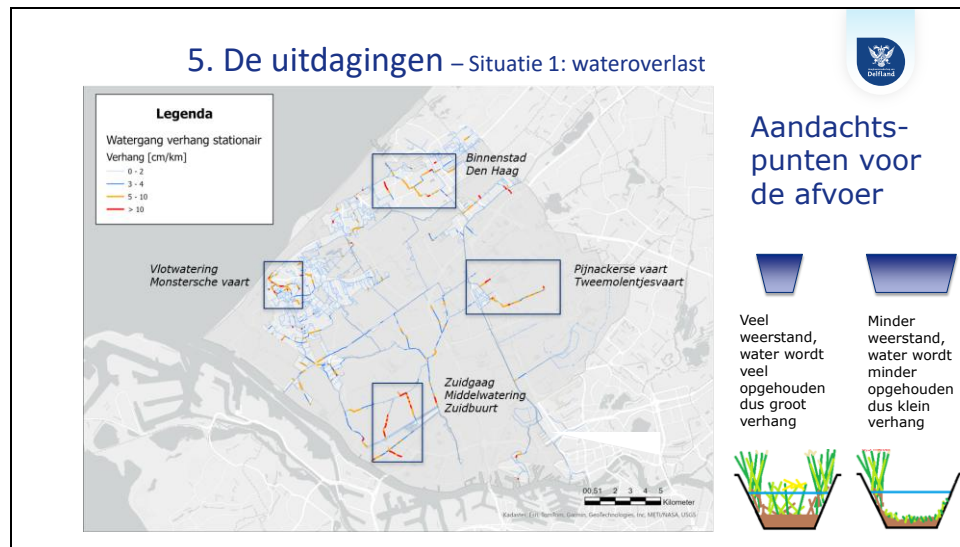

- We beperken ons tot de boezem, de hoofdader van het polder-boezemsysteem.
- En dan eerst terug naar situatie 1, de flinke bui
- Vanuit de provincie zijn er hiervoor normen, nl. voor stedelijk gebied geen overstrooming bij een gemiddelde neerslagsituatie van eens in de 100 jaar
- Daar hebben we de boezem op getoetst en er zijn 23 locaties waar er niet wordt voldaan aan de norm.
- We lopen ze voor een deelgebied langs.

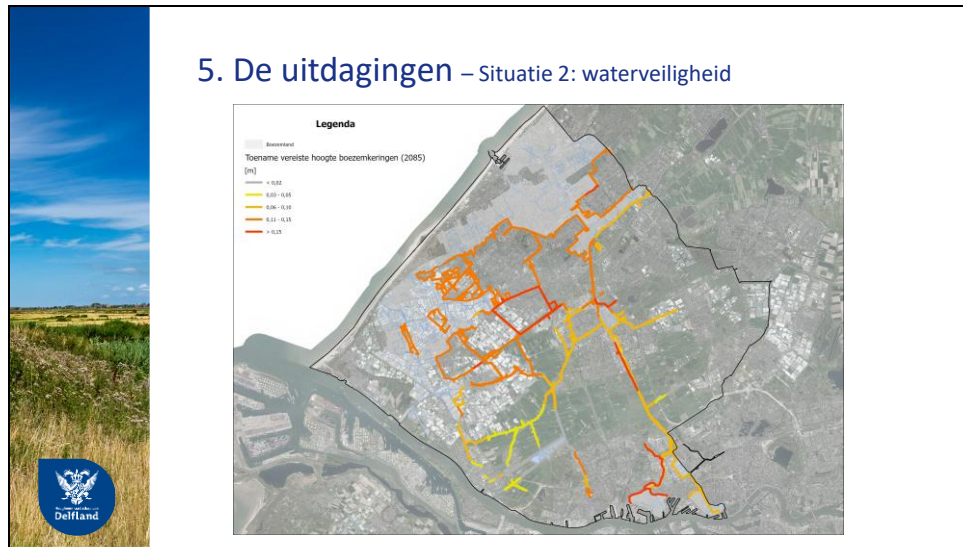
5. De uitdagingen – Situatie 1: wateroverlast

- In deze sheet van met daarin de gemeente Westland, als voorbeeld de locaties waar niet wordt voldaan aan de normen voor wateroverlast.
- Dit zijn de locaties waar we dan over praten
- Een paar kassen in het oranje waar de watergang net overstroomt
- En een paar stedelijke delen, vooral wegen

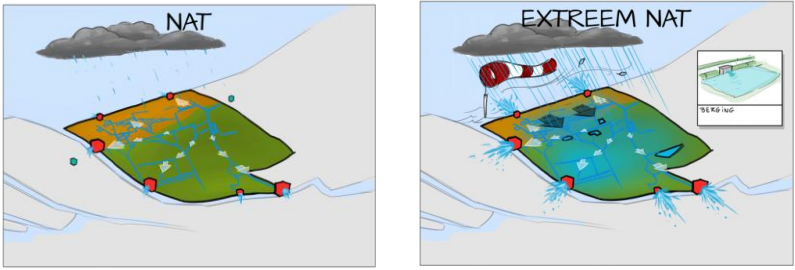

- In zo'n berekening kijken we ook altijd naar de afvoer. Kan het water voldoende snel wegstromen.
- Er zijn geen provinciale normen voor, wel Delflandse richtlijnen. Maar over het verhang kun je wel wat zeggen.
- Water stroomt van hoog naar laag, als het water goed kan stromen staat het water stroomopwaarts bijna even hoog als stroomafwaarts. En dan spreken we over een klein verhang.
- Als er een groot verschil is tussen de waterpeil aan de stroomopwaartse kant en de stroomafwaartse kant, spreken we van een groot verhang en is er dus veel weerstand en stroomt het water minder goed weg.
- Op de plekken die aangegeven zijn, loopt het water minder makkelijk weg. Dit zijn aandachtspunten, want het hoeft niet te leiden tot een knelpunt (voor situatie 1, mogelijk wel voor situatie 2, maar die volgt hierna).
- Deze plekken kennen we en we zorgen er voor dat we de weerstand zo laag mogelijk houden. De Pijnackersevaart bijvoorbeeld, maaien we veel vaker in het jaar dan andere watergangen. We weten dat als we dat niet doen, het water er minder makkelijk doorheen stroomt en stroomopwaarts, dus in Pijnacker wel tot een knelpunt kan leiden.

- Bij waterveiligheid zijn er ook normen. Die zijn ook afhankelijk van het landgebruik, maar dan van de achterliggende polders.
- Bij waterveiligheid zijn er andere gevolgen, zoals we al eerder bespraken, en daar zijn de normen dus hoger.
- De meeste regionale kering (ca. 380 km) hebben een norm van 1/100 jaar. Maar er zijn ook keringen met een norm van 1/300 jaar en 1/1000 jaar (beide ca. 25 km).
- Hier een plaatje met de toename van de vereiste kruinhoogte voor de regionale keringen in het scenario 2085H. Gemiddeld een toename van 10-15 cm met uitschieters van meer dan 15 cm. Ter vergelijking, de huidige kruinhoogte ten opzichte van het reguliere boezempeil is zo'n 50 cm. Dus dat is een behoorlijke toename.
- Dat betekent dat we vaker boezemkeringen moeten ophogen en dat ze ook hoger moeten worden. En in veel situaties, denk aan keringen met wegen, in het glastuinbouwgebied en stedelijk gebied zal dat een complexe opgave zijn.
- Kortom, de toename in de hoeveelheid neerslag heeft grote gevolgen voor het aantal keringen dat Delfland op moet hogen en versterken.

5. De uitdagingen – Conclusie

Situatie 1: wateroverlast

- T=10/25/50/100
- Kleine uitdagingen

Situatie 2: waterveiligheid

- T=100/300/1000
- Grote uitdagingen

Focus op waterveiligheid, op de keringen, want zodra het misgaat functioneert het polder-boezem-systeem niet meer.

- Kortom, 2 situaties met verschillende normen en verschillende uitdagingen.
- Voor wateroverlast een relatief kleine uitdaging
- En voor waterveiligheid een relatief grote uitdaging.
- Zoals ook bij de grootschalige bergingslocaties ligt de focus op de grote uitdaging.

- Dat was ook de conclusie uit de langetermijnstrategie wateroverlast uit 2022.
- En daar staan ook de handelingsperspectieven in.
- Daarmee zijn we al bezig. We lopen ze langs.

- Samen met de gemeente bespreken we hoe we met de vervanging van de riolering ook direct iets kunnen doen tegen wateroverlast. Veel groen, onverhard terrein zodat het water in de bodem kan zakken.
- Ook zie je veel grasbetontegels op de parkeerplaatsen waar ook het water makkelijk in de bodem kan zakken terwijl het wel stevig genoeg is voor auto's
- In Rotterdam een waterplein, waar veel water tijdelijk kan staan zonder overlast te geven.
- Een gootje om het water sneller van de straat kan wegvoeren
- En natuurlijk Rainlevelr waar de tuinder bassins in kan zetten om wateroverlast zoveel mogelijk kan voorkomen in glastuinbouwgebied.

- We zagen het al in de Pijnackersevaart, onderhoud is essentieel om het watersysteem blijvend te laten functioneren.
- Dat betekent watergangen onder water maaien en baggeren zodat het water makkelijk kan naar het gemaal kan stromen.
- Vaak hebben we voldoende ruimte, maar helaas ook heel vaak niet. En dat leidt tot hogere kosten.
- Duikers schonen, dat is iets lastiger omdat je daar moeilijk bij kan komen. En vaak zie je het niet. Rechtsonder een duiker die heel lang niet is schoongemaakt.
- En natuurlijk de gemalen, die moeten het doen als ze nodig zijn. Dat betekent niet wachten tot ze kapot gaan, maar blijven testen en op tijd onderdelen vervangen.
- Onderhoud is niet goedkoop, maar heel belangrijk. Het is essentieel dat het watersysteem met watergangen en gemalen het doen als die extreme bui valt.

- Maar zelfs als de watergangen en de gemalen het doen heb je locaties nodig waar het water geborgen kan worden als er meer valt dan weggepompt kan worden.
- Hier een paar voorbeelden van gemalen, van net nieuw naar al bijna 100 jaar oud. Van heel groot naar heel klein.
- En soms zetten we ook trekkerpompen in om de vaste gemalen te helpen.
- En natuurlijk de bergingslocaties die speciaal hiervoor gemaakt zijn.

D. Accepteren

- En als de maatregel veel duurder is dan de overlast die we proberen te voorkomen, dan moeten we toch ook maar gewoon accepteren dat er water op straat staat.

7. We kunnen het niet alleen

Ontwikkeling van Toekomstgericht wateroverlastplannen (TWP)

We verkennen bij voorkeur samen met de gemeente en gebiedspartijen, de combinatie met hun toekomstige opgaven.

- Het beheergebied van Delfland wordt steeds meer dichtgebouwd.
- Elke centimeter heeft een functie of zelfs meerdere.
- En tegelijk is het watersysteem te krap aan het worden voor het water dat er doorheen moet.
- We moeten samenwerken met bijv. gemeenten. En dat doen we:
- Het Molenvlietpark in Den Haag een park als het lekker weer is en een berging als het heftig regent.
- Maar ook bij bewustwording, we moeten meer accepteren, maar we kunnen wel kleine dingen doen, zoals je tuin ontharden, of een regenton installeren.
- Alle kleine beetjes helpen. Vandaar de campagne, weerkrachtig, ben jij het al.
- Maar klimaatverandering zet door. We moeten meer samenwerken. In de langetermijnstrategie wateroverlast is het instrument Toekomstgerichte wateroverlastplannen genoemd. We willen samen met de gemeente goed analyseren wat de effecten zijn van de hevige buien en wat we samen kunnen doen om de effecten zo klein mogelijk te maken (ook droogte). Het liefst bundelen we de krachten en liften we mee op ruimtelijke ontwikkelingen. Dan is maatschappelijk gezien het slimst.

- Maar alles wat we genoemd hebben is vooral gericht op situatie 1 wateroverlast.
- De grootste uitdaging is situatie 2. Maar ook daar zitten we niet stil!

9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

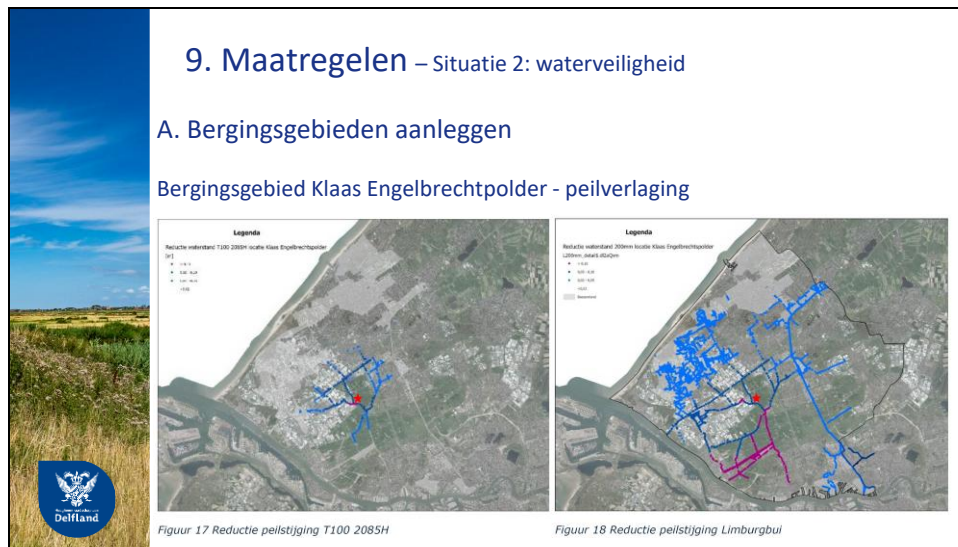
Langetermijnstrategie wateroverlast
– Wapenen tegen extreme neerslag

Handelingsperspectieven

- A. Aanleg bergingsgebieden
- B. Vergroten gemaalcapaciteit
- C. Ophogen en versterken waterkeringen
- D. Vasthouden in watersysteem
- E. Gevolgbeperking (maalstop)

NB We kunnen het niet alleen

- We zijn met de handelingsperspectieven uit de langetermijnstrategie wateroverlast aan de slag. En dan met name vanuit deze drie, want die zijn speciaal voor waterveiligheid
- We lopen ze langs.

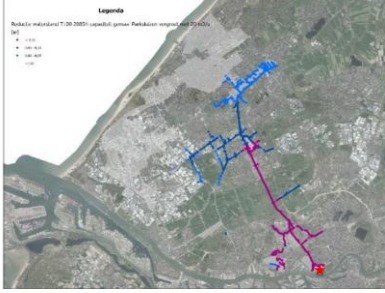
- Op 9 april in de VV langsgesproken natuurlijk. De VV heeft besloten om in de Klaas Engelbrechtpolder en de Woudepolder een ontwerp voor een grootschalige bergingsgebied op te stellen.
- Hier nog de plaatjes van de verwachte effecten op de waterstanden van de boezem. Een flinke peildaling, dus op die plekken een verlaagde kans op overstromen of zelfs doorbreken van de kering en dus een lagere kans op een onveilige situatie.

9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

B. Vergroten gemaalcapaciteit

Opstelplaats - Extra bemalingscapaciteit Delfshaven

Legenda

Bodemhoogte (T.O.M. 1970) opgesteld op basis van Peilplaatjes veldmetingen 2010-2015

Peil

- 1.00
- 1.05
- 1.10
- 1.15

Gelukkig nemen 5 tijdelijke pompen het werk over tijdens de reparatie

#DragenVaren

Figuur 23 Effect vergroten gemaalcapaciteit

- Maar ook extra bemalingscapaciteit voor het pompen van water uit de boezem op buitenwater.
- Dat is eigenlijk alleen mogelijk aan het einde van de Schie. Als je de plaatjes van het verhang kan herinneren, zijn de watergangen naar de boezemgemalen in het boezemland allemaal te smal om meer water naar de boezemgemalen te laten stromen. Dus vergroten van deze boezemgemalen heeft geen zin, het water komt er niet snel genoeg.
- Maar bij de Schie kan het wel, de Schie is lekker breed.
- Een extra bemalingscapaciteit in Delfshaven geeft een flinke peildaling tot voorbij Delft.
- We hebben deze optie naast een bergingsgebied in de Noordkethelpolder gelegd:
- Een opstelplaats heeft zelfde effect, zie plaatjes, maar verschillende voordelen, nl. helpt goedkoper (grove raming), minder ingrijpende maatregel, ruimtelijk beter inpasbaar en extra bemalingscapaciteit kan ook ergens anders ingezet worden, het bergingsgebied niet.
- Er wordt op dit moment een schetsontwerp opgesteld op basis waarvan een voorstel voor de VV wordt opgesteld (verwacht in 2027).

9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

C. Ophogen en versterken waterkeringen

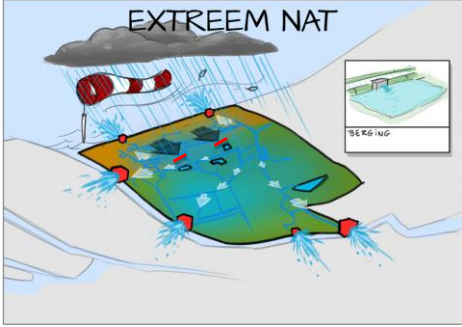

- En het uitvoeringsprogramma kadeverbeteringen is al genoemd. We werken vanuit waterveiligheid hard om aan de legger te voldoen. Op dit moment voldoet ca 85 km van de regionale keringen niet aan de norm. Het ophogen van de regionale keringen is kostbaar en intensief werk. Door de complexe omgeving (tuinen, wegen, bebouwing) heeft dit veel impact en vraagt dit veel van de organisatie. Het onderhoud is ook nooit af. Door de slappe bodem blijven de keringen zakken waardoor gemiddeld elke 15 jaar onderhoud/ophoging nodig is. Het is al een hele klus om de klimaatontwikkeling bij te houden. De huidige ambitie is dat de 85 km keringen die nu niet voldoen in 2040 zijn opgehoogd.
- Op korte termijn voldoen aan het 2085H scenario of de Limburgbui is met het ophogen van keringen alleen niet realistisch.

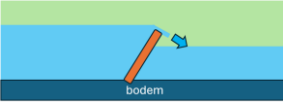
9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

D. Water vasthouden

Deel
boezemland
Deel
polderland

- En vorm van water vasthouden in het boezemsysteem is de boezem bij extreme neerslag compartimenteren. Dat kan nu al. U heeft ze mogelijk al wel eens gezien, de compartimenteringskeringen. Deze is bij Rijswijk en hangt altijd boven het water. Er zijn anderen die herkenbaar zijn aan de sponningen in de oever en een grote kist waarin grote planken liggen die we met een kraan in de sponningen dwars op de watergang kunnen zetten om het water tegen te houden. Deze staan op strategische plekken door heel Delfland.
- We onderzoeken nu of we tussen het deel van het boezemland en het deel van de polders misschien met behulp van deze compartimenteringskeringen of anders vervangende flinke stuwen het water van het deel van het boezemland wat meer kunnen tegenhouden zodat het in het deel van de polders behapbaar blijft. In het boezemland leidt stijging van het waterpeil minder snel tot onveilige situaties dan in het deel van de polders.

9. Maatregelen – Situatie 2: waterveiligheid

E. Gevolgbeperking

MAALSTOP

WATER VASTHOUDEN OM ERGER TE VOORKOMEN

Bij extreem hoogwater of dreigende wateroverlast kan het waterschap een maalstop instellen.

Het gemal gaat dan tijdelijk uit, zodat er minder water wordt afgevoerd naar de boezem of het hoofdwatersysteem. Zo houden we water vast in de polder om overlast van overschotwater te voorkomen.

POLDER
Lager waterpeil

BOEZEM / HOOFDWATER
Hoger waterpeil

Maalstop = gemal tijdelijk uit

WAT BETEKENT EEN MAALSTOP?

- Het gemal wordt tijdelijk uitgezet.
- Er wordt geen water uit de polder naar de boezem gesuigd.
- Water blijft langer in de polder.
- De maalstop is tijdelijk en wordt na een tijd teruggezet.

NORMALE SITUATIE	MAALSTOP SITUATIE	WANNEER EEN MAALSTOP?	EFFECTEN
Gemaal aan POLDER (Lager peil) BOEZEM (Lager peil)	Gemaal uit POLDER (Lager peil) BOEZEM (Lager peil)	• Extreem hoogwater op de boezem • Dreigende overlast van buidel, regionale omgeving of gemeentelijk gebied • Om overlast te voorkomen	• Minder belasting op het doorsysteem • Meer tijd om problemen te verwerken • Vermindert risico op problemen overschotwater • Waterpeil in de polder stijgt tijdelijk • Kan op lokale wateroverlast leiden tot • Maalstop duurt zolang het hoogwater aanhoudt
HOE WORDT EEN MAALSTOP INGESTELD? Monitoring We volgen waterstanden, weerslag en verwachtingen. Afweging We kijken of een maatstop nodig is om problemen te voorkomen. Besluit en communicatie Het waterschap neemt een besluit en informeert gemeenten, buidel en gebruikers. Uitvoering Het gemal wordt ingezet of uitgezet.			
BELANGRIJK OM TE WETEN Een maalstop is een tijdelijke maatregel. Het waterpeil zal na het stoppen van de maatstop weer dalen en overlast zal verminderen.			

AI GENERATED

- En als laatste redmiddel kan een maalstop worden ingesteld. De poldergemalen worden dan uitgezet of minder hard gezet, waardoor de situatie in de polders verergerd, maar de kans op een doorbraak of overstrooming van de boezemkeringen wordt verkleind.
- Ook hier loopt een opdracht om het maalstopprotocol te herzien. Het huidige protocol is nog dat alle poldergemalen worden uitgezet. Met de huidige inzichten en modellen kunnen we veel beter analyseren welke gemalen uit moeten en welke aan kunnen blijven.

Opgave Klimaatverandering

The infographic illustrates various water management scenarios and infrastructure. It includes labels for 'Droogte en watertekort' (Drought and water shortage), 'Maastricht en omgeving' (Maastricht and surroundings), 'Gebied aanpassen aan extreem water' (Area adapting to extreme water), 'Vasthouden regemeriet' (Water retention), 'Wateroverlast' (Water overflow), 'Waterveiligheid' (Water safety), 'Waterdoorlatende bestrooiing' (Water permeable paving), 'Grondwaterbeheer' (Groundwater management), 'Ondergrond gemiddeld' (Average underground), and 'Waterpeil bepalen' (Determine water level). The Dutch flag is also visible in the top right corner.

VRAGEN?

- Kortom, we zijn op veel plekken bezig om het watersysteem weer aan te passen om gesteld te staan bij klimaatverandering.
- Om te blijven voldoen aan de normen voor wateroverlast.
- En om gesteld te staan voor klimaatverandering voor waterveiligheid verbreden we de focus van op het ophogen van keringen naar ook maatregelen om het waterpeil minder op te laten lopen in het watersysteem.
- Zo zorgen we dat de boezem kan blijven functioneren, ook bij extreme neerslag.
- Zijn er vragen (aan elkaar)?

Verslag werksessie aanbevelingen Rekenkamer toezicht en handhaving waterkwaliteit

12 mei 2026

Aanwezig: Peter Kiela, Anneke Wijbenga, Tineke Roholl, Frits Zwinkels en Ilona Elfferich

De Rekenkamer adviseert het college in het laatste rapport over toezicht en handhaving op de waterkwaliteit om:

1. Met de VV af te stemmen over de gewenste informatievoorziening: welke (type) stukken worden gedeeld, met welke frequentie, in welke vorm en met welk doel;
2. Met de VV het gesprek te voeren over de gewenste rolinvulling ten aanzien van toezicht en handhaving op waterkwaliteit.

Tijdens commissie BFO op 26 maart jl is besproken dat er een werksessie vanuit de VV wordt georganiseerd om als VV hierover door te spreken. Na een brede oproep voor deelname hebben enkele VV-leden deelgenomen aan de werksessie onder leiding van Peter Kiela. Tijdens de werksessie zijn informatie en rolinvulling besproken.

Informatievoorziening

Rapportage	Frequentie per jaar	Informatieve brief	Volledige rapportage in bijlage	Kern van de inhoud	In welke commissie behandeld /op de agenda
Uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving	1x	Ja	Nee	In de brief staat de prioritering van de TH-taken, met uitleg per prioriteit.	BFO
Verantwoordingsrapportage Toezicht en Handhaving	1x	Ja	Ja	De resultaten van het voorgaande jaar op het gebied van TH.	BFO
Tussentijdse rapportage Toezicht en Handhaving	2x	Ja	Nee	In de brief staan de belangrijkste resultaten en staat de voortgang van het toezicht en handhaving waterkwaliteit los genoemd.	BFO
Voortgangsrapportage Waterkwaliteit	1x	Ja	Ja	In de brief staat de voortgang op het gebied van waterkwaliteit beschreven.	WKK
Jaarstukken	1x	VV voorstel	Ja	Verantwoording over het vorige jaar, waaronder financiële resultaten, beleidsmatige realisatie en uitvoering van projecten.	VV via BFO

Vragen die ten aanzien van informatievoorziening besproken zijn, zijn:

- Gezien bovenstaand schema over de informatievoorziening. Mis je iets om de kaderstellende en controlerende rol te kunnen vervullen?
- De stukken worden los van elkaar geagendeerd, toezicht en handhaving in commissie BFO, waterkwaliteit in commissie WKK. Inhoud (waterkwaliteit) en financiën zijn daarbij niet verweven, maar wel compleet. Moet er sprake zijn van concentratie en samenhang in één commissie?

Rolinvulling

De Rekenkamer geeft aan dat de gesproken VV-leden slechts beperkt de ruimte ervaren om hun kaderstellende rol te vervullen, omdat de KRW-doelen reeds zijn vastgelegd (landelijk en Europees). Dat betekent dat het Hoogheemraadschap weinig sturing heeft op deze inhoudelijke doelen. Wel kan de VV een kaderstellende rol hebben bij de handhaving van deze doelen.

Vragen die ten aanzien van rolinvulling besproken zijn, zijn:

- Hoe vul je de kaderstellende rol bij toezicht en handhaving in?
- Wat is hiervoor nodig?

Verslag gesprek

1. In het gesprek werd op basis van het schema van de Rekenkamer geconstateerd dat er vier keer per jaar toezicht en handhaving in BFO geagendeerd wordt, terwijl er maar één keer per jaar een rapportage over waterkwaliteit op de agenda van commissie WKK staat. Dit terwijl waterkwaliteit een kerntaak is en toezicht en handhaving een van de middelen is om daarin verbetering te brengen. **Aangegeven wordt dat het beter zou zijn om een halfjaarlijkse rapportage waterkwaliteit te ontvangen. Dat zou bovendien de rol van de VV kunnen versterken.** Deze rapportage moet niet alleen over de 'risico'gebieden van de risicogestuurde aanpak gaan, maar ook over toezicht- en handhavingsactiviteiten elders.
2. Wat betreft de waterkwaliteitsmetingen is aangegeven dat het fijn is dat er nu ook een dashboard waterkwaliteit is. **De vertaalslag naar wat de uitkomsten betekenen en wat er opvallend is aan de uitkomsten wordt gemist.** Om als VV beter te kunnen monitoren wat de effectiviteit van toezicht en handhaving is, zou dit kunnen helpen. **Daarnaast is dit ook een sturingsinstrument voor de VV.**
3. Ook werd aangegeven dat het goed zou zijn als toezicht en handhaving met betrekking tot waterkwaliteit **geagendeerd zou worden in commissie WKK.** Op die manier wordt het gekoppeld aan de inhoud en dat maakt het mogelijk voor de VV om hierop meer te sturen. **Om de workload niet teveel te laten toenemen wordt gesuggereerd om de tussentijdse rapportage te laten vervallen.** Want vier rapportages over toezicht en handhaving wordt gezien als veel.
4. Wel hebben de VV-leden aangegeven dat het niet de bedoeling is dat er allerlei nieuwe rapportages worden gemaakt. Het gaat maar om een bundeling van informatie die waarschijnlijk bij de organisatie al bekend is, zodat deze informatie ook voor de VV ontsloten wordt. **De suggestie werd gedaan om bijvoorbeeld een keer een informatieve VV te wijden aan alle informatie met betrekking tot waterkwaliteit die beschikbaar is en wat de organisatie hiermee doet.**

Conclusies:

1. Meer informatievoorziening over handhaving in relatie tot waterkwaliteit (elk half jaar rapportage).
2. Deel vaker een vertaalslag van uitkomsten van metingen.
3. Toezicht en handhaving in relatie tot waterkwaliteit moet grotendeels geagendeerd worden in commissie WKK. Vergunningverlening en toezicht en handhaving op andere terreinen alsook de jaarrapportage waterkwaliteit kan wel in BFO blijven.

EINDRAPPOORT REKENKAMERONDERZOEK

Toezicht en handhaving op waterkwaliteit

Rekenkamer Hoogheemraadschap
Delfland

75463 - Intern vertrouwelijk - 15 december 2025

André Oostdijk, Juliëtte van Gilse en Stijn Vendrik

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	3
Bestuurlijke reactie	4
Nawoord Rekenkamer	7
Hoofdstuk 1.....	8
Inleiding.....	8
1.1 Aanleiding en context	8
1.2 Doelstelling, onderzoeksvragen en scope	8
1.3 Onderzoeksaanpak en normenkader	9
1.4 Leeswijzer	10
Hoofdstuk 2.....	11
Bevindingen	11
2.1 De rol van Delfland bij toezicht en handhaving	11
2.2 Context	11
2.3 Beleid.....	12
2.4 Strategie	13
2.5 Programma	14
2.6 Voorbereiding	17
2.7 THA-uitvoering	17
2.8 Monitoring	20
2.9 Evaluatie.....	21
2.10 De positie van de VV	22
Hoofdstuk 3.....	25
Analyse, conclusie en aanbevelingen	25
3.1 Overkoepelende conclusie	25
3.2 Beleid.....	26
3.3 Uitvoering	27
3.4 Positie van de VV	29
Bijlage 1. Onderzoeksvragen	30
Bijlage 2. Normenkader	31
Bijlage 3. Lijst van afkortingen.....	33
Bijlage 4. Bronnen	34

Managementsamenvatting

Aanleiding en doel van het onderzoek

Delfland staat voor een grote opgave om de waterkwaliteit in het beheergebied te verbeteren. In dit dichtbevolkte en economisch actieve gebied, met onder meer een omvangrijke glastuinbouwsector, staat de kwaliteit van het oppervlaktewater onder druk. De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) verplicht overheden, waaronder Delfland, om uiterlijk in 2027 te voldoen aan vastgestelde waterkwaliteitsdoelen. Het waterschap geeft hier hoge prioriteit aan en neemt verschillende maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren, onder andere via toezicht en handhaving. Tegen deze achtergrond heeft de Rekenkamer van Delfland onderzoek laten uitvoeren om inzicht te krijgen in de mate van doeltreffendheid en doelmatigheid van toezicht en handhaving op de waterkwaliteit, met daarbij ook specifiek de aandacht voor de kaderstellende en controlerende rol van de Verenigde Vergadering (VV) in het beleids- en uitvoeringsproces. De centrale onderzoeksvraag van deze evaluatie luidt: *In welke mate zijn beleid en uitvoering van het toezicht en de handhaving op de waterkwaliteit van Delfland doeltreffend en doelmatig?*

Belangrijkste conclusies

Het onderzoek laat zien dat het toezicht en de handhaving van Delfland doeltreffend en doelmatig is en zichtbaar bijdragen aan het realiseren van de KRW-doelen, ook al is een direct causaal verband moeilijk aan te tonen. Delfland geeft op alle onderdelen van de beleids- en uitvoeringscyclus invulling aan het toezicht- en handhavingsproces. Het beleid en de doelen voor waterkwaliteit zijn helder en worden breed herkend en gedragen binnen de organisatie. De risicogestuurde aanpak achten we effectief en waardevol, en zowel de interne samenwerking tussen beleid en uitvoering als de externe samenwerking met de omgevingsdiensten is goed en constructief.

Tegelijkertijd is er op een aantal punten ruimte voor optimalisatie. Een aantal aanpassingen kunnen voor versterking van de beleids- en uitvoeringscyclus zorgen, zoals concretere toezicht- en handhavingsdoelstellingen en evaluatiemomenten met de omgevingsdiensten. Daarnaast zit er een belangrijke verbetermogelijkheid in de rolinvulling van de VV. De huidige informatievoorziening ondersteunt vooral de controlerende rol van de VV en minder de kaderstellende. Door de VV sterker te betrekken aan de voorkant van de beleids- en uitvoeringscyclus en afspraken te maken over haar rol en de vorm van informatievoorziening, kan zij beter in staat worden gesteld om het gesprek over het meerjarige beleid te voeren en op strategisch niveau te sturen.

Aanbevelingen

1. Verken de mogelijkheid om concrete doelen vast te stellen voor de inzet of bijdrage van toezicht en handhaving aan de waterkwaliteit.
2. Versterk de meerjarige beleidscomponent van het toezicht en de handhaving op waterkwaliteit, en zorg voor een duidelijke koppeling met het jaarlijkse uitvoeringsprogramma.
3. Verken de mogelijkheid om de huidige protocollen en instructies te actualiseren en de nodige werkzaamheden hiervoor in te passen.
4. Versterk de samenwerking met de omgevingsdiensten door deze periodiek te evalueren en daarnaast actief te communiceren over de gezamenlijke inzet en behaalde resultaten zodat de zichtbaarheid van gezamenlijke inspanningen en resultaten wordt vergroot.
5. Rapporteer eenduidig, consistent en in samenhang over toezicht en handhaving op waterkwaliteit. Vermijd versnippering over verschillende domeinen.
6. Stem met de VV af over de gewenste informatievoorziening: welke (typen) stukken worden gedeeld, met welke frequentie, in welke vorm en met welk doel?
7. Voer het gesprek met de VV over de gewenste rolinvulling ten aanzien van toezicht en handhaving op de waterkwaliteit.

Aan de Rekenkamer van het Hoogheemraadschap van Delfland

ONS KENMERK
DMS 2482247
DATUM D&H VERGADERING
9 december 2025

ONDERWERP

Bestuurlijke reactie op onderzoeksrapport van de Rekenkamer naar toezicht en handhaving op waterkwaliteit

Geachte leden van de Rekenkamer,

Met belangstelling hebben wij uw concept nota van bevindingen gelezen. Conform het onderzoeksprotocol geven wij hierbij onze bestuurlijke reactie op de conclusies en aanbevelingen uit uw rapport.

Uw conclusies

Het college herkent uw conclusie dat het toezicht en de handhaving van Delfland doeltreffend en doelmatig is en zichtbaar bijdragen aan het realiseren van de KRW-doelen. Wij onderschrijven de conclusie dat Delfland op alle onderdelen van de beleids- en uitvoeringscyclus invulling geeft aan het toezicht- en handhavingproces. Het beleid en de doelen voor waterkwaliteit zijn helder en worden breed herkend en gedragen binnen de organisatie.

De Risicogestuurd Aanpak acht de rekenkamer als effectief en waardevol en zowel de interne samenwerking tussen beleid en uitvoering als de externe samenwerking met de omgevingsdiensten is goed en constructief. Ook dit onderschrijft het college.

Uw aanbevelingen

U geeft een zevental aanbevelingen mee:

Aanbeveling 1: Onderzoek de mogelijkheid om concrete doelstellingen te formuleren met betrekking tot de inzet en bijdrage van toezicht en handhaving aan de waterkwaliteit.

De doelstellingen voor toezicht en handhaving op het gebied van waterkwaliteit zijn vastgelegd in het coalitieakkoord, de begroting, de kadernota en in het Uitvoeringsprogramma 2025 Toezicht en Handhaving (DSM-nummer: 2391400).

Ten aanzien van de bijdrage van toezicht en handhaving aan de waterkwaliteit merken wij op dat het niet mogelijk is gebleken om deze bijdrage kwantitatief te onderbouwen. Recent onderzoek laat

zien dat handhaving leidt tot een afname van stikstofconcentraties en een daling van toxiciteit in de behandelde polders. Deze resultaten moeten voorzichtig worden geïnterpreteerd vanwege de beperkte dataset en variatie in milieukwaliteitsparameters. De bevindingen wijzen op een positief effect van handhaving op de korte termijn, maar absolute zekerheid ontbreekt. Gezien deze uitkomst en het feit dat dit reeds uit eigen initiatief is onderzocht, zien wij geen aanleiding om hier verder opvolging aan te geven.

Aanbeveling 2: Versterk de meerjarige beleidscomponent van het toezicht en de handhaving op waterkwaliteit, en zorg voor een duidelijke koppeling met het jaarlijkse uitvoeringsprogramma. Dit kan worden bereikt door de toezicht- en handhavingstrategie nauwer te verbinden met de beleidsdoelen zoals uit de visie en het coalitieakkoord, de meerjarige risicoanalyse en de bestuurlijke cyclus. Hierdoor ontstaat een steviger inhoudelijke basis voor de meerjarige prioritering en programmatische keuzes op het gebied van toezicht en handhaving.

Zoals reeds vermeld bij aanbeveling 1, zijn de doelstellingen voor toezicht en handhaving op het gebied van waterkwaliteit opgenomen in de begroting 2025. De operationele doelstellingen zijn vastgelegd in het Uitvoeringsprogramma 2025 Toezicht en Handhaving (DMS-nummer: 2391400), dat zijn grondslag vindt in het Coalitieakkoord 2023–2027, de kadernota en de begroting 2025. Wij erkennen het belang van een sterke meerjarige beleidscomponent en zullen daardoor meer aandacht geven aan de rol die toezicht en handhaving kan spelen voor de realisatie van diverse strategische doelen van Delfland.

Aanbeveling 3: Verken de mogelijkheid om de huidige protocollen en instructies te actualiseren en de nodige werkzaamheden hiervoor in te passen.

De afdeling heeft geïnvesteerd in professionalisering en heeft diverse werkprotocollen en instructies ontwikkeld ter ondersteuning van de uitvoering van de werkzaamheden. Deze aanbeveling sluit aan bij onze koers en we zullen dit dus opvolgen.

Aanbeveling 4: Versterk de samenwerking met de omgevingsdiensten door deze periodiek te evalueren en daarnaast actief te communiceren over de gezamenlijke inzet en behaalde resultaten zodat de zichtbaarheid van gezamenlijke inspanningen en resultaten wordt vergroot.

Samenwerkingen met partners, zoals bij de Risicogestuurde Aanpak en handavingsdagen, worden structureel geëvalueerd. We delen regelmatig gezamenlijke inspanningen en resultaten om de zichtbaarheid verder te vergroten. Wij nemen deze aanbeveling ter harte en zullen de samenwerking met onze partners verder intensiveren.

Aanbeveling 5: Rapporteer eenduidig, consistent en in samenhang over toezicht en handhaving op waterkwaliteit. Vermijd versnippering over verschillende domeinen.

Deze aanbeveling sluit aan bij ons initiatief om de mogelijkheid te onderzoeken om jaarlijks een gezamenlijke paragraaf op te nemen in zowel de Waterkwaliteitsrapportage als de Toezicht- en Handavingsrapportages. Dit bevordert een eenduidige en samenhangende informatievoorziening en ondersteunt gerichte sturing door het bestuur.

Aanbeveling 6: Stem met de VV af over de gewenste informatievoorziening: welke (type) stukken worden gedeeld, met welke frequentie, in welke vorm en met welk doel.

Ten aanzien van deze aanbeveling verwijzen wij u naar onze gezamenlijke reactie op aanbeveling 6 en 7, zoals hieronder opgenomen.

Aanbeveling 7: Voer het gesprek met de VV over de gewenste rolinvulling ten aanzien van toezicht en handhaving op waterkwaliteit. Stimuleer daarbij dat de dialoog plaatsvindt op strategisch niveau (bijvoorbeeld over de visie, het kader en de strategie) en niet op operationeel niveau (zoals het

uitvoeringsprogramma). Bespreek hierbij de meerjarige strategie met de VV, hiermee krijgt de VV meer positie in de beleidscyclus. Dit helpt de VV om haar kaderstellende en controlerende rol te vervullen.

Eén van de instrumenten waarmee Delfland stuurt op de waterkwaliteit is toezicht en handhaving. De VV stelt via de kadernota en begroting de strategische koers en financiële kaders vast waarbinnen het college van D&H het toezichts- en handhavingsbeleid uitvoert. Jaarlijks wordt in zowel de begroting als de kadernota een passage opgenomen over de programmalijn regulering en dienstverlening, waarin toezicht- en handhavingsactiviteiten en de beoogde resultaten zijn opgenomen. Bovendien monitort de VV de voortgang aan de hand van tussentijdse rapportages en de verantwoordingsrapportage. Wij denken daarom dat de VV met de huidige informatievoorziening in staat wordt gesteld om zijn kaderstellende en controlerende rol goed in te vullen. Indien de VV additionele behoeften heeft gaan wij daar graag het gesprek over aan.

Tot slot

Wij willen u nogmaals bedanken voor uw rapport met waardevolle inzichten. Het rapport ondersteunt onze ambities en benoemt zowel sterke punten als verbeterkansen.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland,
de secretaris, de dijkgraaf,

ir. P.C. Janssen

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Nawoord Rekenkamer

Wij danken het college van D&H voor de bestuurlijke reactie op de conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van ons onderzoek naar toezicht en handhaving op de waterkwaliteit. Het college geeft aan dat de aanbevelingen worden herkend en aansluiten bij voornemens voor maatregelen of bij reeds genomen stappen. Dat juichen wij toe. Twee aanbevelingen neemt het college niet over.

De eerste betreft aanbeveling 1 in onze bestuurlijke nota, om concrete doelstellingen te formuleren voor de inzet en bijdrage van toezicht en handhaving aan de waterkwaliteit. We onderschrijven de toelichting van het college dat er meerdere factoren zijn die bijdragen aan verbetering van de waterkwaliteit en dat het lastig is om de bijdrage van toezicht en handhaving daarbinnen te isoleren. Dat neemt niet weg dat gestreefd kan worden naar meer focus in de doelstellingen en de inzet van middelen voor toezicht en handhaving. Hierin is ook nadrukkelijk een rol weggelegd voor de Verenigde Vergadering (VV).

De tweede aanbeveling betreft de rol van de VV ten aanzien van toezicht en handhaving. Het klopt dat de VV via de reguliere P&C-documenten kaders meegeeft aan het college op dit vlak. Die kaders zijn echter weinig specifiek en vrij summier. Juist omdat verschillende VV-leden ons hebben verzocht om toezicht en handhaving te onderzoeken, vinden we het belangrijk dat de VV goed in positie wordt gebracht om te sturen op maximaal resultaat. Het college doet in de bestuurlijke reactie een uitnodiging aan de VV om zelf aan te geven waar de behoefte bestaat aan meer informatie en betrokkenheid. We moedigen de VV aan om van deze uitnodiging gebruik te maken en zelf te bepalen welke inzichten en informatie helpen om meer grip te krijgen op de resultaten van toezicht en handhaving en hoe de inzet verbeterd kan worden om meer resultaat te boeken. Hier kan ook onze eerste aanbeveling bij worden betrokken: de VV kan zelf ook concrete(re) doelen formuleren voor de gewenste inzet en het na te streven resultaat.

We hopen dat ons onderzoek voor de VV aanknopingspunten biedt om toezicht en handhaving op de waterkwaliteit te verbeteren en om nadere invulling te geven aan de twee door D&H niet overgenomen aanbevelingen.

Inleiding

1.1 Aanleiding en context

Het Hoogheemraadschap van Delfland (hierna: Delfland) staat voor een grote opgave op het gebied van waterkwaliteit. In het dichtbevolkte en economisch intensieve beheergebied, met onder andere een omvangrijke glastuinbouwsector, staat de kwaliteit van het oppervlaktewater onder druk. De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) verplicht de verschillende overheden, inclusief Delfland, om uiterlijk in 2027 te voldoen aan vastgestelde kwaliteitsdoelen. Deze verplichting is juridisch bindend en vereist aantoonbare resultaten. Op dit moment is het de prognose dat de doelen in 2027 niet worden behaald.¹ Delfland geeft hoge prioriteit aan het verbeteren van de waterkwaliteit en neemt diverse maatregelen om hierop te sturen. Eén van de instrumenten waarmee Delfland stuurt op de waterkwaliteit is toezicht en handhaving. Dit omvat onder meer de controle op directe lozingen en de naleving van vergunningsvoorschriften, maar ook de behandeling van meldingen en signalen uit het veld. Waar overtredingen of afwijkingen worden vastgesteld, wordt handhavend opgetreden om naleving te waarborgen en verdere verontreiniging te voorkomen. In het coalitieakkoord en de begroting 2025 is extra budget vrijgemaakt voor toezicht en handhaving. Tegen deze achtergrond heeft de Rekenkamer van Delfland opdracht gegeven om onderzoek te laten uitvoeren naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van toezicht en handhaving op waterkwaliteit en de rol van de Verenigde Vergadering daarin.

1.2 Doelstelling, onderzoeksvragen en scope

Doelstelling

Het onderzoek heeft tot doel inzicht te verkrijgen in de mate waarin het beleid en de uitvoering van toezicht en handhaving op de waterkwaliteit binnen Delfland bijdragen aan het realiseren van de gestelde waterkwaliteitsdoelen. Daarnaast beoogt het onderzoek inzicht te bieden in de positie en rol van de Verenigde Vergadering binnen dit stelsel. Daarbij wordt gekeken of de VV optimaal in staat wordt gesteld om haar kaderstellende en controlerende rol te vervullen, en of zij deze rol ook daadwerkelijk oppakt. Op basis van de bevindingen worden lessen en mogelijke verbeterpunten in kaart gebracht.

Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvraag luidt: *Zijn beleid en uitvoering met betrekking tot toezicht en handhaving op de waterkwaliteit van Delfland doeltreffend en doelmatig?*

Deze vraag is uitgewerkt in acht deelvragen en dertien sub-deelvragen die betrekking hebben op:

- context
- visie, strategie en beleid
- uitvoering van toezicht en handhaving
- monitoring en evaluatie
- aanbevelingen.

De complete lijst van deelvragen is weergegeven in bijlage 1.

¹ AT Osborne et al. (2024). *Koepelrapport Tussenevaluatie KRW*.

Scope

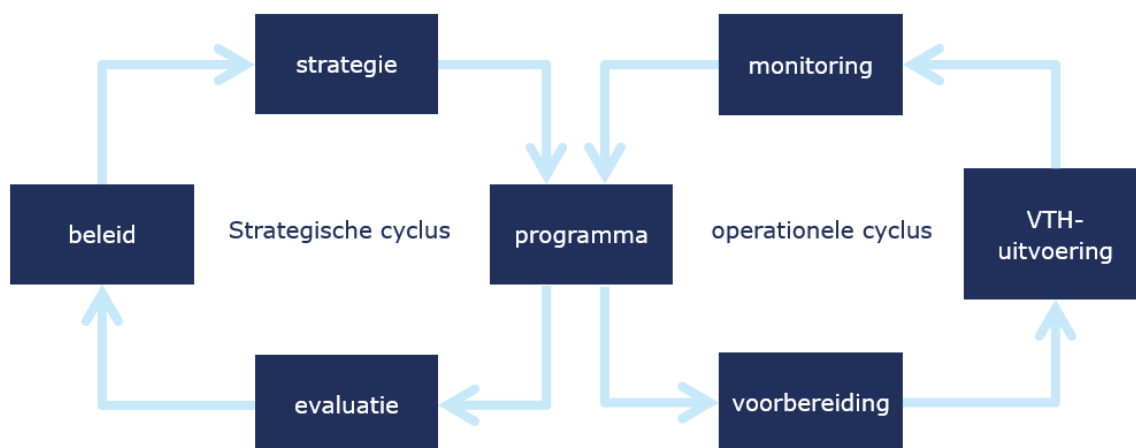
Het onderzoek richt zich op de periode 2024 – 2025 en heeft betrekking op het beleid en de uitvoering van toezicht en handhaving (TH) op de waterkwaliteit door Delfland. In het stelsel van toezicht en handhaving als instrumenten, worden ook vaak advies en vergunningverlening als instrumenten ingezet (vergunning, toezicht, handhaving en advies, VTHA). Advies wordt waar relevant in dit onderzoek meegenomen. Vergunningverlening valt buiten de scope van dit onderzoek.

1.3 Onderzoeksaanpak en normenkader

Big-8-model

Voor de uitvoering van taken op het gebied van toezicht en handhaving gelden onder de Omgevingswet specifieke eisen aan de inrichting van de beleids- en uitvoeringscyclus. Deze eisen, beter bekend als 'de procescriteria', zijn vastgelegd in het Omgevingsbesluit, artikelen 13.5 tot en met 13.11, en hebben als doel te borgen dat overheidsorganisaties hun TH-taken zorgvuldig, transparant en doelgericht uitvoeren. De procescriteria onderscheiden twee onderling verbonden cycli: een beleidsvormende cyclus, die zich richt op de strategische en programmatische voorbereiding van TH, en een uitvoerende cyclus, die zich richt op de operationele uitvoering en terugkoppeling daarvan. Het samenhangende geheel van beide wordt aangeduid als het Big-8-model.

Het Big-8-model bestaat uit zeven opeenvolgende stappen: 1) beleid, 2) strategie, 3) programma, 4) voorbereiding, 5) uitvoering, 6) monitoring en 7) evaluatie (zie Figuur 1). Binnen de context van de waterkwaliteitsopgave van Delfland biedt dit model een praktisch en toetsbaar kader voor de inrichting en beoordeling van de TH-cyclus. Zo zouden volgens dit model beleidsdoelen voor waterkwaliteit – zoals die voortkomen uit de KRW en de Watervisie van Delfland – vertaald worden naar concrete uitvoeringsstrategieën en toezichtprioriteiten. Deze strategieën worden uitgewerkt in een TH-programma, waarin de geplande toezichthoudende en handhavingsactiviteiten zijn vastgelegd. Voorafgaand aan de uitvoering worden risico's geanalyseerd, toezichtacties voorbereid en procedures, werkinstructies en protocollen ontwikkeld. De uitvoering zelf bestaat uit de feitelijke TH-werkzaamheden, gericht op onder meer het voorkomen van lozingen en het stimuleren van naleving. Via monitoring en evaluatie wordt inzicht verkregen in de verrichte activiteiten en de effecten van deze inzet, op basis waarvan de aanpak wordt bijgesteld en verbeterd. Op deze manier functioneert de Big-8 als een integrale beleids- en uitvoeringscyclus die niet alleen bijdraagt aan het realiseren van waterkwaliteitsdoelen, maar er ook voor zorgt dat Delfland voldoet aan de wettelijke eisen uit het Omgevingsbesluit.

Figuur 1. Het Big-8-model.

Normenkader

In het onderzoek hanteren we een normenkader dat is gebaseerd op de Big-8-systematiek, bestaande uit een beleidsvormend en een uitvoerend deel van de cyclus. Aan ieder onderdeel van de Big-8 hebben we een aantal normen gekoppeld, waaraan wij het beleid en de praktijk toetsen. Concreet kijken we naar de aanwezigheid en werking van essentiële elementen zoals de visie op toezicht en handhaving, risicoanalyses en prioritering, uitvoeringsstrategieën, het uitvoeringsprogramma, monitoring en evaluatie. Daarnaast wordt bekeken welke rol de VV vervult bij de verschillende onderdelen van de Big-8 en of zij daarmee in staat is om haar kaderstellende en controlerende rol in te vullen. Gezien de nadruk in dit onderzoek op de rol van de VV en de daarover geformuleerde onderzoeksvragen, ligt de focus van deze evaluatie meer op het beleidsmatige deel van de cyclus dan op het uitvoerende, aangezien de betrokkenheid van de VV daar het grootst is.

De geformuleerde deelvragen zijn ondergebracht in het normenkader en gekoppeld aan de overeenkomstige Big-8-onderdelen. Op deze wijze wordt middels het normenkader gestructureerd antwoord gegeven op de hoofdvraag en verschillende deelvragen van dit onderzoek. Het normenkader is afgestemd met de Rekenkamer en opgenomen in bijlage 2.

Methodologie

Deze evaluatie is uitgevoerd aan de hand van een documentstudie van interne werkdocumenten en openbare beleidsstukken van Delfland. Daarnaast zijn er negen (groeps)interviews afgenomen met zeventien respondenten, afkomstig vanuit zowel ambtelijke, bestuurlijke als politieke domeinen van het hoogheemraadschap. Aanvullend heeft er een interview plaatsgevonden met vertegenwoordigers van de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH), aangezien dat een belangrijke samenwerkingspartner is van Delfland op het gebied van toezicht en handhaving op waterkwaliteit. De lijst met respondenten is voorafgaand aan de interviews afgestemd met de rekenkamer. In bijlage 4 zijn de bronnenlijst en de lijst met interviewpartners opgenomen.

1.4 Leeswijzer

In **Hoofdstuk 2** zijn de bevindingen van de documentstudie en de interviews weergegeven, gestructureerd langs de verschillende onderdelen van het Big-8-model. **Hoofdstuk 3** bevat de analyse van deze bevindingen, evenals de hoofdconclusies en aanbevelingen die daaruit voortkomen. In de **bijlagen** worden achtereenvolgens de onderzoeksvragen, het normenkader, een lijst van afkortingen en de bronnen weergegeven.

Bevindingen

2.1 De rol van Delfland bij toezicht en handhaving

Delfland is als waterbeheerder primair verantwoordelijk voor toezicht en handhaving op de kwaliteit van de regionale oppervlaktewateren. Op grond van artikel 2.17 van de Omgevingswet stelt Delfland in de Waterschapsverordening regels vast voor wateractiviteiten die raken aan de taken als waterbeheerder. Deze regels gaan onder meer over directe lozingen op regionale wateren, het gebruik van waterkeringen en het onderhoud van watergangen. Binnen dit kader treedt Delfland op als bevoegd gezag voor toezicht en handhaving.

Dit betekent dat Delfland toezicht houdt op de naleving van vergunningvoorschriften en algemene regels met betrekking tot waterkwaliteit, zoals vastgelegd in de Omgevingswet, het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal), het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) en de Waterschapsverordening. Bij overtredingen kan Delfland bestuursrechtelijk optreden, bijvoorbeeld door het opleggen van een last onder dwangsom of het toepassen van bestuursdwang. Daarnaast kan Delfland, in samenwerking met partners zoals het Openbaar Ministerie (OM), de politie en regionale milieuteams (RMT's), strafrechtelijk optreden tegen overtredingen die de waterkwaliteit raken. Verder heeft Delfland de mogelijkheid om maatwerkvoorschriften op te leggen of aanvullende regels te stellen om de waterkwaliteitsdoelen, zoals vastgelegd in het Bkl en de KRW, te borgen.

De bevoegdheid van Delfland strekt zich geografisch uit tot het eigen beheergebied en is functioneel beperkt tot de aangewezen (lokale) wateren, waterkeringen en de zuiveringstechnische werken (waaronder rioolwaterzuiveringsinstallaties). Voor waterkwaliteit gaat het in hoofdzaak om directe lozingen op aangewezen oppervlaktewateren. Indirecte lozingen via het gemeentelijk riool vallen in beginsel onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten, of in bepaalde gevallen onder de provincie. Het toezicht en de handhaving op indirecte lozingen wordt in opdracht van gemeenten en provincies uitgevoerd door de omgevingsdiensten. Voor Delfland vervullen Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) en DCMR Milieudienst Rijnmond (DCMR) deze rol. Voor rijkswateren ligt het bevoegd gezag bij Rijkswaterstaat. In specifieke gevallen speelt ook de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) een rol, bijvoorbeeld bij de naleving van regels rond gewasbeschermingsmiddelen die invloed kunnen hebben op de waterkwaliteit.

2.2 Context

Er spelen momenteel meerdere maatschappelijke ontwikkelingen die het vormgeven en uitvoeren van toezicht en handhaving op waterkwaliteit door Delfland beïnvloeden.

Allereerst leggen de **KRW** en de daaraan gekoppelde doelen en deadlines grote druk op de waterschappen. Ook voor Delfland zijn de eisen waaraan in 2027 voldaan moet worden hoog. De juridische implicaties en de mogelijke economische gevolgen maken dat er een hoge mate van politieke en bestuurlijke aandacht is voor de KRW en de waterkwaliteitsopgave.

Een andere ontwikkeling die in de gesprekken ter sprake komt is de **krappe arbeidsmarkt**. Het aantrekken en behouden van gekwalificeerd personeel is hierdoor een uitdaging. De afdeling Toezicht en Handhaving (THH) heeft in 2024, na een periode van mindere bezetting in 2023, kunnen toewerken naar een bijna volledige bezetting (31,8 van de 35,4 fte).²³ Het lukte Delfland om in deze periode veel vacatures succesvol in te vullen. Nieuwe medewerkers vragen echter, in het geval dat zij geen ervaring hebben binnen het waterschapsdomein, een lange inwerkperiode van zo'n twee jaar. Dit heeft effect op de inzetbaarheid van collega's en maakt het noodzakelijk om scherp te prioriteren welke overtredingen en risicogebieden aandacht krijgen.

De krappe arbeidsmarkt speelt bij alle TH-(uitvoerings)organisaties een rol, maar bij gebieden met kenmerken waar bepaalde **specialistische kennis** nodig is helemaal. In dichtbevolkte gebieden zoals Delfland, waar glastuinbouwbedrijven een groot aandeel hebben in het economisch en ruimtelijk profiel, vereist handhaving expertise op het gebied van bijvoorbeeld lozingsstromen, emissiebronnen en sectorale regelgeving. Deze complexiteit maakt het vinden en opleiden van personeel extra uitdagend. Om hierin te voorzien is er een eigen inwerk- en opleidingstraject opgezet en een kennisbank die het inwerken ondersteunt. De respondenten geven aan dat de extra stappen die Delfland op het gebied van werving en opleiding zet, hun vruchten afwerpen. Het lukt ondanks de uitdagingen steeds om de capaciteit op peil te houden en de wettelijke taken in te vullen.

Naast deze personele uitdagingen neemt ook de **maatschappelijke druk** voor een veilige en gezonde leefomgeving toe. Burgers, belangenorganisaties en media tonen zich steeds kritischer als het gaat om de bescherming van de waterkwaliteit en het handhavend optreden tegen overtredingen. Incidenten of tekortkomingen in handhaving kunnen snel leiden tot reputatieschade en politieke druk om maatregelen te intensiveren. Dit vergroot de behoefte aan transparantie, informatievoorziening en aantoonbare resultaten richting bestuur en samenleving, waarop Delfland reageert.

De inwerkingtreding van **de Omgevingswet** in 2024 heeft gevraagd om aanpassing van het beleid en om intensivering van samenwerking en afstemming met andere overheden en uitvoeringsorganisaties. Delfland heeft in aanloop naar de invoering van de Omgevingswet voorbereidingen getroffen, maar het blijft binnen dit nieuwe wettelijke kader tot op heden in de praktijk soms uitvogelen hoe bepaalde processen binnen het nieuwe wettelijke kader vorm moeten krijgen.

2.3 Beleid

In 2021 heeft de VV de *Watervisie* vastgesteld, die het actuele geldende kader vormt voor de periode 2022 – 2027. Hierin is waterkwaliteit benoemd als afzonderlijk thema, met als doel 'het beschermen en verbeteren van de waterkwaliteit, via het remmen, tegengaan of terugdringen van afspoeling van schadelijke stoffen (vanuit bedrijven, door bouwmaterialen, etc.) en het ontwikkelen van voorwaarden (zoals habitat) voor het goed functioneren van waternatuur'.⁴ Aan deze opgave zijn richtinggevende keuzes gekoppeld, zoals het stimuleren van emissieloze kassen, natuurvriendelijke oevers en het tegengaan van lozingen en exoten.

² Delfland. (z.d.). *Verantwoordingsrapportage 2024*.

³ Delfland. (2025). *Eerste tussentijdse rapportage 2025*.

⁴ Delfland. (z.d.). *Watervisie 2022–2027*.

De waterkwaliteitsopgave is verder uitgewerkt in het *Waterbeheerprogramma 2022–2027 (WBP6)*, waarin doelen en maatregelen zijn opgenomen die aansluiten bij de KRW.⁵ De ambitie om de KRW-normen uiterlijk in 2027 te realiseren wordt ook bevestigd in andere beleidsdocumenten, waaronder de *Kadernota 2025*.⁶ Het *KRW-programma Delfland 2022–2027* concretiseert de opgave verder aan de hand van een tabel met de concrete fysisch-chemische en ecologische doelen voor de waterlichamen binnen Delfland. Daarnaast zijn in de *Begroting 2025* prestatie-indicatoren opgenomen die de voortgang richting de KRW-doelen verder inzichtelijk maken.^{7,8}

Coalitieakkoord

Respondenten geven aan dat het huidige beleid voor waterkwaliteit voor een belangrijk deel ook gebaseerd is op het in 2023 vastgestelde coalitieakkoord, waarin waterkwaliteit één van de belangrijkste speerpunten is. Ook dit akkoord onderschrijft de KRW-doelen voor 2027 en benoemt daarbij het inzetten op effectievere en innovatieve vormen van toezicht en handhaving. Concreet omvat dit het gerichter (en mobieler) meten en monitoren van de waterkwaliteit in het glastuinbouwgebied, om op basis daarvan maatregelen doelmatiger te kunnen inzetten en handhaving effectiever te maken. Daarnaast bevat het akkoord de inzet op de intensivering van toezicht en handhaving, onder andere door het verbeteren van de samenwerking met partijen als omgevingsdiensten en de NVWA, door het verstrekken van middelen middels een nieuw convenant en het koppelen van meetdata van Delfland, gegevens uit de glastuinbouw en resultaten van inspecties.⁹ Ten aanzien van sancties wordt gestreefd naar strenger toelatingsbeleid van gewasbeschermingsmiddelen en het zorgvuldiger verstrekken van vergunningen. Daarnaast wil men bij bedrijfsoverdrachten extra handhaven, om te voorkomen dat bestaande milieuproblemen of ongewenste praktijken ongemerkt worden doorgegeven aan nieuwe eigenaren. Het coalitieakkoord is opgesteld door meerdere fracties maar niet apart vastgesteld door de VV.

De respondenten uit de ambtelijke organisatie geven allen aan dat ze de waterkwaliteitsdoelen en het beleid in de basis duidelijk achten en er in de dagelijkse praktijk goed mee uit de voeten kunnen.

2.4 Strategie

Het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden (D&H) van Delfland heeft in 2021 een toezicht- en handavingsstrategie vastgesteld.¹⁰ Deze strategie heeft als doel te verduidelijken hoe Delfland zijn toezicht- en handavingsinstrumentarium inzet om het naleefgedrag van burgers, bedrijven en overheden binnen het beheergebied te bevorderen.¹¹ Het document biedt inzicht in de verschillende beschikbare instrumenten, zowel strafrechtelijk, bestuursrechtelijk als privaatrechtelijk, en bevat daarnaast een sanctiestrategie. In deze strategie is een matrix opgenomen die richting geeft aan de keuze van sancties, waarbij de ernst van de overtreding en het gedrag van de overtreder leidend zijn. De sanctiestrategie van Delfland is gebaseerd op de landelijke sanctiestrategie die in 2004 is vastgesteld door het Landelijk Overleg Milieuhandhaving (LOM), de voorloper van de huidige Landelijke Handavingsstrategie Omgevingsrecht (LHSO). De toezicht- en handavingsstrategie van Delfland wordt momenteel geactualiseerd.

⁵ Delfland. (2022). *Waterbeheerprogramma 2022–2027*.

⁶ Delfland. (2024). *Kadernota 2025*.

⁷ Delfland. (z.d.). *KRW-programma Delfland 2022–2027*.

⁸ Delfland. (2024). *Waterpast maken. Begroting 2025 en meerjarenraming 2026–2029*.

⁹ Coalitie Delfland. (2023). *Water voor mens en natuur: Een trendbreuk in waterbeheer. Coalitieakkoord 2023–2027*.

¹⁰ De toezicht- en handavingsstrategie is in 2021 vastgesteld en in 2022 gepubliceerd.

¹¹ Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (2022). *Toezicht- en handavingsstrategie*.

De handhavingsstrategie moet volgens het Omgevingsbesluit worden gebaseerd op een analyse van de problemen die zich kunnen voordoen bij de naleving van wet- en regelgeving, en op de doelen die met toezicht en handhaving worden nagestreefd.¹² De Toezicht- en handhavingsstrategie van Delfland beschrijft dat er een risicoanalyse wordt uitgevoerd om de prioriteiten vast te kunnen stellen, maar noemt niet de daaruit voortkomende prioriteiten zelf.

Binnen Delfland wordt eens per vier jaar een risicoanalyse uitgevoerd, die jaarlijks wordt bijgewerkt. De huidige risicoanalyse beslaat de periode 2023 – 2027.¹³ De risicoanalyse is opgenomen als los document en is vastgesteld door het college van D&H. Deze documenten worden niet gedeeld of besproken met de VV. De jaarlijkse bijwerking wordt als vast onderdeel opgenomen in de uitvoeringsprogramma's (zie paragraaf 2.5).

2.5 Programma

Om tot uitvoering van toezicht en handhaving te komen, moet het beleid jaarlijks worden doorvertaald in een uitvoeringsprogramma. In deze paragraaf wordt het uitvoeringsprogramma toegelicht, evenals de risicogestuurde aanpak die daarin centraal staat. Ook wordt toegelicht op welke wijze capaciteit en middelen hiervoor worden ingezet. Daarnaast is er een relevant project binnen Delfland waar we kort op ingaan, en beschrijven we de organisatie-inrichting van toezicht en handhaving binnen het hoogheemraadschap.

Over het uitvoeringsprogramma

De inzet op toezicht en handhaving wordt jaarlijks vastgelegd in het *Uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving*. Dit programma beschrijft hoe toezicht en handhaving bijdragen aan de vastgestelde beleidsdoelen van Delfland. Het *Uitvoeringsprogramma 2025* is opgesteld op basis van de middelen in de *Begroting 2025* en de aandachtspunten uit het *coalitieakkoord 2023–2027*. In het uitvoeringsprogramma wordt een prioritering gemaakt van de toezicht- en handhavingstaken op basis van de wettelijke taken, vastgestelde beleidskeuzes, bestuurlijke wensen en de resultaten van de risicoanalyse (zie verderop). In het programma van 2024 werd waterkwaliteit (glastuinbouw en microverontreinigingen) benoemd als een van de vijf speerpunten. In 2025 is verbetering van de waterkwaliteit opnieuw als een van de hoogste prioriteiten opgenomen, met nadruk op toezicht op de glastuinbouw, directe lozingen en indirecte lozingen (waarvan die laatste in samenwerking met de omgevingsdiensten).¹⁴

Sinds 2025 bevat het uitvoeringsprogramma zowel ambtelijke als bestuurlijke prestatie-indicatoren (output-indicatoren).¹⁵ Er zijn twee bestuurlijke indicatoren opgenomen. De eerste omvat de activiteit 'toezicht op de glastuinbouw', waarbij 95% van de bedrijven een UO-rapportage (Uitvoerings- en Onderhoudsrapportage) moet indienen en waarvan 5% moet worden gecontroleerd.¹⁶ De tweede indicator stelt dat 100% van de opgeknapte kades van niet-waterkerende objecten (NWO's) moet worden gecontroleerd. Daarnaast betreffen de ambtelijke indicatoren 1) het opstellen van het jaarlijkse uitvoeringsprogramma, 2) het uitvoeren van seizoensschouwen en de schouw 'buitengewoon onderhoud', 4) surveillance, en 5) toezicht op

¹² Rijksoverheid. (z.d.). *Omgevingsbesluit, artikel 13.5*, te raadplegen via <https://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0041278&hoofdstuk=13&afdeling=13.2¶graaf=13.2.2&artikel=13.5&z=2025-08-29&q=2025-08-29>.

¹³ Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (2022). *Probleemanalyse 2023-2027*.

¹⁴ Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (z.d.). *Uitvoeringsprogramma 2025 Toezicht en Handhaving*.

¹⁵ In de verantwoordingsrapportages heeft Delfland al eerder met deze KPI's gewerkt. Sinds 2025 zijn deze ook onderdeel van het uitvoeringsprogramma.

¹⁶ In het kader van de Omgevingswet moeten glastuinbouwbedrijven jaarlijks een milieurapportage indienen, de UO-rapportages. Deze worden volgens het *Uitvoeringsprogramma 2025* in samenwerking met de omgevingsdiensten steekproefsgewijs gecontroleerd.

afgegeven vergunningen en meldingen.

De indicator 'surveillance' omvat vier handhavingsdagen, tien inspectievluchten en 550 uur watersurveillance. De indicator 'toezicht op afgegeven vergunningen en meldingen' bevat 1.100 uitgevoerde controles.¹⁷ Er is aangekondigd dat deze indicatoren worden geëvalueerd.

De jaarlijkse uitvoeringsprogramma's worden bestuurlijk vastgesteld. Waar het programma zelf in voorgaande jaren nog met de VV werd gedeeld, wordt de VV sinds 2025 uitsluitend per brief geïnformeerd over de inhoud van het programma.

Risicogestuurde aanpak

In 2023 is de risicogestuurde aanpak voor toezicht en handhaving geïntroduceerd. Deze nieuwe aanpak is met name gericht op de glastuinbouwsector, doordat zich hier voor Delfland de grootste risico's voor de waterkwaliteit bevinden. Voorheen werd er gewerkt met een gebiedsgerichte aanpak, waarbij alle polders in het werkgebied achtereenvolgens werden gecontroleerd, zonder directe betrokkenheid van andere partners zoals de omgevingsdiensten. In de risicogestuurde aanpak worden tweemaal per jaar de twee meest vervuilde glastuinbouwgebieden geselecteerd (van de in totaal 26 glastuinbouwgebieden), waarop de metingen en controles in samenwerking met de omgevingsdienst plaatsvinden. Respondenten geven aan dat de risicoafweging die hieraan ten grondslag ligt een uitgebreide kwantitatieve onderbouwing heeft, waarbij verschillende afdelingen en andere samenwerkingspartners betrokken zijn. Doordat de risico's in deze aanpak centraal staan, wordt deze werkwijze door respondenten gezien als een doelgerichtere werkwijze ten opzichte van de eerdere gebiedsgerichte aanpak.

Naast metingen en bedrijfsbezoeken richt de aanpak zich op extra toezicht op knelpunten en op stevigere handhaving, met name bij de zeven meest voorkomende overtredingen. In deze gevallen wordt niet langer volstaan met een waarschuwing, maar wordt er direct handhavend opgetreden. Daarnaast wordt er gebruikgemaakt van nieuwe opsporingsmethoden, zoals e-DNA-onderzoek en intensievere monitoring.¹⁸

De prioritering van toezicht- en handhavingstaken is gebaseerd op risico's uit voorgaande jaren. In het *Uitvoeringsprogramma 2024* is hiervoor een overzicht opgenomen, waarin (wettelijke) taken een score krijgen van 1 (hoog risico) tot 5 (geen risico), met een 'v' voor verplichte activiteiten. Uit het programma uit 2024 is niet exact af te leiden welke activiteiten er daadwerkelijk worden uitgevoerd. Wel is helder aangegeven dat bij calamiteiten of beperkte capaciteit de hoogste prioriteiten worden uitgevoerd. In het *Uitvoeringsprogramma 2025* is naast de prioritering van activiteiten ook een urenindicatie toegevoegd, waardoor inzichtelijk is welke mate van inzet er per activiteit nodig is. Daarbij is aangegeven dat met de huidige bezetting de activiteiten met prioriteit 1, 2 en ten dele 3 kunnen worden uitgevoerd. Het resterende deel bestaande uit de activiteiten met een lagere prioriteit wordt niet, of alleen op meldingsbasis opgepakt.¹⁹

Respondenten geven aan tevreden te zijn over de risicogestuurde aanpak. Daarbij noemen ze dat, doordat de inzet is gebaseerd op risicoanalyses en gebiedsspecifieke bevindingen, de resultaten en effectiviteit per locatie kan verschillen.

¹⁷ Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (z.d.). *Uitvoeringsprogramma 2025 Toezicht en Handhaving*.

¹⁸ Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (z.d.). *Uitvoeringsprogramma 2024 Toezicht en Handhaving*.

¹⁹ Idem.

²⁰ Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (z.d.). *Uitvoeringsprogramma 2025 Toezicht en Handhaving*.

Regulier toezicht en handhaving

De risicogestuurde aanpak is een aanvullende aanpak van Delfland die plaatsvindt naast de reguliere toezicht- en handhavingsactiviteiten. Het reguliere toezicht richt zich op het controleren van gereguleerde activiteiten en het signaleren van niet-gereguleerde (illegale) activiteiten. Daarnaast omvat het de controle op onderhoudsverplichtingen van derden en de afhandeling van meldingen in het kader van de Waterschapsverordening.

Jaarlijks ontvangt Delfland circa 1.000 meldingen op grond van de Waterschapsverordening met betrekking tot gereguleerde activiteiten, zoals bijvoorbeeld over werkzaamheden aan waterkeringen of oevers, lozingen of grond- en bouwwerkzaamheden. Hiervan vindt op basis van prioritering op de helft van de meldingen toezicht plaats. Daarnaast komen er ongeveer 1.900 incidentmeldingen binnen van inwoners, bedrijven en collega-overheden. Deze meldingen hebben betrekking op uiteenlopende onderwerpen, waaronder onderhoud van watergangen, vervuiling, lozingen, dode vissen, objecten in het water en klachten rond vaarrecreatie.¹⁹

Het reguliere toezicht bestaat verder uit lucht-, vaar- en veldsurveillance. Voor deze activiteiten zijn vanaf 2025 de eerder genoemde ambtelijke prestatie-indicatoren opgesteld.

Waar de risicogestuurde aanpak zich uitsluitend richt op de glastuinbouw, hebben het reguliere toezicht en de reguliere handhaving een bredere scope en bestrijken ze ook andere sectoren en typen bedrijven.

Capaciteit

De beschikbaarheid van middelen en capaciteit vormt een belangrijke randvoorwaarde voor de inzet van toezicht en handhaving. In het *Uitvoeringsprogramma 2025* wordt benadrukt dat verloop of langdurige uitval van medewerkers ook in 2025 aan de orde kan zijn. De planning is daarom vooral een streven, gebaseerd op de beschikbare capaciteit en de eerder uitgevoerde risicoanalyse. Daarbij is geen buffer ingecalculeerd om onverwachte of bijzondere werkzaamheden op te vangen, zoals calamiteiten of droogte-inspecties. Bij tegenslagen is THH genoodzaakt de planning aan te passen. Wel wordt er rekening gehouden met een gemiddelde inwerk- en opleidingstijd van twee jaar voor nieuwe medewerkers in het veld.

Delfland lost een deel van de capaciteitslimieten op door innovatieve toezichtinstrumenten toe te passen. Naast de bestaande bedrijfsbezoeken worden onder meer helikopter- en dronevluchten ingezet, evenals een droneboot, waarmee controles en metingen effectief en minder arbeidsintensief worden uitgevoerd. Volgens respondenten is er binnen de organisatie ruimte om nieuwe ideeën en methoden in te brengen en uit te proberen. Zij geven aan tevreden te zijn met de diversiteit aan toezichtinstrumenten die momenteel wordt ingezet.

Een enkele respondent plaatst hierbij de kanttekening dat de intensiteit en effectiviteit van toezicht en handhaving verder kan worden vergroot, wanneer er verder wordt ingezet op deze innovatieve helikopter- en drone-instrumenten door middel van een frequentieverhoging van inspecties.

Projectplan Aanvullende Aanpak Waterkwaliteit Toezicht en Handhaving

Met het project *Aanvullende Aanpak Waterkwaliteit Toezicht en Handhaving* beoogt Delfland bestaande handhavingsinstrumenten intensiever te benutten op basis van praktijkervaringen. In januari 2025 is hiervoor een vijfpuntenplan opgesteld, dat aansluit bij het programmaonderdeel 'regels maken, regels benutten' binnen de waterkwaliteitsopgave. Het plan omvat: 1) handhaving op zorgplicht via besluiten en/of maatwerkvoorschriften, 2) uitbreiding van de kring van overtreders naar ook natuurlijke personen, 3) verhoging van bestuursrechtelijke dwangsommen, 4) meer communicatie over de bijdrage van handhaving aan waterkwaliteit, en 5) intensievere samenwerking met ketenpartners zoals het KRW-impulsprogramma, mede-waterschappen, de

NVWA en Glastuinbouw NL. Voor elk onderdeel zijn doelstellingen, resultaten, haalbaarheid, planning en prestatie-indicatoren uitgewerkt.²¹

Zowel ambtelijke als bestuurlijke respondenten zijn positief over de aanpak en zien in dit vijfpuntenplan duidelijke meerwaarde voor een doeltreffende toezicht en handhaving.

De VV is mondeling geïnformeerd over dit project, het plan zelf is (nog) niet openbaar gepubliceerd. Publicatie vindt plaats in samenhang met de aanvullende aanpak 'Regels maken en regels benutten', deze worden samengevoegd aangeboden aan de VV.

Organisatie-inrichting en verbinding met het bestuur

Binnen de organisatie is toezicht en handhaving ondergebracht in de afzonderlijke afdeling THH die valt onder de directeur Bedrijfsvoering en wordt aangestuurd door een afdelingsmanager. THH telt 35,85 fte²² en in totaal 38 medewerkers. Binnen de organisatie vindt structurele afstemming plaats tussen de verschillende programma's, waaronder het *programma Waterkwaliteit* en het *Uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving*. Respondenten benadrukken dat de communicatielijnen op dit dossier kort zijn en dat er regelmatig functionele afstemming plaatsvindt.

Bestuurlijk vallen toezicht en handhaving onder de portefeuille van de dijkgraaf, terwijl waterkwaliteit onder de verantwoordelijkheid van een hoogheemraad valt. Volgens respondenten verloopt de samenwerking tussen de hoogheemraden en de dijkgraaf op dit terrein goed.

2.6 Voorbereiding

Voor een goede voorbereiding op de uitvoering is het belangrijk dat er procedures, werkinstructies en werkprotocollen zijn ontwikkeld die aansluiten op de strategie en het uitvoeringsprogramma. Er bestaan verschillende werkinstructies voor de uitvoering van toezicht, handhaving en advisering (THA) binnen Delfland, waaronder werkinstructies voor controles, verzoeken tot handhaven en strafrechtelijk optreden, en werkinstructies voor de planner van dienst. In het werkgebied van Delfland wordt de waterkwaliteit zowel met periodieke als continue metingen gemonitord, zie paragraaf 2.8 over monitoring. In de instructies is te vinden welke stappen er gezet moeten worden bij welke signalen.

Uit de gesprekken horen we terug dat sommige werkprotocollen en -instructies aan actualisatie toe zijn. Er worden hiervan momenteel echter geen negatieve gevolgen voor de praktijk ervaren, doordat de toezichthouders elkaar op de hoogte houden van de beste uitvoering van de instructies en dat in de praktijk brengen. In werkoverleggen van de toezichthouders zijn veiligheid en de werkinstructies vaste bespreekpunten. Ook worden de toezichthouders bevraagd als werkinstructies en -protocollen worden herzien.

2.7 THA-uitvoering

Delfland zoekt actief de samenwerking met andere overheden en (handhavings)partners op. De uitvoering van de risicogestuurde aanpak vindt plaats in nauwe samenwerking met de omgevingsdiensten: controles worden in gezamenlijkheid uitgevoerd. Tot 2025 betrof dit voornamelijk de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH); vanaf 2025 zullen controles ook met de DCMR worden uitgevoerd. In dit kader worden gezamenlijke bedrijfsbezoeken georganiseerd. De inspecties die op basis van de risicoanalyse in de geselecteerde glastuinbouwgebieden plaatsvinden,

²¹ Delfland. (2025). *Projectplan 'Aanvullende Aanpak Waterkwaliteit Toezicht en Handhaving'*.

²² Schriftelijk bevestigd door afdeling THH op 1 oktober 2025 via ambtelijk wederhoor.

worden tegelijkertijd en in gezamenlijkheid uitgevoerd met de omgevingsdienst in dat betreffende werkgebied. Gezien de overlap van werkgebieden is dat in de meeste gevallen Omgevingsdienst Haaglanden. De toezichthouder van het hoogheemraadschap en de toezichthouder van de omgevingsdienst voeren ter plekke ieder hun eigen controle uit en maken ieder hun eigen inspectierapportage namens hun eigen bevoegd gezag. Er vinden gezamenlijk overleggen plaats aan de voorkant over de prioritering en uitvoering, en naderhand over eventuele verbeterpunten.

Volgens respondenten uit de ambtelijke organisatie zijn de communicatielijnen met de omgevingsdiensten kort en vindt er regelmatig functionele afstemming plaats. Ook buiten deze vaste momenten worden signalen onderling gedeeld. Alle respondenten betrokken bij de uitvoering ervaren het samen optrekken met de omgevingsdiensten als een grote toegevoegde waarde. De samenwerking wordt door alle betrokkenen positief beoordeeld. In de praktijk blijkt dat toezichthouders veel van elkaar leren en elkaar sneller weten te vinden wanneer zich situaties voordoen die voor de ander relevant kunnen zijn.

De omvang en concentratie van de glastuinbouw in het werkgebied van Delfland is uniek in Nederland. Respondenten geven aan dat zij om deze reden en door deze gezamenlijke aanpak en kennisontwikkeling toonaangevend kunnen zijn op het gebied van toezicht en handhaving in glastuinbouwgebieden. Waar mogelijk worden kennis en praktijkervaringen actief gedeeld met andere waterschappen en omgevingsdiensten.

Vanuit de gesproken samenwerkingspartners wordt aangegeven dat waterkwaliteit (met een specifieke focus op de glastuinbouw) voor hen ook een belangrijke prioriteit is en dat zij daarom graag samenwerken op dit thema. Een omgevingsdienst is bij haar prioritering afhankelijk van de wensen van haar opdrachtgevers (gemeenten en provincie), waardoor de afweging van inzet anders werkt dan bij een waterschap. Binnen het werkgebied van de Omgevingsdienst Haaglanden zijn de glastuinbouwgebieden geconcentreerd in drie gemeenten. Het zou dus in de toekomst kunnen voorkomen dat een omgevingsdienst uit capaciteitsoverwegingen niet de opdracht krijgt van de aansturende gemeenten om naar een specifieke polder toe te gaan. Als deze situatie zich voordoet, moet hierover het gesprek gevoerd worden met Delfland. Tot nu toe is het gelukt om de risicogestuurde aanpak te volgen en de gebieden die daaruit naar voren komen in gezamenlijkheid te bezoeken.

Op het gebied van gezamenlijke communicatie over aanpak en successen kan nog beter samengewerkt en samen opgetrokken worden. Communicatie over behaalde resultaten gebeurt nog grotendeels separaat vanuit de afzonderlijke organisaties. Het zou volgens een respondent meerwaarde hebben als er in gezamenlijkheid wordt uitgedragen wat er bereikt wordt.

Enkele respondenten geven aan dat intensivering van de samenwerking met andere partners nog mogelijk en wenselijk is. Dit gaat dan bijvoorbeeld over het delen van data of kennis, over onder andere verboden stoffen. Bovendien geven gesprekspartners ook aan dat aansluiten bij of een betere verbinding met het Regionaal Informatie- en Expertisecentrum (RIEC) kan bijdragen aan de aanpak van milieucriminaliteit. Ook kan meer samenwerking met het strafrecht bijdragen aan effectiviteit. In het projectplan *Aanvullende aanpak Waterkwaliteit Toezicht en Handhaving* wordt expliciet op de intensivering van die samenwerking ingezet, zie ook paragraaf 2.5.²³ Tot slot blijkt uit de gesprekken dat er geen gezamenlijke evaluatie is van de samenwerking, wat door respondenten als een gemis wordt ervaren.

²³ Delfland. (2025). *Projectplan 'Aanvullende Aanpak Waterkwaliteit Toezicht en Handhaving'*.

(Beleids)advies

Bij Delfland zijn er een aantal aparte beleidsadviseurs op het gebied van THA. Zij houden zich onder andere bezig met het ontwikkelen van het TH-beleid, waaronder de uitvoeringsprogramma's, de invulling van en het voldoen aan de kwaliteitscriteria, de monitoring, en de voortgangsrapportages. Bovendien denken zij mee over het implementeren van nieuwe regelgeving, het opstellen van beleidsregels en het maken en actualiseren van werkprotocollen. Ook organiseren zij trainingen en opleidingen voor de medewerkers. Zij zijn ook intensief betrokken bij het project *Aanvullende Aanpak Waterkwaliteit Toezicht en Handhaving*.

Het handelen op signalen en meldingen

Naast de uitvoering van toezicht- en handavingsactiviteiten binnen bijvoorbeeld de risicogestuurde aanpak, vindt toezicht en handhaving in de dagelijkse praktijk ook plaats op basis van meldingen en signalen.

De dienstdoende planner ontvangt meldingen en/of incidenten die tijdens kantoortijden via het Servicepunt binnenkomen, en coördineert deze. Urgente meldingen worden naast het systeem ook telefonisch aan de planner doorgegeven en met relevante informatie overgedragen.¹

De planner van dienst beoordeelt de urgentie van meldingen en incidenten, waaronder de vraag of het een calamiteit betreft, en wijst deze toe aan de beschikbare of juiste medewerker. Spoedmeldingen of situaties waarvoor snel actie nodig is worden telefonisch gecommuniceerd, overige meldingen worden per e-mail aan de betrokken medewerker doorgegeven. Voordat een melding wordt uitgezet, controleert de planner of de melding of locatie reeds bekend is in het systeem om dubbele inzet te voorkomen.

Bij (mogelijke) calamiteiten neemt de planner contact op met de CMI (coördinator meldingen en incidenten), die vervolgens met de CPI (coördinator plaats incident) schakelt voor eventuele opschaling naar de calamiteitenorganisatie. Indien wordt besloten tot opschaling, neemt de dienstdoende CMI het incident over van de planner en stelt een situatiebeeld op in het LCMS (Landelijk Centraal Melding Systeem).

Er is intern veel afstemming tussen beleid, uitvoering en handhaving, waarbij informatie uit meetreeksen en analyses wordt gedeeld, geven de respondenten aan. Een voorbeeld dat respondenten noemden, betrof de ontdekking en sanering van een illegale lozingspijp bij een duiker, die een meetpunt negatief beïnvloedde. Nadat de pijp was verwijderd, was direct een aantoonbare verbetering van de waterkwaliteit zichtbaar, ook op enige afstand van de bron. Dit soort casuïstiek laat volgens hen zien hoe data, analyse en uitvoering samenkomen en tot zichtbare resultaten leiden.

Vanuit de ambtelijk organisatie klinkt over het geheel tevredenheid over de wijze waarop toezicht en handhaving voor waterkwaliteit in de praktijk functioneert.

Deze beleidsadviseurs besteden veel energie aan het optimaliseren van de inzet van TH-instrumenten. Dit soort projecten worden binnen de beschikbare (beleidsadvies)capaciteit opgepakt. Hierdoor zijn er soms zaken die iets langer blijven liggen, zoals het actualiseren van bepaalde werkinstructies en -protocollen. Ook geven respondenten aan dat er niet altijd tijd overblijft voor het bijwonen of organiseren van netwerkactiviteiten.

De ambtelijke respondenten geven aan dat het als prettig wordt ervaren dat er bij Delfland ruimte is voor beleidsadviseurs op het gebied van TH. Van andere waterschappen horen zij verhalen dat daar bij hen minder capaciteit voor beschikbaar is.

2.8 Monitoring

In het werkgebied van Delfland wordt de waterkwaliteit zowel regelmatig als continu gemonitord via verschillende meetnetten. Op nationaal niveau maakt Delfland onderdeel uit van het Landelijk Monitoringsnetwerk KRW, dat is ingericht om de chemische en ecologische kwaliteit van Nederlandse grond- en oppervlaktewateren systematisch te volgen. Via vaste meetpunten worden gegevens verzameld voor zowel toestand- en trendmonitoring, als operationele monitoring in risicogebieden.

Volgens respondenten sluit dit landelijke meetnet niet voldoende aan bij de lokale praktijk van toezicht en handhaving om het daarvoor te kunnen gebruiken. Hoewel het meetnet veel data oplevert, zijn deze gegevens niet realtime beschikbaar, waardoor ze niet direct kunnen worden benut voor handhavingsacties. Daarnaast bevat het meetnet te weinig meetpunten om verschillen op lokale schaal zichtbaar te maken. Hierdoor blijven pieken in stoffenoverschrijdingen minder zichtbaar en worden lokale verschillen in tijd en ruimte deels uitgemiddeld.

Om dit te ondervangen voert Delfland het hele jaar door aanvullende eigen metingen uit via een dichter meetnet, bestaande uit 42 meetpunten gericht op 225 bestrijdingsmiddelen.²⁴ Delfland stelt expliciet dat de KRW-toets 'geen diagnostische toets is en dat extra lokale monitoring nodig is'.²⁵ Deze metingen zijn gericht op de 26 glastuinbouwgebieden, waardoor er een gedetailleerder beeld ontstaat van de waterkwaliteit. Op deze manier kunnen knelpunten en individuele vervuilingsbronnen beter worden geduid. Deze lokale, fijnmazige monitoring ondersteunt de risicogestuurde controles, maakt sneller bijsturen mogelijk en versterkt de trendbewaking. De KRW-data van de landelijke systemen dienen vooral voor de formele beoordeling en de analyse van langetermijntrends, en worden als belangrijke bron gebruikt voor het bepalen van de glastuinbouwgebieden waar de risicogestuurde aanpak op toegepast moet worden.

Verantwoording

De resultaten van metingen en werkzaamheden worden periodiek vastgelegd in verantwoordingsrapportages. Voor toezicht en handhaving verschijnen jaarlijks drie rapportages: een jaarrapportage aan het begin van het nieuwe jaar en twee tussentijdse rapportages rond mei en september.

De verantwoordingsrapportages geven een breed beeld van de operationele uitvoering en resultaten van het werkveld. Centraal staan de uitgevoerde activiteiten, variërend van toezicht in de glastuinbouw en landbouw tot controles bij infrastructurele projecten en het afhandelen van meldingen en incidenten. Deze activiteiten worden sinds 2025 onderbouwd met de prestatie-indicatoren, waarmee inzichtelijk wordt gemaakt in hoeverre doelstellingen zijn behaald.²⁶ Zo wordt in de eerste tussentijdse rapportage uit 2025 inzichtelijk gemaakt dat 2 van de 4 handavingsdagen hebben plaatsgevonden, 3 van de 10 inspectievluchten, 50 van de 550 uur watersurveillance²⁷ en dat 575 van de 1.100 controles op vergunningen en meldingen zijn uitgevoerd.

De rapportages bevatten ook kwalitatieve toelichtingen, bijvoorbeeld via praktijkvoorbeelden en casussen die laten zien welke effecten toezicht en handhaving in de praktijk sorteren, en

²⁴ Delfland. Afdeling Monitoring en Advies. (2025). Waterkwaliteitsrapportage 2024.

²⁵ Idem.

²⁶ De verantwoordingsrapportages bevatten al sinds 2019 prestatie-indicatoren. In 2024 is besloten de huidige indicatoren uit de rapportages te verwijderen en nieuwe indicatoren op te stellen. In 2025 zijn de huidige indicatoren teruggeplaatst. Delfland is momenteel bezig met het ontwikkelen van nieuwe indicatoren.

²⁷ 50 van de 550 uur is een klein aandeel. Deze cijfers dienen echter geplaatst te worden in de context dat het vaarseizoen loopt van april t/m oktober en de eerste tussentijdse rapportage betrekking heeft op de periode januari t/m april.

toelichtingen op organisatorische ontwikkelingen en de inzet van nieuwe inspectiemethoden. De rapportages bevatten echter geen outcome-indicatoren. De rapportages dienen als controlerend én als richtinggevend instrument voor de verdere ontwikkeling van het toezicht- en handhavingsbeleid.

Naast de verantwoordingsrapportages van afdeling THH, wordt voor het thema waterkwaliteit door de afdeling Monitoring en Wateradvies (MWA) jaarlijks een rapportage opgesteld. De waterkwaliteitsrapportages geven een beeld van de actuele waterkwaliteit in relatie tot de KRW-doelen. In de rapportages worden de meetresultaten vergeleken met de gestelde normen, worden verbeteringen in kaart gebracht en wordt vastgesteld welke doelstellingen wel of niet zijn gehaald. Daarbij worden knelpunten die van invloed zijn op de waterkwaliteit geïdentificeerd, zoals de aanwezigheid van bestrijdingsmiddelen. De rapportages zijn uitgebreid en gedetailleerd en variëren onderling sterk in omvang.

Niet alle rapportages worden voorgelegd aan de Verenigde Vergadering. De jaarlijkse verantwoordingsrapportage van de afdeling THH en de voortgangsrapportage over waterkwaliteit worden aan de VV opgestuurd, inclusief begeleidende brief. De tussentijdse voortgangsrapportages van THH worden niet gedeeld, maar per brief toegelicht. Respondenten uit de ambtelijke organisatie geven aan dat er momenteel wordt verkend of de samenhang tussen de verantwoordingsrapportage THH en de voortgangsrapportage waterkwaliteit kan worden versterkt.

2.9 Evaluatie

Binnen de Big-8-cyclus van Delfland wordt het onderdeel evaluatie ingevuld door het opstellen en behandelen van de jaarstukken, die bestaan uit een jaarverslag en een jaarrekening aangevuld met een accountantsverklaring.²⁸ De stukken bieden inzicht in de financiële resultaten, de beleidsmatige realisatie en de uitvoering van projecten op het gebied van waterbeheer, klimaatadaptatie en ecologie. Het document bevat gedetailleerde cijfers over baten en lasten, investeringen en afwijkingen, en koppelt deze aan de beleidsdoelen en prioriteiten van Delfland. Met betrekking tot toezicht en handhaving op waterkwaliteit bieden de jaarstukken in beknopte vorm informatie (in verhouding tot de verantwoordingsrapportages). De jaarstukken geven inzicht in de operationele output van toezicht en handhaving, evenals de beleidsmatige en financiële inzet, maar ze bieden geen inzicht in de effecten van de toezicht- en handhavingsactiviteiten.

Respondenten geven aan dat het in de praktijk niet eenvoudig is om effecten van THA-activiteiten op de operationele doelen voor waterkwaliteit eenduidig aantoonbaar in beeld te brengen. Er zijn namelijk veel factoren die op de waterkwaliteit van invloed zijn. Een causaal verband aantonen tussen deze inzet en de waterkwaliteit is zeer lastig. Delfland probeert de effecten aantoonbaar te maken door middel van een communicatiestrategie, waarmee resultaten van de nieuwe risicogestuurde aanpak publiekelijk zichtbaar worden gemaakt. Voorbeelden hiervan zijn concrete casussen, zoals een in augustus 2025 opgespoorde illegale lozing in Pijnacker, waarover via verschillende platforms wordt gecommuniceerd.²⁹

Over de rol van de VV in de evaluatie van het beleid en de uitvoering van toezicht en handhaving gaan we in de volgende paragraaf nader in.

²⁸ Delfland. (2025). *Jaarstukken 2024*.

²⁹ Delfland. (2025). *Illegale lozing Pijnacker-Delfland*. Geraadpleegd op 25 september 2025, via <https://www.hhdelfland.nl/actueel/nieuwsoverzicht/2025/augustus/illegale-lozing-pijnacker-delfland>.

2.10 De positie van de VV

De VV zou in staat moeten zijn haar kaderstellende en controlerende rol in te vullen. Dit houdt in dat de VV vanuit haar kaderstellende rol de strategische koers bepaalt en beleidsmatige en financiële kaders vaststelt waarbinnen het college van D&H het toezicht- en handhavingsbeleid uitvoert. Dit omvat onder meer het vaststellen van doelstellingen, prioriteiten, middelen en randvoorwaarden voor toezicht en handhaving. In haar controlerende rol ziet de VV erop toe dat het college van D&H dit beleid op een doelmatige en doeltreffende wijze uitvoert. De VV toetst de voortgang en resultaten via rapportages, jaarstukken en verantwoordingsinformatie en kan, waar nodig, sturend optreden door het stellen van vragen, het indienen van moties of het bijstellen van beleidskaders.

Informatievoorziening aan de VV

Een adequate informatievoorziening is essentieel voor de VV om haar kaderstellende en controlerende rol goed te kunnen vervullen. Wij verwachten dat de VV gedurende de verschillende stappen van de beleids- en uitvoeringscyclus van de Big-8 wordt geïnformeerd en dat de VV op basis van de informatievoorziening in staat is de kaderstellende en controlerende rol ten aanzien van toezicht en handhaving (en advies) op de waterkwaliteit te vervullen. Het college van D&H heeft zowel een actieve als een passieve informatieplicht richting de VV.

De **actieve informatieplicht** houdt in dat het dagelijks bestuur (DB) uit eigen beweging alle informatie verstrekt die nodig is voor de uitoefening van de taken van de VV. Dit gebeurt tijdig, bij voorkeur in een vroeg stadium van het beleidsproces, en op hoofdlijnen. Bij Delfland wordt de VV onder andere middels 'informatieve brieven' op de hoogte gehouden door het college. De informatieve brieven en voorstellen worden geagendeerd op de betreffende commissieagenda's. Voor dit onderwerp worden de brieven en voorstellen met betrekking tot waterkwaliteit geagendeerd in de Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit (WKK), de brieven en voorstellen met betrekking tot toezicht en handhaving worden geagendeerd in de Commissie Bestuur, Financiën en Organisatie (BFO). Zie hieronder een overzicht van de verschillende rapportages en manier van behandeling.

Rapportage	Frequentie per jaar	Informatieve brief	Volledige rapportage in bijlage	Kern van de inhoud	In welke commissie behandeld / op de agenda
Uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving	1x	Ja	Nee	In de brief staat de prioritering van de TH-taken, met uitleg per prioriteit.	BFO
Verantwoordingsrapportage Toezicht en Handhaving	1x	Ja	Ja	De resultaten van het voorgaande jaar op het gebied van TH.	BFO
Tussentijdse rapportage Toezicht en Handhaving	2x	Ja	Nee	In de brief staan de belangrijkste resultaten en staat de voortgang van het toezicht en handhaving waterkwaliteit los genoemd.	BFO
Voortgangsrapportage Waterkwaliteit	1x	Ja	Ja	In de brief staat de voortgang op het gebied van waterkwaliteit beschreven.	WKK
Jaarstukken	1x	VV voorstel	Ja	Verantwoording over het vorige jaar, waaronder financiële resultaten, beleidsmatige realisatie en uitvoering van projecten.	VV via BFO

De **passieve informatieplicht** betekent dat het college verplicht is om op verzoek van individuele leden van de algemene vergadering mondeling of schriftelijk inlichtingen te verstrekken, tenzij dit strijdig is met het openbaar belang. De VV heeft de mogelijkheid technische vragen te stellen naar aanleiding van informatieve brieven en voorstellen en heeft altijd de mogelijkheid schriftelijke vragen te stellen. Uit een analyse van de schriftelijke vragen uit 2024 en 2025 blijkt dat de VV regelmatig van dit instrument gebruikmaakt. Een enkele keer gaan de vragen over waterkwaliteit. In februari 2025 zijn er vragen gesteld over de controles bij de glastuinbouw en over risicogestuurd beleid.

In de onderzoeksperiode 2024 – 2025 zijn er enkele moties ingediend over dit onderwerp, waarvan er één aangenomen werd door de VV. Die motie, genaamd *Motie Trendbreuk handhaving waterkwaliteit glastuinbouwpolders*, is aangenomen in september 2024 en roept het college op om het aantal reguliere metingen en/of incidentele metingen (steekproeven) in 2025 te verhogen, in 2025 in te zetten op een hogere pakkans, daarvoor voorstellen aan te dragen voor de VV en het vergroten van de pakkans ook duidelijk te communiceren naar de glastuinbouwsector en naar de inwoners van Delfland.³⁰

In de gesprekken geven de respondenten uit de ambtelijke organisatie aan dat het bestuur waar mogelijk de ontwikkelingen en voortgang actief deelt met de VV. Ook worden er de laatste jaren steeds vaker technische briefings gegeven in de commissies. In die gevallen geeft bijvoorbeeld het afdelingshoofd THH of een toezichthouder uitleg over de werkzaamheden die worden verricht. Over de risicogestuurde aanpak zijn bijvoorbeeld in de afgelopen jaren meerdere presentaties gegeven.

Respondenten geven aan dat de VV de laatste jaren vaker vragen stelt over dit onderwerp. Sinds de huidige bestuursperiode wordt vanuit de afdeling THH een duidelijke toename van betrokkenheid gesignaleerd, onder meer in de vorm van technische vragen. Dat is een trendbreuk met het verleden: voorheen werd ervaren dat er veel inspanning nodig was om toezicht en handhaving onder de aandacht te brengen.

De toegenomen politieke belangstelling wordt door respondenten uit de ambtelijke organisatie enerzijds als een positieve ontwikkeling gezien, maar anderzijds wordt de beantwoording van deze vragen ook als een extra druk ervaren op de ambtelijke capaciteit. Daarbij wordt in sommige gevallen detailsturing ervaren, door bijvoorbeeld het aantal technische (detail)vragen en door moties die zich richten op uitvoeringsaspecten of specifieke casuïstiek.

Zowel bestuurlijk als ambtelijk wordt er nog gezocht naar een passend evenwicht tussen aan de ene kant de mate en aan de andere kant het detailniveau van de informatievoorziening naar de VV. De complexiteit van de materie maakt het volgens respondenten bovendien lastig om de kern helder over te brengen. Dit vergroot het risico dat er moties en vragen worden geformuleerd die onvoldoende aansluiten bij de feitelijke problematiek en daardoor niet direct bijdragen aan een effectievere aanpak.

Gesproken VV-leden geven aan dat ze het als lastig ervaren dat de informatie over dit onderwerp gesplitst wordt tussen twee commissies. Dit maakt het volgens hen moeilijk om een volledig en samenhangend beeld te krijgen van de beschikbare informatie en de voortgang op deze opgave. Daarnaast bestaat er bij sommige leden onduidelijkheid over de opvolging van bevindingen en de resultaten van de bespreking van voortgangsrapportages.

³⁰ Verenigde Vergadering van Delfland. (2024, 26 september). *Motie trendbreuk handhaving waterkwaliteit glastuinbouwpolders*. Aangenomen door de Verenigde Vergadering van Delfland. Geraadpleegd op 25 september 2025, via <https://delfland.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Document/f7961262-b9be-4a47-a21b-76c504df3bbc?documentId=292ab5f0-e850-44e3-9275-cf596969c651>.

De positie van de VV

De informatievoorziening vormt de basis waarmee de VV in positie wordt gebracht om haar kaderstellende en controlerende rol goed te kunnen uitoefenen. Op basis van de ontvangen informatie voert de VV het gesprek over toezicht en handhaving en bepaalt zij waar nodig de gewenste beleidsrichting. Deze sturing vindt plaats in zowel de controlerende fase van de uitvoeringscyclus als de kaderstellende fase van de beleidscyclus.

De VV stelt in de eerste plaats de Watervisie, het Waterbeheerprogramma, de Kadernota en de begroting vast. De andere (beleids)documenten, zoals het coalitieakkoord, de Toezicht- en Handhavingsstrategie en het uitvoeringsprogramma, zijn niet door de VV vastgesteld. Het coalitieakkoord is weliswaar niet vastgesteld door de VV, maar wordt logischerwijs wel onderschreven door een meerderheid van de VV.

Volgens ambtelijke respondenten is de VV aan de voorkant vooral besluitvormend betrokken via de P&C-cyclus, in het bijzonder bij de budgettaire keuzes. Een concreet voorbeeld is het besluit van de coalitie om jaarlijks drie miljoen euro extra te investeren in de waterkwaliteit, waarvan een deel specifiek bestemd is voor toezicht en handhaving.

De gesproken VV-leden geven aan dat zij slechts beperkt de ruimte ervaren om hun kaderstellende rol te vervullen, omdat de KRW-doelen reeds zijn vastgelegd. Delfland is verplicht om naar deze doelen toe te werken, waardoor de VV-leden weinig mogelijkheden zien om richting te geven aan de inhoudelijke doelen. Tegelijkertijd benadrukken de VV-leden dat zij wél een kaderstellende rol hebben bij toezicht en handhaving van deze doelen, maar dat ze op dit onderdeel nog weinig sturingsmogelijkheden ervaren.

Analyse, conclusie en aanbevelingen

3.1 Overkoepelende conclusie

Op het gebied van waterkwaliteit staat Delfland voor een grote uitdaging om de KRW-doelen voor 2027 te halen. De deadline en de hoge kwaliteitsnormen van de KRW leggen zowel op politiek als ambtelijk niveau een stevige druk. De situatie in Delfland, met veel bedrijvigheid en een grote glastuinbouwsector, maakt de opgave extra complex. Bovendien neemt de maatschappelijke aandacht voor een veilige en gezonde leefomgeving toe, wat de behoefte aan aantoonbare resultaten verder versterkt. Binnen deze context zet Delfland zich in om de waterkwaliteitsdoelen te realiseren. Toezicht en handhaving zijn belangrijke instrumenten die daarvoor worden benut.

De bevindingen uit het onderzoek duiden op een doeltreffende en doelmatige inzet van toezicht en handhaving op de waterkwaliteit. Delfland geeft op alle onderdelen van de beleids- en uitvoeringscyclus invulling aan het toezicht- en handhavingproces. De risicogestuurde aanpak, gecombineerd met goede interne samenwerking tussen beleid en uitvoering en constructieve samenwerking met de omgevingsdiensten, maakt dat het aannemelijk is dat Delfland de goede dingen doet en die goed doet.

Tegelijkertijd is er verbetering mogelijk. De belangrijkste verbetering heeft betrekking op de rol van de VV. De huidige informatievoorziening ondersteunt vooral de controlerende rol van de VV, maar minder de kaderstellende. De VV kan sterker betrokken worden aan de voorkant van de beleids- en uitvoeringscyclus, zodat zij beter in positie is om het strategische gesprek over het meerjarige beleid te voeren. De VV ontvangt veel informatie over toezicht, handhaving en waterkwaliteit, maar deze is grotendeels operationeel van aard. Door de grootte en detaillering van de informatiestroom is het voor de VV lastig om overzicht te houden. Hoewel Delfland aanvullende toelichting biedt via brieven en technische briefings, blijft de behoefte bestaan om meer invloed te kunnen uitoefenen op de beleidsvorming. Dit blijkt uit het stellen van schriftelijke vragen en het indienen van moties door de VV.

In de volgende paragrafen gaan we achtereenvolgend nader in op het beleid, de uitvoering, de rol en positie van de VV en de conclusies en aanbevelingen die per onderdeel zijn geformuleerd.

Centrale onderzoeksvraag

Zijn beleid en uitvoering met betrekking tot toezicht en handhaving op de waterkwaliteit van Delfland doeltreffend en doelmatig?

De inzet van toezicht en handhaving van Delfland is doeltreffend en doelmatig en levert een zichtbare bijdrage aan het realiseren van de KRW-doelen. De organisatie werkt risicogestuurd en in nauwe samenwerking met interne en externe partners. Tegelijkertijd is er ruimte voor verbetering, met name door de VV sterker te positioneren in de strategische fase van de beleids- en uitvoeringscyclus, zodat zij haar kaderstellende rol beter kan vervullen.

3.2 Beleid

Beleidsdoelen

Binnen het beleid van Delfland zijn voor de verschillende thema's specifieke doelen vastgesteld. Voor het thema waterkwaliteit zijn deze doelen, zoals opgenomen in onder andere de visie, de kadernota's en het coalitieakkoord, duidelijk geformuleerd. Ze worden bovendien breed herkend en gedragen binnen de organisatie. Voor toezicht en handhaving is de uitwerking van de beleidsdoelen echter minder concreet. Het is niet helder welke effecten toezicht en handhaving beogen te realiseren op het gebied van waterkwaliteit. Daarnaast ontbreekt er een eenduidige definitie of doelstelling van wat er binnen Delfland wordt verstaan onder succesvol en efficiënt toezicht- en handhavingsbeleid. Hoewel deze onduidelijkheid bestaat, geven zowel de ambtelijke organisatie als het bestuur aan goed te kunnen werken met het huidige beleid, voor zowel waterkwaliteit als toezicht en handhaving, en de koppeling daartussen.

Een belangrijke nuance hierbij is dat het stellen van concrete doelen voor toezicht- en handhavingsbeleid geen eenvoudige zaak is. Het vaststellen van een directe causaliteit tussen de inzet van toezicht en handhaving en het behalen van waterkwaliteitsdoelen is erg complex, zeker in relatie tot de kwantitatieve operationele doelen en waterkwaliteitsnormen. Gezien de huidige inrichting van toezicht en handhaving binnen Delfland, de prioriteiten die gesteld worden, de belangrijkste risico's die daarmee gemitigeerd worden, de omvang van de inzet (capaciteit en output) en de voorbeelden die in de gesprekken naar voren kwamen van behaalde resultaten, achten wij dat toezicht en handhaving (en advies) bijdragen aan de verbetering van de waterkwaliteit. Deze bijdrage wordt ook door betrokkenen zo ervaren. Wel is het wenselijk dat de verwachte bijdrage en, ten minste op kwalitatieve wijze, de behaalde resultaten explicieter worden opgenomen in de beleidsdocumenten.

Conclusie: beleidsdoelen

De beleidsdoelen voor waterkwaliteit zijn duidelijk geformuleerd en worden breed herkend en gedragen binnen de organisatie. Voor het thema toezicht en handhaving is het echter minder helder welke concrete effecten op de waterkwaliteit er worden nagestreefd. Hoewel de causale relatie tussen toezicht en handhaving en waterkwaliteitsverbetering lastig aantoonbaar is, kan de bijdrage van THA aan waterkwaliteitsverbetering explicieter en (kwalitatief) inzichtelijker in de beleidsdocumenten worden verankerd.

Aanbeveling 1: Verken de mogelijkheid om concrete doelen vast te stellen voor de inzet of bijdrage van toezicht en handhaving aan de waterkwaliteit.

Strategie en uitvoeringsprogramma

Delfland beschikt over **een toezicht- en handhavingsstrategie**. De strategie bevat voornamelijk een overzicht van de beschikbare instrumenten binnen toezicht en handhaving, aangevuld met een interventiematrix. Daarmee heeft het document een andere functie en structuur dan gebruikelijk in de beleids- en uitvoeringscyclus: het biedt namelijk geen duidelijke koppeling met het bredere inhoudelijke beleid en bevat op dat vlak geen richtinggevend kader voor de komende jaren.

De inhoudelijke beleidskeuzes en prioriteiten worden wel gemaakt. Deze zijn echter voornamelijk vastgelegd in het coalitieakkoord (voor de middellange termijn) en verwerkt in de kadernota's en het uitvoeringsprogramma (voor de korte termijn). Vrijwel alle concrete keuzes over de inzet van toezicht en handhaving worden daarbij in het uitvoeringsprogramma gemaakt.

Daarnaast ontbreekt in de toezicht- en handhavingsstrategie de meerjarige **risicoanalyse**. Eens per vier jaar wordt door Delfland een risicoanalyse uitgevoerd, die is vastgesteld door het college

van D&H, en die jaarlijks wordt bijgewerkt en opgenomen in het uitvoeringsprogramma. Deze documenten worden niet gedeeld of besproken met de VV.

Het **uitvoeringsprogramma** van de afdeling THH wordt jaarlijks geactualiseerd en bestuurlijk vastgesteld. Het uitvoeringsprogramma sluit aan op de strategie en is inhoudelijk verbonden met de opgaven uit de visie, het coalitieakkoord en de kadernota's. De directe koppeling met het coalitieakkoord komt hierin duidelijk naar voren. Een belangrijk deel van dit programma richt zich op toezicht en handhaving op de waterkwaliteit. Het programma bevat beleidsmatige keuzes over toezicht en handhaving, waaronder de prioriteiten en de invulling van de risicogestuurde aanpak. Het programma wordt niet formeel aan de VV voorgelegd, de inhoud wordt wel via een informatieve brief gecommuniceerd.

De **risicogestuurde aanpak**, die sinds 2023 wordt toegepast, wordt binnen de organisatie als effectief en waardevol ervaren. Op basis van de opzet van deze aanpak – waarbij de inzet van toezicht en handhaving op doeltreffende en doelmatige wijze wordt geprioriteerd aan de hand van een risicoanalyse – achten wij dit ook, evenals op basis van de afgenomen interviews en de daarin genoemde voorbeelden. Beleid, uitvoering en toezicht werken goed samen en lijken elkaar te versterken. Wel zijn er enkele verbeterpunten te identificeren, met name op het vlak van de beleidsmatige verankering van de relatie tussen waterkwaliteitsdoelen en de eerder genoemde beoogde effecten van toezicht en handhaving.

Conclusie: strategie en uitvoeringsprogramma

De toezicht- en handavingsstrategie van Delfland geeft inzicht in het toezicht- en handavingsinstrumentarium, maar maakt geen koppeling met de inhoudelijke opgaven en bevat geen meerjarige risicoanalyse, waardoor strategische keuzes en prioriteiten vooral in het uitvoeringsprogramma zijn opgenomen.

Het uitvoeringsprogramma is goed ingebed in het bestaande beleid en sluit aan op de strategische en bestuurlijke kaders. De risicogestuurde aanpak is aannemelijk effectief en efficiënt en zorgt voor een goede samenwerking tussen beleid, uitvoering en toezicht. Wel is verdere beleidsmatige verankering gewenst van de relatie tussen de waterkwaliteitsdoelen en de beoogde effecten van toezicht en handhaving.

Aanbeveling 2: Versterk de meerjarige beleidscomponent van het toezicht en de handhaving op waterkwaliteit, en zorg voor een duidelijke koppeling met het jaarlijkse uitvoeringsprogramma. Dit kan worden bereikt door de toezicht- en handavingsstrategie nauwer te verbinden met de beleidsdoelen zoals uit de visie en het coalitieakkoord, de meerjarige risicoanalyse en de bestuurlijke cyclus. Hierdoor ontstaat een stevigere inhoudelijke basis voor de meerjarige prioritering en programmatische keuzes op het gebied van toezicht en handhaving.

3.3 Uitvoering

Intern weten de afdeling MWA en de afdeling THH, inclusief de beleidsadviseurs, elkaar goed te vinden. Op het gebied van **voorbereiding** zijn er verschillende procedures, werkinstructies en werkprotocollen. Zo zijn er vaste instructies voor het handelen naar aanleiding van meldingen of signalen. De bestaande protocollen zijn niet altijd actueel, de actualisatie blijft in de prioritering soms liggen. Het ontwikkelen en actualiseren van protocollen ligt in de regel bij de beleidsadviseurs THA. De toezichthouders worden bevraagd als werkinstructies en -protocollen worden herzien.

De **uitvoering** in de praktijk verloopt in de regel goed. Op het gebied waar protocollen en instructies aan actualisatie toe zijn, brengen de toezichthouders elkaar op de hoogte van de gewenste uitvoering van de instructies en brengen ze dat in de praktijk.

Conclusie: voorbereiding en uitvoering

Er zijn verschillende procedures, instructies en protocollen en de uitvoering in de praktijk verloopt in de regel goed. Er zijn signalen dat door prioritering de actualisering van de protocollen en instructies soms achterblijft. Dat is een risico. Actuele protocollen en instructies die aansluiten bij de praktijk kunnen de uniformiteit, effectiviteit, efficiëntie en herleidbaarheid van activiteiten bevorderen.

Aanbeveling 3: Verken de mogelijkheid om de huidige protocollen en instructies te actualiseren en de nodige werkzaamheden hiervoor in te passen.

De **samenwerking** binnen Delfland, tussen ambtelijke organisatie en bestuurders, en met de gesproken externe partner verloopt goed. Zowel intern als extern wordt positief gesproken over de samenwerking. Daarnaast wordt er binnen de organisatie aangegeven dat er veel ruimte is voor innovatieve ideeën en nieuwe projecten om de uitvoering te verbeteren. Er is nog ruimte voor verbetering in de samenwerking en afstemming met andere externe stakeholders, zoals de NVWA en partijen uit de strafrechtelijke keten.

Conclusie: uitvoering en samenwerking

De samenwerking binnen Delfland en tussen Delfland en partners verloopt goed en wordt door betrokkenen positief ervaren. Er is bovendien ruimte voor innovatie en ontwikkeling binnen de uitvoering. Wel kan de samenwerking en afstemming met andere externe partijen, zoals de NVWA en partijen uit de strafrechtelijke keten nog verder worden versterkt.

Aanbeveling 4: Versterk de samenwerking met de omgevingsdiensten door deze periodiek te evalueren en daarnaast actief te communiceren over de gezamenlijke inzet en behaalde resultaten zodat de zichtbaarheid van gezamenlijke inspanningen en resultaten wordt vergroot.

Monitoring en evaluatie

Er wordt binnen Delfland veel aandacht besteed aan **monitoring en verantwoording**. Er wordt naast de jaarlijkse jaarstukken driemaal per jaar over toezicht en handhaving gerapporteerd en jaarlijks over waterkwaliteit. De mogelijkheid wordt momenteel verkend om de rapportages van THH en Waterkwaliteit meer op elkaar te laten aansluiten.

Sinds 2025 wordt er gewerkt met KPI's die inzicht geven in de gerealiseerde output, zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau. Een deel van deze indicatoren is kwantitatief van aard. Een verdere doorontwikkeling van deze KPI's is nog gaande, dit zou kunnen bijdragen aan de volgbaarheid en controleerbaarheid van de doeltreffendheid van het gevoerde beleid en het concretiseren van de doelen.

Evaluatie vindt voornamelijk plaats via bespreking van de jaarstukken, bestaande uit het jaarverslag, de jaarrekening en de bijbehorende accountantsverklaring. Ten aanzien van toezicht en handhaving op waterkwaliteit bieden de jaarstukken, in vergelijking met de verantwoordingsrapportages, slechts beknopte informatie. De jaarstukken geven inzicht in de operationele output en de beleidsmatige en financiële inzet, maar niet in de effecten van de uitgevoerde toezicht- en handhavingsactiviteiten. Daarnaast wordt de samenwerking met externe partners momenteel niet geëvalueerd. Daarover wordt hierboven een aanbeveling gedaan.

Conclusie: monitoring en evaluatie

Delfland besteedt veel aandacht aan de monitoring en rapportage van toezicht, handhaving en waterkwaliteit. Er worden stappen gezet om deze beter op elkaar af te stemmen en om met KPI's meer inzicht te krijgen. Er is nog weinig informatie die inzicht biedt in de effecten en de samenwerking met externe partners.

Aanbeveling 5: Rapporteer eenduidig, consistent en in samenhang over toezicht en handhaving op waterkwaliteit. Vermijd versnippering over verschillende domeinen.

3.4 Positie van de VV

De sterk gegroeide **politieke en maatschappelijke aandacht** zorgt voor een groeiende behoefte aan meer informatie en sturing op het beleids- en uitvoeringsproces vanuit de VV. De VV is zoekende naar een passende invulling van haar rol in dit spanningsveld.

De VV ontvangt op vaste basis waterkwaliteitsrapportages en toezicht- en handavingsrapportages, soms alleen per informatieve brief. Deze rapportages worden verdeeld over twee verschillende commissies en daardoor vaak door verschillende woordvoerders behandeld. De huidige hoeveelheid informatie wordt ervaren als omvangrijk, gedetailleerd en moeilijk te overzien. Vooral dat laatste leidt ertoe dat de VV regelmatig om aanvullende of meer gedetailleerde informatie vraagt om hun controlerende en kaderstellende rol te kunnen vervullen.

Uit de gesprekken blijkt dat de VV zoekende is naar een effectieve invulling van haar rol, met name wanneer waterkwaliteitsdoelen niet tijdig behaald lijken te zullen worden. In dergelijke situaties richt de aandacht vanuit de VV zich soms meer op de operationele uitvoering ('het hoe') in plaats van de beleidsmatige kaders ('het wat'). In recente commissie- en VV-vergaderingen ligt de nadruk in de discussies regelmatig op onderwerpen als 'het verhogen van de pakkans' en 'meer meten'. Dit illustreert de behoefte aan houvast om te kunnen sturen. De VV heeft bovendien in enkele gevallen geen formele rol bij de vaststelling van beleidsdocumenten, zoals het geval is bij de toezicht- en handavingsstrategie, het uitvoeringsprogramma en de daarbij horende inhoudelijke kaders. Hierdoor verschuift de bespreking van onderwerpen soms naar een meer operationeel niveau, in plaats van te focussen op strategische beleidsvraagstukken.

Conclusie: positie VV

De VV is zoekende naar een duidelijke en effectieve invulling van haar rol ten aanzien van toezicht en handhaving op waterkwaliteit. Door de toegenomen maatschappelijke en politieke aandacht is de behoefte aan informatie en sturing groter geworden, maar de huidige informatievoorziening en betrokkenheid bieden daarvoor onvoldoende houvast. Hierdoor richt de VV zich regelmatig (in detail) op operationele in plaats van strategische vraagstukken.

Aanbeveling 6: Stem met de VV af over de gewenste informatievoorziening: welke (typen) stukken worden er gedeeld, met welke frequentie, in welke vorm en met welk doel?

Aanbeveling 7: Voer het gesprek met de VV over de gewenste rolinvulling ten aanzien van toezicht en handhaving op waterkwaliteit. Stimuleer daarbij dat de dialoog plaatsvindt op strategisch niveau (bijvoorbeeld over de visie, het kader en de strategie) en niet op operationeel niveau (zoals het uitvoeringsprogramma). Bespreek hierbij de meerjarige strategie met de VV, hiermee krijgt de VV meer positie in de beleidscyclus. Dit helpt de VV om haar kaderstellende en controlerende rol te vervullen.

Bijlage 1. Onderzoeksvragen

Centrale onderzoeksvraag: Zijn beleid en uitvoering met betrekking tot toezicht en handhaving op de waterkwaliteit van Delfland doeltreffend en doelmatig?

1. Heeft Delfland beleid over toezicht en handhaving van de waterkwaliteit?

- 1.1. Welke doelen heeft Delfland geformuleerd?
- 1.2. Is het beleid vastgesteld door de Verenigde Vergadering?
- 1.3. Wanneer is er volgens Delfland sprake van succesvol, effectief en efficiënt toezicht en handhavingsbeleid?

2. Hoe is de toezicht- en handhavingsfunctie van Delfland georganiseerd?

- 2.1. Is er een (expliciete) koppeling tussen waterkwaliteitsdoelen en de opgave voor de handhavingsorganisatie?
- 2.2. Hoe ver reikt de bevoegdheid van het waterschap voor handhaving van de waterkwaliteit (directe en indirecte lozingen)? Welke handhavingsorganisaties zijn er, welke taken en bevoegdheden hebben die en hoe past een waterschap hierbinnen?
- 2.3. Hoe is de governance (onderlinge afstemming en samenwerking) hiervan geregeld?
- 2.4. Hoe vindt prioriteitstelling plaats met het oog op gebrek aan capaciteit?
- 2.5. Welke partijen worden daarbij betrokken?
- 2.6. Delfland kiest voor risicogestuurd handhaven; heeft Delfland een beeld van de risico's van deze aanpak?
- 2.7. Hoe wordt de inzet van handhaving bij Delfland op het gebied van waterkwaliteit bepaald?

3. In welke mate draagt monitoringsinformatie bij aan het doelmatig inzetten van het instrument handhaving?

- 3.1. Wat wordt er van de oppervlaktewaterkwaliteit gemeten en op welke wijze?
- 3.2. (Wanneer) gaat er een signaal naar Handhaving wanneer de normen worden overschreden?
- 3.3. Is de gemeten oppervlaktewaterkwaliteit herleidbaar naar de activiteiten of omstandigheden in het gebied?

4. In hoeverre hebben er de afgelopen jaren ontwikkelingen plaatsgevonden die van invloed zijn op de kwaliteit en professionaliteit van toezicht en handhaving?

5. Op welke wijze (hoe, wanneer, met welke informatie en frequentie) wordt de VV geïnformeerd over het beleid en de uitvoering van toezicht en handhaving?

6. In hoeverre is de VV in staat om – gegeven de huidige invulling van toezicht en handhaving – haar kaderstellende rol ten aanzien van toezicht en handhaving te vervullen?

7. Welke verbeteringen zijn er mogelijk in het beleid, de regelgeving en de uitvoering aangaande toezicht en handhaving door Delfland?

Bijlage 2. Normenkader

Onderwerp	Big-8-onderdeel	Product	Normen	Corresponderende onderzoeksvragen
Context	-	-	Er zijn interne en externe ontwikkelingen, die van invloed zijn op toezicht en handhaving op de waterkwaliteit.	4 (in §2.2 en in §2.5)
Positie en rolinneming VV	Beleid	Visie op waterkwaliteit	• Er is een visie op waterkwaliteit. • De visie is actueel. • De visie is vastgesteld door de VV.	1 en 1.1 (§2.3), 1.2 (in §2.3 en 2.10), 1.3 (in §2.3)
	Strategie	Toezicht- en handhavings-strategie	• Er is een probleem-/risicoanalyse. • Er is een uitvoerings- en handhavingsstrategie. • Met de uitvoerings- en handhavingsstrategie wordt duidelijk hoe THA-instrumenten worden toegepast om de gestelde doelen te behalen. • De strategie is actueel. • De strategie is vastgesteld door de VV.	2.2 (in §2.4)
Uitvoering van toezicht en handhaving	Programma	Uitvoerings-programma	• Er is een uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving. • Het programma wordt jaarlijks herijkt. • Het uitvoeringsprogramma is gekoppeld aan de doelen en opgave op het gebied van waterkwaliteit. • Het uitvoeringsprogramma is ten minste ter informatie voorgelegd aan de VV. • Er worden mensen en middelen beschikbaar gesteld om de THA-uitvoering te kunnen realiseren.	2, 2.1, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7 (in §2.5)
	Vorbereiding	Procedures, werkinstructies, werkprotocollen	• Er zijn procedures, werkinstructies en werkprotocollen die aansluiten op de strategie en het uitvoeringsprogramma.	Geen onderzoeksvragen over gesteld, maar is meegenomen in dit analysekader om globaal inzicht te krijgen in de werking ervan (in §2.6).
	THA-uitvoering	-	• De procedures, instructies en werkprotocollen worden gevolgd. • Er wordt samengewerkt met toezicht- en handhavingpartners.	3.2 (in §2.7)
De monitoring en doorvertaling van signalen in de Big-8	Monitoring	Output- en outcome indicatoren	• Er vindt monitoring van de waterkwaliteit plaats. • Er zijn output-/outcome-indicatoren. • Er zijn voortgangsrapportages. • De voortgangsrapportages dragen bij aan beleidsontwikkeling. • De voortgangsrapportages stellen de VV in staat haar controlerende en kaderstellende rol in te vullen.	3, 3.1 en 3.3 (in §2.8)

Onderwerp	Big-8-onderdeel	Product	Normen	Corresponderende onderzoeksvragen
Onderwerp	Big-8 onderdeel	Product	Normen	Corresponderende onderzoeksvragen
	Evaluatie	Jaarverslag	• Er wordt periodiek geëvalueerd. • De jaarverslagen bieden inzicht in de effectiviteit van toezicht en handhaving op waterkwaliteit. • De jaarverslagen worden vastgesteld door de VV. • De jaarverslagen stellen de VV in staat haar controlerende en kaderstellende rol in te vullen.	5 (in §2.9)
Algemeen			• De Big-8-onderdelen worden cyclisch doorlopen. • De VV wordt over de verschillende stappen van de Big-8 geïnformeerd. • De VV is op basis van de informatievoorziening in staat haar kaderstellende en controlerende rol te vervullen ten aanzien van toezicht en handhaving. • De VV is in staat haar kaderstellende rol en controlerende rol in te vullen.	6 (in §2.10)
Aanbevelingen	-	-	Welke verbeteringen zijn mogelijk in het beleid, de regelgeving en de uitvoering aangaande toezicht en handhaving door Delfland?	7 (in hoofdstuk 3)

Bijlage 3. Lijst van afkortingen

Afkorting	Definitie
AB	Algemeen Bestuur
Bal	Besluit activiteiten leefomgeving
BFO	Commissie Bestuur, Financiën en Organisatie
Bkl	Besluit kwaliteit leefomgeving
CMI	Coördinator meldingen en incidenten
CPI	Coördinator plaats incident
DB	Dagelijks Bestuur
DCMR	Dienst centraal milieubeheer Rijnmond In de praktijk aangeduid als 'DCMR Milieudienst Rijnmond'
D&H	College van Dijkgraaf en Hoogheemraden
IPLO	Informatiepunt Leefomgeving
KRW	Kaderrichtlijn Water
LCMS	Landelijk Centraal Melding Systeem
LHSO	Landelijke handhavingsstrategie Omgevingsrecht
LOM	Landelijk Overleg Milieuhandhaving
MWA	(afdeling) Monitoring en Wateradvies
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
NWO	Niet-waterkerende objecten
ODH	Omgevingsdienst Haaglanden
OM	Openbaar Ministerie
RIEC	Regionaal informatie- en expertisecentrum
RMT	Regionaal Milieuteam
TH(A)	Toezicht, handhaving (en advies)
THH	(afdeling) Toezicht en Handhaving
UO	Uitvoerings- en Onderhoudsrapportage
VV	Verenigde Vergadering
WKK	Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit

Bijlage 4. Bronnen

Overzicht van geraadpleegde documenten

- AT Osborne et al. (2024). *Koepelrapport Tussenevaluatie KRW*.
- Coalitie Delfland. (2023). *Water voor mens en natuur. Een trendbreuk in waterbeheer. Coalitieakkoord 2023–2027*.
- Delfland. (z.d.). *KRW-programma Delfland 2022–2027*.
- Delfland. (2022). *Waterbeheerprogramma 2022–2027*.
- Delfland. (2023). *Begroting 2024 en meerjarenraming 2025–2028. Trendbreuk: extra geld voor waterkwaliteit*.
- Delfland. (2024). *Waterpas maken. Begroting 2025 en meerjarenraming 2026–2029*.
- Delfland. (2024). *Kadernota 2025*.
- Delfland. (2025). *Jaarstukken 2024*.
- Delfland. (2025). *Projectplan 'Aanvullende Aanpak Waterkwaliteit Toezicht en Handhaving'*.
- Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (2022). *Toezicht- en handhavingsstrategie*.
- Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (2022). *Probleemanalyse 2023-2027*.
- Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (2025). *Eerste tussentijdse rapportage 2025*.
- Delfland. Afdeling Monitoring en Advies. (2025). *Waterkwaliteitsrapportage 2024*.
- Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (z.d.). *Uitvoeringsprogramma 2024 Toezicht en Handhaving*.
- Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (z.d.). *Uitvoeringsprogramma 2025 Toezicht en Handhaving*.
- Delfland. Afdeling Toezicht en Handhaving. (z.d.). *Verantwoordingsrapportage 2024*.
- Royal Haskoning DHV (2023). *Joint Fact Finding: Basis op orde. KRW-basis op orde voor oppervlaktewater, grondwater en drinkwaterbronnen*

Overzicht online bronnen

- Delfland. (z.d.). *Watervisie 2022–2027*. Geraadpleegd op 25 september 2025, via <https://www.hhdelfland.nl/over-ons/beleid/watervisie/>.
- Delfland. (2025). *Illegale lozing Pijnacker-Delfland*. Geraadpleegd op 25 september 2025, via <https://www.hhdelfland.nl/actueel/nieuwsoverzicht/2025/augustus/illegale-lozing-pijnacker-delfland>.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Omgevingsbesluit, artikel 13.5*. [Artikel 13.5 Omgevingsbesluit](#).
- Verenigde Vergadering van Delfland. (2024, 26 september). *Motie trendbreuk handhaving waterkwaliteit glastuinbouwpolders*. Aangenomen door de Verenigde Vergadering van Delfland. Geraadpleegd op 25 september 2025, via <https://delfland.bestuurlijkeinformatie.nl>.

Overzicht van geïnterviewde personen

Binnen Delfland

1. Adviseur Toezicht en Handhaving
2. Adviseur Toezicht en Handhaving
3. Adviseur Toezicht en Handhaving
4. Teamleider Omgevingsdienst Haaglanden
5. Afdelingsmanager Toezicht en Handhaving
6. Dijkgraaf
7. Directeur Bedrijfsvoering (tot september 2025)
8. Directeur Bedrijfsvoering (per september 2025)
9. Hoogheemraad – portefeuillehouder waterkwaliteit
10. Lid algemeen bestuur
11. Lid algemeen bestuur
12. Lid algemeen bestuur
13. Lid algemeen bestuur
14. Programmamanager Waterkwaliteit
15. Senior handhaver en coördinator glastuinbouw
16. Strategisch beleidsadviseur

Buiten Delfland

17. Afdelingshoofd Omgevingsdienst Haaglanden
18. Teamleider Omgevingsdienst Haaglanden

WIJ ZIJN BERENSCHOT, GRONDLEGGER VAN VOORUITGANG

Nederland is continu in ontwikkeling. Maatschappelijk, economisch en organisatorisch verandert er veel. Al ruim 85 jaar volgen wij als adviesbureau deze ontwikkelingen op de voet en werken we aan een vooruitstrevende samenleving. De behoefte om iets fundamenteels te betekenen voor mens en maatschappij zit in onze genen. Met onze adviezen en oplossingen hebben we dan ook actief meegebouwd aan het Nederland van vandaag. Altijd op zoek naar duurzame vooruitgang.

Alles wat we doen, is onderzocht, onderbouwd en vanuit meerdere invalshoeken bekeken. Zo komen we tot gefundeerde adviezen en slimme oplossingen. Die zijn op het eerste gezicht misschien niet altijd de meest voor de hand liggende. Juist deze eigenzinnigheid maakt ons uniek. Daarbij zijn we niet van symptoombestrijding. En gaan pas naar huis als het is opgelost.

Berenschot B.V.

Van Deventerlaan 31-51, 3528 AG UTRECHT
Postbus 8039, 3503 RA UTRECHT
030 2 916 916
www.berenschot.nl

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONDERWERP

Motie bescherming weidevogels

Geachte leden van de Verenigde Vergadering,

Op 9 april heeft uw Verenigde Vergadering bij de behandeling van agendapunt B.02 Grootschalige bergingsgebieden de motie bescherming weidevogels aangenomen. Met deze brief informeren wij u over de wijze waarop wij uitvoering geven aan deze motie.

‘Verzoekt het dagelijks bestuur:

- Bij de ontwikkeling van grootschalige waterbergingsgebieden expliciet randvoorwaarden op te nemen ter bescherming en versterking van weidevogels;
- Specifiek voor de te kiezen polder te komen tot een concrete aanpak waarin eventuele waterberging en weidevogelbeheer hand in hand gaan;
- De verenigde vergadering voor de zomer te informeren over de concrete uitwerking en borging hiervan;

En gaat over tot de orde van de dag.’

In de komende periode voeren wij gesprekken met de omgeving. Deze gesprekken geven inzicht in belangen, aandachtspunten en kansen die relevant zijn voor de verdere uitwerking van de bergingsgebieden.

Na de zomer stellen wij de verdere aanpak vast. Daarbij nemen wij ook de motie mee om rekening te houden met weidevogels en te bekijken hoe een bergingsgebied en zorgvuldig weidevogelbeheer zo goed mogelijk kunnen samengaan. In de voorstellen die aan u worden voorgelegd, wordt inzichtelijk gemaakt hoe de belangen van weidevogels zijn meegewogen en welke maatregelen worden voorgesteld.

Wij beschouwen de motie hiermee als in uitvoering en blijven u informeren over de verdere uitwerking.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland,
de secretaris, de dijkgraaf,

ir. P.C. Janssen

dr. P.H.W.M. Daverveldt